

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 11/2016

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2015 KONTROLLIJÄRJESTELMÄ TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 11/2016

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0622-3 (pdf)
ISBN 978-951-51-0623-0 (painettu)

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on viime vuosina jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Tätä taustaa vasten koettiin perustelluksi uudistaa seuranta: entinen Rikollisuustilanne-katsaus on jaettu kahteen julkaisuun, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikosseuraamusjärjestelmän toimintaa.

Käsillä olevan rikosten seuraamus- ja kontrollijärjestelmää kuvaavan katsauksen ovat koostaneet Hannu Niemi ja Tapio Lappi-Seppälä. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Miialiila Virtanen. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut osastosihteeri Eira Mykkänen.

Helsingissä 15. päivänä huhtikuuta 2016

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Suunnittelija

Hannu Niemi

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 Katsauksen tavoitteet	1
2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet	1
3 Esityksen rakenne ja esitystapa	2
 RIKOLLISUUSKONTROLLI	 5
A KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA	5
<i>Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi</i>	
1 Johdanto	5
Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet	5
Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus	8
2 Rikosten ilmitulo	11
3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen	17
Esitutkintatoimien tilastoinnista	17
Selvitysaste ja rikoslaji	18
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen	25
4 Syyttäjien toiminta	29
Yleistä	29
Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen	32
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä	36
5 Rikosten viranomaiskäsitely	39
Rikosprosessin tapahtumavirta	39
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana	39
Rikoksesta epäillyt henkilöt rikosprosessissa	43
Rikoslajikohtainen tarkastelu	46
6 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus	47
Rikosasioissa annetut ratkaisut	47
Ehdoton ja ehdollinen vankeus	50
Yhdyskuntapalvelu	54
Valvontarangaistus	58
Sakkorangaistus	61
Syytettyjen mielentila	69

7	Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain.....	75
	Rangaistusten tilastoinnista	75
	Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	76
	Seksuaalirikokset	80
	Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö	82
	Petos ja väärennös.....	86
	Ryöstörikokset	88
	Taloudellinen rikollisuus	91
	Liikenne rikokset	92
	Huumausainerikokset.....	95
	Rangaistuskäytännön vertailua.....	97
8	Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano	99
	Vankiluku	99
	Ehdonalaista vapautta	107
	Yhteenveto	109
B	KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ	113
1	Nuorten seuraamukset, <i>Hannu Niemi</i>	113
	Lainsäädäntö	113
	Seuraamukset	114
	Tuomioistuimissa määrätty rangaistus.....	116
	Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta	120
	Nuorisorangaistus	121
	Sovittelu	122
	Nuorisovankiluku	124
	Yhteenveto	125
2	Rikosten sovittelu, <i>Hannu Niemi</i>	127
	Sovittelun käynnistyminen ja laajuus	128
	Sovitteltavat rikokset	130
	Sovittelun osapuolet	132
	Sopimukset	134
	Sovittelun merkitys rikosprosessissa.....	136
	Sovittelun oikeudelliset vaikutukset.....	138
	Yhteenveto	140
	LIITETAULUKOT 1–5	141
	LÄHTEET	159
	SUMMARY	161

JOHDANTO

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

1 Katsauksen tavoitteet

Seuraamus- ja kontrollijärjestelmää koskevan katsauksen tavoitteena on perustietojen antaminen rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän toiminnasta. Katsauksessa keskitytään ennen kaikkea viranomaiskontrollin tilastolliseen kuvaukseen. Tarkastelua jäsentävinä vaiheina ovat rikosten ilmitulo, poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjien toiminta, tuomioistuinten ratkaisu ja rangaistukseen tuomitseminen sekä rangaistusten täytäntöönpano. Katsauksessa pyritään antamaan myös kokonaiskuva rikosten viranomaiskäsittelystä.¹ Erityisteenä katsauksessa tarkastellaan lisäksi nuorten rikosentekijöiden seuraamuksia ja rikosten sovittelua.

2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet

Kontrollijärjestelmän toiminnasta kertovat lähteet voidaan jäsentää toimivan viranomaisen sekä rikosasian kulloisenkin käsittelyvaiheen mukaan.

Esitutkintaa koskevaa tilastotietoa on verraten niukasti. Poliisitilastoon sisältyy tieto rikosten selvittämisestä. Katsauksessa on tietoja myös pimeinä rikoksina poliisin tietoon tulleiden tapausten (tekijä ei tiedossa rikoksen ilmoitusvaiheessa) selvitysteesta.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto julkaistaan oikeustilastollisessa vuosikirjassa ja Tilastokeskuksen kotisivuilla internetissä². Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut* kertoo syyttäjällä päätyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen perustiedot. *Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto* erottelee seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tie-

¹ Rikosprosessin kestosta on tietoja edellisten vuosien katsauksissa. Tilastokeskus ei enää vuoden 2013 jälkeen tuota rikosprosessia koskevia tilastoja.

² Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston tuottamisen ja viimeiset saatavissa olevat tilastotiedot koskevat vuotta 2013.

toja on täydennetty ja korvattu myös valtakunnansyyttäjän virastolta saatujen tilastojen tiedoilla.

Tiedot *tuomituista rangaistuksista* ja tuomituille määrätyistä seuraamuksista sisältyvät tilastokeskuksen ylläpitämään ”Syytetyt ja tuomitut” -tilastoon.¹ Aineistona ovat alioikeuksien rikospäätösilmoitukset sekä rangaistusmääräys- ja rikesakkojen ilmoitukset. (Vuodesta 1994 alkaen rangaistusmääräykset on antanut syyttäjä.) Aineisto saadaan oikeusministeriön tuomiolauselmajärjestelmästä. Tilaston runko sisältää tiedot varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetyistä ja rangaistukseen tuomituista henkilöistä sekä rangaistusmääräyksistä ja rikesakoista. Tuomioistuintilaston tilastointiperusteisiin palataan lähemmin jaksossa A.

Erillisessä jaksossa kuvataan kokoavasti rikoslakirikosten ja eräiden yleisempien rikosten *tapahtumavirtaa* rikosten ilmitulon jälkeen lukumäärätietojen valossa.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot on kerätty Kriminaali- huoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen vuosikertomuksista sekä nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämistä rekistereistä ja julkaisuista.

Rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän ydinalueen ulkopuolelle jäävistä ratkaisuksista ja ilmiöistä kertovaa tilastotietoa on vain rajoitetusti. - *Syyntakeettomia* ja muita syytettyjen mielentilaa koskevia tilastotietoja on saatu nykyisin erikseen Tilastokeskuksesta. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (nykyisin Valvira ja THL) vuosikertomuksista saadaan kuitenkin perustiedot mielentilan selvittämisestä ja hoitoon määräämisestä. *Sovittelumenettelyyn* ohjatuista rikoksista on saatavissa myös Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottamia tilastotietoja.

3 Esityksen rakenne ja esitystapa

Seuraamusjärjestelmäkatsaus jakaantuu pysyvään perusosaan sekä vaihtuvateemaiseen ajankohtaisosaan.

Jakso A kuvaa keskeisten kontrolliviranomaisten toimintaa rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Kunkin vaiheen alkuun on liitetty tilastotietojen tulokinnan kannalta tarpeellinen lyhyt normikuvaus. Jakso B sisältää kontrollijärjestelmän ja rikollisuuskontrollin kannalta ajankohtaisia erityisteemoja. Tässä katsauksessa erillistarkasteluun on valittu nuorten seuraamusjärjestelmä ja rikosten sovittelu.

¹ Tilastokeskus on kaventanut tilaston sisältöä muun muassa niin, että tilastotietoja ei ole enää vuodesta 2013 alkaen saatavissa rangaistusten mittaamisperusteista ja tuomitsematta jättämisen perusteista.

Kontrollijärjestelmää koskevia liitetaulukkoja on viisi: eräiden rikosten käsittelemisestä rikosprosessissa vuosina 2010–2014 (liitetaulukko 1), aikasarja rangaistukseen tuomituista 1980–2014 (liitetaulukko 2), aikasarja yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomituista rikoslajeittain vuosina 2000–2014 (liitetaulukko 3), tarkemmat tiedot tuomituista seuraamuksista rikoksittain vuonna 2014 (liitetaulukko 4), sekä syyntakeisuustilasto vuosilta 2012–2014 (liitetaulukko 5).

Aikasarjojen pituus vaihtelee jonkin verran. Syynä yleensä on ollut, ettei vertailukelpoisia tilastosarjoja esitettyä pidemmältä ajalta ole olemassa. Kat-sauksessa käytetään sekä 10 että 20 vuoden aikasarjoja.

RIKOLLISUUSKONTROLLI

Tässä jaksossa käsitellään virallisen kontrollijärjestelmän toimintaa kuvailemalla muun muassa rikosten ilmituloa, ilmi tulleiden rikosten selvittämistä, rikoksentekijöiden syytteeseen asettamista, heidän tuomitsemistaan sekä rangaistusten täytäntöönpanoa. Toimenpiteistä vastaavat pääasiassa yleiset kontrolliviranomaiset: poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset. Jakso A sisältää perustiedot kontrolliviranomaisten toiminnasta. Jaksossa B tarkastellaan lähemmin eräitä kontrollijärjestelmän erityispiirteitä.

A Kontrolliviranomaisten toiminta

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

1 Johdanto

Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet

Piilorikollisuus ja ilmitullut rikollisuus. Ilmi tulleella rikollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä laissa rangaistavaksi määrättyjä tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon ja jotka on kirjattu rikoksiksi. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan kaikkea sitä rikollisuutta, joka jää tulematta poliisin tietoon ja kirjaamatta.

Piiloon jäännin syyt vaihtelevat: Osa rikollisuudesta jää piiloon ja rekisteröimättä syystä, ettei rikosta lainkaan havaita. Tyystin havaitsematta saatavat jäädä etenkin yhteisöllisiin ja valtiollisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset, kuten rikokset julkista taloutta vastaan, ympäristörikokset taikka liikenne-rikokset. Toinen piiloon jäämisen syy on, ettei havaittua rikosta ilmoiteta eteenpäin viranomaisille taikka poliisille. Vaikka valtaosa välittömästi yksilöuhria koskevista rikoksista tulee uhrin tietoon, niistä vähemmistö ilmoitetaan eteenpäin poliisille. Senkin jälkeen, kun rikos on saatettu

poliisin taikka viranomaisten tietoon, se voi eri syistä – esimerkiksi teon määrittelyyn liittyvien vaikeuksien takia tai asianomistajarikoksissa uhrin tahdosta – jäädä rikoksena kirjaamatta.

Jaksossa A.2 tarkastellaan rikosten ilmituloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaksoissa A.3–8 selvitetään tarkemmin ilmirikollisuuteen kohdistuvia viranomaistoimenpiteitä. Tarkastelu on jäsennetty rikosasian etenemisen sekä asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten mukaan seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rikollisuus ja esitutkintaviranomaisten toiminta. Rikokset tulevat poliisin tietoon joko poliisille annettujen tietojen ja ilmoitusten perusteella (rikosilmoituksina, ilmiantoina, yleisövihjeiden avulla, muun viranomaistoiminnan kautta), taikka poliisin oman valvontatoiminnan tuloksena. Tietointotulotapa vaihtelee rikostyyppin mukaan. Yksilöön kohdistuvat rikokset tulevat usein tietoon asianomistajan ilmoituksen perusteella. Poliisin taikka muiden viranomaisten valvontatoiminnan kautta tulevat taas ilmi esimerkiksi valtion taloudellisiin intresseihin kohdistuvat rikokset ja vahinkoa aiheuttamattomat liikenne rikokset.

Poliisille ilmoitetuista ja sen kirjaamista rikoksista osa selvitetään (*selvitetyt rikokset*) osassa tekijä jää tuntemattomaksi (*selvittämättömät rikokset*). Rikosten selvittämisessä voi poliisin ohella olla mukana muitakin viranomaisia kuten työsuojelu-, tulli- ja veroviranomaisia. Yleensä selvitetty rikokset ilmoitetaan syyttäjälle syytetoimia varten (*syyttäjälle ilmoitetut*). Lievimpien rikosten osalta poliisilla on kuitenkin oikeus jättää ilmoitus tekemättä ja antaa syyllistyneelle huomautus (*ilmoittamatta jätetyt*). – Esitutkintaa ja rikosten selvittämistä tarkastellaan jaksossa A.3.

Syyttäjän toiminta. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osa johtaa syytetoimiin (*syytteeseen asetetut*), osa ei (*syyttämättä jätetyt*). Syyte voi jäädä nostamatta prosessuaalisiin perustein esimerkiksi milloin tekijän syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä taikka syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjällä on lisäksi oikeus jättää syyte nostamatta määrätyin laissa määriteltyjen perusteiden nojalla, siitä huolimatta, että syyllisyys on tullut vahvistetuksi (ns. *seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen*). Vuodesta 1995 alkaen syyttäjän tekemiin päätöksiin on lisätty rangaistusmääräysten vahvistaminen (tätä ennen rangaistusmääräykset vahvisti tuomioistuin). – Syyttäjien toimintaa tarkastellaan jaksossa A.4.

Tapausten eteneminen rikosprosessissa. Eri rikosten käsittely rikosprosessissa tapahtuu paljolti keskenään samanlaisten prosessuaalisten toimenpiteiden kautta, rikosten ilmitulosta aina tuomioistuinratkaisuun ja seuraamusten täytäntöönpanoon saakka. Prosessin varrella rikoksia kuitenkin karsiutuu eri vaiheissa pois, mutta karsiutumisessa voi olla suuria rikoslajikoh-

taisia eroja. Erot voivat selittyä muun muassa rikostyyppin vakavuudella, ilmitulotavoilla, syyteoikeudella ja tutkinnallisilla seikoilla. Esimerkiksi vähäiset rikokset voivat päättyä usein poliisin tai syyttäjän ratkaisulla, kun taas vakavissa rikoksissa päätöksen tekee poikkeuksetta viime kädessä tuomioistuin. Helposti selvitettävät rikokset (esim. liikenne rikokset) etenevät rikosprosessissa, kun taas vaikeasti selvitettävistä (esim. varkaudet) voi karsiutua suuri osa pois jo esitutkintavaiheessa. – Keskeisten rikoslajien etenemistä käsitellään jaksossa A.5.

Tuomioistuinnratkaisu. Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä (*hylätyt syytteet*) ja osa katsotaan näytetyiksi (*syyksilukevat tuomiot*). Syytteen toteennäyttäminen ei välttämättä johda rangaistukseen, sillä tuomioistuimilla on valta jättää määräehdoin rangaistus tuomitsematta (*tuomitsematta jättäminen*). Osassa tapauksia tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta syyntakeettomuuden perusteella tai lakiin sisältyvien vastuuvapausperusteiden nojalla (*vastuusta vapauttaminen*).

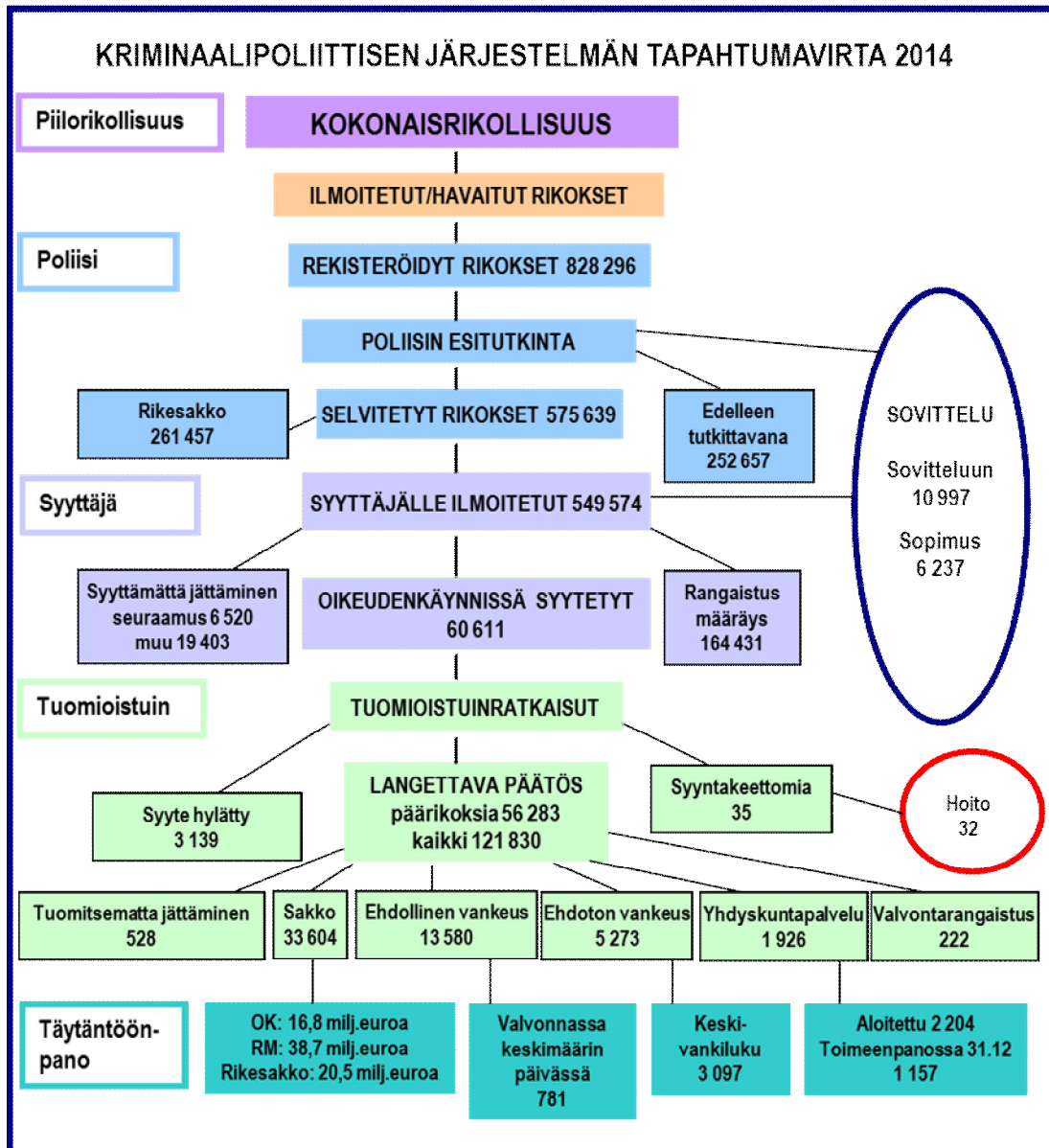
Rangaistukseen tuomittaessa perusvaihtoehtoina on *sakko*, sekä *ehdollinen* ja *ehdoton vankeus*. Uusina rangaistuslajeina ovat lisäksi *yhdyskuntapalvelu* sekä kokeiluna vuonna 1997 aloitettu, vuoden 2005 alusta pysyvästi koko maahan laajentunut *nuorisorangaistus* sekä 1.11.2011 voimaan tullut *valvontarangaistus*. Tuomioistuimen määräämä rangaistus ei yleensä muodostu rikoksen ainoaksi seuraukseksi. Rikoksesta aiheutuu säännönmukaisesti monenlaisia sekä virallisia että epävirallisia seurauksia. – Tuomioistuinten toimintaa tarkastellaan jaksoissa A.6–7 sekä B.1.

Lisäksi jaksossa B 2 tarkastellaan *rikosten sovittelumenettelyssä* ratkaisu-
tujen tapausten määriä.

Täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. Viimeistä porrasta järjestelmässä edustaa rangaistusten täytäntöönpano. Rangaistusten täytäntöönpano-organisaatio uudistettiin vuonna 2010. Täytäntöönpanotehtävät siirrettiin uudelle oikeusministeriön alaiselle Rikosseuraamuslaitokselle. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastasi ennen sitä Rikosseuraamusviraston osana vankeinhoitolaitos ja vapaudessa täytäntöön pantavien ns. yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa varten virastossa oli kriminaali-huoltolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia tietoja on kerätty jaksoihin A.8 ja B.1.

Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus

Alla olevaan kaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapausrakumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla.

Vuonna 2014 poliisi rekisteröi 828 296 rikosta. Samana vuonna tietoon tulleista rikoksista selvitettiin 575 639 eli 69 %. Edelleen tutkittavana oli 252 657.

Syyttäjälle ilmoitettiin 549 574 rikosta vuonna 2014 (95 % selvitetystä). Syyttäjä antoi 164 431 rangaistus määräystä vuonna 2014. Vuonna 2014 jätettiin syyttämättä seuraamusluonteisin perustein 6 520 rikoksenteikijää ja muulla perusteella 19 403 syytteeseen ilmoitettua.

Rikosten sovitteluun ohjautui 10 997 rikosta vuonna 2014. Sovittelu käynnistettiin 73 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista jutuista. Käynnis-

tetyissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 6 237 tapauksessa (80 % käynnistyneistä). Keskeytyneiden sovittelujen osuus oli 9 prosenttia.

Vuonna 2014 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 60 611 rikoksesta epäiltyä. Syyte hylättiin 3 139 tapauksessa (5 % syytetyistä) ja syyntakeettomaksi todettiin 35 rikoksesta syytettyä. Kaikkiaan oikeudenkäynnissä luettiin syyksi 121 830 rikosta (eri tilastointiperusteista ks. myöhemmin jakso A.5). Päärikosperusteen mukaan rangaistukseen tuomittuja oli 56 283. Rangaistukseen tuomitsematta jäi 528. Sakkoon tuomittiin 33 604, ehdolliseen vankeuteen 13 580, ehdottomaan vankeuteen 5 273, yhdyskuntapalveluun 1 926 ja valvontarangaistukseen 222 rikoksentehtäjä.

Vuoden 2014 keskivankiluku oli 3 097. Yhdyskuntapalvelua oli vuoden 2014 lopussa suorittamassa 1 157 tuomittua. Ehdollisesti rangaistuja nuoria oli vuoden 2014 aikana päivittäin keskimäärin valvonnassa 781 henkilöä. Vankeusajan loppuvaiheen aikana oli valvotussa koevapaudessa keskimäärin 168 henkilöä päivässä.

Kaavion tietoja verrattaessa on kiinnitettävä huomio tilastointiyksiköiden vaihteluun. Rikollisuutta kuvaavat luvut kertovat yleensä kaikista tietoon tulleista rikoksista. Syyttäjän ratkaisut ovat juttukohtaisia (jolloin päätökseen voi esimerkiksi sisältyä useampi rikos). Tuomioistuinratkaisuja koskevat luvut ovat joko päärikosperusteisia (tuomiokerran törkeimmän rikoksen mukaan) taikka ne voivat sisältää tiedot kaikista syyksi luetuista rikoksista (ks. tarkemmin jakso A.5). Täytäntöönpanoa koskevat tiedot ovat taas yleensä henkilöperusteisia.

2 Rikosten ilmitulo

Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli vuonna 2009 suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista vähintään lyönnin sisältäneissä väkivaltatapauksista 15 prosentissa. Vuoden 2014 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 13 prosenttia (12 % vuonna 2012) vähintään läimäisyn tasoista väkivaltaa kokeneista 15–74-vuotiaista oli ilmoittanut poliisille väkivaltatapauksesta. Vammaan johtaneissa tapauksissa osuus oli 20 prosenttia (17 % vuonna 2012) (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015).

Taulukko 1 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–2009

	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa (vähintään lyönnin sis. tapaukset)	Omaisuusrikoksissa
1980	6,2 %	17 %
1988	8,2 %	24 %
1993	11,7 %	36 %
1997	17,4 %	36 %
2003	14,9 %*	41 %
2006	22,6 %*	37 %
2009	15,0 %*	32 %

Lähteet: Heiskanen ym. 2001 ja 2004; Sirén ym. 2007; vuosien 2006 ja 2009 uhritutkimusten perusaineistot. * Laajempi väkivaltakysymys.

Haastattelutiedot osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on väkivallan osalta kasvanut vuodesta 1980 jopa nelinkertaiseksi ja omaisuusrikosten yli kaksinkertaiseksi. Vuotta 2009 koskeneessa tutkimuksessa sekä väkivallan että omaisuusrikosten poliisille ilmoittaminen kuitenkin väheni edellisestä vastaavasta selvityksestä. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Silti myös nuoret ilmoittavat kokemiaan väkivaltarikoksia selvästi useammin poliisille kuin aiemmin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös vakuutussuojan paraneminen.

Aiemmin myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitettiin selvästi harvemmin poliisille kuin miehiin kohdistuvasta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ollut tyypillisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaa, kun taas miehet joutuvat enemmän heille entuudestaan tunteuttoman aiheuttaman väkivallan kohteeksi. Vuotta 2006 koskevan tutkimuksen perusteella tilanne näyttäisi kuitenkin tässä suhteessa muuttuneen, kun naisiin kohdistuneen väkivallan ilmoittaminen oli yli kaksinkertaistunut edellisiin mittauksiin verrattuna. Osin naisten tekemien rikosilmoitusten kasvu saattaa liittyä siihen, että naiset joutuvat nykyisin enemmän myös

muun tyyppisen kuten työpaikoilla tapahtuvan väkivallan uhreiksi. Vuotta 2009 koskeneen tutkimuksen mukaan tilanne kuitenkin palautui kymmenen vuoden takaiselle tasolle.

Ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmoittoa selittävä tekijä on rikosten vakavuus. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo, väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös sukupuoli vaikuttaa.

Erään uhritutkimuksen mukaan (Heiskanen & Ruuskanen 2010) uhrille entuudestaan tuntemattoman tekijän miehiin kohdistunut (23 %) väkivalta tuli useammin poliisin tietoon kuin naisiin kohdistunut (14 %) vastaavainen väkivalta. Syynä tähän saattaa olla se, että miehiin kohdistunut väkivalta oli luonteeltaan vakavampaa ja enemmän vammoja aiheuttavaa kuin naisiin kohdistunut. Tuttujen tekemä väkivalta tuli poliisin tietoon yhtä usein (9 %) riippumatta uhrin sukupuolesta. Miesten kokema nykyisen tai entisen kumppanin aiheuttama väkivalta tuli sen sijaan erittäin harvoin (1–2 %) poliisin tietoon, jos uhrina oli mies, mutta paljon useammin uhrin ollessa nainen (7–9 %).

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden vakuutusuojalla omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Vakuutuskorvaus on etenkin automurtoja koskevissa rikosilmoituksissa keskeinen motiivi. Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttius oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten ilmoituksenteon helppous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Niinpä esimerkiksi mahdollisuus jättää rikosilmoitus internetin välityksellä kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista sekä yleinen luottamus poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994).

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Vaikka vastaavilla toimilla lienee vähäisempi vaikutus perinteisten

väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmituloon, poliisin toiminnan painottamisella on oma merkityksensä. Seuraavassa luodaankin katsaus niihin toimiin, joita poliisi on pyrkinyt painottamaan ja uudistamaan viimeisen runsaan 10 vuoden aikana.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti rikostorjunnan neljä keskeistä sektoria ovat omaisuusrikostorjunta, talousrikostorjunta, väkivaltarikostorjunta sekä huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. Rikostutkiminnan tila -hanke käynnisti puolestaan mittavat rikostorjunnan tehostamistoimet (Poliisin vuosikertomus 2006). Aiemmin sähköisen rikosilmoitusjärjestelmän käyttöönotto vuonna 2003 (Poliisin vuosikertomus 2003) on helpottanut rikosilmoitusten tekoa ja siten todennäköisesti madaltanut kynnystä tehdä rikosilmoitus.

Talousrikostoiminta oli vuonna 2005 poliisin erityisenä painopistealueena. Sitä ennen vuodesta 2002 alkaen poliisi oli panostanut massarikosten ja niistä erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Talousrikos- ja omaisuusrikostorjunnassa ei niinkään onnistuttu paljastamaan piilorikollisuutta vaan sen sijaan parantamaan tutkittavina olleiden juttujen selvitystasetta. Omaisuusrikosten selvitystaso nousikin yli 5 prosenttiyksikköä vuosina 2001–2005. Talousrikoksissa tutkinta-ajat lyhenivät ja takavarikoidun rikoshyödyn määrä kasvoi. Talousrikostorjuntaan liittyi myös ulkomaisen työvoiman valvonnan tehostamista, joka johti myös piilorikollisuuden paljastumiseen. Tämän toiminnan ensisijaisena kohteena olivat yritykset, jotka käyttivät pimeää ulkomaista työvoimaa (Poliisin vuosikertomus 2005).

Vuosina 2006–2007 poliisin toiminnan painopistealueena oli väkivaltarikollisuuden torjunnan tehostaminen. Väkivallan vähentäminen oli keskeinen tavoite sisäisen turvallisuuden ohjelmassa sekä Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan väkivallan vähentämisohjelmassa. Poliisi aloitti tehostetun toiminnan jo edellisenä vuonna 2005. Torjuntatoimia kohdennettiin erityisesti lapsiin kohdistuviin rikoksiin. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen oli eri viranomaisten yhteinen painopistealue vuonna 2007. (Poliisin vuosikertomus 2007.) Poliisi onnistui oman arvionsa mukaan vähentämään vakavinta väkivaltarikollisuutta ja paljastamaan piilorikollisuutta (Poliisin vuosikertomus 2006). Aiempina vuosina poliisi oli tehostanut perheväkivallan torjuntatoimia (Poliisin vuosikertomus 2003).

Vuonna 2007 poliisin toiminnan painopistealueeksi valittiin huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta (Poliisin vuosikertomus 2007), jota jatkettiin myös vuonna 2008 (Poliisin vuosikertomus 2008). Jo tätä ennen vuonna 2006 poliisi keskitti voimiaan törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen, minkä takia törkeiden tapausten suhteellinen osuus huumausainerikoksissa kasvoi. Huumausaineiden torjunnassa kansainvälinen yhteistyö tähtää huumeiden pysäyttämiseen Suomen rajalla. Tähän liit-

tyen on ollut valmisteilla PTR-viranomaisten eli poliisin, tullin ja rajavallvonnan kesken järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategia (Poliisin vuosikertomus 2006).

Vuonna 2008 poliisi kehitti teknistä rikostutkintaa ja analyysitoimintaa. Väkivaltarikosten osalta poliisi arvioi tehostuneen paljastustoiminnan nostaneen osaltaan tilastoidun väkivallan määrää. Yhteistyötä koulujen kanssa tiivistettiin kouluväkivallan ja -kiusaamisen torjumiseksi. Rasismin vastaisuus ja suvaitsevaisuuden lisääntyminen olivat myös yhtenä painopistealueena (Poliisin vuosikertomus 2008). Näillä toimilla pyrittiin edistämään sekä rikosten ilmituloa että paljastuneiden rikosten selvittämistä.

Vuoden 2009 aikana poliisi panosti väkivallan osalta erityisesti nuoriin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn yhteistyössä koulun sekä sosiaali- ja terveystoimien kanssa. Poliisi tehosti myös tuntuvasti tietoverkkorikollisuuden torjuntaa. Poliisi arvioi myös, että se kykeni vaikuttamaan kokonaisrikollisuuden kasvuun kehittämällä ennalta estävää toimintaa, nostamalla rikosten selvitysprosenttia, nopeuttamalla juttujen läpivirtausaikaa sekä ottamalla tehokkaasti pois rikoshyötyä (Poliisin vuosikertomus 2009).

Talousrikostutkinta työllisti poliisia vuonna 2010 (mm. Wincapita-juttu ja vaalirahoitukseen liittyvät jutut). Poliisi on luonut talousrikostutkintaan verkostomaisen mallin, jota kehitetään edelleen juttujen tutkinnan tehostamiseksi. Myös viharikosten tunnistamista ja niihin puuttumista lisättiin. Ulkomailta tuleviin liikkuviin rikollisryhmiin kohdistettiin valtakunnallinen rikoksentorjuntaprojekti yhdessä tullin ja rajavartiolaitoksen kanssa (Poliisin vuosikertomus 2010).

Liikennevalvonnassa valvontakameroiden määrät ovat jatkuvasti lisääntyneet. Vuonna 2005 tällaisia valvontakameroita oli käytössä 40 ja siirrettäviä autovalvontayksiköitä 11. Vuonna 2010 valvontakameroita oli kaikkiaan 90, joita käytettiin 900 kiinteässä valvontatolpassa, sekä 15 automaattivalvontautoa. Automaattisen kameravalvonnan avulla paljastuneet ylinopeudet kolminkertaistuvat vuonna 2005 edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2008 kameravalvonnan perusteella määrättiin yli kaksi kertaa enemmän seuraamuksia kuin edellisellä vuonna. Poliisi alensi vuonna 2009 myös lievien liikenne rikosten puuttumiskynnystä, mikä osaltaan on lisännyt liikenne rikkomusten määrää. Automaattisen liikennevalvonnan perusteella määrättyjen seuraamusten määrä jatkoi kasvuaan myös vuosina 2010–2011 ja oli noin kaksinkertainen vuoteen 2008 verrattuna (Poliisin vuosikertomus 2011). Vuonna 2012 nopeusrajoitusten ylitykset kuitenkin vähenivät 16 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna (Poliisin vuosikertomus 2012). Poliisi on saanut käyttöönsä myös entistä tehokkaampia huumevalvontatestejä huumeuskien

paljastamiseksi. Nämä tekniset uudistukset ovat lisänneet liikennerikosten ilmituloa.

Poliisi aloitti erityisesti työelämään siirtyville nuorille suunnatun Harmaa talous – musta tulevaisuus -kampanjan yhteistyössä useiden muiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa vuonna 2011. Poliisi onnistui kasvattamaan sekä talous- että huumorikollisuudesta saadun rikoshyödyn palauttamista samana vuonna. Poliisi on parantanut myös valmiuksiaan tietoverkoissa tapahtuvan rikollisuuden tutkimiseen (Poliisin vuosikertomus 2011). Harmaan talouden vastaista toimintaa jatkettiin vuonna 2012 ja 2013 asettamalla torjuntaan 50 henkilötövuotta lisää ja lisäämällä viranomaisyhteistyötä (Poliisin vuosikertomus 2012 ja 2013).

Poliisi lisäsi näkyvää poliisitoimintaansa verkossa ja yhteistyötä kyberturvallisuushkien torjumiseksi tehostettiin vuonna 2013. Väkivaltaisten ääriliikkeiden nousua on puolestaan pyritty torjumaan toteuttamalla väkivaltaisen extremismien ennalta ehkäisyä koskevaa toimintaohjelmaa (Poliisin vuosikertomus 2013).

Sisäasiainministeriön poliisiosasto vahvisti poliisin ennalta ehkäisevän toiminnan strategian vuosille 2014–2018. Siinä painottuvat rikosten ennalta ehkäisevään torjuntaan liittyvien toimenpiteiden ohella uusien rikosilmiöiden ymmärtäminen ja huomioiminen, lähipoliisitoiminnan lisääminen ja yhteistyöverkottuminen muiden viranomaisten kanssa. Tähän liittyy myös poliisin näkyvyyden ja vaikuttavuuden parantaminen erityisesti sosiaalisessa mediasa. Turvapaikan hakijoiden määrän kasvun vuoksi laittomasti maassa oleskelevien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistamista on nopeutettu ja tehostettu (Poliisin vuosikertomus 2014).

3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen

Esitutkintatoimien tilastoinnista

Tiedot selvitetystä rikoksista sisältyvät poliisitilastoon. Rikos merkitään tilastossa selvitettyksi, jos sen esitutkinta on päätetty ja tiedossa on syylliseksi epäilty. Selvitetty rikokset erotellaan tilastoissa kahteen ryhmään: syyttäjälle syyttämistä varten ilmoitetut ja syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset. Seuraavassa selvitettyihin rikoksiin luetaan siten myös ilmoittamatta jätetyt rikokset.

Selvitysaste viittaa selvitettyjen ja ilmoitettujen rikosten suhteeseen. Kyse on siitä, kuinka suuren osan ilmoitetuista rikoksista poliisi on vuoden aikana selvittänyt. Koska rikosten ilmoittaminen ja niiden selvittäminen ei useinkaan osu samalle vuodelle, joudutaan päättämään selvitysasteen laskutavasta. Poliisitilastossa käytetään kahdella eri tavalla laskettuja selvitysprosenttilukuja: (a) Kaikki tietyn vuoden aikana selvitetty rikokset suhteutettuna saman vuoden aikana ilmoitettuihin rikoksiin, jolloin selvitettyjen lukuun sisältyy siis myös kyseistä vuotta aikaisemmin ilmoitettuja rikoksia. (b) Tiettyinä vuotena ilmoitetut ja samana vuonna selvitetty rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Seuraavassa noudatetaan ensimmäistä laskutapaa. Selvitysasteet on tässä jaksossa laskettu poikkeuksellisesti poliisilta saaduista luvuista, koska Tilastokeskuksen ylläpitämät tilastot eivät sisällä erikseen tietoja ns. pimeinä tulleiden rikosten selvitysmääristä.

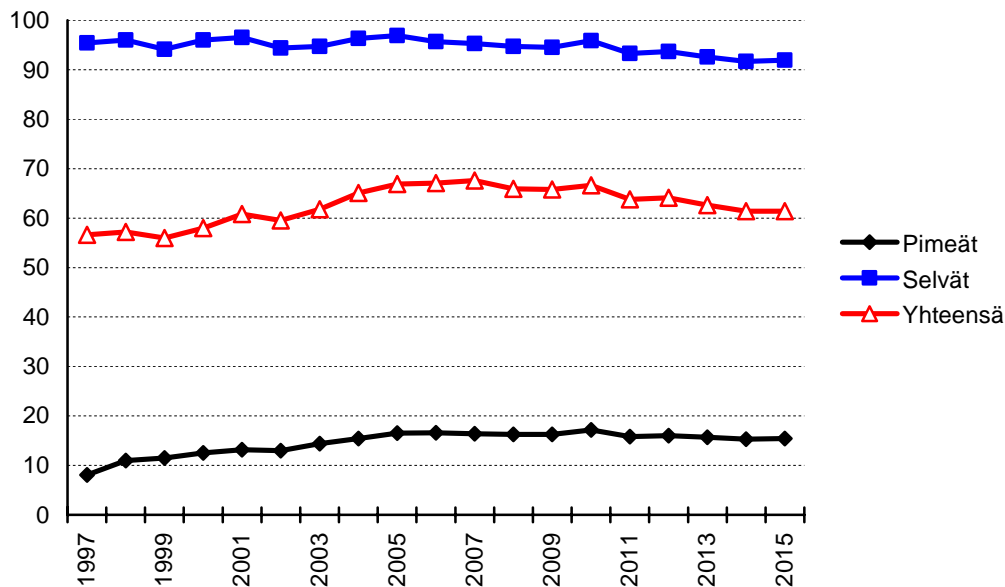
Koska selvitysaste viittaa ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten suhteeseen, eivät poliisilta *kokonaan piiloon* jäävät rikokset vaikuta ilmoitettuihin selvitysprosentteihin. Piilorikollisuuden huomioon ottaminen alentaisi selvitystasetta. Sama seikka vaikuttaa myös selvitysasteen muutoksista tehtäviin päätelmiin. Ilmoitusaltiuden kasvu voi laskea tilastoitua selvitysprosenttia, vaikka poliisi selvittäisi saman määrän rikoksia suhteessa kaikkiin (ilmoitettuihin ja ilmoittamattomiin) rikoksiin. Myöskään rikosentekijän kiinnijäämisriskiä (tai riskin muutosta) ei voi suoraan päätellä tilastoidusta selvitysasteesta, koska siihenkin vaikuttaa poliisin tietoon tulemattomien tekojen määrä. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa mukana on myös arvio piiloon jäävästä rikollisuudesta, voi puhua ”todellisesta” selvitysasteesta, joka kertoo sen, kuinka suuri osuus kaikista rikoksista tulee selvitettyiksi.

Huomattakoon myös, ettei yleisesti käytetty selvitysaste yksin ole erityisen hyvä poliisitoiminnan tehokkuuden mittari. Usein selvitysprosentin määrää rikosten tietoon tulon tapa: jotkut rikokset tulevat tietoon vasta selvitettyinä. Rikosten välisen vertailun sijasta onkin viisasta tyytyä vain trendien muutoksiin, ja tällöinkin on otettava huomioon mahdollisen ilmoitusaltiuden muutoksen merkitys. Yleisen selvitysasteen ohella tässä esitetään

kuitenkin tietoja myös ns. pimeinä tulleiden tapausten selvittämisestä ja ne kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään rikoksia.

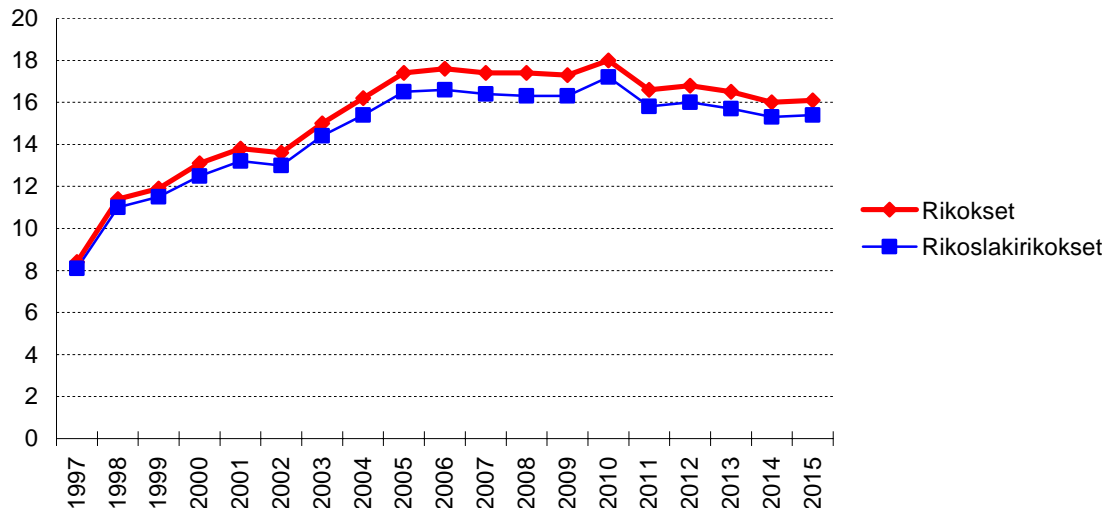
Selvitysaste ja rikoslaji

Kaikkien rikosten yleinen selvitysaste on parantunut noin 70 prosentista lähes 80 prosenttiin (77 % vuonna 2015) viimeksi kuluneen 15–20 vuoden aikana, mutta rikoslakirikosten selvitysaste on palautunut nousun jälkeen lähemmäs vuosituhannen alun 60 prosenttia. Viime vuosina selvitysasteet ovatkin yleisesti heikentyneet. Osassa tapauksista rikos on asiallisesti selvitetty ja epäilty tiedossa jo teon tullessa poliisin tietoon (selvät tapaukset). Muissa tapauksissa eli ns. pimeinä tulleissa jutuissa poliisi joutuu tutkinnassa selvittämään sen, ketä voidaan rikoksesta epäillä. Kuvioista 1 ja 2 nähdään, että pimeinä tulleiden rikosten selvitysaste on alhainen ja jää vuosittain alle viidennekseen pimeinä tietoon tulleista rikoksista. Pimeiden juttujenkin selvitysaste on kuitenkin parantunut 2000-luvun alkupuolella, mutta pysynyt sen jälkeen suunnilleen samana.

Kuvio 1 Rikoslakirikosten selvitysaste 1997–2015

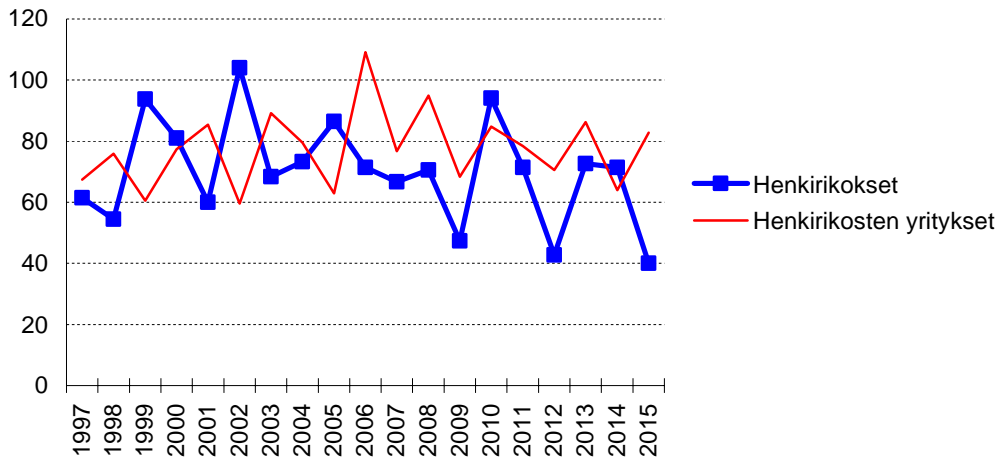
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Kuvio 2 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden rikosten selvitysaste 1997–2015
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Poliisin tietoon selvitettyinä tulleiden rikoslakirikosten määrä on vähentynyt kolme prosenttia ja pimeiden tapausten määrä 23 prosenttia vuonna 2015 vuoteen 2000 verrattuna. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että pimeiden juttujen osuus poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista on vähentynyt 45 prosentista 40 prosenttiin samana aikana. Toisin sanoen poliisin tutkintatyö on määrällisesti tarkasteltuna vähentynyt, mikä voi osaltaan selittää parantunutta selvitysastetta sen ohella, että poliisi on pyrkinyt erilaisin toimenpitein määrätietoisesti parantamaan rikostutkinnan tuottavuutta. Selvitysasteen viimeaikainen heikkeneminen voi puolestaan olla seurausta juttujen luonteen ja niiden selvittämisen vaikeusasteen lisääntymisestä ja poliisin vähentyneistä resursseista.

Selvitysprosentti vaihtelee suuresti eri rikoksissa. Henkirikosten selvitysaste on yleensä korkea. Vuosina 1997–2015 henkirikosten kokonaisselvitysaste oli 92 prosenttia (80 % vuonna 2014 ja 89 % vuonna 2015) ja henkirikosten yritysten 94 prosenttia (92 % vuonna 2014 ja 91 % vuonna 2015). Suuri osa henkirikoksista selvitetään myös tietoon tulovuotta seuranneina vuosina, mikä voi toisinaan nostaa selvitysasteen yli sadan prosentin ja aiheuttaa vuosittaisiin selvitystrendeihin satunnaista vaihtelua. Keskimäärin noin joka kuudes henkirikos (keskimäärin 21 rikosta vuodessa) ja joka kymmenes henkirikoksen yritys (keskimäärin 37 rikosta vuodessa) tulee poliisin tietoon epäillyn osalta selvittämättömänä. Näissä pimeinä tulleissa henkirikoksissa selvitysaste on ollut keskimäärin 70 prosenttia ja henkirikosten yrityksissä 76 prosenttia vuosina 1997–2015.

Kuvio 3 Pimeinä poliisin tietoon tulneiden henkirikosten ja niiden yritysten selvitysaste 1997–2015

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Tilastoitu selvitysprosentti on korkea myös rikoksissa, jotka tulevat ilmi poliisin oman valvonnan kautta (esimerkiksi liikenne rikoksissa), mutta näissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus on yleensä suuri. Selvitysprosentti on korkea myös tekijän ja uhrin vuorovaikutusrikoksissa (esimerkiksi väkivaltarikoksissa), joissa uhri ei yleensä saata olla tekijää havaitsematta eikä usein tunnistamattakaan. Varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentti on sen sijaan alhainen. Näissä rikoksissa onkin tavallista, että omaisuuden katoaminen tai vahingoittuminen kyllä havaitaan, mutta tekijöistä ei ole tietoa. Rikos tulee ilmi, mutta poliisi joutuu aidosti selvittämään teon ja paljastamaan tekijän. Poikkeuksena ovat näpistykset, joiden tilastoitu selvitysprosentti on korkea, joskin laskemaan päin. Tämä johtuu siitä, että moni tyypillinen näpistys, kuten myymälänäpistys, tulee yksittäisenä rikoksena ilmi yleensä vain silloin, kun tekijä jää samalla kiinni; muulloin on mahdoton sanoa, miten monta varkautta jonkin tavaramäärän hävikkiin mahdollisesti liittyy. Myymälänäpistysten todelliseen kokonaismäärään suhteutettu selvitysprosentti olisi epäilemättä varsin alhainen. Näpistysten ”keinotekoisena” korkea tilastoitu selvitysprosentti heijastuu myös varkausrikosten kokonaislukuun: jos näpistykset lasketaan mukaan, vuoden 2015 varkausrikosten selvitysaste oli 34 prosenttia (34 % vuonna 2014), mutta jos ne jätetään pois, selvitysaste laskee noin puoleen (14 % vuonna 2014; 14 % vuonna 2015).

Taulukosta 1 ilmenee vuosina 2005–2014 selvitettyjen rikosten prosenttinen suhde kaikkiin samana vuonna poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin eräissä rikoslajeissa.

Selvitysprosentti on pysynyt samalla tasolla useimmissa rikostyypeissä. Pahoinpitelyrikoksissa selvitysprosentti on ollut 75–80. Vuonna 2015 se laski kuitenkin 69 prosenttiin. Poliisille ilmoitetuista raiskausrikoksista

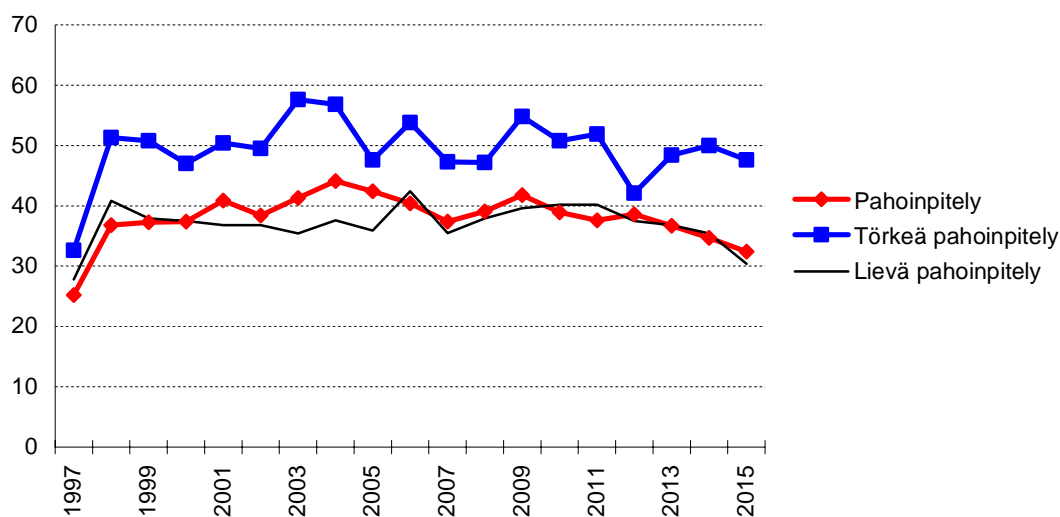
selvitettiin 60–70 prosenttia, ryöstöistä 40–50 prosenttia, varkausrikoksista 30–40 prosenttia ja vahingontekorikoksista 20–25 prosenttia. Petosrikosten korkea selvitysprosentti (70–90 %) on yhteydessä ilmitulotapaan.

Taulukko 1 Rikosten selvitysprosentteja vuosina 2006–2015 (kunakin vuonna selvitetty sataa samana vuonna ilmoitettua rikosta kohti)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pahoinpitelyt	79	75	78	79	78	74	77	76	76	69
Raiskaukset	63	60	63	73	67	58	68	69	67	72
LSH	78	93	80	94	70	61	82	80	78	80
Ryöstöt	44	45	46	49	49	49	45	43	42	48
Varkaudet	35	36	37	37	39	37	34	35	34	34
Mk:n käyttö	37	32	35	35	35	32	39	33	32	34
Kavallukset	57	51	47	47	43	45	42	43	47	43
Petokset	78	85	72	74	90	80	69	72	70	71
Vahingonteot	26	25	24	24	24	21	23	22	21	22
RL-rikokset	67	68	66	66	67	64	64	63	61	61

Luvut laskettu Polstatin tiedoista.

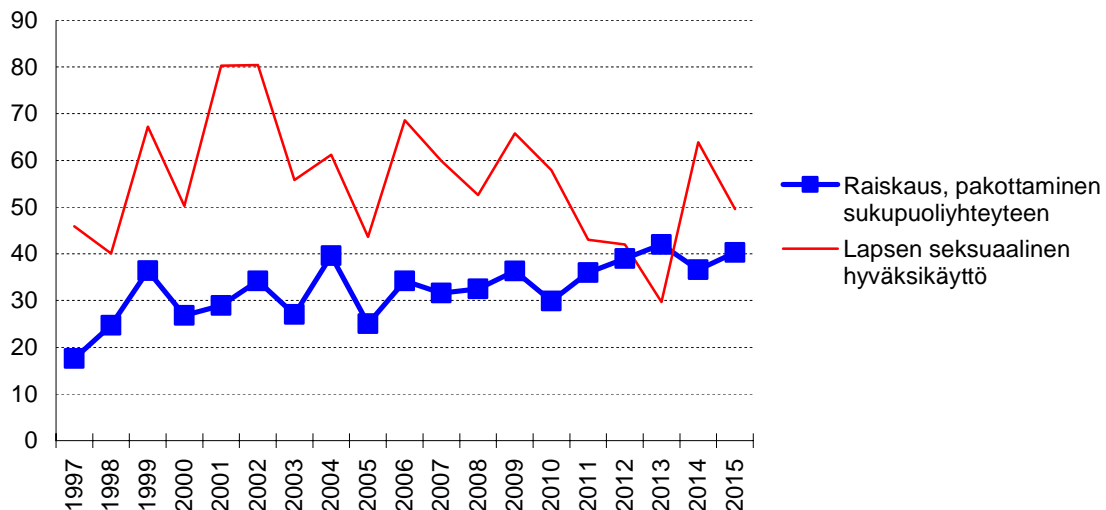
Poliisiammattikorkeakoululta saatujen tietojen perusteella nykyisin on mahdollista tarkastella myös poliisin tietoon selvittämättöminä (epäilty ei tiedossa) tulleiden rikosten selvitysasteita. Nämä kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään eri rikoksia.

Kuvio 4 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten selvitysaste 1997–2015
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Pahoinpitelyrikoksissa pimeinä tulleiden rikosten osuus oli kaikki vuodet yhteen laskettuna 22 prosenttia vuosina 1997–2015. Poliisi on selvittänyt vuosittain noin puolet pimeinä tulleista törkeistä pahoinpitelyistä ja noin 30–40 prosenttia muista pahoinpitelyistä. Lievien ja tavallisten pahoinpitelyjen

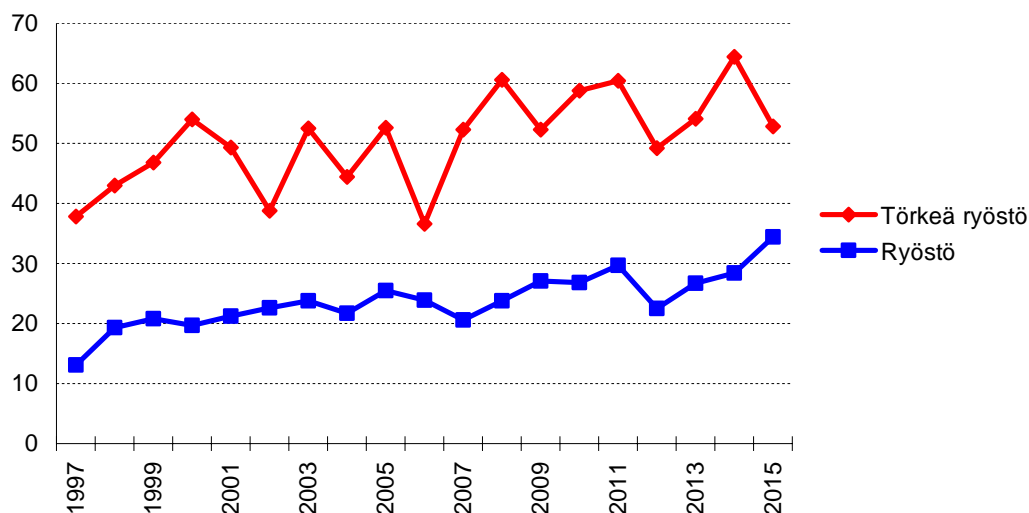
selvitystaso on laskenut 2010-luvulla lähes 10 prosenttiyksikköä edeltävistä vuosista ja törkeiden pahoinpitelyjen selvitysaste on ajanjaksolla vaihdellut 40–60 prosentin välillä. Poliisi on monin tavoin panostanut väkivaltarikosten paljastamiseen ja tutkintaan. Lisäksi lainsäädännölliset muutokset, joissa asianomistajarikokset ovat muuttuneet virallisen syytteen alaisiksi, ovat lisänneet poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Pahoinpitelyrikollisuuden kasvava määrä on saattanut heikentää pimeiden juttujen selvitysastetta, kun poliisin kokonaistyömäärä on näiden rikosten osalta kasvanut. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 22 prosenttia enemmän pahoinpitelyrikoksia kuin vuonna 2000. Pimeinä tulleiden juttujen määrä sen sijaan pysyi suunnilleen samaa vastaavalla aikavälillä. Selvitysprosentin laskeminen ei ehkä enää selity – kuten aiemmin – yhtä selvästi poliisin työmäärän kasvulla.

Kuvio 5 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten selvitysaste 1997–2015

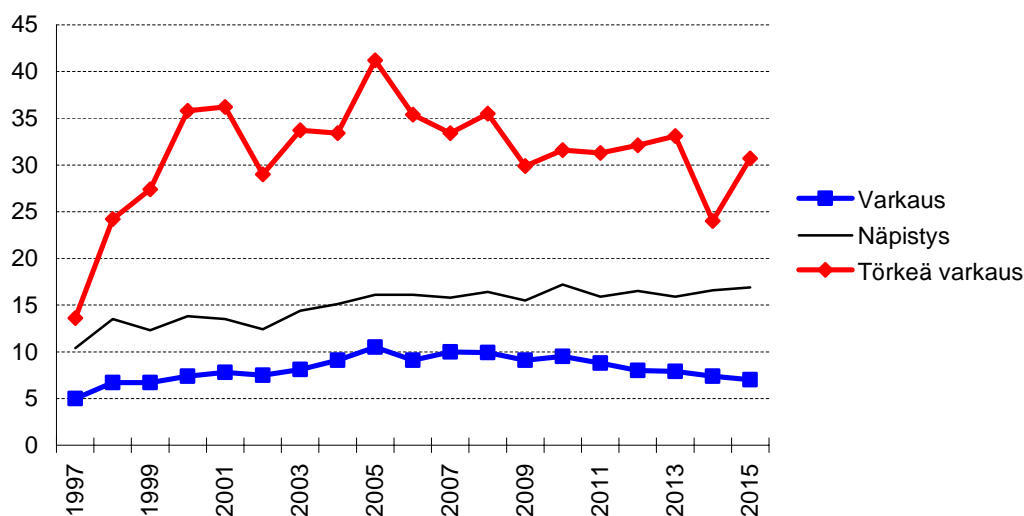
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Raiskauksista pimeinä poliisin tietoon tulleita oli 42 prosenttia ja lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä 30 % vuosina 1997–2015. Poliisi selvitti 33 prosenttia pimeistä raiskauksista ja 52 prosenttia pimeistä lapsiin kohdistuneista seksuaalisista hyväksikäytöistä. Pimeinä tulleiden raiskausrikosten määrä on lisääntynyt 62 prosenttia ja lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten määrä on noin kaksinkertainen vuonna 2015 vuoteen 2000 verrattuna.

Kuvio 6 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden ryöstörikosten selvitysaste 1997–2015
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

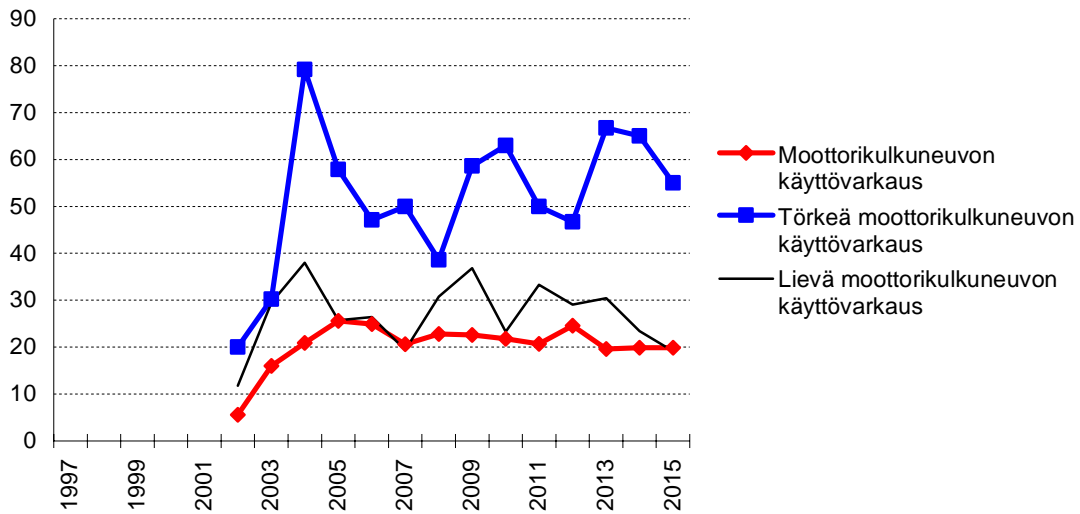
Ryöstöistä selvä enemmistö eli 71 prosenttia tuli poliisin tietoon pimeinä juttuina vuosina 1997–2015. Näistä poliisi onnistui selvittämään joka neljännen rikoksen (26 %). Vuodesta 2008 lähtien pimeinä tulleiden ryöstörikosten selvitysaste on kuitenkin parantanut. Törkeistä ryöstöistä poliisi on onnistunut viime vuosina selvittämään noin 50–65 prosenttia.

Kuvio 7 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten selvitysaste 1997–2015
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Varkausrikoksissa pimeinä tulleita rikoksia oli 71 prosenttia vuosina 1997–2015. Pimeinä tulleiden varkausrikosten määrä on kuitenkin vähentynyt runsaan neljänneksen (27 %) vuonna 2015 vuoteen 2000 verrattuna. Kun määrittäessä huomioidaan vain varkaus ja törkeä varkaus, vähennys on tätäkin suurempi, 42 prosenttia. Pimeinä tulleiden varkausrikosten selvitysaste oli 10,5 prosenttia vuosina 1997–2015. Törkeiden varkauksien selvitysaste on ollut

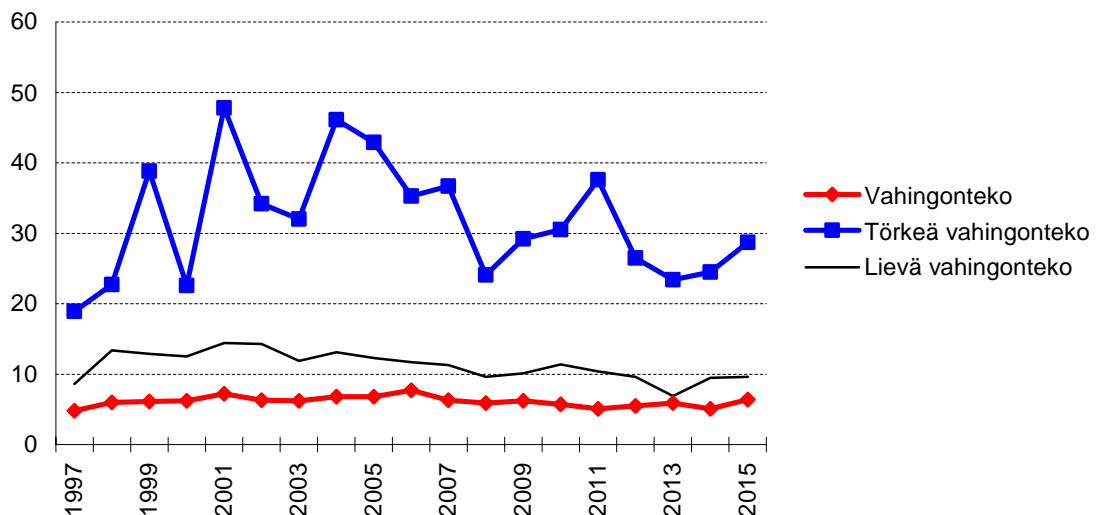
25–40 prosenttia, mutta tavallisten varkauksien selvitysaste on laskenut 10 prosentin alapuolelle varkausrikollisuuden kokonaismäärän selvästä laskusta huolimatta.

Kuvio 8 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien selvitysaste 2002–2015

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista 83 prosenttia ilmoitettiin poliisille pimeinä rikoksina vuosina 2002–2015. Poliisi selvitti näistä noin joka viidennen (21 %). Selvitysaste nousi tarkastelujakson alussa, mutta on sen jälkeen pysynyt melko ennallaan, vaikka näiden pimeinä tulleiden rikosten määrä on vähentynyt vuonna 2015 kolmasosaan siitä, mitä se oli vuonna 2003.

Kuvio 9 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten selvitysaste 1997–2015

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Vahingonteoista kolmessa neljästä (76 %) epäiltyä ei ole tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon vuosina 1997–2015. Näistä pimeinä tulleista rikoksista poliisi kykeni selvittämään vain 7 prosenttia. Vahingontekojen selvityksasteessa ei ole tapahtunut tarkasteluajanjaksolla suuria muutoksia. Pimeitä vahingontekorikoksia oli 23 prosenttia vähemmän vuonna 2015 vuoteen 2000 verrattuna.

Poliisi on vuoden 2002 jälkeen panostanut erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Selvityksastetta on parannettu muun muassa kattavalla rikospaikkatutkinnalla, rikosten sarjoittamisella ja analyysitoiminnalla sekä tekijäkeskeisellä tutkintamallilla (Poliisin vuosikertomus 2005). Omaisuusrikosten selvityksprosenttia on poliisin oman arvion mukaan myös onnistuttu nostamaan. Talousrikostorjunnan tehostamisella on puolestaan voitu lyhentää tutkinta-aikoja ja selvityksastetta. Poliisin arvion mukaan myös DNA-rekisteröintien avulla vakavien rikosten selvityksprosentit ovat nousseet selkeästi (Poliisin vuosikertomus 2006).

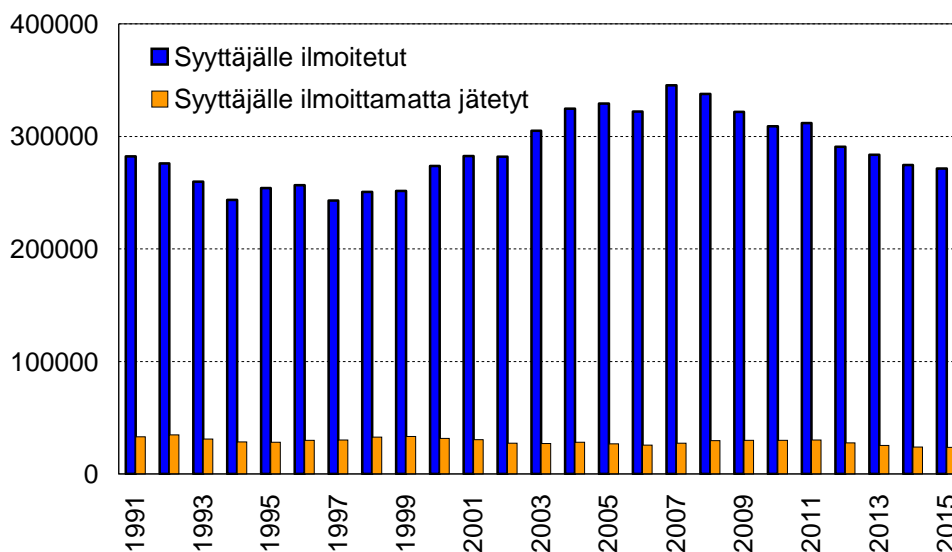
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen

Poliisille ilmoitetut rikokset tulee tutkia (ns. esitutkintapakko). Rikokset selvitetään poliisin esitutkinnassa. Esitutkinta on aloitettava, milloin poliisi (tai muu esitutkintaviranomainen) katsoo sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin (esimerkiksi oman havaintonsa nojalla) olevan syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ETL 3:3). Asianomistajarikoksissa edellytetään pääsääntöisesti lisäksi, että asianomistaja on vaatinut rikokseen syylistyneelle rangaistusta (ETL 3:4). Jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida asettaa syytteeseen, asia jää sillensä. Muussa tapauksessa asia on saatettava syyttäjän syyteharkintaan. Tästä on kaksi poikkeusta: ilmoittamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittaminen.

Ilmoittamatta jättäminen. Poliisille on lain mukaan oikeus jättää ilmoitus tekemättä tai luopua enemmistä toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja josta on odotettavissa enintään sakkorangaistus. Edellytyksenä on lisäksi, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia (ETL 3:9). Laissa on myös erityisiä rikoskohtaisia ilmoittamatta jättämistä koskevia säännöksiä. Näistä tärkein koskee liikenne rikkeitä. TLL 104 §:n mukaan jos liikenne rikkomus (TLL 103 §) on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, voidaan siitä jättää syyte ajamatta ja rangaistus tuomitsematta (546/1999). Toinen merkittävä ryhmä koskee verorikoksia [ks. esim. RL 29:4 (769/1990) ja ennakkoperintälain (1118/1996) 55 §].

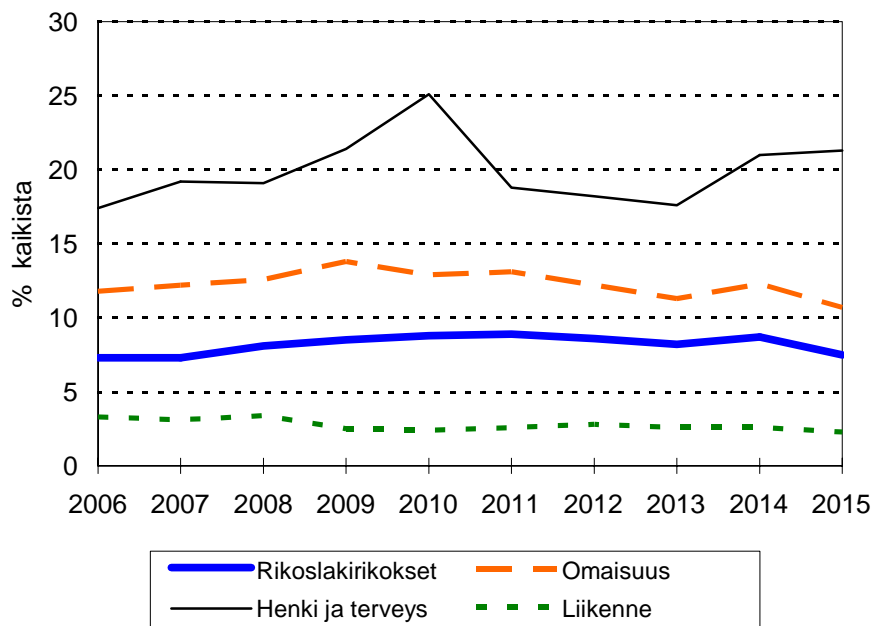
Poliisi voi ilmoittamatta jättämisen tilanteissa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen huomautuksen. Tämä koskee sekä esitutkintalain että tieliikennelain tarkoittamia tilanteita. Huomautus on suullinen varoitus, jota ei erikseen kirjata minnekään. Verorikoksissa veronkorotus voidaan puolestaan katsoa riittäväksi seuraamukseksi.

Tietoja käytännöstä. Ilmoittamatta jättämiskäytännön tilastollinen seuranta on käytännön syistä hankalaa. Kaikista kenttätoiminnan aikana tehdyistä havainnoista ei pidetä kirjaa, eikä tämä olisi järkevääkään. Poliisin työajan seurannassa kerättyjen tietojen perusteella on ilmeistä, että erilaisia ilmoittamattajättämispäätöksiä tehdään vuosittain useita satoja tuhansia. Lähinnä kyse on liikenne rikkomuksista sekä erilaisista järjestyks rikkomuksista. Varsinaisia kirjallisia ilmoittamattajättämispäätöksiä kirjataan huomattavasti vähemmän. Vuonna 2015 poliisi jätti syyttäjälle ilmoittamatta kaikkiaan 31 660 rikosta (34 472 vuonna 2014). Syytteeseen ilmoitettiin samana vuonna kaikkiaan 600 135 (603 492 vuonna 2014) rikosta (joista rikoslakirikoksia 271 290). Tiedot rikoslakirikosten ilmoittamisesta ja ilmoittamatta jättämisestä vuosina 1991–2015 ilmenee kuviosta 10.

Kuvio 10 Rikoslakirikosten ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättäminen vuosina 1991–2015

Syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä on tasaisesti kasvanut 2000-luvulla vuoteen 2007 asti, minkä jälkeen se on kääntynyt laskuun. Ilmoittamatta jätettyjen rikosten määrä on sen sijaan pysynyt vuosina 1991–2015 varsin vakaana. Liikenne rikosten sisällyttäminen rikoslakirikoksiin vuonna 2000 näkyy ennen kaikkea syyttäjälle ilmoitettujen rikoslakirikosten kasvuna. Kuviosta 11 ilmenee ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2006–2015 eräissä rikosryhmissä (osuus on laskettu samana vuonna ilmoitettujen ja ilmoittamatta jätettyjen rikosten summasta).

Kuvio 11 Ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2006–2015 eräissä rikosryhmissä

Kaikkien rikoslakirikosten ilmoittamatta jättämisosuus on pysynyt 10 prosentin vaiheilla. Liikenne rikosten ilmoittamatta jättämisen osuus laski vuonna 2000 selvästi. Muutos lienee yhteydessä rikesakon käyttöalan laajenemiseen (ts. osa aiemmin ilmoittamatta jätetyistä tapauksista johtaa nyt rikesakkoon). Käytännössä ilmoittamatta jättäminen on liikenne rikoksissa kuitenkin huomattavasti kuviossa esitettyä laajempaa. Pienimmät rikkeet hoidetaan paikan päällä pelkällä huomautuksella ilman, että tapahtunutta kirjataan tietoon tullee rikokseksi.

Esitutinnan rajoittaminen. Ilmoittamatta jättäminen koskee tilanteita, joissa rikos ja tekijä on selvitetty. Tarpeettoman työn välttämiseksi esitutkintalakiin otettiin vuonna 1997 uutena toimenpiteenä esitutinnan rajoittaminen (ETL 3:10). Muutoksen tarkoituksena on säästää tutkintavaroja sellaisissa jutuissa, joissa kuitenkin tehtäisiin myöhemmin syyttämättä jättämisspäätös ns. seuraamusperusteella. Säännöksen mukaan ”syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.” Esitutinnan rajoittaminen ei edellytä, että rikos ja sen tekijä on selvitetty. Esitutinnan rajoittamispäätös ei ole syyksi lukeva ratkaisu eikä siinä oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen.

Esitutinnan rajoittamista koskevia tapauksia tilastoitiin Valtakunnan-syyttäjän virastosta saadun tiedon mukaan 6 799 tapausta vuonna 2015 (6 488 vuonna 2014 ja 5 864 vuonna 2013), mikä oli viisi prosenttia

enemmän kuin edellisenä vuonna. Rajoittamispäätökset ovatkin melko selvästi kasvaneet viime vuosina.

Esitutkinta voidaan ETL 3:10.2:n mukaan lopettaa myös, jos tutkinnan jatkumisesta aiheutuneet kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkitavana olevan asian laatuun tai odotettavissa olevaan seuraamukseen. Kustannusperusteella tutkintaa rajoitettiin 3 195 tapauksessa vuonna 2015 (2 570 tapausta vuonna 2014 ja 2 615 tapausta vuonna 2013). Saman lainkohdan mukaan esitutkintaa voidaan rajoittaa lisäksi, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta prosessuaalisella syyttämättäjättämisperusteella. Vuonna 2015 tätä perustetta käytettiin 3 623 tapauksessa (2 056 tapausta vuonna 2014 ja 2 495 tapausta vuonna 2013).

4 Syyttäjien toiminta

Yleistä

Lainsäädäntö. Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Lisäksi syyttäjän tekemiin ratkaisuihin kuuluu rangaistusmääräyksen vahvistaminen/vahvistamatta jättäminen. Syyteharkinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täyttyykö tunnusmerkistö – eli onko kyseessä rikos. On myös selvitettävä tekijän syyllisyys – eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Jos tuon epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt, on syyte nostettava – ts. syyttäjien toimintaa ohjaa Suomessa ns. syytepakkoperiaate (legaliiteettiperiaate).

Eräissä tapauksissa syyttäjä saa luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Erotukseksi tilanteista, joissa syyte jää nostamatta prosessuaalisin syin (esim. näytön puuttuminen, syyteoikeuden vanhentuminen jne.) puhutaankin *seuraamuksen luonteisesta* (asiallisesti myös *syyksi lukevasta*) syyttämättä jättämisestä. Syyttämättä jättäminen on osa laajempaa seuraamusluonteista rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista. Tässä noudatettavista perusteista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa. Yleissäännösten ohella lakikirjasta löytyy joukko toimenpiteistä luopumista koskevia erityissäädöksiä. Niistä käytetyin on vähäisiä liikenne rikoksia koskeva tieliikennelain 104 §:n säännös. Muita tällaisia säännöksiä on esimerkiksi alkoholilaissa, ennakkoperintälaissa ja työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetussa laissa.

Tilastointi. Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätilaston ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015, minkä vuoksi viimeisimmät saatavissa olevat tiedot koskevat vuotta 2013. Valtakunnansyyttäjän virastosta saadaan tuoreempia tilastotietoja, mutta niiden tietosisältö on suppeampi kuin mitä tilastokeskuksen tuottamassa tilastossa. Tässä katsauksessa on tietojen tuoreuden vuoksi siirrytty käyttämään ensisijaisesti valtakunnansyyttäjän virastosta saatuja lukuja.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyteharkinnassa ratkaistut asiat* kertoo syyttäjällä päättyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen määrät ja syyteharkinta-ajan syyttäjävirstoittain. Sen sijaan rikoslajikohtaisia tietoja tämä tilasto ei sisällä. *Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto* erottelee seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tilastosta saadaan tiedot syyttämättä jättämisperusteiden soveltamisesta. Rikoslajikohtaista tai muuta tietoa tämä tilasto ei sisällä. Syyttämättä jättä-

mistä koskeva tieto on juttukohtainen ja rinnastettavissa lähinnä henkilötalastoon. Päätökseen saattaa sisältyä useampikin rikos, joskin tämä on melko harvinaista (seuraamusluonteiset syyttämättäjättämispäätökset sisälsivät erään selvityksen mukaan keskimäärin 1,1 rikosta, ks. Sulin 1993). Toisaalta sama henkilö voisi vuoden aikana sisältyä tilastoon useampaankin kertaan (mikä niin ikään lienee harvinaista).

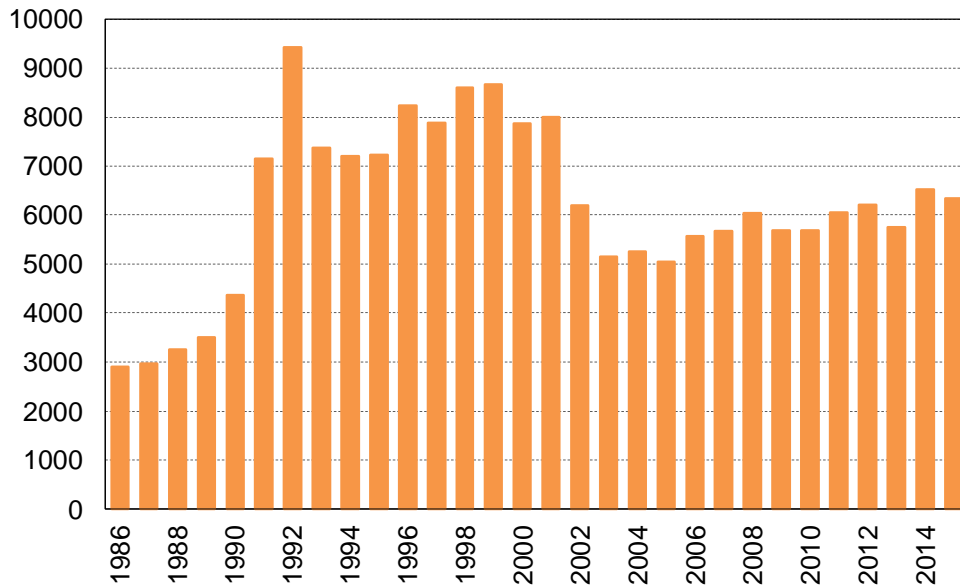
Syyttäjätilastot ovat monin tavoin puutteellisia. Niistä ei ilmene yksiselitteisesti esimerkiksi sitä, kuinka moni syyteharkintaan päätynyt rikos tai henkilö on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Juttukohtaisen syytetilaston lukuihin vaikuttaa voimakkaasti se, kuinka samaa tai eri syytettyjä koskevat asiakohdat yhdistetään tai erotetaan. Haarukka selittyy sillä, että vuonna 2001 Tilastokeskus muutti tilastointiyksikön päätöspäätöksestä henkilöperusteeksi. Jos samassa jutussa jätettiin yksi ja sama tekijä syyttämättä yhdestä rikoksesta esimerkiksi näytön puutteen vuoksi ja toisesta rikoksesta vähäisyyden perusteella, tuli tilastoon kaksi merkintää. Vuodesta 2001 alkaen merkintöjä on yksi, jolloin seuraamusperuste ”ylittää” prosessuaaliset syyttämättäjättämisperusteet. Tämä vähensi vuonna 2001 prosessuaalisia syyttämättä jättämisiä noin viidellä tuhannella. Syyttäjän tietojärjestelmästä erikseen kerätty syyttäjätilasto on pitänyt tilastointiperusteensa ennallaan. Näistä syistä syyttämättä jättämisestä saattaa esiintyä kahdenlaisia lukuja: Korkeammat perustuvat syyttäjän tietojärjestelmästä tehtyihin suoriin ajoihin ja matalammat tilastokeskuksen käyttämään luokitukseen. Seuraavassa esitetään rinnan sekä tilastokeskuksen että valtakunnansyyttäjän viraston tuottamat tilastot. Tiedot syyttämättä jättämiskäytösten kehityksestä vuosina 1996–2015 ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Syyttämättä jättäminen vuosina 1996–2015

Vuosi	Proses- suaalinen TK	Proses- suaalinen VKSV	Seuraamus- luontoinen TK	Seuraamus- luontoinen VKSV	Yhteensä TK	Yhteensä VKSV
1996	15 179	15 179	8 234	8 234	23 413	23 413
1997	15 572	15 572	7 880	7 880	23 452	23 452
1998	15 812	15 812	8 599	8 598	24 411	24 411
1999	17 574	15 574	8 669	8 669	26 243	26 243
2000	18 621	18 920	7 878	7 878	26 499	26 798
2001*	13 785	18 685	7 998	8 014	21 783	26 699
2002*	16 425	18 347	6 187	6 889	22 612	25 236
2003*	16 470	18 076	5 152	5 720	21 622	23 796
2004*	18 532	20 225	5 249	5 579	23 781	25 804
2005*	17 695	19 383	5 047	5 630	22 742	25 013
2006*	18 520	20 100	5 561	6 263	24 081	26 363
2007*	17 077	18 602	5 665	6 397	22 742	24 999
2008*	17 567	19 379	6 038	6 837	23 605	26 216
2009*	16 644	18 394	5 682	6 439	22 326	24 833
2010*	17 076	18 717	5 685	6 419	22 761	25 136
2011*	16 736	18 468	6 050	6 878	22 786	25 346
2012*	16 804	18 602	6 201	7 094	23 005	25 696
2013*	16 241	18 332	5 740	6 539	21 981	24 871
2014	..	19 403	..	6 520	..	25 923
2015	..	17 407	..	6 328	..	23 735

* Tilastokeskuksen syyttäjätilasto muuttui päätöserusteisesta henkilöperusteiseksi (vain yksi sijoitus), syyttäjäviraston tilasto säilyi päätöserusteisena. Lähde: Tilastokeskus ja VKSV

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen lisääntyi tarkastelujaksolla vuoteen 2006 saakka. Sen jälkeen määrä on jälleen pääosin vähentynyt. Muutosten taustalla lienevät mitä ilmeisimmin kirjaamis- ja tilastointimuutokset. Seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen kasvoi vuoden 1992 hyppäyksen jälkeen vuosina 1995–1999, mutta kääntyi sitten laskuun. Lasku jyrkkeni selvästi vuonna 2002. Nyt seuraamusluontoisia syyttämättä jättämiskasvuisuusia tehdään noin kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 1992 uudistuksen tullessa voimaan. Tapausmäärien kehitys vuosina 1986–2015 ilmenee kuvasta 1.

Kuvio 1 Seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen 1986–2015. Tilastoyksikkönä päätöspäätös. Lähde: Tilastokeskus ja VKSV

Seuraavassa tarkastellaan molempia ryhmiä hieman lähemmin.

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen

Säännökset. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL 1:7–8) mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta neljällä eri perusteella. (1) Syyte voidaan jättää ajamatta, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan sakkoa ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (*vähäisyysperuste*). (2) Alle 18-vuotiaana tehtyyn rikokseen soveltuu väljempi ehto. Laki sallii tällöin syyttämättä jättämisen, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta ja rikoksen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan (*nuoruusperuste*). Sosiaaliviranomaisten tulee saada tieto nuorta koskevasta syyttämättä jättämispäätöksestä. (3) Syyte voidaan jättää ajamatta myös, jos oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia, kun otetaan huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten torjumiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle koituvat muut seuraukset tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet taikka muut seikat (*kohtuusperuste*). Tämä tosin edellyttää lisäksi, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (4) Lopulta syyte voidaan rikossarjoissa jättää yksittäisen teon osalta ajamatta, jos po.

rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään (*konkurrenssiperuste*). Tätäkään lainkohtaa ei voida soveltaa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen ajamista. Näiden yleissäännösten ohella laissa on eräitä rikoslajikohtaisia syyttämättä jättämissäännöksiä (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2000, 280 ss).

Perusteiden soveltaminen. Tiedot eri perusteiden soveltamisesta vuosilta 2011–2015 ovat taulukossa 2.

Taulukko 2 Seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen vuonna 2011–2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Vähäisyys	2 473	2 429	2 217	2 276	2 063
Nuoruus	412	463	398	424	306
Kohtuus	2 755	3 080	2 742	2 686	2 562
Konkurrenssi	1 078	976	1 029	987	1 292
TLL 104 §§	48	34	18	27	12
RL 9:7 (yhteisövastuu)	1	1
RL 35:7 (vahingonteko)	2	5	3	1	4
RL 50:7 (huumausainerikos)	97	97	125	113	83
Muu lainkohta	12	9	7	6	6
Yhteensä	6 830	7 094	6 539	6 520	6 328

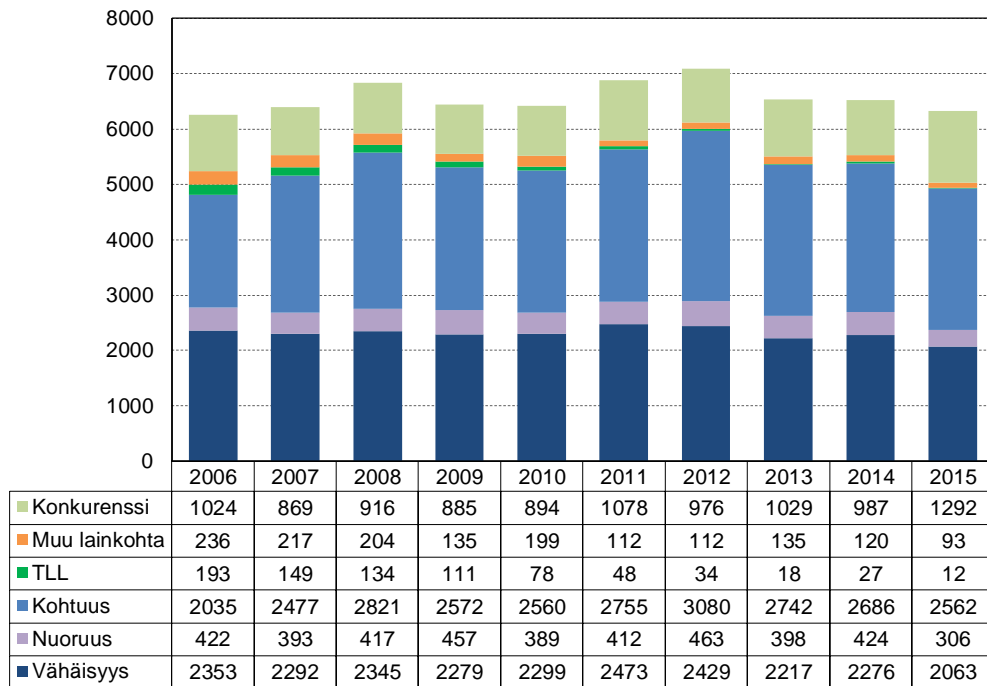
Lähde: VKSV

Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet on teon vähäisyys ja kohtuusperuste. Näitä perusteita on käytetty 73 prosentissa syyttämättäjättämispäätöksistä vuonna 2015.

Tyypillisiä kohtuusperusteen soveltamistilanteita ovat olleet tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon, joko sovittelumenettelyn kautta tai muuten.

Rikoslajikohtaisista perusteista käytetyin on ollut huumausainerikoksia koskeva RL 50:7 (83 tapausta).

Käytäntöjen kehitys. Kuviossa 2 on tietoja seuraamusluonteisten syyttämättä jättämisten lukumäärän kehityksestä vuosina 2006–2015. Kuviosta ilmenee myös eri perusteiden soveltaminen.

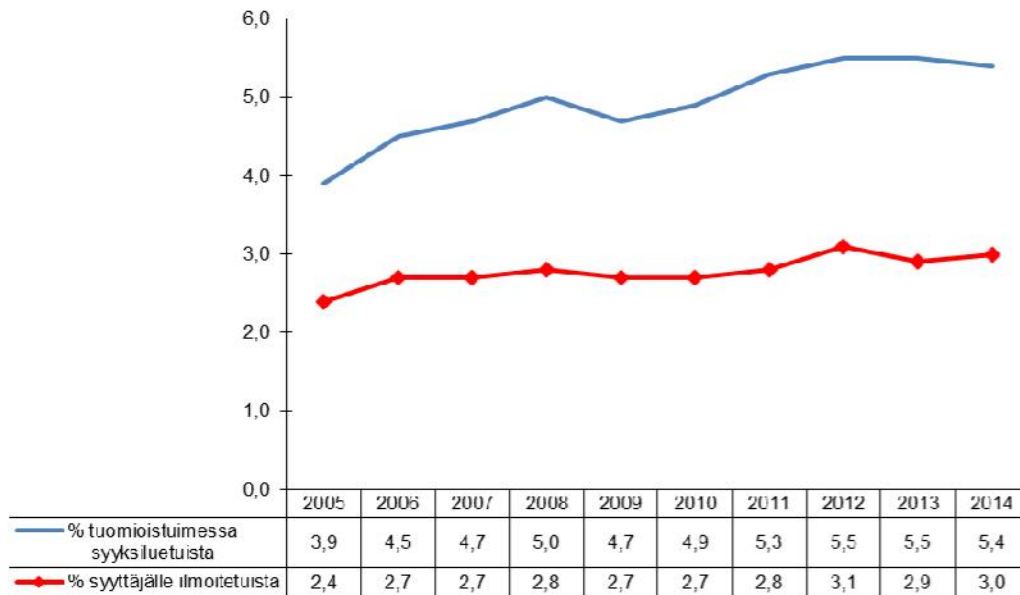
Kuvio 2 Syyttämättä jättämisperusteiden soveltamiskerrat vuosina 2006–2015

Lähde: VKSV

Syyttämättä jättämisen kokonaismäärä nousi vuosina 2010–2011, mutta on taas sen jälkeen laskenut 10 vuoden takaiselle tasolle. Kohtuusperusteen soveltaminen on lisääntynyt noin 1 000–1 500 tapauksella vuosina 2003–2015. Kasvu johtuu mitä ilmeisemmin siitä, että rikosten sovittelu on huomioitu aiempaa enemmän syyttämättä jättämisen perusteena.

Syyttämättä jättämisen yleisyys eri rikoksissa. Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioitaessa on käytettävä jotakin vertailukohtaa. Luontevin tapa olisi verrata syyttämättä jätettyjä rikoksentekejiä ja syytteeseen asetettuja rikoksentekejiä, tai vaihtoehtoisesti syyttämättä jätettyjä rikoksia tai syytteeseen asetettuja rikoksia. Syyttäjätilastot eivät kuitenkaan anna mahdollisuuksia tarkkoihin tämäntyyppisiin vertailuihin. Valtakunnan syyttäväviraston syyttäjätilasto on juttukohtainen ja syyttämättä jättämistilasto päätösperusteisia, jolloin samassa jutussa voi olla useita rikoksia ja useita syytettyjä.

Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioidaan julkisessa keskustelussa usein rikoskohtaisesti (kysymys on siitä, kuinka moni pahoinpitelyrikos jää syyttämättä ja kuinka moni johtaa syytteeseen). Yhden suhteutusperusteen tarjoaa tieto kaikista oikeudenkäynnissä syyksi luetuista ja rangaistukseen tuomituista rikoksista. Toisen tarjoaa tieto kaikista syyttäjälle ilmoitetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista. Tiedot vuosien 2005–2014 kehityksestä molempia mittoja käyttäen ovat kuviossa 3.

Kuvio 3 Syyttämättä jättämisen yleisyys suhteessa syyttäjälle ilmoitettuihin ja kaikkiin tuomioistuimessa syyksi luetuihin rikoksiin 2005- 2014. Lähde VKSV ja tilastokeskus

Taulukkoon 3 on kerätty tiedot syyttämättä jättämisen yleisyydestä eräissä keskeisissä rikoksissa vuosina 2011–2013.¹ Syyttämättä jättämisen yleisyys on laskettu %-osuutena kaikista syyksi luetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista.

¹ Vuoden 2013 jälkeen vastaavia tietoja ei ole enää saatavissa.

Taulukko 3 Syyttämättä jättäminen rikoslajeittain vuosina 2011–2013

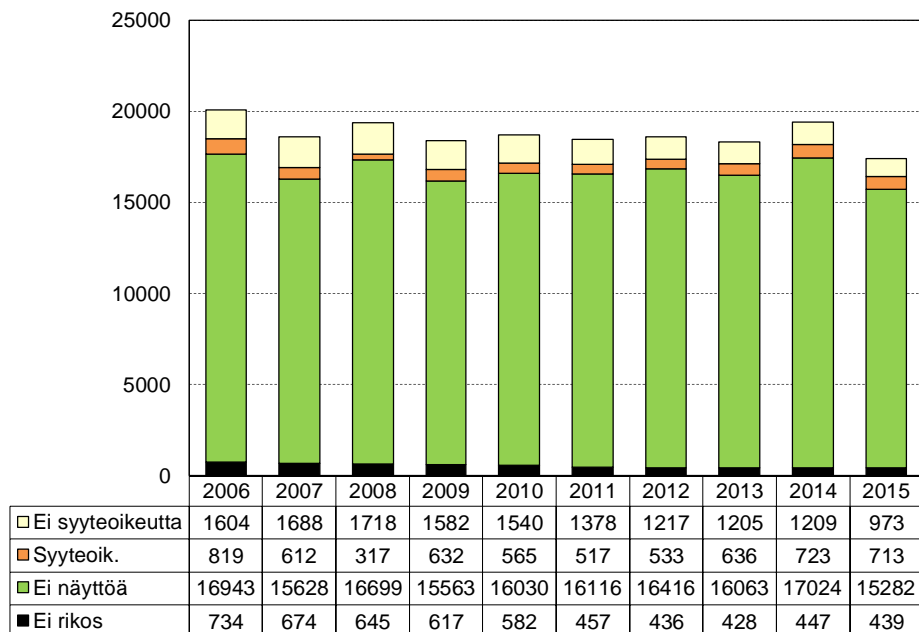
RIKOSLAJIT	SJP – 2011	SJP – 2012	SJP – 2013	Syyksiluettut rikokset 2013	SPJ % 2013
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	269	188	140	81 389	0,2
Näpistys	164	220	185	31 187	0,6
Törkeä liikenneturvall. vaarantaminen	16	11	19	2 877	0,7
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen	6	5	2	213	0,9
Veropetos, lievä veropetos	8	17	5	452	1,1
Petos, lievä petos	153	154	128	9 172	1,4
Törkeä veropetos	34	6	5	274	1,8
Törkeä huumausainerikos	12	2	11	508	2,2
Moott.kulkuneuvon käyttövarkaus	46	60	42	1 722	2,4
Vahingonteko, lievä vahingonteko	152	182	154	4 665	3,3
Huumausainerikos	171	163	175	5 158	3,4
Varkaus	453	409	364	9 385	3,9
Huumausaineen käyttörikos	299	326	336	8 548	3,9
Ryöstö	23	20	29	537	5,4
Luvaton, lievä luvaton käyttö	17	19	25	444	5,6
Törkeä pahoinpitely	46	42	40	633	6,3
Työrikkokset (RL 47 L)	46	41	28	229	12,2
Pahoinpitely	2 287	2 448	2 294	11 812	19,4
Ympäristörikkokset (RL 48 L)	11	13	38	99	38,3

Syyttämättä jättäminen oli yleisintä pahoinpitelyissä sekä ympäristö- ja työrikkoksissa vuonna 2013. Syyttämättä jättäminen on harvinaisinta omaisuusrikkoksissa ja liikenne-rikkoksissa. Molemmille rikostyypeille on tyypillistä se, että suuri osa tapauksista ratkotaan rangaistusmääräysmenettelyssä. Tarve syyttämättä jättämiseen onkin yhteydessä myös mahdollisuuksiin ratkaista asiat rangaistusmääräysmenettelyssä. Rikoksissa, joissa tämä vaihtoehto on käytössä, lievät asiat karsiutuvat pois jo ennen varsinaista syyteharkinnan vaihetta. Näin myös syyttämättä jättämisen käyttö jää pienemmäksi (ks. Rikollisuustilanne 2000, 191–192).

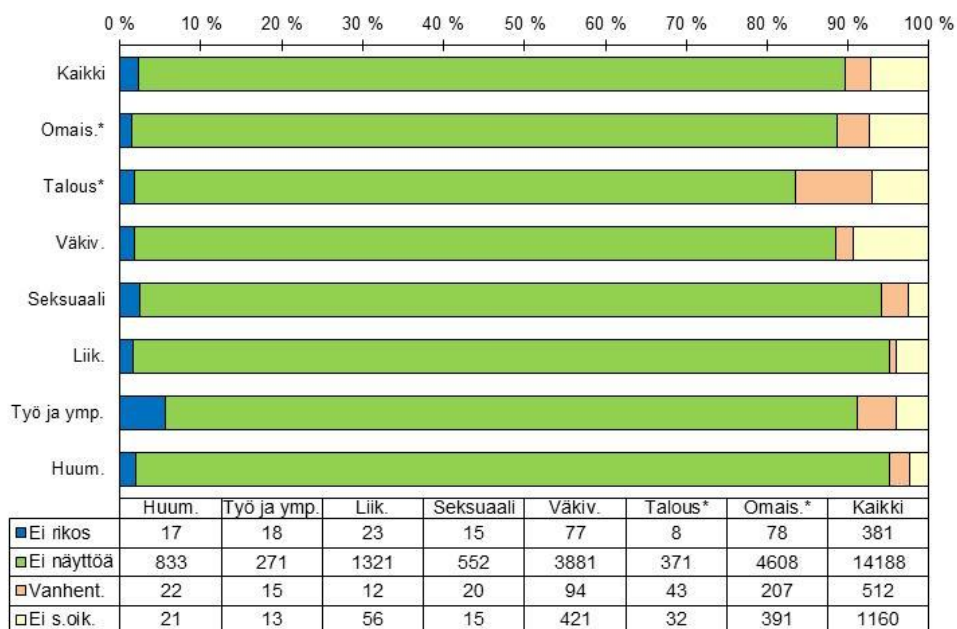
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä

Seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen lisäksi syyttäjällä on mahdollisuus jättää syyte ajamatta muillakin perusteilla. Näitä ovat näytön taikka syyteoikeuden puuttuminen, vanhentuminen taikka se, että syyttäjän arvion mukaan kysymyksessä ei ole lainkaan rikos. Näissä tapauksissa syyttämättä jättämisen peruste on ollut eräässä mielessä muodollis-prosessuaalinen, kun taas seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen yhteydessä kyse on ollut materiaalsiin kriminaalipoliittisiin perusteisiin liittyvästä harkinnasta.

Prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2015 kaikkiaan 17 407 (19 403 vuonna 2014). Yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tällä perusteella jätettiin vuonna 2014 syyttämättä 17 024 epäiltyä ja 15 282 vuonna 2015. Tiedot vuosilta 2006–2015 ilmenevät lähemmin seuraavasta kuviosta.

Kuvio 4 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuosina 2006–2015. Lähde: VKSV

Kuvio 5 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuonna 2013 eri rikoksissa

Lähde: Tilastokeskus (vuoden 2013 jälkeen tietoja ei ole saatavissa)

*Talousrikoksiin on otettu mukaan verorikokset, kirjanpitorikokset, muut elinkeinorikokset ja velallisen rikokset. Näitä rikoksia ei ole siten laskettu mukaan omaisuusrikosten ryhmään.

5 Rikosten viranomaiskäsittely

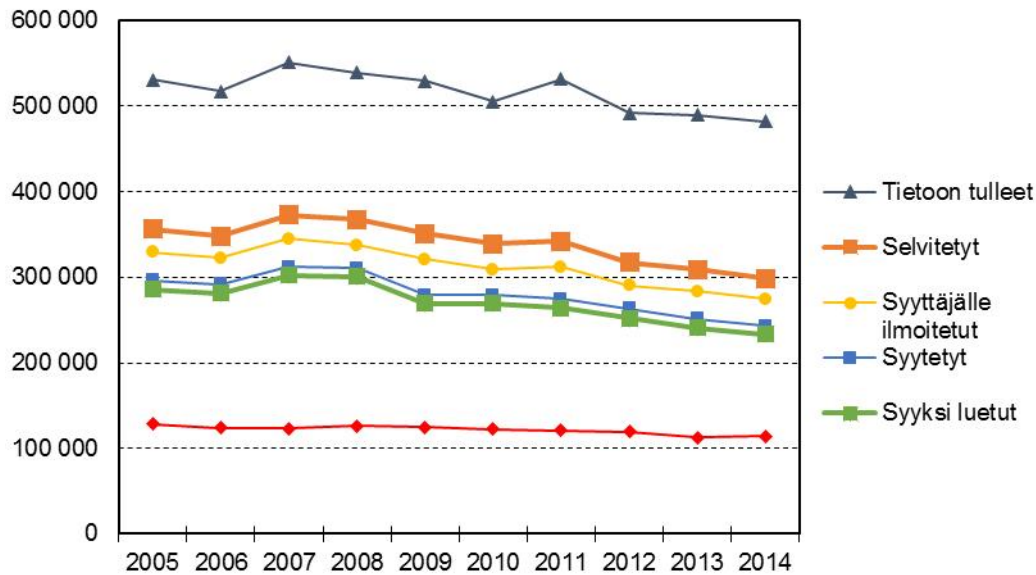
Rikosprosessin tapahtumavirta

Rikosten viranomaiskäsittelyn tilastollinen tarkastelu on toisistaan poikkeavien tilastollisten käsitteiden vuoksi hankalaa. Prosessin eri vaiheissa tilastoyksikköinä käytetään vaihtelevasti rikosta, rikoksesta epäiltyä, syytettyä ja tuomittua henkilöä sekä rikosjuttua, joka voi käsittää yhtä useampia rikoksia ja/tai tekijöitä. Toinen ongelma johtuu puolestaan siitä, että tilastovuosi on aina kalenterivuosi, mutta rikoksen viranomaiskäsittely voi osua usean eri vuoden osalle, jolloin eri vaiheet tilastoituvat eri vuosille.

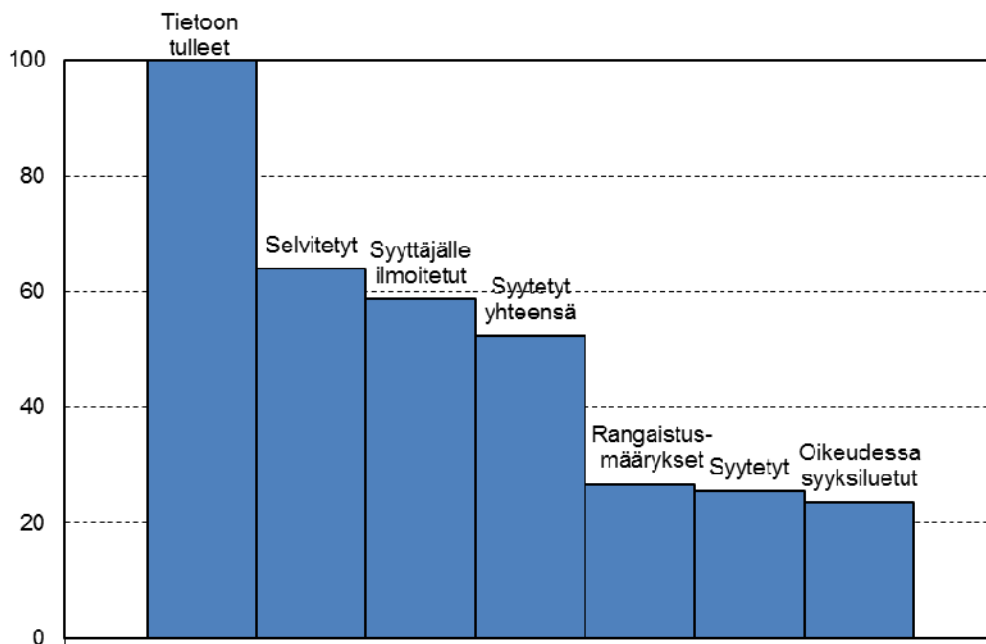
Tässä jaksossa tarkastelu koskee rikoksen tietoon tulemisen ja alioikeuden päätöksen välistä aikaa. Jakso ei sisällä siten muutoksenhaku- ja täytäntöönpanotietoja. Esitys on rajattu koskemaan rikoslakirikoksia. Tämän vuoksi rikesakolla ratkaistut liikenne rikkomukset jäävät käsittelyn ulkopuolella. Aluksi prosessin kulkua tarkastellaan rikosten tapahtumavirtana ja sen jälkeen henkilöperusteisesti (epäilty, syytetty, tuomittu). Lopuksi luodaan kat-saus eräitten keskeisten rikostyyppien eroihin prosessissa. Kaikkien rikosten tapahtumavirrasta on myös kaaviomuotoinen esitys jaksossa A.1.

Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana

Kuvioissa 1 on esitetty rikoslakirikosten osalta poliisin tietoon tulleiden, selvitettyjen ja syyttäjälle ilmoitettujen rikosten sekä rikoksista nostettujen syytteiden ja syyksi luettujen rikosten määrät vuosina 2005–2014. Kuvios-ta 2 puolestaan selviää, missä prosessin vaiheissa rikoksia karsiutuu pois viranomaiskäsittelyn eri vaiheissa ja kuinka suuri osuus päätyy lopulta oi-keudessa annettuun syyksi lukevaan tuomioon tai syyttäjän vahvistamaan rangaistusmääräykseen yhteensä vuosina 2010–2014. Rikosten määrät koskevat prosessin läpi kulkeutuneita kaikkia tilastoituja rikoksia eivätkä vain ns. päär rikoksia, joissa olisi huomioitu rikoksesta epäillyn tekemä tör-kein rikos.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset, rikosten selvittäminen, syyttäjälle ilmoittaminen, syyttäminen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luetut rikokset vuosina 2005–2014

Kuvio 2 Selvitettyjen, syyttäjälle ilmoitettujen, syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luettujen rikosten osuudet (%) poliisin tietoon tulleista rikoksista yhteensä vuosina 2010–2014

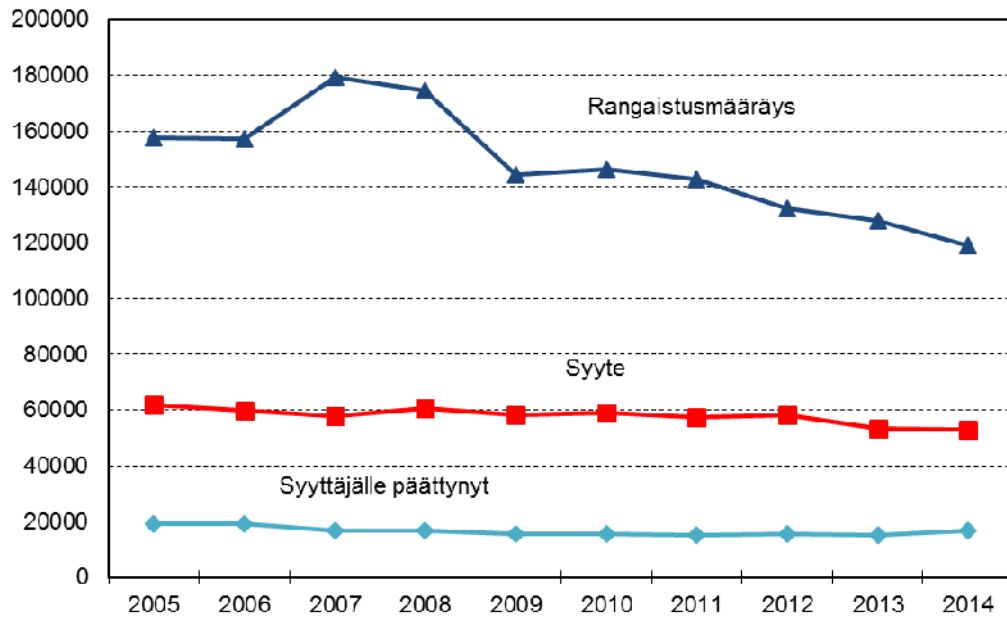
Selvästi eniten poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista karsiutuu pois esitutkintavaiheessa. Syynä on se, ettei rikokseen löydy epäiltyä tai rikos jää muuten selvittämättä taikka rikos on edelleen tutkittavana. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä vuosina 2005–2014 ja oli keskimäärin 66 prosenttia ko. aikavälillä. Kun selvitysaste lasketaan vain

tilastovuonna tietoon tulleista, selvitysprosentti on kymmenisen prosenttiyksikköä pienempi eli vaihteli 50–60 prosentin välillä. Vuodesta 2005 alkaen selvitysprosentti on ollut korkeampi kuin vuosituhannen alussa. Tämä johtuu rikollisuuden rakenteesta tapahtuneista muutoksista. Helposti selvitettävien rikosten kuten liikenne-rikosten ja väkivaltarikosten osuudet ovat kasvaneet ja vastaavasti vaikeasti selvitettävien omaisuusrikosten osuudet vähentyneet.

Poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 92 prosentissa selvitetystä rikoslakirikoksista. Tämä osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosittain. Poliisi voi todeta, ettei mitään rikosta ole tapahtunutkaan taikka, ettei ole edellytyksiä syytteen nostamiseksi esimerkiksi epäillyn alaikäisyyden tai rikoksen vanhentumisen vuoksi. Ei-rikos perusteita on kirjattu keskimäärin 47 prosenttia ilmoittamatta jätetyistä rikoksista vuosina 2005–2014 ko. prosentin vaihdellessa 30–50 prosentin välillä vuosittain (noin 10 000–15 000 rikosta vuodessa). Lisäksi poliisilla on mahdollisuus jättää rikos sen vähäpätöisyyden vuoksi ilmoittamatta, jos asianomistajalla ei ole rikoksen suhteen vaatimuksia. Näitä on ollut noin kuudesosa ilmoittamatta jätetyistä.

Syyttäjää koskeva vaihe¹ on keskeinen rikosasioiden viranomaiskäsittelyn kannalta, vaikka syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista suurin osa (96 %) johtaa syyksi lukevaan tuomioon. Suurin osa jutuista päättyy kuitenkin syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä antaa asiassa rangaistusmääräyssakon tai juttu päättyy muunlaiseen syyttäjän ratkaisuun. Rangaistusmääräyksellä ratkaistavia juttuja on noin kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (67 % keskimäärin vuosina 2005–2014). Rangaistusmääräysasioiden määrä on ollut suurimmillaan vuosina 2007–2008 (lähes 180 000 rikoslakirikosta vuodessa). Vuonna 2014 vastaava luku oli noin 119 000 rangaistusmääräystä. Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyy 7–8 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosittain. Lopuissa eli noin joka neljännessä (26 % vuosina 2005–2014) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa (ks. kuvio 3). Kun rangaistusmääräyksellä (53 %) hoidettujen rikosten määrää verrataan oikeudessa syytettyjen rikosten määrään (47 %), ero on paljon vähäisempi kuin juttutilastossa (ks. kuvio 2), mikä johtuu siitä, että oikeuteen menevissä jutuissa syytetään usein samalla kertaa useista rikoksista.

¹ Tilastokeskus on lopettanut syyttäjien käsittelemien juttujen tilastoinnin vuonna 2015 eikä vuodesta 2013 eteenpäin saada enää vastaavia tietoja. Vuoden 2014 luku perustuu Valtakunnansyyttäjän virastosta saatuihin tilastoihin.

Kuvio 3 Syyttäjän ratkaisemat jutut ratkaisutyyppien mukaan vuosina 2005–2014. Lähde: Tilastokeskus vuoteen 2013 ja VKSV vuonna 2014

Syyttäjän muista rikosprosessin päättävistä ratkaisuista ei ole käytettävissä lainkaan rikosmääriä koskevia tilastotietoja. Tilastokeskuksen juttukohtaisen syyttäjätalaston mukaan syyttäjällä päättyneistä jutuista 61 prosenttia oli syyttämättä jättämispäätöksiä vuosina 2004–2013.² Toiseksi yleisin päätös oli yhdistää asia johonkin toiseen asiaan (19 %). Muita mahdollisia ratkaisuja olivat esitutinnan rajoittaminen (ETL 3:10), syytesiirto tai jokin muu syyttäjän päätös. Rikoslakirikoksissa syyttämättä jättämispäätöksiä on ollut vuosittain noin 10 000. Noin neljännes syyttämättä jättämisistä on seuraamusluontoisia ja loput prosessuaalisella perusteella tehtyjä (ks. ed. syyttäjän toimintaa käsittelevä jakso 4).

Tuomioistuimessa syytetyistä rikoslakirikoksista 92,9 prosenttia johti syyksi lukevaan tuomioon vuosina 2005–2014. Hylättyjä syytteitä oli 6,0 prosenttia, rauenneita 1,1 prosenttia. Syytteen hylkäämisen yleisin peruste on näytön riittämättömyys. Asia raukeaa puolestaan esimerkiksi syytetyn kuoleman tai prosessuaalisen virheen vuoksi. Kaikkiaan 24 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista johti syyksi lukevaan tuomioon. Yhdessä rangaistusmääräysten kanssa osuus on kuitenkin yli puolet (51 %) poliisin tietoon tulleista rikoksista.

² Vuonna 2014 vastaava osuus oli 57 %, mutta luku perustuu Valtakunnansyyttäjän vi-rastosta saatuun tilastoon, missä tilastointiperuste poikkeaa tilastokeskuksen vastaavasta.

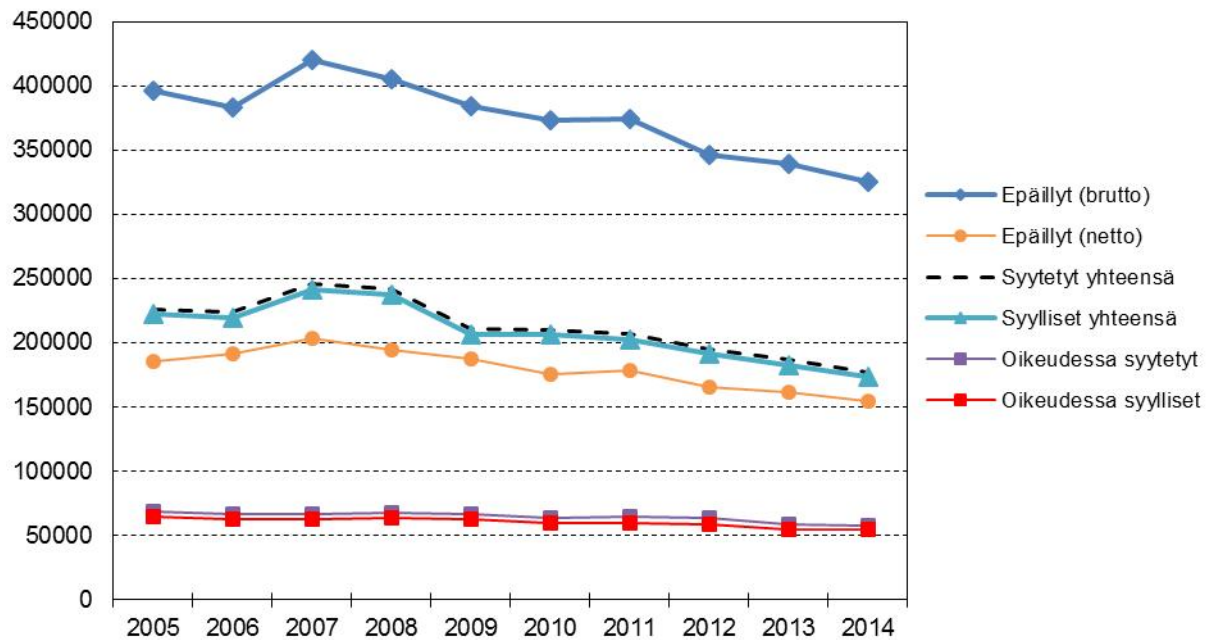
Rikoksesta epäilty henkilö rikosprosessissa

Edellä viranomaiskäsitteilyn kohteena olivat rikolliset teot. Tässä tarkastellaan puolestaan rikoksesta epäiltyjä, syytettyjä ja tuomittuja henkilöitä. Esitutkintavaiheesta ei ole mahdollista saada muuta tietoa kuin rikoksista epäiltyjen lukumäärät. Epäiltyjen määrä rinnastuu selvitettyihin rikoksiin. Epäillyistä on olemassa kaksi erilaista tilastotietoa. Bruttotilastossa epäilty tulee kirjatuksi jokaisesta tekemästään rikoksesta. Nettotilastossa epäilty henkilö tilastoidaan vain yhden kerran vuoden törkeimmän rikoksen perusteella. Prosessin myöhemmissä vaiheissa rikoksesta epäilty tilastoidaan samalla kertaa käsiteltävän asiakokonaisuuden päärikoksen eli rangaistusuhaltaan ankarimman rikoksen mukaan. Jos epäillyllä on vuodessa yhtä useampia rikosjuttuja, hän tulee siten kirjatuksi niistä jokaisesta erikseen. Tämän vuoksi henkilö pohjaisessa tarkastelussa ei saada erilaisten tilastointitapojen vuoksi yhtenäistä kuvaa rikosprosessin tilastollisesta etenemisestä. Epäiltyjen nettomääräinen tilasto on kuitenkin lähempänä jutun päärikosperusteista tilastoa kuin bruttomääräinen tilasto epäillyistä, mutta sekin ei ole tyydyttävä, koska sen perusteella syytettyjä näyttäisi olevan enemmän kuin rikoksista epäiltyjä. Todennäköisesti tuomioistuintilastojen kanssa vertailukelpoinen määrä osuu epäiltyjen poliisitilastossa esitetyn brutto- ja nettomäärän välimaastoon. Rikosten osalta syytettyjen osuus oli 80–90 prosenttia selvitetystä rikoksista, joten on ilmeistä, että suhde on suurin piirtein sama myös epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden kesken.

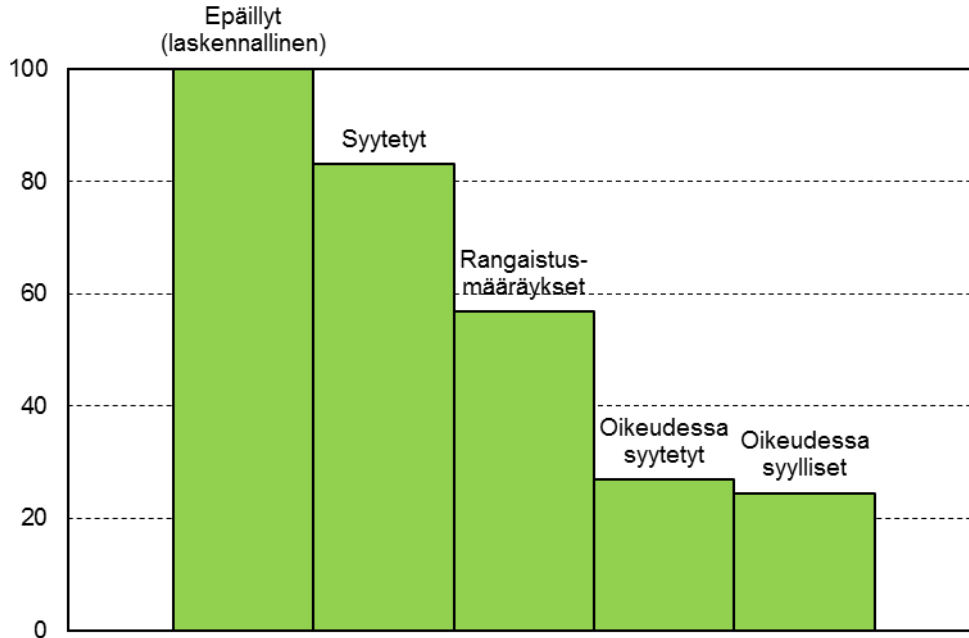
Syyttävävaiheen osalta on puolestaan mahdollista käyttää tilastotietoa myös syyttämättä jätetyistä henkilöistä, mitä tietoa ei vastaavasti ole saatavissa rikospohjaisessa tarkastelussa syyttämättä jätetyistä rikoksista, koska syyttäjätalasto on juttu- ja henkilö pohjainen. Syyttämättä jätetyt on tilastoitu vuodesta 2008 alkaen syyttämättä jätetyn päärikoksen mukaan, kun tapaukset sitä ennen tilastoitiin jutun päärikoksen mukaan. Näin ollen vuoden 2008–2013 tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aiempiin vuosiin. Vuodelta 2014 ei ole saatavissa lainkaan tietoa syyttämättä jätetyistä henkilöistä, koska tilastokeskus on lopettanut kokonaan syytteitä koskevan tilaston tuottamisen.

Kuviossa 4 esitetään 10 vuoden trenditieto rikoksesta epäiltyjen, syytettyjen ja tuomittujen määristä. Kuvioista voidaan havaita, että rikoksista epäiltyjen määrässä on vuosittaista vaihtelua ja että aluksi nouseva trendi on viime vuosina muuttunut laskevaksi. Rikoksesta syytettyjen ja kaikkien syylliseksi todettujen trendi seuraa hyvin samansuuntaisesti epäiltyjen määrän kehitystä. Sen sijaan oikeudessa syytettyjen ja tuomittujen määrä on pysynyt tarkasteluvälillä jokseenkin samana. Tämä tarkoittaa sitä, että syytettyjen määrien vuosivaihtelu johtuisi rangaistusmääräysrikosten mää-

rän vuosittaisista muutoksista. Samanlainen kehitys voidaan havaita myös rikospohjaisessa tarkastelussa (ks. kuvio 1).

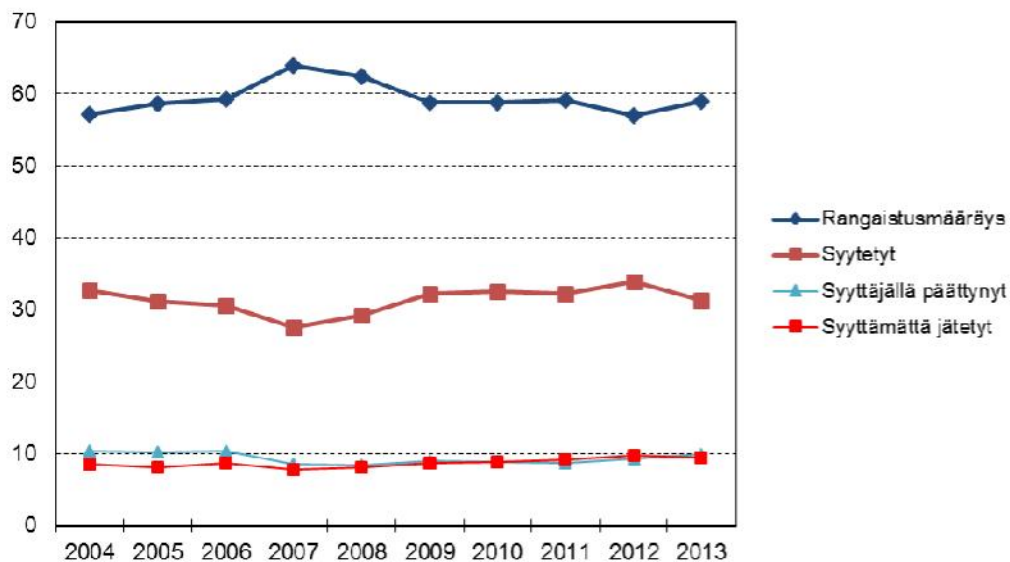

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista epäilty, syytetyt ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä tuomitut vuosina 2005–2014

Kuvio 5 Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyllisiksi todettujen osuudet (%) rikoksiin epäillyistä yhteensä vuosina 2010–2014

Syytettyjen osuus poliisin rikoksiin epäillyistä on 80–90 prosentin luokkaa. Kuviossa 5 on lähtökohdaksi otettu epäiltyjen teoreettinen (laskennallinen) määrä, joka on laskettu selvitettyjen rikosten ja syytettyjen rikosten välisen suhteen perusteella (noin 100/83). Syyttäjä antaa 69 prosentille vastaajista rangaistusmääräyksen ja lähes kolmannes (31 %) vastaajista joutuu oikeudessa syytetyiksi. Henkilöperiaatteella mitattuna rangaistusmääräysten käyttö onkin vielä yleisempää kuin rikoksilla mitattuna, mikä johtuu siitä, että tuomioistuimen käsittelemissä rikoksissa henkilö voi olla samalla kertaa syytettynä useasta rikoksesta. Syyttämättä jätettyjen osuus on syyttäjätalaston mukaan 8–9 prosenttia (kuvio 6), mutta tässä tilastomuutokset saattavat aiheuttaa eri vuosina vääristymiä. Syyttämättä jätettyjen määrässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia viimeisen 10 vuoden kuluessa. Syyttäjän muut ratkaisut ovat muutamien prosenttien luokkaa.

Kuvio 6 Vastaajien määrä syyttäjän ratkaisemissa jutuissa ratkaisutyyppin mukaan vuosina 2004–2013 (vuodelta 2014 vastaavia tietoja ei ole saatavissa)

Kuviossa syyttäjällä päättyneissä jutuissa olleiden vastaajien luku sisältää myös syyttämättä jätetyt. Vuonna 2008 suoritetun tilastomuutoksen vuoksi syyttämättä jätettyjen luku vuosina 2008–2013 ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin.

Rikoslakirikoksista tuomioistuimessa syytetyistä henkilöistä 93 prosenttia todettiin rikokseen syylliseksi vuosina 2010–2014. Joka kahdennenkymmenennen (5 %) syytetyn syyte hylättiin ja 1 prosentti syytteistä raukesi. Hylkyprosentti on siten syytettyjen osalta hieman pienempi kuin syytettyjen rikosten osalta (6 %).

Rikoslajikohtainen tarkastelu

Liitetaulukossa 1 on esitetty keskeisten rikostyyppien viranomaiskäsittelystä vuosia 2010–2014 koskevia tilastotietoja. Viiden vuoden tiedot on taulukossa summattu yhteen. Rikosten selvittämistä, syyttämistä ja tuomioistuinkäsittelyä käsitellään niitä koskevissa jaksoissa yksityiskohtaisesti, minkä vuoksi tässä tarkastellaan eri rikosten käsittelyvaiheita vain lyhyesti ja toisiinsa vertaillen.

Eri rikosten selvitysasteessa on huomattavia eroja (ks. edellä jakso A.3). Joissakin rikoslajeissa rikokset ovat asiallisesti selvitettyjä tullessaan poliisin tietoon. Niissä selvitysaste on lähellä 100 prosenttia. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi liikenne rikokset ja verorikokset. Henkirikoksista-kin kyetään selvittämään suurin osa. Sen sijaan varkausrikoksista suurin osa (noin 80 %) jää selvittämättä ja karsiutuu siten viranomaiskäsittelystä pois jo esitutkintavaiheessa.

Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista syyte nostetaan tai asia käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä 90–100 prosentissa useimmissa rikoslajeissa (ks. myös edellä jakso A.4). Varkausrikoksissakin (RL 28:1–2), joista siis valtaosa jää syyttäjälle ilmoittamatta, syyte nostettiin noin 100 prosentissa niistä tapauksista, joissa poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle. Pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–6) kolme neljästä poliisin syyttäjälle ilmoittamasta teosta johti syytteeseen ja raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vain noin 40 prosenttia. Näissä rikoslajeissa syyttämättä jättäminen on siten suhteellisesti yleisintä, mikä liittyy oikeudellisesti riittävän näytön hankintaa koskeviin ongelmiin.

Tuomioistuimen syyksi lukemat rikokset ja syyttäjän antamat rangaistusmääräykset syytetyistä rikoksista vaihtelevat 70–100 prosentin välillä. Rattijuopumuksesta tuomitaan lähes aina (99 %) rangaistukseen, kun taas raiskausrikoksista tuomion sai 68 prosentissa syytetyistä rikoksista vuosina 2010–2014. Eri rikosten rangaistustiedot on esitetty jäljempänä jaksossa A.7.

Tuomioistuimen hylkäämien syytteiden osuudet olivat suurimmat raiskausrikoksissa (31 %), veropetoksissa (20 %) ja velallisen rikoksissa (17 %) vuosina 2010–2014. Rattijuopumusrikoksissa (1 %) ja huumausainerikoksissa (4 %) hylättiin puolestaan vähiten syytteitä (ks. liitetaulukko 1).

6 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus

Jaksossa annetaan yleiskuva tuomioistuinten rikosasioissa antamista ratkaisuista sekä eri rangaistuslajien käytöstä. Seuraava jakso sisältää tarkemmat rangaistuskäytäntötiedot eri rikoksissa.¹

Rikasioissa annetut ratkaisut

Taulukosta 1 käy selville alioikeuksissa syytettyjen ja eri rangaistuksiin tuomittujen määrä vuosina 2005–2014.

Vuonna 2014 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 60 611 henkilöä. Näistä todettiin syylliseksi 56 811 (93,7 %) ja tuomittiin rangaistukseen 56 283 (92,9 %). Vuonna 2014 rangaistukseen tuomituista tai rangaistusmääräyksen saaneista oli ulkomaalaisia 12,7 prosenttia (27 954).

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet viimeisten 10 vuoden aikana. Oikeudessa tuomittuja oli 17 % ja rangaistusmääräysmenettelyssä 31 % vähemmän vuonna 2014 kuin vuonna 2005. Sen sijaan rikesakkoja sai vuonna 2014 yli kaksinkertainen (136 %) määrä vuoteen 2005 verrattuna. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kamera-valvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella. Rikesakkojenkin määrässä on kuitenkin selvää laskua (–13 %) vuodesta 2012 alkaen.

Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2014 määrättyistä rangaistuksista valtaosa (59,7 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilarangaistus) sai 9,3 prosenttia (5 273 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24,1 prosenttia (13 580) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 3,4 prosenttia (1 926 tapausta). Uutena seuraamuksena 1.11.2011 käyttöön otettuun valvontarangaistukseen tuomittiin ehdottoman vankeuden sijasta yhteensä 222 henkilöä.

Ehdoton valtaosa seuraamuksista määrätään summaarisessa menettelyssä. Rangaistusmääräykset ja rikesakot kattavat 88 prosenttia kaikista seuraamuksista. Yhdessä tuomioistuinsakkojen kanssa varallisuuteen kohdistuvat rangaistukset kattavat 94 prosenttia kaikista rangaistuksista.

¹ Jakso ei sisällä tietoja tuomitsematta jättämisestä eikä rangaistuksen mittaamisperusteista. Tilastokeskuksesta ei ole enää ollut vuodesta 2013 lähtien saatavissa tilastotietoja mainittujen lainkohtien soveltamisesta. Ks. edellisten vuosien Rikollisuustilanne- ja seuraamusjärjestelmäkatsaukset.

Taulukko 1 Seuraamustilasto 2005–2014 (alioikeudet)

	2005	2007	2009	2011	2013	2014
A. Oikeudenkäynnissä syytetyt	73124	70019	70748	67291	61303	60611
B. Näistä syyliseksi havaittu	68583	65625	66234	62890	57096	56811
C. Näistä rangaistukseen tuomittu						
- kaikki	67557	64861	64485	62188	56502	56283
- ehdoton vankeus	8313 ¹	7111 ¹	6670 ¹	6023 ¹	5312 ¹	5273 ¹
- ehdollinen vankeus	15757	15956	15594	15075	13813	13580
- näissä oheissakko	8930	9353	7972	7509	6273	5905
- näissä yhdyskuntapalvelu ²	110	141	165	195	224	234
- näissä nuorten valvonta koeaikana	1085	863	851	841	755	770
- sakko	38290	36696	37477	36645	33745	33604
- yhdyskuntapalvelu	3370	3312	2921	2496	2100	1926
- valvontarangaistus	5	204	222
- nuorisorangaistus	42	25	14	18	9	10
- tuomitsematta jätetty ³	1026	764	767	702	595	528
- uhkasakko	1446	1457	1478	1511	1151	1533
D. Syyte hylätty tai asia jätetty sillensä						
- syyte hylätty	3597	3379	3323	3251	3335	3139
- asia rauennut/jätetty sillensä	944	1015	1045	1150	871	661
E. Aikaisemmat rangaistukset						
- ehdollinen täytäntöön	870	705	647	560	585	574
- ehdonalainen vapaus						
- menetetty	1503	701 ⁴	505 ⁴	380 ⁴	333 ⁴	273 ⁴
- ei menetetty	610	228 ⁴	128 ⁴	62 ⁴	60 ⁴	38 ⁴
F. Summaarinen menettely						
- rangaistusmääräyssakot	237472	258890	208983	207679	179184	164431
- rikesakot	110977	133833	274460	300809	254131	261457
G. Syyksilukevat tuomiot						
+ rangaistusmääräykset						
+ rikesakot	416006	458348	548359	570676	489817	486499

Lähde: Tilastokeskus

¹ Pois lukien yhdyskuntapalvelurangaistukset ja valvontarangaistukset. Vuodesta 2003 alkaen ehdollisiin ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin eivät enää sisälly tapaukset, joissa aikaisempi rangaistus on katsottu RL 7:6:n perusteella rikoksen riittäväksi seuraamukseksi (ns. kuittaustilanteet). Näitä on vuosittain noin 300–400.

² Yhdyskuntapalvelu ehdollisen rangaistuksen tehosteena astui voimaan vuonna 2001.

³ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

⁴ Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 200 kertaa ja osittain 73 kertaa vuonna 2014 (yhteensä 273 kertaa). Tuomioistuimien voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 38 kertaa vuonna 2014.

Rangaistuslajien osuuksien kehitys vuosina 1990–2014 ilmenee kuviosta 1 ja taulukosta 2.

Tuomittujen rangaistusten lukumäärä aleni vuosina 1990–1996 viidenneksellä. Tuon muutoksen kuluessa rangaistuslajien suhteelliset osuudet pysyivät kutakuinkin samoina. Vuosina 1996–1999 tuomittujen lukumäärät pysyivät jokseenkin ennallaan. Vuonna 2000 nousua oli 9 prosenttia. Yhdyskuntapalvelun kasvu näkyi ehdottomien vankeusrangaistusten osuuden

laskuna vuosina 1992–1996. Sittemmin yhdyskuntapalvelun käyttö tasaantui, ja vuonna 1999 tapauksia tilastoitiin jo 8 prosenttia (299) vähemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2000 laskua oli edelleen 7 prosenttia. Vuoden 2001–2002 lukumäärät ovat pysyneet suurin piirtein samalla tasolla. Vuonna 2004 tapausmäärät kasvoivat, mutta rangaistuksen suhteellinen käyttöosuus säilyi jokseenkin ennallaan ja vuosina 2005–2014 sekä käyttömäärä että suhteellinen käyttöosuus vähenivät aikaisempiin vuosiin verrattuna (ks. taulukko 2).

Ehdottomaan vankeuteen tuomittujen määrä kasvoi vuodesta 1997 alkaen vuoteen 2004 saakka. Sen jälkeen määrä on kuitenkin vähentynyt 38 prosenttia vuonna 2014 vuoden 2004 huippumäärästä. Täytäntöön pantavaksi määrättyjen ehdollisten rangaistusten määrä on voimakkaasti kasvanut vuoteen 2005 saakka, minkä jälkeen määrä on taas alkanut vähentyä (267 vuonna 1997; 870 vuonna 2005 ja 574 vuonna 2014).

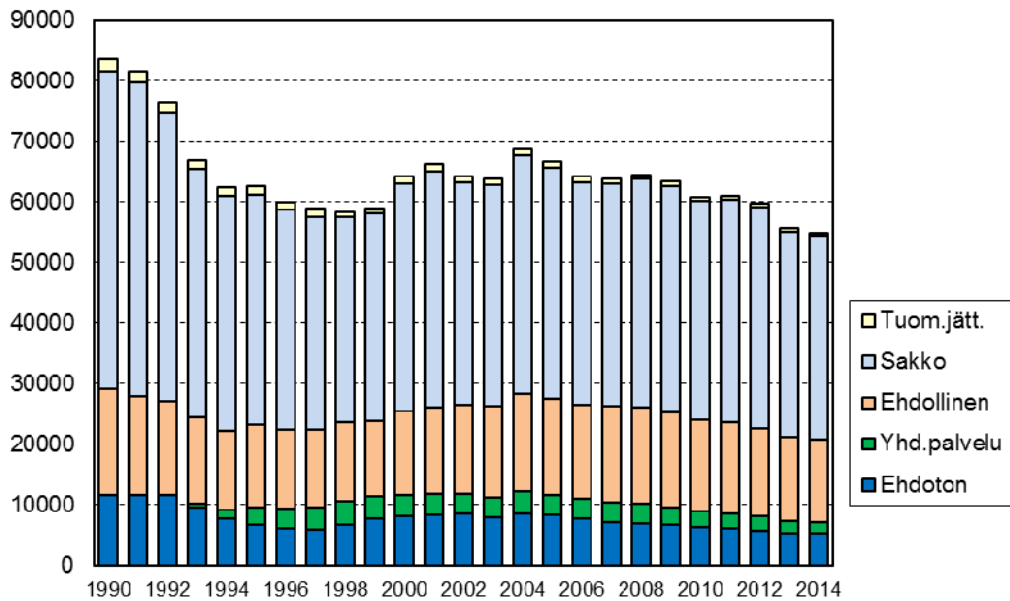
Taulukko 2 Rangaistuslajit 1990–2014

Vuosi	Tuom.jätt. ¹		Sakko		Ehdollinen		Yhd.palvelu		Ehdoton		Kaikki ²	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1990	1 909	2,3	52 537	62,9	17 427	20,9	..	0,0	11 657	14,0	83 530	100
1991	1 667	2,0	51 948	63,8	16 311	20,0	..	0,0	11 533	14,2	81 459	100
1992	1 789	2,3	47 473	62,1	15 637	20,5	..	0,0	11 538	15,1	76 437	100
1993	1 427	2,1	41 161	61,5	14 249	21,3	563	0,8	9 563	14,3	66 963	100
1994	1 398	2,2	38 856	62,3	12 933	20,7	1 487	2,4	7 699	12,3	62 373	100
1995	1 425	2,3	38 020	60,7	13 624	21,8	2 803	4,5	6 754	10,8	62 626	100
1996	1 266	2,1	36 323	60,5	13 039	21,7	3 277	5,5	6 101	10,2	60 006	100
1997	1 336	2,3	35 109	59,6	12 946	22,0	3 533	6,0	5 967	10,1	58 891	100
1998	967	1,7	33 889	58,0	12 943	22,2	3 957	6,8	6 642	11,4	58 398	100
1999	928	1,8	34 213	58,0	12 543	21,3	3 658	6,2	7 666	13,0	59 008	100
2000	1 104	1,7	37 504	58,5	13 973	21,8	3 413	5,3	8 147	12,7	64 141	100
2001	1 142	1,7	38 948	58,9	14 342	21,7	3 388	5,1	8 352	12,6	66 172	100
2002	1 011	1,6	36 573	57,0	14 770	23,0	3 313	5,2	8 484	13,2	64 151	100
2003	931	1,5	36 460	57,2	15 074	23,6	3 297	5,2	8 000	12,5	63 762	100
2004	1 011	1,5	39 420	57,3	16 165	23,5	3 621	5,3	8 530	12,4	68 747	100
2005	1 026	1,5	38 290	56,7	15 757	23,3	3 370	5,0	8 313	12,3	67 557	100
2006	860	1,3	36 813	56,4	15 513	23,7	3 310	5,0	7 662	11,7	65 277	100
2007	764	1,2	36 696	56,6	15 956	24,6	3 312	5,1	7 102	11,0	64 861	100
2008	738	1,1	37 615	57,4	15 998	24,4	3 222	4,9	6 888	10,7	65 496	100
2009	767	1,2	37 477	58,1	15 594	24,2	2 921	4,5	6 670	10,3	64 485	100
2010	657	1,1	36 120	58,1	15 098	24,3	2 676	4,3	6 296	10,1	62 132	100
2011	702	1,1	36 645	58,9	15 075	24,2	2 496	4,0	6 023	9,7	62 188	100
2012	661	1,1	36 463	59,7	14 582	23,9	2 387	3,9	5 698	9,3	61 030	100
2013	595	1,1	33 745	59,7	13 813	24,4	2 100	3,7	5 312	9,4	56 502	100
2014	528	1,0	33 604	59,7	13 580	24,1	1 926	3,4	5 273	9,3	56 283	100

Lähde: Tilastokeskus

¹ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

² Yhteismäärä sisältää myös tuomittuja uhkasakkoja, muita rangaistuksia (esim. valvontarangaistus ja nuorisorangaistus) sekä tuomioita, joissa aikaisempi vankeusrangaistus on katsottu riittäväksi seuraamukseksi.

Kuvio 1 Rangaistuslajit 1990–2014

Ehdoton ja ehdollinen vankeus

Vankeusrangaistusten pituus. Kaikkien vankeusrangaistusten keskipituus vuonna 2014 oli 6,0 kuukautta (5,6 kk vuonna 2013). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 9,7 kuukautta ja ehdollisten 4,0 kuukautta. Niiden ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus, joita ei muunnettu yhdyskuntapalveluksi tai valvontarangaistukseksi, oli 12,4 kuukautta (11,5 kk vuonna 2013). Yhdyskuntapalveluksi muunnettujen vankeusrangaistusten keskipituus oli 3,3 kuukautta ja valvontarangaistukseksi muunnettujen 3,2 kuukautta. Yhdyskuntapalvelurangaistusten keskimääräinen tuntimäärä oli 93 tuntia. Koska jälkimmäisistä on jo suoritettu RL 6:13:n mukainen vähennys, on ilmeistä, että lain esitöissä suositettua muuntosuhdetta noudatetaan jokseenkin tarkalleen. Taulukossa 3 on vastaavat tiedot myös ns. yhden rikoksen tuomioista.¹ Mukana ovat kaikki tuomitut, myös tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla (Rikollisuustilanne 1999 raportin vastaavan taulukon tapauksista oli jätetty pois RL 7:6:n nojalla tuomitut, ks. Rikollisuustilanne 1999, 170 ja jäljempänä jakso 7).

¹ Rikollisuustilanne 1997 raportissa on selvitetty erikseen, kuinka monta rikosta eri rangaistuslajeja koskeviin tuomioihin sisältyy ja mikä vaikutus rikosten lukumäärän kasvulla on ollut keskirangaistuksiin (ks. Rikollisuustilanne 1997, 167–169).

Taulukko 3 Vankeusrangaistusten keskipituus 2014

	Tuomiossa yksi rikos, kk	Tuomiossa yksi tai useampi rikos, kk
Ehdoton vankeus	11,5	9,7
- vankilarangaistukset	16,7	12,4
- muunnettu ykp:ksi	3,0	3,3
- ykp-tunnit	85 h	93 h
Ehdollinen vankeus	3,6	4,0
Kaikki	5,2	6,0

Lähde: Tilastokeskus

Noin puolet (49 %) kaikista tuomituista vankeusrangaistuksista oli pituudeltaan 30–90 päivää vuonna 2014. Yli kahden vuoden mittaisia rangaistuksia oli 11 prosenttia kaikista ehdottomista vankeusrangaistuksista.

Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus rangaistusluokittain ilmenee taulukosta 4 (lukumäärät) sekä kuviosta 2 (suhteelliset osuudet). Mukana ovat kaikki ehdottomat vankeusrangaistukset (myös yhtenäisrangaistukset).

Taulukko 4 Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus vuosina 1990–2014

Vuosi	2 vuotta tai alle	Yli 2 vuotta– alle 4 vuotta	4 vuotta– alle 8 vuotta	8 vuotta–yli	Elinkautinen	Kaikki
1990	11 149	335	119	50	4	11 657
1991	10 980	354	124	72	3	11 533
1992	10 937	355	160	82	4	11 538
1993	9 516	365	165	68	12	10 126
1994	8 557	368	158	95	8	9 186
1995	8 959	365	159	68	6	9 557
1996	8 764	363	156	79	16	9 378
1997	8 936	338	145	77	5	9 501
1998	10 176	281	96	51	5	10 609
1999	10 780	326	133	78	7	11 324
2000	11 003	334	143	73	7	11 560
2001	11 042	394	208	77	19	11 740
2002	10 826	345	170	74	18	11 433
2003	10 628	413	150	76	15	11 282
2004	11 501	396	152	74	14	12 137
2005	10 989	413	154	99	28	11 683
2006	10 320	412	136	75	13	10 956
2007	9 757	439	147	71	9	10 423
2008	9 406	431	156	101	16	10 110
2009	8 830	484	197	67	13	9 591
2010	8 285	447	156	59	25	8 972
2011	7 736	481	198	81	23	8 519
2012	7 267	566	171	62	19	8 085
2013	6 834	381	125	53	19	7 412
2014	6 413	414	194	82	16	7 199

Laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

Pitkien vankeusrangaistusten määrä oli alimmillaan vuonna 1998 (433 tuomittua). Vuonna 2005 tuomittiin 694 pitkää vankeusrangaistusta eli 60 % enemmän kuin vuonna 1998. Sen jälkeen vähintään kahden vuoden pituisten

vankeustuomioiden määrä parina vuotena jonkin verran laski (666 tuomittua vuonna 2007), mutta nousi uudestaan vuosina 2008–2009 (704 tuomittua vuonna 2008 ja 761 vuonna 2009). Vuonna 2010 määrä laski 687 tuomit-
tuun. Vuonna 2012 yli 2 vuoden pituisia tuomioita oli 818, mikä on suurin
näin pitkiin rangaistuksiin tuomittujen määrä viimeisen 20 vuoden aikana.
Vuonna 2013 määrä oli selvästi vähäisempi eli 578 tuomittua, mutta kasvoi
taas 786 tuomittuun vuonna 2014.

Taulukkoon 5 on merkitty ehdottomien vankeusrangaistusten keskiarvot
vuosina 2005–2014 ja tuomittujen rangaistusten lukumäärät. Näiden pohjalta
on laskettu myös vuosittain tuomittujen laskennallisten vankilavuosien mää-
rä. Tiedot ilmoitetaan ainoastaan vankilaan johtaneista vankeusrangaistuk-
sista (pois lukien yhdyskuntapalvelut ja valvontarangaistukset).¹ Viimeiseen
sarakeeseen on merkitty prosentuaalinen muutos vuosina 2005–2014.

Taulukko 5 Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus ja
tuomitut vankilavuodet 2005–2014*

	2005	2007	2009	2011	2013	2014	Muutos-% 2005–2014
Keskiarvo kk	8,8	9,3	10,0	11,1	11,5	12,4	+41 %
Käyttöosuus %	12,3	11,0	10,3	9,6	9,0	8,9	–28 %
Tuomioita	8 287	7 103	6 657	5 995	5 089	5 035	–39 %
Vankilavuosia	6 077	5 505	5 548	5 545	4 877	5 202	–14 %

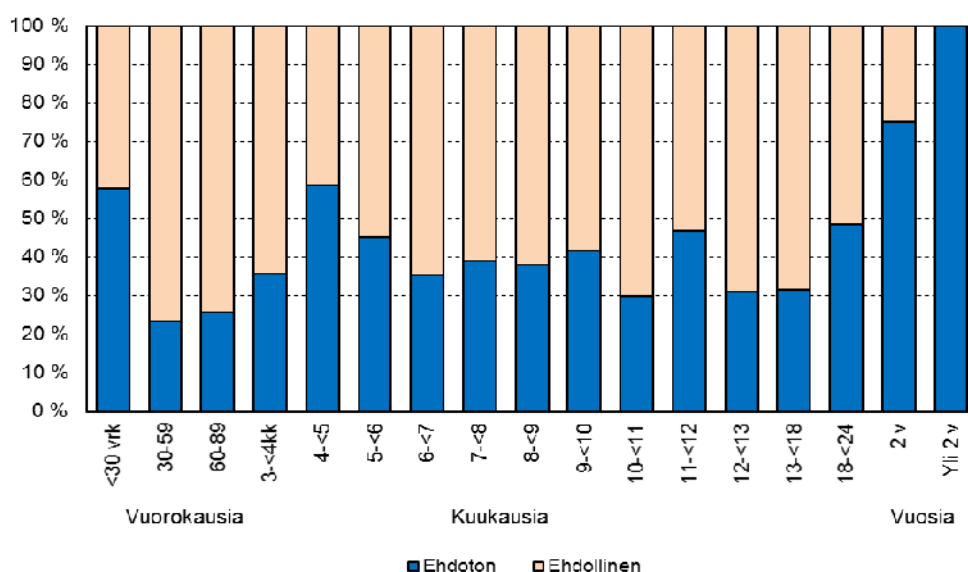
* Mukana myös RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut. Elinkautisvangit on jätetty laskelmasta pois.

Vuonna 2005 vankilatuomioita annettiin noin 8 300 ja vuonna 2014 noin
5 000 eli yli kolmanneksen vähemmän. Vuonna 2005 12,3 prosenttia pääri-
kostuomioista oli vankilatuomioita; vuonna 2014 osuus oli 8,9 prosenttia.
Vuonna 2005 tuomioiden keskipituus oli 8,8 kuukautta ja vuonna 2014 12,4
kuukautta. Vastaavasti vankilan käyttöosuus laski 28 %. Muutokset selittävät
osaksi toisiaan. Käyttöosuuden laskiessa, keskipituus yleensä kasvaa, ja kään-
tään (koska vankeuden piiristä poistuvat ensimmäisenä lyhyet rangaistukset,
ja sama pätee vankeuden käytön laajentuessa). Kolmas tapa mitata vankilan
käyttöalaa on laskea keskirangaistusten ja tuomittujen tapausten lukumäärien
pohjalta vuosittain tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä. Se ottaa huo-
mioon niin tuomittujen tapausten lukumäärien kuin keskirangaistustenkin
vaihtelut. Lukumäärien ja keskirangaistusten yhteisvaikutuksena vuonna 2014
tuomittiin 14 prosenttia vähemmän vankeusvuosia kuin vuonna 2005.

Ehdollisesta rangaistuksesta. Vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei
rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edel-
lytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Lisäksi edellytyksenä on, ettei
tuomion pituus ylitä kahta vuotta. Käytännössä tärkeimmät lajivalintaperus-

¹ Todellisia vankilavuosia laskettaessa olisi lisäksi otettava huomioon ehdonalaista vapautu-
mista koskevat säännöt. Seikalla ei kuitenkaan ole vaikutusta muutosprosesseja laskettaessa.

teet ovat uusiminen ja teon törkeys. Rangaistuksen ehdollisuuden sekä rangaistusajan pituuden välistä yhteyttä tarkastellessa havaitsee, kuinka rangaistusaikojen kohotessa myös ehdollisten rangaistusten osuus jonkin verran alenee. Vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30–90 päivää, rangaistuksen pituuden ollessa 3 kuukautta–alle kaksi vuotta, ehdollisia ja ehdottomia vankeustuomioita on suunnilleen yhtä paljon. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista neljännes määrättiin ehdolliseksi. Kuviossa 2 on tiedot eripituisten vankeusrangaistusten ehdollisuudesta vuonna 2014.

Kuvio 2 Rangaistuksen laji ja määrä 2014

Ehdollista rangaistusta koskevan lain mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi voidaan tuomita ns. oheissakko. Oheissakon käyttöä koskevat tiedot ovat taulukossa 6.

Taulukko 6 Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 2014¹

Päärikos	Ehdolliset	Oheissakot	Osuus ehdollisista	Osuus oheissakkoista
	N	N	%	%
Kaikki	13 580	5 905	43,5	100,0
Rattijuopumus (RL 23:3–4)	5 622	5 457	97,1	92,4
Muut	7 958	448	5,6	7,6
Näistä:				
- Pahoinpitely (RL 21:5)	1 754	101	5,8	1,7
- Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	222	14	6,3	0,2
- Varkaus (RL 28:1)	606	15	2,5	0,3
- Elinkeinrikokset (RL 30 luku)	384	9	2,3	0,2
- Petos, törkeä petos (RL 36:1–2)	810	27	3,3	0,5
- Huumausainerikokset (RL 50)	1 014	52	5,1	0,9

Lähde: Tilastokeskus

¹ Mukana eivät ole RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Lähes joka toiseen (44 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Sakot keskittyvät voimakkaasti liikennejuopumusrikoksiin. 94 prosenttia oheissakoista määrättiin RL 23 luvun mukaisista liikennejuopumuksista ja liikennerikoksista. Vastaavasti runsaaseen 90 prosenttiin liikennejuopumuksesta määräytyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista liitetiin oheissakko. Muissa rikoksissa oheissakko liitetään noin 7 prosenttiin ehdollisista vankeusrangaistuksista. Oheissakon käyttöosuus on tavanomaisista korkeampi pahoinpitelyrikoksissa (6 %).

Lakiin vuonna 2001 otettua mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 234 kertaa vuonna 2013, eli noin viidenneksessä (22 %) tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta. Muita useammin tätä rangaistusta käytettiin törkeästä pahoinpitelystä (22 %) ja huumausainerikoksista (15 %) annetuissa tuomioissa.¹

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelun tilastoinnista. Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: 1) Soveltuvuusselvitys (soveltuuko syytetty yhdyskuntapalveluun), 2) rangaistuksen tuomitseminen sekä 3) täytäntöönpano.² Eri vaiheita koskevista viranomaisratkaisuksista saadaan tietoa useista eri lähteistä. Soveltuvuusselvityksiä ja rangaistuksen täytäntöönpanoa seurataan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Tuomioistuinten ratkaisukäytännön seuranta perustuu yleiseen tuomioistuintilastoon. – Rangaistuksen käyttöä voidaan kuvata sekä absoluuttiluvuin, että kertomalla, kuinka suuri osa ns. muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (korkeintaan 8 kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista) on muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Jälkimmäisestä käytetään seuraavassa termiä ”käyttöaste”. Taulukkoon 7 on kerätty keskeiset yhdyskuntapalvelun käyttöä koskevat tiedot. Kuvaus on jäsennetty kolmeen portaaseen (I soveltuvuusselvitys → II tuomioistuinvaihe → III täytäntöönpano).

¹ Yhdyskuntapalvelun käyttö on yleistä myös rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksissa. Vuodelta 2014 luotettavaa tietoa ei ollut käytettävissä, vuonna 2013 osuus oli 30 prosenttia.

² Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 197–198.

Taulukko 7 Yhdyskuntapalvelun käyttö 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
I. Soveltuvuusselvitys										
- selvityspyyntöjä esitetty	7201	6614	6828	6138	5695	5624	5357	4589	4296	4037
- soveltuvuusselvitys tehty	4852	5260	5292	4893	4250	3929	4089	3610	3451	3136
- suositettu YKP	4048	4187	4500	3980	3599	3358	3414	3124	2985	2744
II. Tuomiotiedot										
- muuntokelpoisia (max. 8 kk)	9214	8636	8317	7879	7184	6625	6333	5960	5390	..
- näistä tuomittu YKP	3310	3331	3231	2921	2676	2496	2421	2107	1926	..
III. Täytäntöönpanotiedot										
- täytäntöönpano aloitettu	3389	3411	3430	3160	2891	2751	2704	2366	2204	2136
- suoritettu loppuun	2856	2768	2926	2804	2482	2330	2296	2086	1908	1832
- keskeytetty	662	621	595	581	505	402	482	373	375	326
- täytäntöönpanossa*	1531	1597	1530	1345	1315	1441	1302	1217	1157	1127
- suoritettuja tunteja	265196	262617	268321	261096	231235	220440	225158	199514	180749	173657

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

*Tilanne 31.12

Taulukko 8 Soveltuvuusselvitykset 2006–2015

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Yhdyskuntapalvelua suositettu %
2006	7 201	67,4	83,4
2007	6 614	79,5	79,6
2008	6 828	77,5	85,0
2009	6 138	79,7	81,3
2010	5 695	74,6	84,7
2011	5 624	69,9	85,4
2012	5 357	76,3	83,4
2013	4 589	78,7	86,5
2014	4 296	80,3	86,5
2015	4 037	77,7	87,5

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin kaikkiaan 4 037 soveltuvuusselvitystä vuonna 2015. Niitä tehtiin lähes 80 prosenttia pyydettyistä (aina vastaajaa ei tavoiteta tai hän ei tule selvitykseen). Pyyntöjen määrä on laskenut vuodesta 1998 (10 849) selvästi.

Taulukko 9 Tuomitut 2005–2014

	Vankeus max. 8 kk	Yhdyskuntapalvelu	Käyttöaste %
2005	9 749	3 382	34,7
2006	9 214	3 310	35,9
2007	8 636	3 331	38,3
2008	8 317	3 231	38,8
2009	7 879	2 921	37,1
2010	7 184	2 676	37,2
2011	6 625	2 496	37,7
2012	6 633	2 421	36,5
2013	5 960	2 107	35,4
2014	5 390	1 927	35,7

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2014 tuomioistuimissa langetettiin 1 927 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 36 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat vielä 3 957 ja 43 prosenttia. Uuden rangaistuksen käyttöaste kasvoi vuosina 1993–1997 kaksinkertaiseksi (22 prosentista 46 prosenttiin). Vuonna 1998 käyttöasteen kasvu taittui ja kääntyi laskuun. Vuosina 2007 ja 2008 käyttöaste kuitenkin nousi jonkin verran ja oli suurin 2000-luvulla.

Rangaistuksen käyttöaste on edelleen selvästi suurin rattijuopumusrikoksissa (49 % vuonna 2014, mutta yli 60 % vuosina 1996–1998).

Taulukko 10 Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1995–2014

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto- kelpoisia N	Muunnettu YKP:ksi N	Käyttö -%	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Muut %
1995	7 538	2 803	37,2	56,4	22,4	28,9	20,8
1996	7 340	3 277	44,6	63,0	31,0	38,8	26,5
1997	7 621	3 534	46,4	62,5	34,8	40,9	31,3
1998	9 132	3 957	43,3	61,0	31,0	45,0	28,8
1999	9 594	3 658	38,1	57,7	25,5	38,4	24,8
2000	9 815	3 413	34,8	52,1	24,0	37,8	22,9
2001	9 704	3 388	34,9	51,8	22,6	39,1	21,6
2002	9 644	3 311	34,3	49,6	19,3	37,4	24,3
2003	9 355	3 297	35,2	50,5	21,6	38,0	23,0
2004	10 223	3 621	35,4	49,8	19,4	38,8	22,5
2005	9 749	3 382	34,7	48,2	19,7	36,2	22,4
2006	9 214	3 310	35,9	48,5	20,1	36,0	24,4
2007	8 636	3 331	38,3	50,4	24,7	41,5	23,8
2008	8 317	3 231	39,3	50,3	20,0	39,1	27,9
2009	7 879	2 921	37,1	49,6	21,0	39,4	26,6
2010	7 184	2 676	37,2	49,4	20,2	40,2	23,1
2011	6 625	2 496	37,7	52,2	20,7	40,2	24,9
2012	6 633	2 421	36,5	52,5	20,6	41,0	25,9
2013	5 960	2 107	35,4	50,9	17,9	40,1	23,4
2014	5 390	1 926	35,7	49,3	17,2	38,8	26,7

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Yli puolet yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. Rattijuopumukseen syylistyneiden osuus yhdyskuntapalveluun tuomituista on vuosina 1994–2014 kuitenkin laskenut (69 prosentista noin 52 prosenttiin), mikä kertoo samalla seuraamuksen soveltamisalan laajenemisesta myös muihin rikoksiin, ja näistä erityisesti pahoinpitelyihin.

Taulukko 11 Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 2005–2014

	2005	2007	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kaikki	3 621	3 310	2 921	2 676	2 496	2 421	2 107	1 926
Osuus	%	%	%	%	%	%	%	%
Näistä								
- rattijuopumus	60,0	60,5	57,0	54,9	54,9	56,2	55,2	51,8
- varkaus	10,1	8,6	8,0	7,7	8,0	7,4	6,8	6,6
- pahoinpitely	12,3	12,0	13,8	14,8	14,7	15,4	15,6	16,5
- muut	17,6	19,0	21,2	22,6	22,5	21,1	22,4	25,1
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2015 täytäntöön pantavaksi tuli aloitettuja yhdyskuntapalveluja 2 136. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 1 832 rangaistusta. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 11–20 prosentin välillä. Vuonna 2011 keskeyttäneiden osuus oli aiempia vuosia pienempi, mikä saattaa johtua lakiin tehdyistä muutoksista, joissa työpalvelun osuutta on pienennetty ja päihdeongelmien hoitoa lisätty. Vuonna 2012 keskeyttäneiden osuus kuitenkin palasi aiempien vuosien tasolle, mutta vähentyi taas kolmena seuraavana vuotena. Vuonna 2015 suoritettiin 173 657 yhdyskuntapalvelutuntia. Tämä vastaisi päivittäisessä vankiluvussa 400–500 vankia (olettaen että yhdyskuntapalvelun puuttuessa olisi todella tuomittu vastaava ehdoton vankeusrangaistus). 31.12.2015 oli toimenpantavana 1 127 yhdyskuntapalvelurangaistusta.

Taulukko 12 Täytäntöönpano 2006–2015

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12	Suoritettut tunnit
2006	3 389	2 856 (84,2 %)	19,5	1 531	265 196
2007	3 411	2 761 (80,9 %)	17,9	1 597	262 617
2008	3 430	2 926 (85,3 %)	17,3	1 530	268 321
2009	3 160	2 804 (88,7 %)	18,4	1 345	261 096
2010	2 891	2 482 (85,9 %)	17,5	1 315	231 235
2011	2 751	2 330 (84,6 %)	13,9	1 441	220 440
2012	2 704	2 296 (83,5 %)	17,8	1 302	225 158
2013	2 366	2 086 (88,2 %)	15,7	1 217	199 514
2014	2 204	1 913 (86,8 %)	17,0	1 157	180 749
2015	2 136	1 832 (83,1 %)	14,8	1 127	173 657

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja Rikosseuraamusvirasto

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään sellaisia hyödyllisiä töitä, jotka muuten jäisivät kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaa-

ehtoisena palkattomana työnä. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla julkis-yhteisö tai julkisoikeudellinen yhteisö tai säätiö. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet esimerkiksi avustaminen sosiaalisen palvelulaitoksen keittiössä tai huoltotöissä, pienehköt remontit ja korjaustyöt, kuntien tai seurakuntien ulkoalueiden kunnostus ja toiminta vapaaehtoisten avustusjärjestöjen varastoissa ja myyntipisteissä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä (YpL 1§ 24.6.2010).

Valvontarangaistus

Lainsäädäntö. Suomessa otettiin uutena seuraamuksena käyttöön valvontarangaistus 1.11.2011 voimaatulleella lailla (RL 6:11a ja laki valvontarangaistuksesta). Valvontarangaistus on mahdollista tuomita enintään 6 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus asettuu ankaruusasteikossa ehdottoman vankilarangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. Huomionarvioista on se, että valvontarangaistus on aina toissijainen rangaistus yhdyskuntapalvelurangaistukseen verrattuna. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita vain, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Tuomioistuimien joutuu siis käytännössä ensin päättämään siitä, onko ehdoton vankeustuomio muunnettavissa yhdyskuntapalvelukseksi ja kielteisessä tapauksessa, voitaisiinko se kuitenkin muuntaa valvontarangaistukseksi.

Valvontarangaistus on tarkoitettu – kuitenkin tuomioistuimen kokonaisharkinnan mukaan – ensisijaisesti tuomituille, joilla ei ole aikaisempia ehdottomia vankeus- tai valvontarangaistuksia. Rikoksen laatu ja rikollisen toiminnan jatkamisen mahdollisuus (esim. lähisuhdeväkivalta, viestintärikokset) voivat olla myös esteenä valvontarangaistuksen soveltuvuudelle. Seuraamuksen soveltaminen edellyttää lisäksi tuomitun ja samassa taloudessa asuvan suostumusta, osallistumista toimintasuunnitelman mukaiseen toimintaan ja päihitteettömyyttä sekä sitä, että rangaistus on perusteltu tuomitun sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Rangaistus on kotiarestin tapainen seuraamus, jota valvotaan teknisin laittein (jalkapanta, radiolähetin yms.). Tuomittu voi kuitenkin poistua kotoaan toimintasuunnitelman asetettujen ehtojen mukaisissa tilanteissa.

Henkilön soveltuvuus rangaistukseen selvitetään tavallisesti syyttäjän aloitteesta laatimalla Rikosseuraamuslaitoksessa rangaistusajan suunnitel-

ma sekä selvitys muista tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

Täytäntöönpanosuunnitelmassa määritellään puolestaan tarkasti tuomitun toimintavelvollisuudet ja ajankäyttö. Toimintavelvollisuus voi sisältää työtä, koulutusta, hoitoa, kuntoutusta ja muuta toimintakykyä parantavaa toimintaa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Tuomittu on velvollinen osallistumaan valvontatapaamisiin sekä alistumaan esimerkiksi päiheteettömyyden valvontaan.

Valvontarangaistuksen ehtojen toistuva ja vakava rikkominen johtaa rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Valvontarangaistuksesta vapautuu ehdonalaiseen vapauteen samoin edellytyksin kuin ehdottomasta vankilarangaistuksesta. Enimmillään sähköisesti valvottu täytäntöönpanovaihe kestää siten 4 kuukautta.

Tilastointi. Valvontarangaistusten käytössä esiintyy samat kolme vaihetta kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Nämä ovat soveltuvuusselvitys, rangaistuksen tuomitseminen ja täytäntöönpano (ks. edellä yhdyskuntapalvelujaksoa).

Taulukko 13 Valvontarangaistuksen käyttö 2012–2014

	2012	2013	2014
I. Soveltuvuusselvitys			
- selvityspyyntö esitetty	1 288	949	825
- soveltuvuusselvitys tehty*	890	603	540
- suositettu valvontarangaistusta	339	320	317
II. Tuomiotiedot			
- muuntokelpoisia** (alle 6 kk)	3 244	3 091	3 041
- näistä tuomittu valvontarangaistus***	166	204	222
III. Täytäntöönpanotiedot			
- täytäntöönpano aloitettu	143	196	229
- päättyneet	110	162	201
- muunnettu vank. täyt. panon alettua	9	23	42
- täytäntöönpanossa 31.12	16	16	44

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

* Ei sisällä tapauksia, joissa soveltuvuusselvitystä ei voitu laatia esim. siksi, ettei syytetty tullut selvitykseen tai häntä ei muuten tavoitettu.

** Muuntokelpoisten luvusta puuttuvat tuomiot, joiden pituus on tasan 6 kk. Muuntokelpoisista ehdottomista vankeustuomioista on myös vähennetty ne tapaukset, joissa vankeustuomio on muunnettu yhdyskuntapalvelukseksi.

*** Tuomitut valvontarangaistukset sisältävät kaikki enintään 6 kk pituiset rangaistukset.

Taulukko 14 Soveltuvuusselvitykset 2012–2014

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Valvontarangaistusta suositettu %
2012	1 288	69,1	38,1
2013	949	63,5	53,1
2014	825	65,5	58,7

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuus selvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin 825 soveltuvuus selvitystä vuonna 2014. Niitä tehtiin noin kaksi kolmasosaa pyydetystä. Pyyntöjen määrä on laskenut 36 prosenttia vuodesta 2012. Valvontarangaistusta suositettiin runsaassa puolessa (59 %) tapauksista. Suositusten osuus selvitetystä on lisääntynyt sitä mukaa kuin selvityspyyntöjen määrä on laskenut. Tämä kertoo todennäköisesti siitä, että jo selvityspyyntöjä esittäessä mietitään tarkemmin syytetyn soveltuvuuden ja myönteisen lausunnon todennäköisyyttä. Silti valvontarangaistusta puoltavien lausuntojen osuus on selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2014 tuomioistuimissa määrättiin 222 valvontarangaistusta, mikä oli 7 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista ja 3 prosenttia kaikista ehdottomista vankeustuomioista. Yhdyskuntapalveluun on tuomittu 8–15 kertaa useammin kuin valvontarangaistukseen vuosina 2012–2014. Valvontarangaistuksen käyttöaste on kasvanut hieman vuonna 2014 edellisistä vuosista. Käyttöaste on kuitenkin selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Tämä johtuu siitä, että yhdyskuntapalvelun ollessa valvontarangaistukseen nähden ensisijainen seuraamus se nielee suurimman osan siitä potentiaalista, joka voitaisiin muuten tuomita valvontarangaistukseen. Lainsäädäntöä valmisteltaessa valvontarangaistuksen käytön arveltiin nousevan 500–1 000 tapaukseen vuodessa. Valvontarangaistukseen tuomittujen määrä on jäänyt toistaiseksi selvästi tästä arviosta, joka on osin perustunut saatuihin kokemuksiin seuraamusmuodon yleisyydestä Ruotsissa.

Taulukko 15 Tuomitut ja valvontarangaistuksen käyttöaste 2012–2014*

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunnettu Muunto- kelpoisia N	valvontaran- gaistukseksi N	Käyttö %	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Asevelv. tai siviilipalv. kieltäytyminen %
2012	3 244	153 (166)	4,7	9	3	3	67
2013	3 091	194 (204)	6,3	10	2	6	70
2014	3 041	215 (222)	7,1	11	4	6	64

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tuomioistuintilastossa ei ole muuntokelpoisten vankeustuomioiden osalta eriteltynä tasan 6 kk pituisia tuomioita, minkä vuoksi tässä esitetään vain alle 6 kk pituiset ehdottomat muuntokelpoiset tuomiot (joista on vähennetty yhdyskuntapalveluun tuomitut). Vertailtavuuden vuoksi valvontarangaistuksista on myös karsittu tasan 6 kk pituiset tuomiot. Valvontarangaistusten kokonaismäärä on kuitenkin esitetty suluissa. Käyttöaste on laskettu alle 6 kk pituisista tuomioista paitsi asevelvollisuus- ja siviilipalveluslakia koskeissa tapauksissa kaikista tuomioista, jotka ovat käytännössä vuoden 2013 alusta aina alle 6 kuukauden pituisia.

Noin puolet valvontarangaistuksista määrätään rattijuopumuksesta. Seuraavaksi suurimmaksi ryhmäksi on noussut asepalveluksesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitut (15 % vuonna 2014). Rangaistuksen

käyttöaste onkin yleisin asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden rikoksissa (64 % vuonna 2014). Siviilipalveluslain rangaistus-säännöstä muutettiin lyhentämällä siviilipalvelusaikaa 15 päivällä, jolloin näistä rikoksista määrättävä rangaistus jää nykyisin aina alle 6 kuukauden (rangaistus on puolet palvelusajasta). Muutos tuli voimaan 1.2.2013.

Taulukko 16 Valvontarangaistuksen jakautuma rikoslajeittain 2012–2014

	2012	2013	2014
Kaikki	166	204	222
Osuus	%	%	%
Näistä			
- rattijuopumus	63,3	50,5	48,2
- varkaus	6,0	3,9	9,0
- pahoinpitely	7,2	12,3	12,2
- asevelv. tai siviilipalv. kielt.	8,4	13,2	15,3
- muut	15,1	22,1	15,3
Yhteensä	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2014 täytäntöön pantavaksi tuli 229 aloitettua valvontarangaistusta. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 162 rangaistusta. Keskeytysprosentti (samana vuonna päättyneistä) on vaihdellut 8–21 prosentin välillä. 31.12.2014 oli toimenpantavana 44 valvontarangaistusta ja toimeenpanossa oli päivittäin keskimäärin 45 tuomittua vuonna 2014.

Taulukko 17 Täytäntöönpano 2012–2015

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12
2012	143	110 (76,9 %)	8,1	16
2013	196	162 (82,7 %)	14,2	16
2014	229	201 (87,8 %)	20,9	44
2015*	247	221 (89,5 %)	9,5	..

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos

* Ennakkotieto

Täytäntöön pantavaksi tulleiden tuomioiden keskipituus oli 3,5 kuukautta vuonna 2014 (3,3 kk vuonna 2015; ennakkotieto). Viidenneksellä tuomi-tuista ei ollut aikaisempaa vankeustuomiota, yhdyskuntapalvelutuomiota tai valvontarangaistustuomiota. Selvä enemmistö eli noin 80 prosenttia on siis saanut jonkin edellä mainitun tapaisen tuomion jo aikaisemmin.

Sakkorangaistus

Päiväsakkojen lukumäärä. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on noussut jonkun verran 2000-luvulla. Rangaistusmääräysmenettelyssä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on sitä vastoin pysynyt samana viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 18 Päiväsakkojen lukumäärä, rahamäärä ja minimipäiväsakkojen osuus vuosina 2005–2014

	Päiväsakkojen lukumäärä Keskiarvo			Päiväsakon rahamäärä (mk/€) Keskiarvo			Minimipäiväsakkoja Osuus %		
	OK	RM	Kaikki	OK	RM	Kaikki	OK	RM	Kaikki
2005	36	14	17	11 €	13 €	13 €	62,8	49,0	50,9
2006	37	14	17	12 €	14 €	14 €	63,2	47,7	49,6
2007	38	15	17	12 €	14 €	14 €	59,6	45,9	47,6
2008	38	14	17	12 €	15 €	14 €	58,7	44,9	46,7
2009	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,2	46,6	48,6
2010	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,9	47,5	49,5
2011	38	14	18	12 €	16 €	15 €	61,2	46,6	48,8
2012	38	14	18	13 €	16 €	16 €	60,3	45,8	48,1
2013	39	14	18	13 €	17 €	16 €	59,9	44,9	47,3
2014	39	14	19	14 €	17 €	17 €	58,4	43,9	46,3

OK = oikeudenkäynnissä tuomitut

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

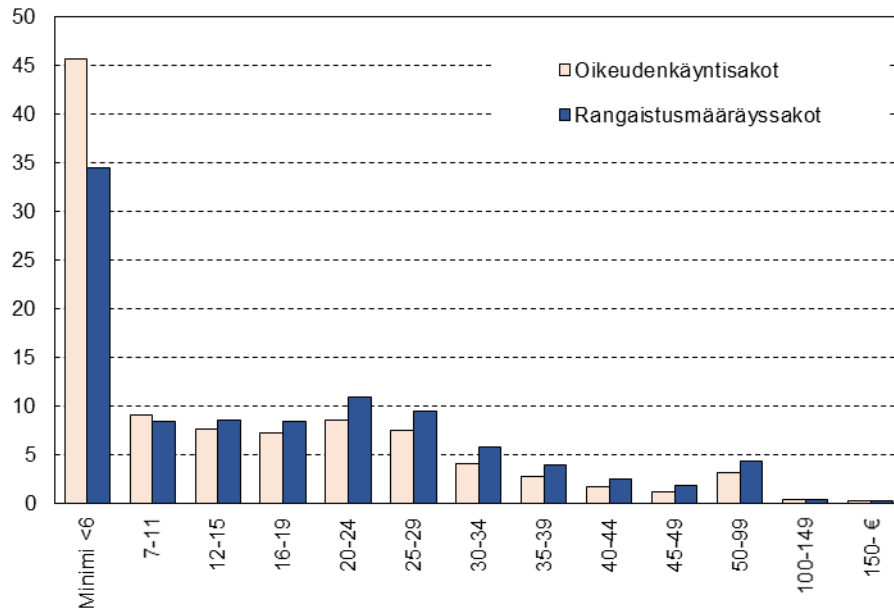
Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

* Minimipäiväsakon rahamäärä 40 mk ja euroon siirtymisen jälkeen 6 euroa. Minimipäiväsakkojen osuuksia laskettaessa on minimipäiväsakoiksi luettu uudistuksen jälkeen taannehtivuuskiellon vuoksi tuomitut myös alle 40 markan suuruiset päiväsakot.

Päiväsakon rahamäärä. Sekä varsinaisessa oikeudenkäynnissä että rangaistusmääräyksin tuomittujen päiväsakkojen rahamäärät ovat kasvaneet keskimäärin 4 euroa 2000-luvun aikana.

Vuonna 2014 oikeudenkäyntisakoista oli 6 euron mukaisia minimipäiväsakkoja vajaa 60 prosenttia. Tällä hetkellä lähes puolet kaikista sakoista (46 %) määrätään minimipäiväsakkoina.

Oheisesta kuviosta ilmenee vielä oikeudenkäynnissä ja rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkojen päiväsakkojen rahamäärän jakauma vuonna 2014.

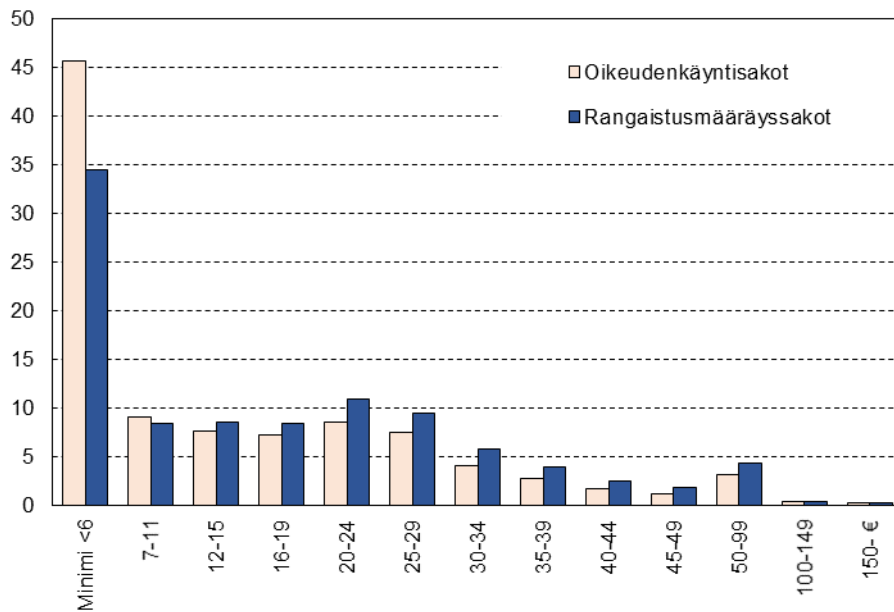

Kuvio 3 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2014, kaikki rikokset (OK, N=33 604; RM, N=164 431)

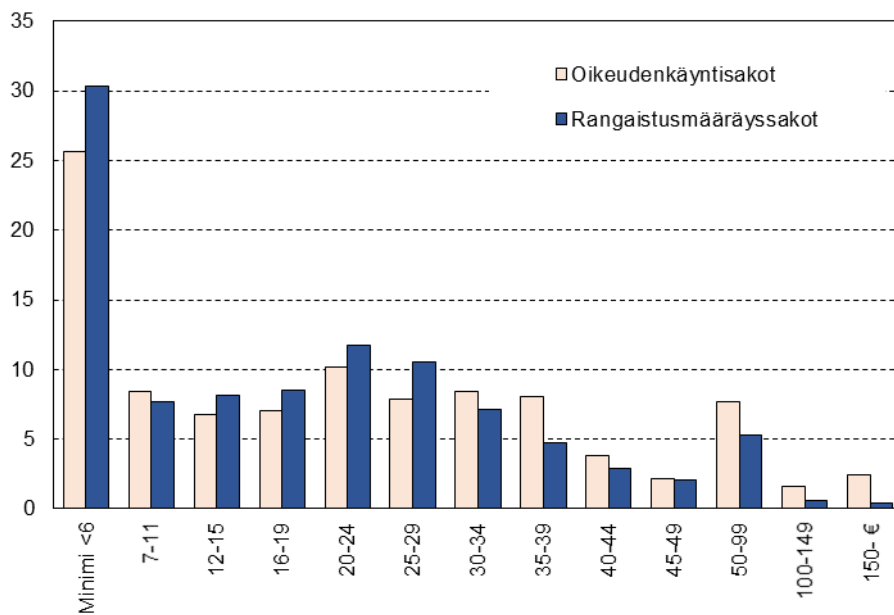
Pylväikkö osoittaa sakkojen voimakkaan keskittymisen minimipäiväsakon alueelle. Oikeudenkäynnissä tuomituista sakoista lähes 60 % määrätään minimipäiväsakoin. Rangaistusmääräyssakoista minimipäiväsakkojen osuus on 44 % (eroa selittää rangaistusmääräyssakotettujen korkeampi tulotaso liikennejutuissa, ks. alla). Korkeiden päiväsakkojen osuus on niiden herättämään julkiseen kohuun nähden huomattavan pieni. Vuonna 2014 Suomessa määrättiin 462 vähintään 150 euron suuruista päiväsakkoa, eli 0,2 prosenttia kaikista sakoista. Korkein päiväsakon rahamäärä vuonna 2014 oli 82 665 euroa.

Eniten päiväsakkoja määrätään rikoslain 23 luvun liikenne rikoksista (OK 32 % ja RM 50 %). Omaisuusrikoksista määrätään 29 % ja väkivalta rikoksista 16 % oikeudessa määrättyistä sakoista. Rangaistusmääräyksin sakkoja määrätään usein myös tieliikennelain vastaisista liikenne rikkomuksista (20 % kaikista RM:stä).

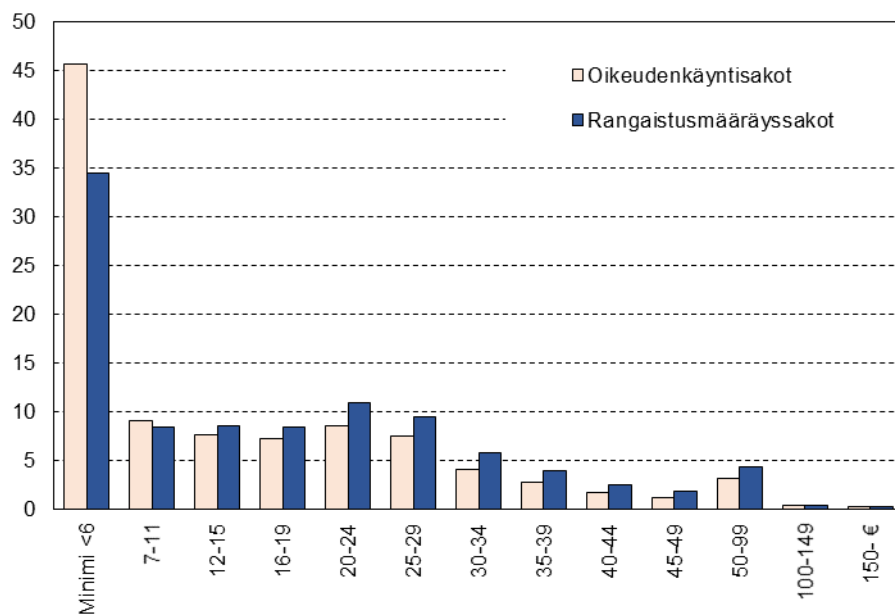
Kuvioissa 4–8 tarkastellaan päiväsakon rahamäärien jakaumaa eri rikosryhmissä.

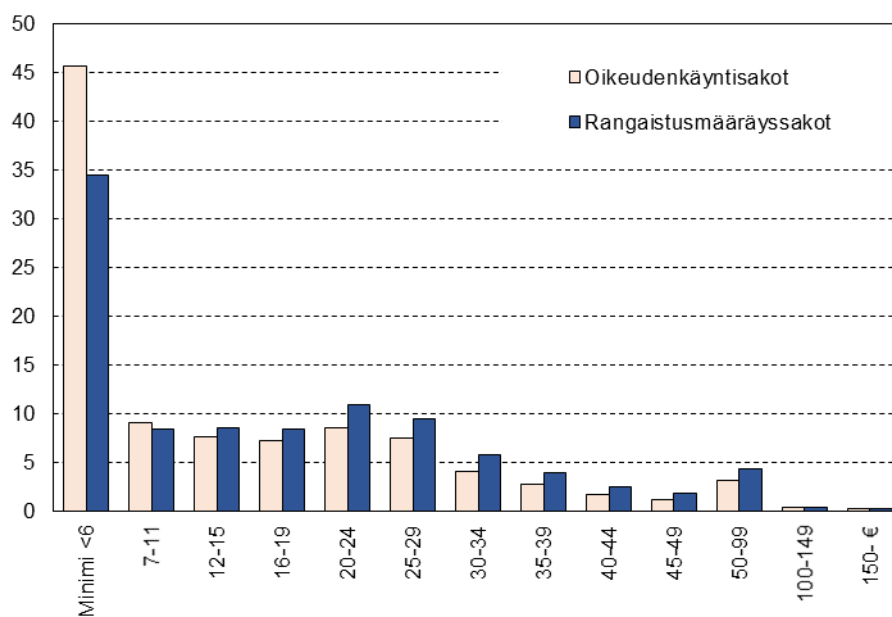
Kuvio 4 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2014, omaisuusrikokset (OK, N=9 843; RM, N=22 573)

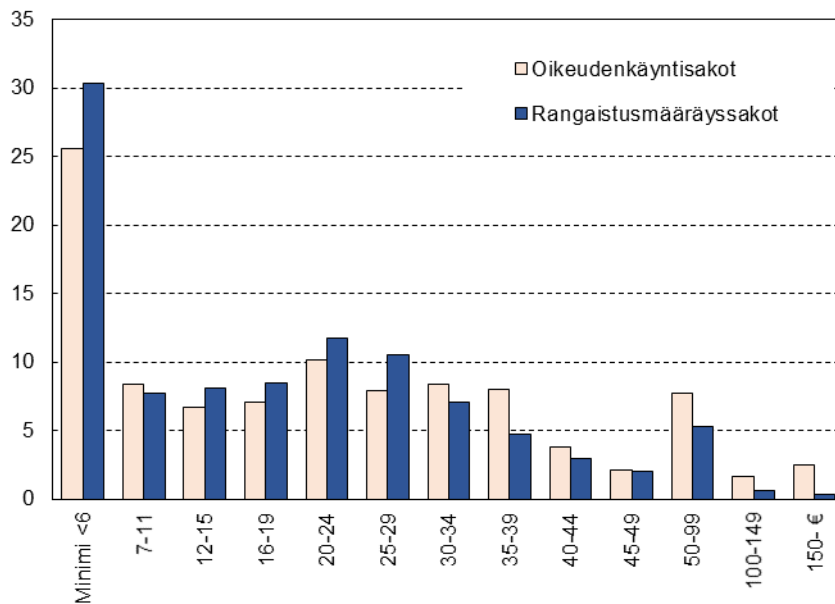
Kuvio 5 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2014, huumausainerikokset (OK, N=2 544; RM, N=3 989)

Kuvio 6 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2014, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (OK, N=5 535; RM, N=841)

Kuvio 7 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2014, liikenne rikokset (RL 23 luku) (OK, N=10 598; RM, N=82 548)

Kuvio 8 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2014, liikenne rikkomukset (TLL) (OK, N=609; RM, N=33 484)

Omaisuusrikoksissa ja huumausainerikoksissa sakot keskittyvät hyvin voimakkaasti minimipäiväsakkoon. Neljä viidestä sakosta määrätään minimipäiväsakoin. Väkivaltarikoksissa noin joka toinen sakko määrätään minimipäiväsakoin. Näissä rikosryhmissä päiväsakkojärjestelmän mukainen perusajatus toimii vain osaksi. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämä johtuu siitä, että liikenne rikoksiin syyllistyvät usein myös ne, joiden tulotaso on keskimääräinen tai korkea. Tämän lisäksi voidaan huomioda, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (53 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Seuraavaan taulukkoon on kerätty tiedot tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärien muutoksista 2005–2014.

Taulukko 19 Sakon kokonaisrahamäärät 2005–2014

	Keskiarvo						
	OK		RM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut.	Liik.	Muut	Liik.
2005	427	304	215	101	240	159	77
2006	458	333	226	104	254	168	78
2007	472	337	232	108	259	166	79
2008	510	359	237	114	268	177	80
2009	516	351	239	115	275	183	80
2010	533	361	241	121	277	185	78
2011	545	356	248	124	284	189	77
2012	572	374	256	127	295	202	78
2013	618	395	273	130	314	211	78
2014	644	393	282	134	328	216	79
	Kokonaissakon maksimi						
	OK		RM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.
2005	42 560	86 550	57 480	31 740	57 480	31 740	117
2006	85 440	28 600	58 188	10 520	85 440	117 720	115
2007	73 200	117 720	67 895	12 870	73 200	62 730	115
2008	115 960	62 730	54 944	8 622	115 960	29 550	115
2009	50 600	29 550	24 170	11 370	50 600	46 7600	115
2010	81 540	46 760	32 256	7 400	81 540	16 700	115
2011	18 780	16 700	50 100	66 530	50 100	66 530	115
2012	33 735	9 090	36 320	3 930	36 320	60 350	115
2013	32 664	60 350	95 000	18 600	95 000	151 4800	115
2014	82 665	65 050	21 528	7 072	82 665	65 050	115

OK = oikeudenkäynnissä määrätty

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

Liik. = liikenne rikokset (TLL)

Sakon kokonaisrahamäärä. Liikenne rikoksista tuomitujen sakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on lisääntynyt 37 % vuonna 2014 vuoteen 2005 verrattuna ja muista kuin liikenne rikoksista tuomitujen sakkojen vastaavasti 36 %. Rikesakkojen keskimääräisissä kokonaisrahamäärissä ei sen sijaan ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vastaavana aikana.

Taulukosta 15 ilmenee tuomitujen sakkojen kokonaisrahamäärän jakauma vuonna 2014.

Taulukko 20 Vuonna 2014 määrättyjen sakkojen kokonaisrahamäärät

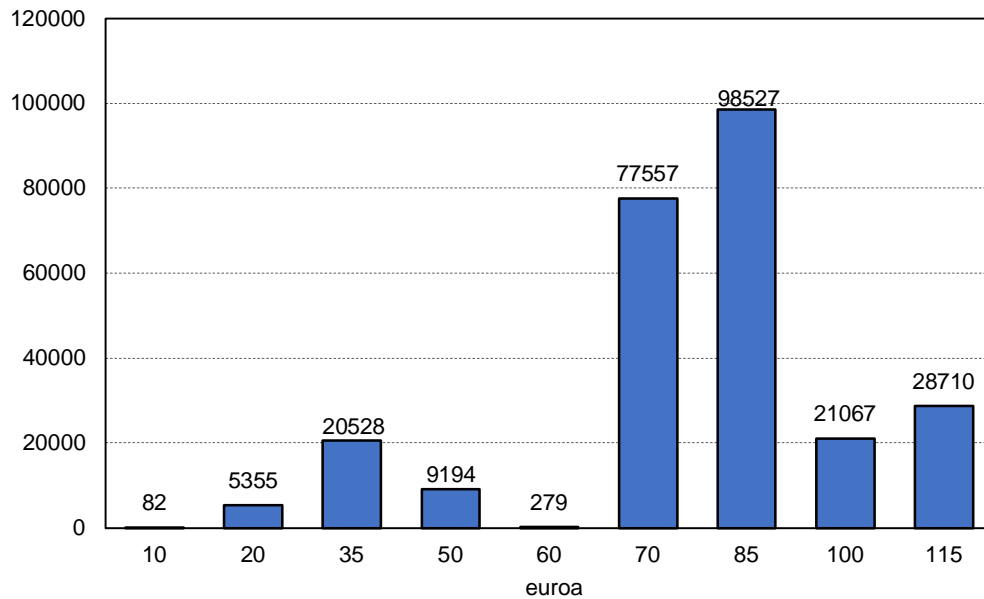
	Liikennesakot	Muut
	%	%
1–40 euroa	1,8	7,7
41–60	5,4	16,3
61–80	3,2	6,3
81–100	3,0	11,3
101–150	22,5	18,4
151–200	10,5	10,8
201–300	18,4	12,2
301–400	12,0	5,3
401–500	7,1	3,8
501–1000	11,8	5,2
1001–2000	3,4	2,1
2001–3000	0,5	0,3
3001–	0,3	0,2
Yhteensä	100,0	100,3
Lukumäärä	132 334	71 762

Lähde: Tilastokeskus

Liikennesakot keskittyvät selvästi 100–400 euron vaiheille. Muissa rikoksissa jakauma on melko tasainen aina 300 euroon asti. Suuret sakot ovat harvinaisia. Yli 2 000 euron sakkoja määrättiin liikenne rikoksissa 0,8 % ja muissa rikoksissa 0,5 %.¹

Vuonna 2014 määrättiin 261 300 rikesakkoa. Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut 2–3-kertaiseksi 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2005. Yli puolet (62 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella vuonna 2014. Eniten annettiin 70 euron suuruisia rikesakkoja ja toiseksi eniten 85 euron määräisiä rikesakkoja. Näitä voidaan tuomita enintään 15 kilometrin tuntiylinopeudesta eri nopeusrajoitusalueilla.

¹ Ks. sakkojärjestelmän oikeudenmukaisuutta koskevista käsityksistä Lappi-Seppälä 2002.

Kuvio 9 Rikesakot niiden suuruuden mukaan vuonna 2014

Syytettyjen mielentila

Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne, samoin kuin hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään. Tuomioistuimien saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään ”alentuneesti syyntakeinen”, jos hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus tai kyky kontrolloida käyttäytymistään on merkittävästi alentunut (RL 3:4). Tällaiseen tekijään sovelletaan pääsääntöisesti lievennettyä rangaistusasteikkoa, mutta hänet voidaan tuomita myös täyteen rangaistukseen.

Syytetyn mielentila ja syyntakeisuuden mahdollinen puute selvitetään lähtökohtaisesti – joskaan ei aina – erityisessä mielentilatutkimuksessa. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus (THL) osoittaa rikoksesta syytetyille laitoksen, jossa mielentilatutkimus suoritetaan. Mielentilatutkimus sisältää sekä tutkivan lääkärin lausunnon, että THL:n asiasta antaman lausunnon. Lausunnot eivät sido tuomioistuinta, joka harkitsee asian itsenäisesti.¹

Mielentilatutkimukset. Tuomioistuinten pyytämiä mielentilatutkimuksia tehtiin 101 kappaletta vuonna 2015 (110 vuonna 2014). Tutkimus tehdään käytännössä ainoastaan vakaviin väkivaltarikoksiin sekä tuhoihin (entinen murhapoltto) syyllistyneistä (ks. Rikollisuustilanne 1999). Tuomiois-

¹ Menettelyä on selvitetty tarkemmin julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 204 ja Lappi-Seppälä 2000, 242 ss.

tuimella on mahdollisuus pyytää mielentilatutkimusta tietyin edellytyksin jo esitutkintavaiheessa vuodesta 2007 alkaen. Tällaisia pyyntöjä on tullut THL:lle vuosittain noin 5–20 henkilön osalta (18 vuonna 2013; vuosilta 2014–2015 ei tietoa).

Oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan antamissa lausunnoissa tutkituista 30 (30 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 12 (12 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 59 (58 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä.

Lausuntojen kokonaismäärä on 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella vaihdellut 250–300 välillä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski alle 200:n ja on pysynyt sellaisena myös 2000-luvulla. Vuonna 2006 annettiin lähes kolmannes vähemmän lausuntoja kuin edellisenä vuonna. Tämä saattaa johtua oikeudenkäymiskaareen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan mielentilatutkimus voidaan tehdä vain, jos se on tuomioistuimen mukaan perusteltua. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat selvästi kiristyneet.

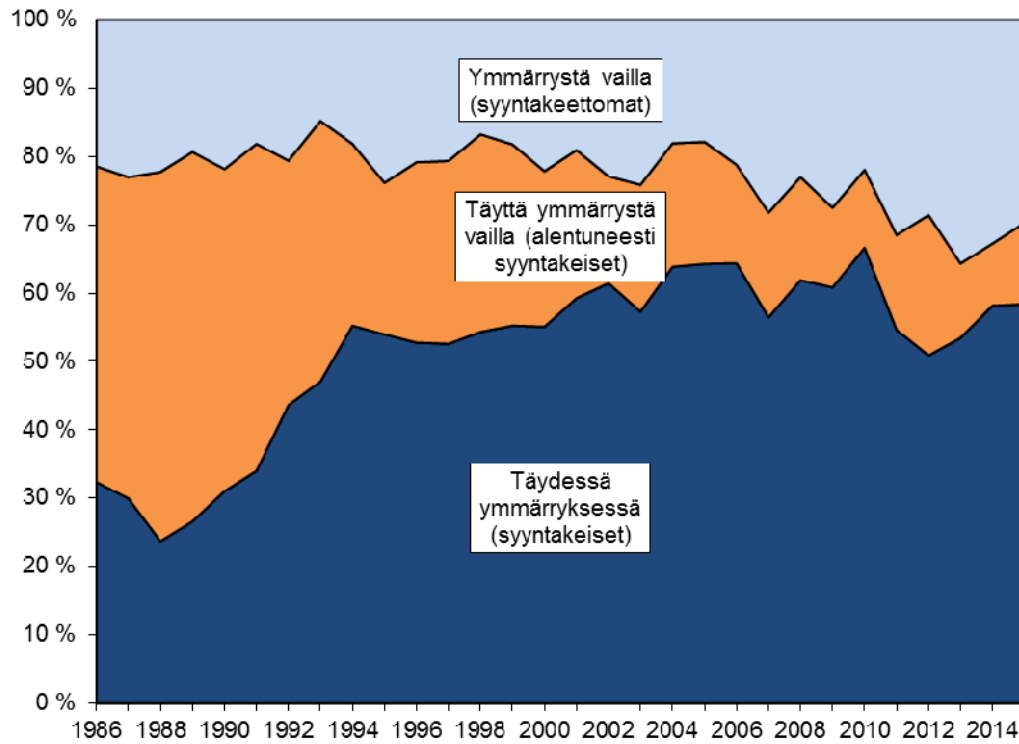
Taulukko 21 Terveystieteiden tutkimuskeskusten mielentilataratkaisut 1986–2015

LKH/STH/TEO ratkaisu				
Vuosi	TY	TYV	YV	Kaikki
1986	89	127	59	275
1987	95	149	73	317
1988	65	148	61	274
1989	66	134	48	248
1990	81	123	57	261
1991	103	145	55	303
1992	127	104	60	291
1993	105	85	33	223
1994	137	66	45	248
1995	129	53	57	239
1996	124	62	49	235
1997	112	57	44	213
1998	94	50	29	173
1999	100	48	33	181
2000	92	38	37	169
2001	109	46	38	195
2002	110	28	41	181
2003	102	33	43	181
2004	106	30	30	168
2005	126	35	35	197
2006	85	19	28	134
2007	70	19	35	126
2008	78	19	29	126
2009	73	14	33	120
2010	82	14	27	123
2011	59	15	34	108
2012	57	23	32	112
2013	54	11	36	101
2014	64	10	36	110
2015	59	12	30	101

Lähteet: LKH, STH, TEO:n ja THL:n vuosikertomukset

Vuosien 2000–2015 yhteisluvussa mukana myös syytteen mukaan kahteen luokkaan luokitetut.

Täydessä ymmärryksessä olevien määrä on kasvanut sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Erityisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista. Vuonna 2000 tuon ryhmän osuus oli 22 prosenttia ja vuonna 2014 enää 9 prosenttia. Vuoden 1985 huippuluvusta (175) alentuneesti syyntakeisten lukumäärä on laskenut kymmenesosaan. Arviointien suhteellinen muutos näkyy kuviosta 10.

Kuvio 10 Mielentilalausuntojen lopputulos 1986–2015 (suhteelliset osuudet)

Tuomioistuinratkaisut. Tuomioistuinratkaisuja tarkastellaan päärikosperusteisesti (yksikkönä tuomion päärikos) vuodesta 2004 alkaen. Luvut vuosilta 1995–2014 ovat oheisessa taulukossa.

Taulukko 22 Syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia koskeva tuomioistuintilasto vuosilta 1995–2014

	Päärikosperuste			Kaikki rikokset		
	Syylliset (päärikos)	Syyn- takeettomat	Osuus %	Syyksiluetut rikokset	Alentuneesti syyntakeiset	Osuus-%
1995	62 879	121	0,19	140 161	1 189	0,8
1996	60 208	123	0,20	132 655	1 029	0,8
1997	59 186	102	0,17	129 568	978	0,8
1998	59 621	68	0,11	113 156	730	0,6
1999	60 571	72	0,12	118 315	571	0,5
2000	65 505	92	0,14	128 585	657	0,5
2001	67 747	84	0,12	134 646	760	0,6
2002	65 802	83	0,13	133 509	475	0,4
2003	61 325	69	0,11	119 399	562	0,5
2004	66 281	80	0,12	..	167	0,25*
2005	64 495	71	0,11	..	145	0,22*
2006	66 137	68	0,10	..	86	0,13*
2007	65 637	63	0,10	..	76	0,12*
2008	66 254	55	0,08	..	68	0,10*
2009	65 252	43	0,07	..	73	0,11*
2010	62 789	51	0,08	..	59	0,09*
2011	62 890	52	0,08	..	50	0,08*
2012	61 691	56	0,09	..	72	0,12*
2013	57 097	49**	0,09	..	52**	0,09*
2014	56 750	35**	0,06	..	52**	0,09*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tilastointiperuste muuttunut. Laskettu osuutena päärikostuomioista.

**Tilastokeskuksesta erikseen saatu tieto.

Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan 35 vuonna 2014 eli 0,06 prosenttia oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Vuonna 1980 näitä oli 200, eli 0,25 prosenttia.

Vuonna 1993 määrättiin kaikkiaan 1 778 rikoksesta rangaistus alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen nojalla (tilastoyksikkönä soveltamiskertojen määrä/kaikki syyksi luetut rikokset). Tapauksia oli kaikkiaan 1,1 prosenttia kaikista syyksi luetuista rikoksista. Vuonna 2002 lukumäärä oli laskenut 475:een ja suhteellinen osuus 0,4 prosenttiin. Vuonna 2004 tilastointiperuste muuttui päärikosperusteiseksi, mikä estää vertailut aiempiin vuosiin. Tapausmäärän lasku on kuitenkin jatkunut myös viime vuosina. Rikoslajikohtaiset tiedot vuodelta 2014 ilmenevät taulukosta 21 sekä liitetäulukosta 5.

Eri rikoslajeista syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia esiintyy eniten henkirikoksissa ja tuho- ja vahingonrikoksissa. Suurin osa syyntakeettomuus ja alentunutta syyntakeisuutta koskevia tapauksia koskee pahoinpitelytapauksia, mihin vaikuttaa rikostyyppien yleisyys.

Taulukko 23 Syyntakeisuustilasto 2014 – rikoslajeja koskevia tietoja

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus pää- rikoksista %	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus pääri- koksista %
Kaikki	35	100,0	0,0	52	100,0	0,0
Henkirikokset	7	20,0	3,6	6	11,5	3,1
Pahoinpitelyrikokset	14	40,0	0,2	11	21,2	0,1
Seksuaalirikokset	1	2,9	0,2	4	7,7	0,7
Varkausrikokset	-	-	-	5	9,6	0,1
Vahingonteot	5	14,3	0,3	2	3,8	0,1
Ryöstöt	-	-	-	2	3,8	0,3
Tuhotyö	3	8,6	7,7	1	1,9	2,6
Rattijuopumus	1	2,9	0,0	1	1,9	0,0
Muut rikokset	4	11,4	..	20	38,5	..

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit ovat seurailleet annettuja mielentilalausuntoja. Niissä todettu linjanmuutos (ks. edellä) näkyy ennen kaikkea siinä, että vähentyneesti syyntakeisten ja syyntakeettomien lukumäärät ja suhteelliset osuudet ovat alentuneet. Yksi käytännössä tärkeä seuraus tästä on ollut, että murhasta tuomitut elinkautiset vankeusrangaistukset ovat 1990-luvulta lähtien lisääntyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. (Ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 208 ja Rikollisuustilanne 1997, 179 sekä jäljempänä jakso A.8.)

Kriminaalipotilaiden hoito. Jos syytetylle tehdään mielentilatutkimus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta selvittää samassa yhteydessä myös tahdosta riippumattoman mielisairaanhoidon edellytykset. Rikoksen tehneen hoitoon määrääminen tapahtuu samojen edellytysten nojalla kuin muidenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien.¹ Käytännössä mielentilatutkimuksissa syyntakeettomiksi todetut määrätään kuitenkin säännönmukaisesti hoitoon.

Vuonna 2014 THL määräsi 32 henkilöä tahdosta riippumattomaan hoitoon mielentilatutkimuksen jälkeen. Kaikki kriminaalipotilaan hoito on pitkäkestoista. Hoidossa olevista kriminaalipotilaista tai heidän hoitoajoistaan ei ole julkaistuja luotettavia tilastotietoja. Vuosina 1980- 2000 päättyneiden hoitojen keskiarvo oli 9,4 vuotta ja mediaani 4,8 vuotta. Vuonna 2000 hoidossa olevien siihenastisen laitossajan keskiarvo oli 9,1 vuotta ja mediaani 6,3 vuotta (ks. Lappi-Seppälä 2005, 149).²

¹ Hoitoon määräämisen edellytyksistä tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 209–210.

² Syyntakeisuusarvioinnista ja mielentilaprosessista, ks. edellisten vuosien Rikollisuustilannekatsaus ja Lappi-Seppälä 2005.

7 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Rangaistusten tilastoinnista

Tilastointitavat. Vuoden 1992 konkurrenssiuudistuksen myötä luovuttiin rikosten erillisarvostelulle perustuvasta rangaistuksen määräämistavasta. Samalla rangaistuskäytännön tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi. Vuoden 1992 jälkeisessä tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää.

I. Yksi rikos -tilastossa kerrotaan rangaistustiedot tapauksissa, joissa tuomittavana oli vain yksi rikos. Rangaistus on määrätty juuri tästä yhdestä rikoksesta.

II. Yhtenäisrangaistustilasto ottaa mukaan myös tapaukset, joissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Tilasto kertoo siis useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden. Yhtenäisrangaistustilastoon sisällytetään nyttemmin yleensä vain samalla tuomiokerralla syyksiluett uudet rikokset (ei ns. jälkikonkurrenssitapauksia).

III. Kaikki syyksiluett rikokset mukaan ottavassa tilastossa ovat mukana kaikki tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluett rikokset.

Kullakin tilastointitavalla on etunsa ja puutteensa. Yksittäisrangaistustieto on tarkin. Se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistustietoon vaikuta muiden rikosten tuoma ”lisä”. Joissakin rikoslajeissa tilanteet, joissa tekijälle tulee tuomio pelkästään yhdestä rikoksesta, ovat kuitenkin harvinaisia poikkeustapauksia. Yksittäisrikokseen syyllistyneet eivät myöskään välttämättä edusta parhaalla mahdollisella tavalla rikostyyppin keskimääräistekijää (esimerkiksi vain yhdestä luvattomasta auton käyttöönotosta tuomittava on tilastollinen poikkeustapaus, eikä hänen rangaistusten perusteella voi päätellä, mitä tapahtuu tyypilliselle autovarkaalle).

Yhtenäisrangaistustilaston ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. Koska tilastointi perustuu tuomiokerran päärikokseen, ovat muut tuomioon sisältyvät rikokset kuitenkin aina nimikerikosta lievempiä (ts. varkausrikoksen yhtenäisrangaistustilastossa ei ole mukana henkirikoksia – mutta kääntäen ehkä kyllä).

Kaikki syyksiluett rikokset mukaan ottava tilasto antaa parhaan kuvan siitä, kuinka rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä törkeisiin ja lieviin tekemuotoihin. Koska lievemmat rikokset sisällytetään raskaampien rikosten ”alle”, ei tämä tilasto kerro enää eri rikosten kohtelun ankaruudesta. Sen sijaan tilasto kertoo pikemminkin sen, millä tuomiotyypillä eri rikokset tulevat sovitettavaksi, silloin kun ne ovat osana rikossarjaa.

Esityksessä noudatetut tilastointiperusteet. Eri tilastointitapoja on syytä käyttää rinnan sen mukaan mikä kulloinkin on selvitettävä kysymys.

Tunnusmerkistön valintaa koskevat tiedot perustuvat kaikkia syyksiluettuja rikoksia koskevaan tilastoon.

Rangaistuslajin valintaa koskeva tieto perustuu päärikosperusteiseen yhtenäisrangaistustilastoon. Kun päärikos yleensä määrää rangaistuslajin, on yhtenäisrangaistustilasto luotettavin lähde sen selvittämisessä, mihin rangaistuslajiin eri rikokset johtavat.

Keskirangaistusten kuvaajana peruslähteenä on yksittäisrikostilasto, kuitenkin tarvittaessa täydennettynä yhtenäisrangaistustilaston tiedoilla.

Rangaistuslajin valintaa ja keskirangaistuksia koskevat tiedot ilmoitetaan samaa rakennetta noudattaen taulukoissa 1–15 ja kuvioissa 1–15. Keskirangaistukset kertovat vankeuden keskipituuden (vuosina/kuukausina) sekä päivasakkojen keskilukumäärän. Tiedot perustuvat yksittäisrikostilastoon (Y=yksittäisrikos). Rangaistuslajin valintatietoina mukana ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Lähteenä on tällä tuomiokerralla syyksiluettuja rikoksia sisältävä yhtenäisrangaistustilasto (K=tuomiossa yksi tai useampi rikos). Huomattakoon, että yhtenäisrangaistustilasto sisältää myös yksittäisrikokset. Jollei muuta ilmoiteta, koskevat rangaistuksen määräämistä koskevat tiedot vain täytettyjä rikoksia.

Tilastoista on poistettu tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu RL 7:6:n erityismääräyksen perusteella. Tämä lainkohta sääntelee tilanteita, joissa jo aiemmin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu tekijä tulee tuomittavaksi sellaisesta rikoksesta, josta olisi normaalisääntöjen mukaan tuomittava aikaisempaan ehdottomaan rangaistukseen johtaneen rikoksen kanssa yhteinen rangaistus (ks. tarkemmin RL 7:6 ja Lappi-Seppälä 2000, 393 ss). Huomattakoon, että vaikka RL 7:6 edellyttää nyt tuomittavan rangaistuksen kohtuullistamista, se tulee sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa henkilö on syyllistynyt useampaan rikokseen. Toisin sanoen RL 7:6:ta sovellettaessa, kukaan ei ole varsinaisesti ”ensikertalainen”. Jos tilastoon otettaisiin mukaan RL 7:6:n soveltamistapaukset, ehdottomien vankeusrangaistusten osuus kasvaisi joissakin rikostyypeissä merkittävästikin.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkirikokset. Tiedot tunnusmerkistöjen soveltamisesta sekä keskirangaistuksista ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Tunnusmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 2014 (RL 21:1–3)

	Tunnusmerkistön valinta (tuomittuja päärikoksen mukaan)		Keskirangaistus (vuosina)		Elinkautiset
	Yksi rikos	Kaikki	Yksi rikos	Kaikki	
Tappo RL 21:1	33	53	9,4	9,8	..
- tapon yritys	57	103	3,6	3,8	..
Murha RL 21:2	-	16	-	-	16
- murhan yritys	3	12	8,0	7,5	..
Surma RL 21:3	1	1	4,0	4,0	..
- surman yritys*	-	-	-	-	..
Yhteensä	94	185			16

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Surman yrityksestä tuomitut rangaistukset olivat ehdollisia vankeusrangaistuksia.

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuosittain murhasta tuomitaan 10–25 rikoksentekijää. Vuonna 2014 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 16 (22 vuonna 2013). Näistä kaikki tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi kaksi henkilöä jätettiin ymmärrystä vailla olevana tuomitsematta rangaistukseen ja kahden syyte hylättiin. Murhan yrityksestä tuomittiin 12 henkilöä keskimäärin 7,5 vuoden vankeusrangaistukseen. Yksi henkilö jätettiin ymmärrystä vailla olevana tuomitsematta ja yhden syyte hylättiin.

Täytetystä *taposta* (RL 21:1) tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Rangaistuksen suuruuteen vaikuttaa käytännössä muun muassa syyntakeisuuden aste. Täydessä ymmärryksessä tehdystä täytetystä taposta tuomitaan keskimäärin 10 vuotta vankeutta. Alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltaminen alentaa rangaistusta 2–3 vuodella. Alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltamisalan kaventuminen on nostanut sekä murhasta että taposta tuomittujen rangaistusten tasoa merkittävästi. Taposta tuomittiin 53 henkilöä, kaksi jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta ja yhden syyte hylättiin.

Tapon yrityksestä tuomitut rangaistukset vaihtelevat runsaasta kahdesta vuodesta noin viiteen vuoteen. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,5–4 vuotta vankeutta. Tapon yrityksestä tuomittiin 103 henkilöä, neljä jätettiin syyntakeettomina tuomitsematta ja yhden syyte hylättiin.

Pahoinpitelyrikokset. Yli 80 prosenttia (83 % vuonna 2014) pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla. Törkeiden tekemuotojen osuus oli 4 prosenttia ja lievien 12 prosenttia.

Taulukko 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 2014 (RL 21:5–6; pl. rikosten yritykset)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Pahoinpitely RL 21:5	Y	N	3413	873	136	167	4598*	42	2,9	3,7
		%	74,2	19,0	3,0	3,6	100			86
	K	N	4768	1751	311	521	7377*	45	3,3	4,3
		%	64,6	23,7	4,2	7,1	100			94
Törkeä pahoinpitely RL 21:6	Y	N	4	113	-	75	192	39	14,5	21,7
		%	2,1	58,9	-	39,1	100			-
	K	N	6	195	1	240	442	46	15,2	24,3
		%	1,4	44,1	0,2	54,3	100			160

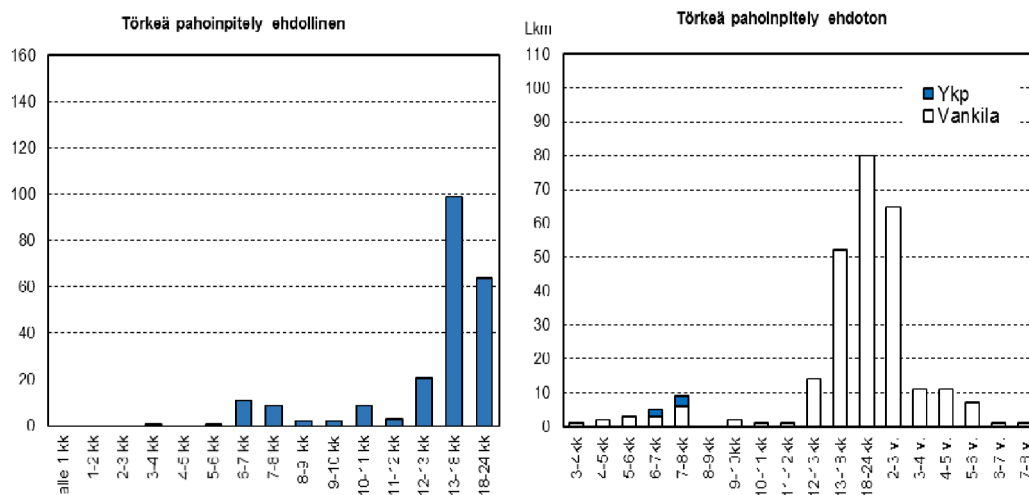
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

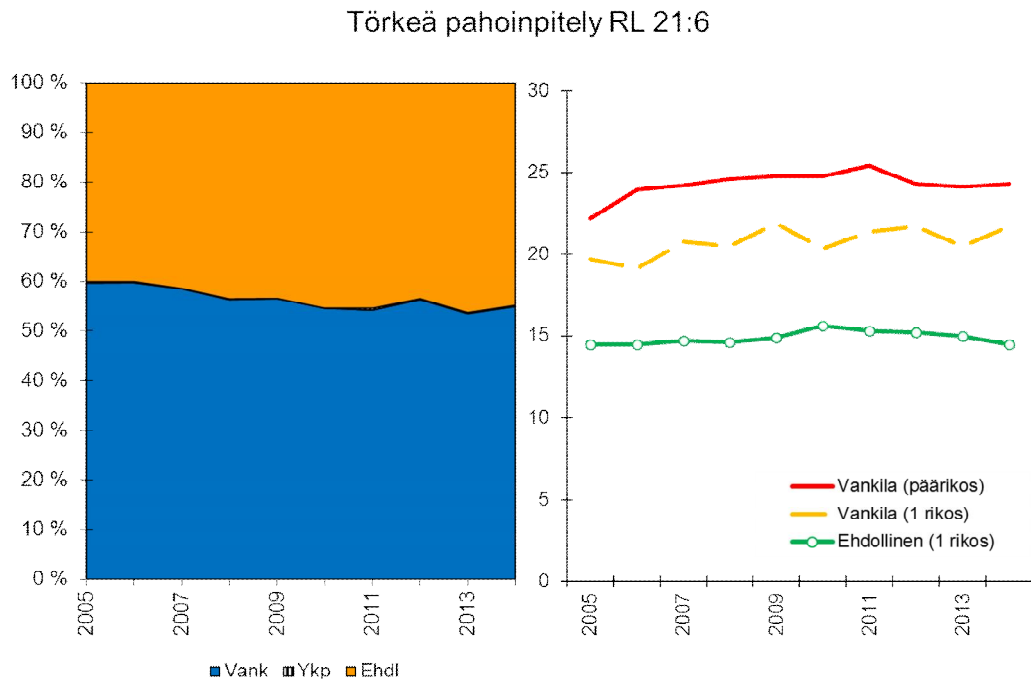
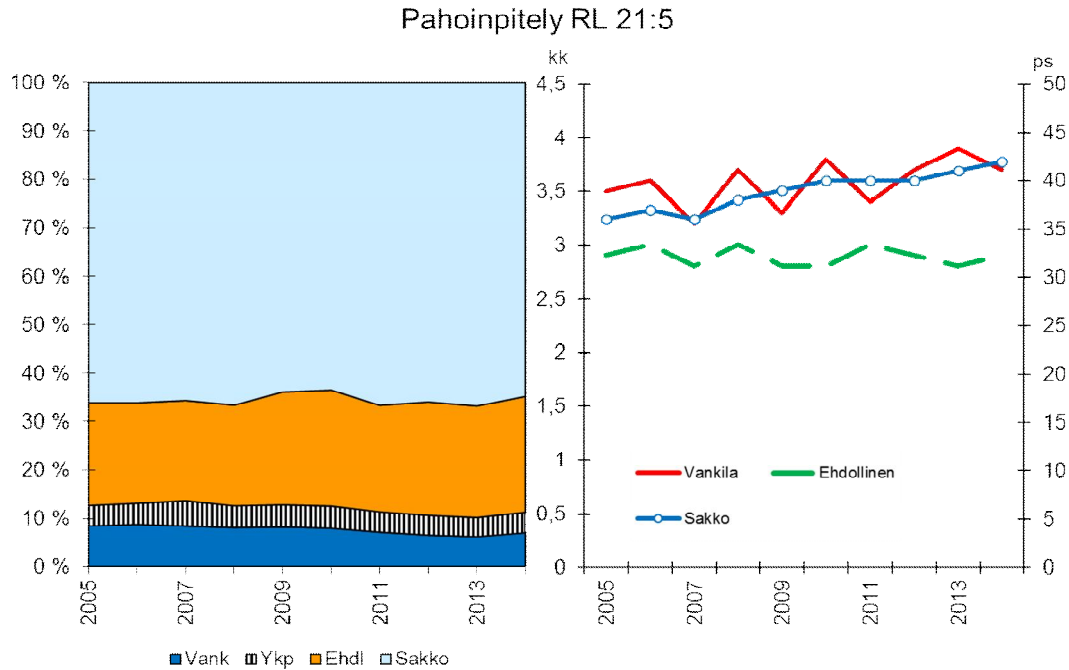
* Sisältää 9 (Y) ja 26 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

Noin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 45 päiväsakkoa; sakkojen rikoskohtaisia hajontatietoja ei tilastoida). Ehdottomana tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–8 kuukautta (82 % vankilarangaistuksista) ja ehdollisten 1–5 kuukautta (78 % ehdollisista). Pahoinpitelystä tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on pysynyt noin 3,5 kuukautena viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Tuomittujen päiväsakkojen keskisuuruus on samaan aikaan jonkin verran kasvanut (ks. kuvio 2).

Kuvio 1 Törkeästä pahoinpitelystä tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2014
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) määrätään vain vankeutta, joista yli puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus taas hieman yli vuosi. Ehdottomista vankilarangaistuksista 89 prosenttia on 1–5 vuoden pituisia ja ehdollisista 83 prosenttia 1–2 vuoden mittaisia.

Törkeän pahoinpitelyn rangaistustasoon on selvästi vaikuttanut loka-kuussa 2001 voimaan tullut rikoslain uudistus, jolla törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistus korotettiin 6 kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 13,8 kuukautta, vuonna 2002 18,1 kuukautta ja vuonna 2014 21,7 kuukautta (ks. Rikollisuustilanne 2000, 218).

Kuvio 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyssä (RL 21:5) ja törkeässä pahoinpitelyssä (RL 21:6) vuosina 2005–2014

Lievästä pahoinpitelystä tuomittuja (päärikos) oli noin 1 600 vuonna 2014. Tästä rikoksesta voi seurata vain sakkoa (keskiluku 17 päiväsakkoa). Alle puolet (43 %) lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrättiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2014.

Seksuaalirikokset

Raiskausrikoksista 74 prosenttia tuomittiin raiskausta koskevan perussäännöksen nojalla vuonna 2014. Törkeiden tekemuotojen osuus oli 4 prosenttia ja sukupuoliyhteyteen pakottamisesta tuomittuja oli 22 prosenttia.¹

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä 2014 (RL 20:1–3, 6–7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Raiskaus RL 20:1	Y	N	-	34	-	22	56	-	16,7	26,2
		%		60,7		39,3	100			-
	K	N	-	49	-	42	91	-	17,3	27,1
		%		53,8		46,2	100			-
Törkeä raiskaus RL 20:2	Y	N	-	-	-	1	1	-	-	26,0
		%		-		100,0	100			-
	K	N	-	-	-	6	6	-	-	49,2
		%		-		100,0	100			-
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen RL 20:3	Y	N	-	20	1	-	21	-	8,1	-
		%		95,2	4,8	-	100			200
	K	N	-	28	2	3	33	-	9,0	14,3
		%		84,8	6,1	9,1	100			200
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:6	Y	N	8	142	-	5	155	64	7,5	9,3
		%	5,2	91,6	-	3,2	100			-
	K	N	9	182	3	14	208	63	8,1	15,5
		%	4,3	87,5	1,4	6,7	100			139
Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:7	Y	N	-	23	-	19	42	-	18,0	28,9
		%		54,8		45,2	100			-
	K	N	-	43	-	73	116	-	17,8	34,2
		%		37,1		62,9	100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

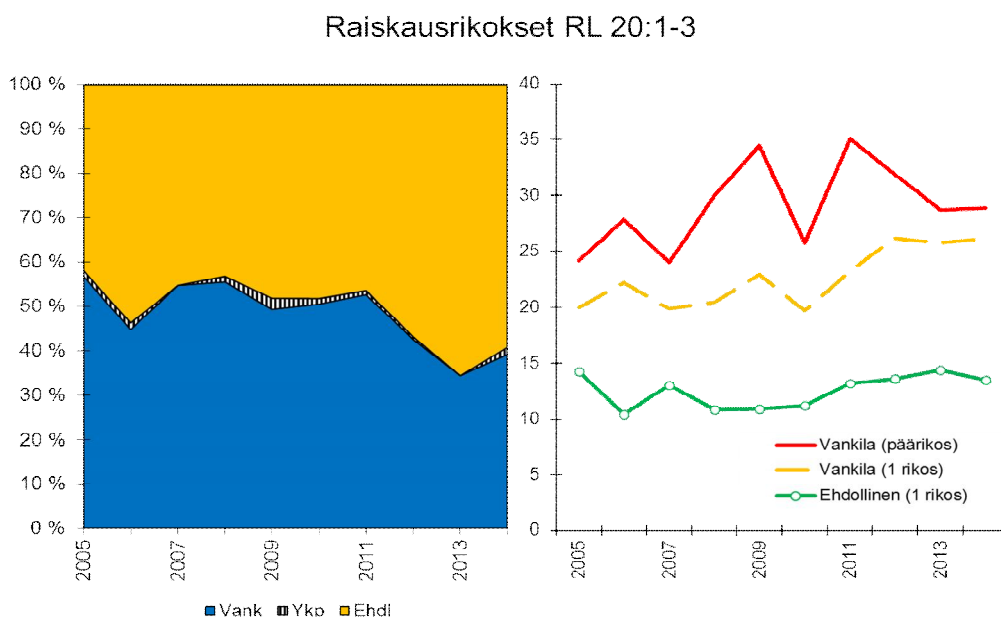
Raiskauksia (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 91 henkilöä (tuomittuja rikoksia yhteensä 141) vuonna 2014. Lähes puolet tuomittiin ehdottomaan vankeuteen (46 %). Raiskauksen keskirangaistus oli hieman yli 2 vuotta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 6 vankeusrangaistusta, kaikki ehdottomina. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli

¹ 1.9.2014 voimaan tullessa lainmuutoksessa sukupuoliyhteyteen pakottaminen poistettiin laista ja kaikki sen kaltaiset teot tuomitaan nykyisin raiskauksena.

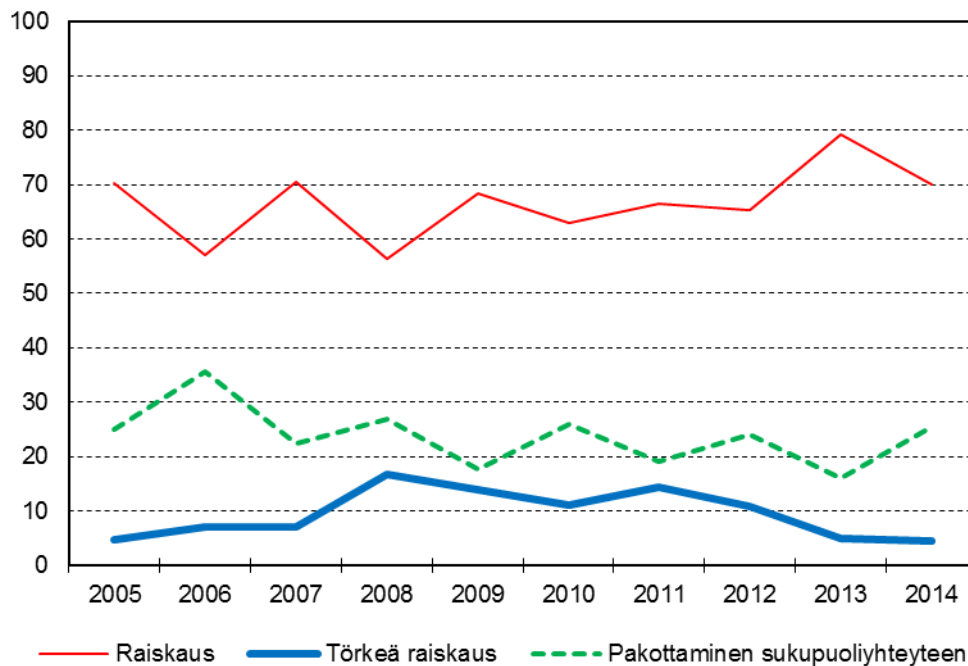
noin 4 vuotta (K). *Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen* määrättiin keskimäärin 8–9 kuukautta vankeutta ehdollisena.

Tuomittujen raiskausrikosten määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosina 2012–2014 vuoteen 2010 verrattuna. Tähän muutokseen on vaikuttanut 1.6.2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei päihtymyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään (RL 20:1.2). Tällaiset teot rangaistiin ennen lain muutosta seksuaalisena hyväksikäyttönä ja näiden rikosten määrä onkin vastaavasti vähentynyt, mikä raiskausrikoksia käsitelleessä selvityksessä osattiin ennakoita (ks. OPTL 2012). Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku vuonna 2012 (ks. kuvio 3) näyttäisi olevan myös yhteydessä tähän lainmuutokseen. Raiskausrikosten soveltamisalan muutoksen vuoksi vuosien 2011–2014 tuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

Tapausten vähäinen lukumäärä vaikeuttaa vuositasolla tehtäviä rangaistuskäytännön vertailuja. Keskirangaistuksissa ja eri rangaistuslajien välisissä osuuksissa voi eri vuosien rangaistustilastoissa ilmetä melko suuriakin satunnaisvaihteluja. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen oikeusministeriölle toimittamasta selvityksestä käy ilmi, että rangaistuslajin valinnassa ei ole tapahtunut viimeisen 12 vuoden aikana olennaisia muutoksia. Noin puolet syyllisistä tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Myös rangaistusten keskipituudet ovat pysyneet tarkastelujaksolla 1999–2010 jokseenkin ennallaan. Keskirangaistus on koventunut tänä aikana 3 kuukautta. Raiskausrikoksista tuomitut vankilavuodet ovat kasvaneet samaan aikaan noin 40 vankeusvuodesta 120 vankeusvuoteen. Kasvu on pääosin seurausta tapausmäärien lisääntymisestä (OPTL 2012).

Kuvio 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vuosina 2005–2014

Kuvio 4 Raiskausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksena tuomittujen osuudet vuosina 2005–2014

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 208 henkilöä (tuomittuja rikoksia yhteensä 395) vuonna 2014. Valtaosa (87 %) tuomitaan ehdolliseen vankeuteen. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 7,5 kuukautta ja yhteisen rangaistuksen 8,1 kuukautta. Vankilaan tuomitaan vähemmän kuin joka kymmenes (7 %). Vankilarangaistuksen keskipituus oli 9,3 kuukautta yksittäisrikoksissa ja 15,5 kuukautta kaikissa vankilatuomioissa. *Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* tuomittiin 116 vankeusrangaistusta (tuomittuja rikoksia yhteensä 129), joista 73 prosenttia oli ehdottomia. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 3 vuotta (K).

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkaus. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista on näpistyksiä (87 % päärikoksista ja 76 % kaikista). Näpistykset käsitellään pääsääntöisesti (67 %) rangaistusmääräysmenettelyssä. Oikeudessa tuomituista varkausrikoksista suurin osa (46 %) tuomitaan varkauden perussäännöksen nojalla. Törkeitä varkauksia on 7 % kaikista oikeudessa tuomituista varkausrikoksista.

Yli puolet varkauden perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon (60 % yhtenäisrangaistuksen päärikoksena). Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin joka kuudes vuonna 2014. Keskirangaistusten pituus on 2–3

kuukautta (K). Tyypillisin vankilarangaistus on 14 vrk–5 kk (85 %). Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on puolestaan 1–4 kk (78 %). Rangaistuskäytännössä vankilarangaistusten osuus on vähentynyt noin neljäsosasta kuudesosaan viimeisen 10 vuoden aikana.

Taulukko 4 Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 2014 (RL 28:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Varkaus RL 28:1	Y	N	1070	212	28	110	1423*	42	2,0	1,7
		%	75,2	14,9	2,0	7,7	100			65
	K	N	1725	572	99	471	2883*	47	2,7	2,9
		%	59,8	19,8	3,4	16,3	100			73
Törkeä varkaus RL 28:2	Y	N	1	71	5	49	127**	30	7,1	8,2
		%	0,7	62,1	8,6	28,6	100			161
	K	N	1	201	20	263	487**	30	8,7	14,3
		%	0,2	41,3	4,1	54,0	100			165

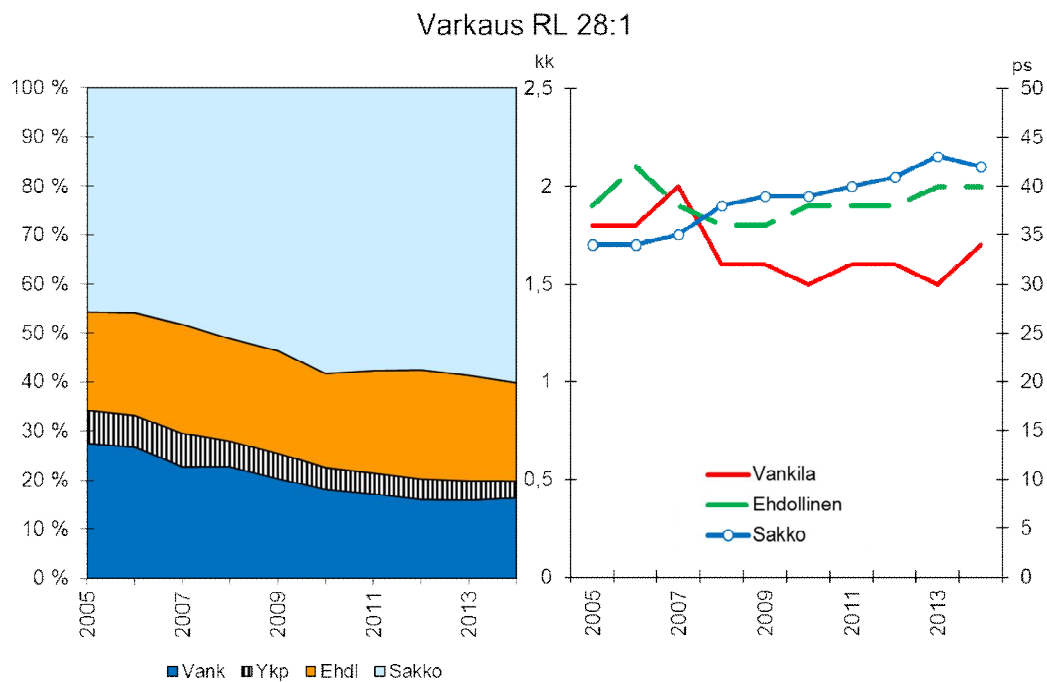
Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 3 (Y) ja 16 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

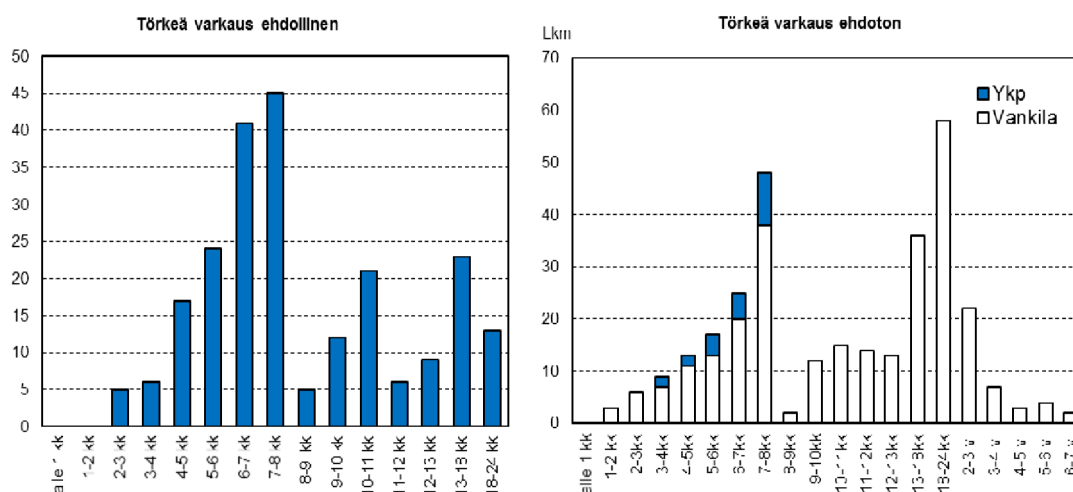
** Sisältää 1 (Y) ja 2 (K) valvontarangaistusta.

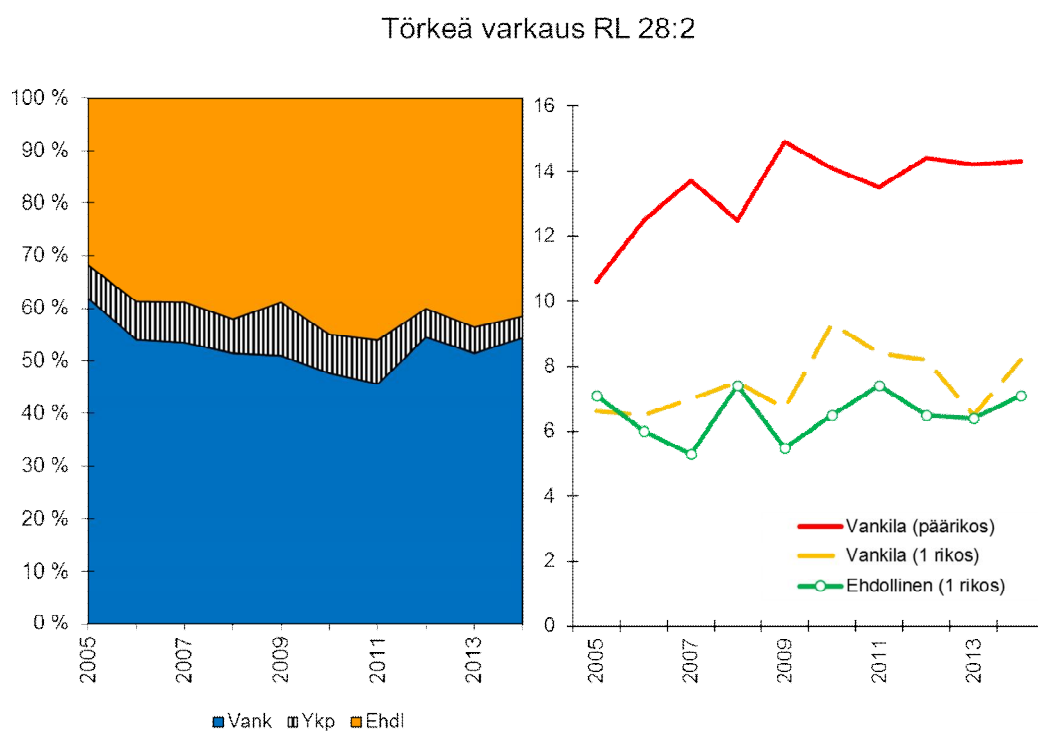
Kuvio 5 Rangaistuksen määrääminen tavallisesta varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2005–2014

Törkeästä varkaudesta määrättiin ehdottomia vankilarangaistuksia noin puolessa (54 %) tuomioista. Yksittäisrikoksen keskirangaistus on 6–9 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus oli noin 1 vuosi 2 kuukautta vuonna 2014. Vankilarangaistuksen rangaistusskaala on varsin laaja, muutamasta kuukaudesta kuuteen vuoteen. Ehdollisten vankeusrangaistusten tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta.

kautta vankeutta. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus (K) nousi selvästi vuosina 2006–2014, mutta vastaavasti ehdottomien vankilatuumioiden osuus pääosin väheni.

Kuvio 6 Törkeästä varkaudesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2014
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 7 Rangaistuksen määrääminen törkeästä varkaudesta (RL 28:2) vuosina 2005–2014

Kavallus. Kavallusrikoksesta tuomittiin noin puolet (51 % vuonna 2014) perussäännöksen nojalla ja runsas neljännes lievänä tekemuotona (27 % vuonna 2014). Törkeiden tekemuotojen osuus oli niin ikään runsas viidesosa (22 %).

Kaksi kolmesta (67 %) kavalluksen perusmuodon mukaisesta rikoksesta tuomitaan sakkoon. *Törkeän kavalluksen* normaalirangaistuslaji on ehdollinen vankeus (91 %). Ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus on 7–9 kuukautta.

Taulukko 5 Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 2014 (RL 28:4–5)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Kavallus RL 28:4	Y	N	152	71	1	2	226	44	2,8	1,4
		%	67,2	31,4	0,4	0,9	100			
	K	N	173	81	3	2	259	45	2,9	1,4
		%	66,8	31,3	1,2	0,8	100			
Törkeä kavallus RL 28:5	Y	N	-	78	1	5	84	-	8,5	20,5
		%	-	92,9	1,2	6,0	100			
	K	N	-	117	2	9	129*	-	8,8	20,3
		%	-	90,7	1,6	7,0	100			

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (K) valvontarangaistuksen.

Luvaton käyttö. Vuoden 2002 lokakuussa tulivat voimaan uudet moottorikulkuneuvon käyttövarkautta koskevat säännökset (uusi RL 28:9a ja 9b, 614/2002). Vuonna 2014 näistä rikoksista tuomittiin rangaistuksia seuraavasti:

- luvaton käyttö	287
- luvattoman käytön yritys	2
- törkeä luvaton käyttö	4
- lievä luvaton käyttö	91
- moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	1 066
- moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	336
- törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	8
- törkeän moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	0
- lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	17

Neljä viidestä (79 % vuonna 2014) luvattomasta käytöstä tuomitaan *moottorikulkuneuvon käyttövarkautta* koskevan säännöksen nojalla. Sekä törkeän että lievän tekemuodon osuudet ovat jääneet hyvin pieneksi. Muista kuin moottoriajoneuvoa koskevista luvattomista käytöistä 75 prosenttia tuomitaan perussäännöksen ja 24 prosenttia lievää tekemuotoa koskevan säännöksen nojalla.

Taulukko 6 Rangaistuksen määrääminen moottorikulkuneuvon käyttövarkauksissa 2014 (RL 28:9a§1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus RL 28:9a§1	Y	N	46	6	1	6	59	36	1,2	0,9
		%	78,0	10,2	1,7	10,2	100			30
	K	N	150	35	11	76	273*	48	1,7	2,1
		%	54,9	12,8	4,0	27,8	100			41

Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (K) valvontarangaistuksen.

Taulukko 7 Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 2014 (RL 28:7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Luvaton käyttö RL 28:7	Y	N	48	1	-	-	49	26	1,0	-
		%	98,0	2,0		-	100			-
	K	N	86	4	2	7	99	33	1,6	1,9
		%	86,9	4,0	2,0	7,1	100			35

Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvattoman käytön (87 %) ja moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien tyyppirangaistuksena on sakko (55 %). Ehdottomia vankeusrangaistuksia moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista oli noin neljännes.

Petos ja väärennös

Petokset. Tuomioistuimissa tutkituista petoksista 75 prosenttia tuomitaan perussäännöksen (RL 36:1) nojalla. Lievistä petoksista vajaa puolet (44 %) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä.

Taulukko 8 Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 2014 (RL 36:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Petos RL 36:1	Y	N	1035	287	11	18	1341	41	2,3	1,3
		%	77,2	21,2	0,8	1,3	100			71
	K	N	1305	555	62	158	2082*	45	3,0	4,4
		%	62,7	26,7	3,0	7,6	100			89
Törkeä petos RL 36:2	Y	N	2	145	8	18	173	50	7,0	11,5
		%	1,2	83,8	4,6	10,4	100			149
	K	N	2	229	11	72	314	50	8,5	15,3
		%	0,6	72,9	3,5	22,9	100			171

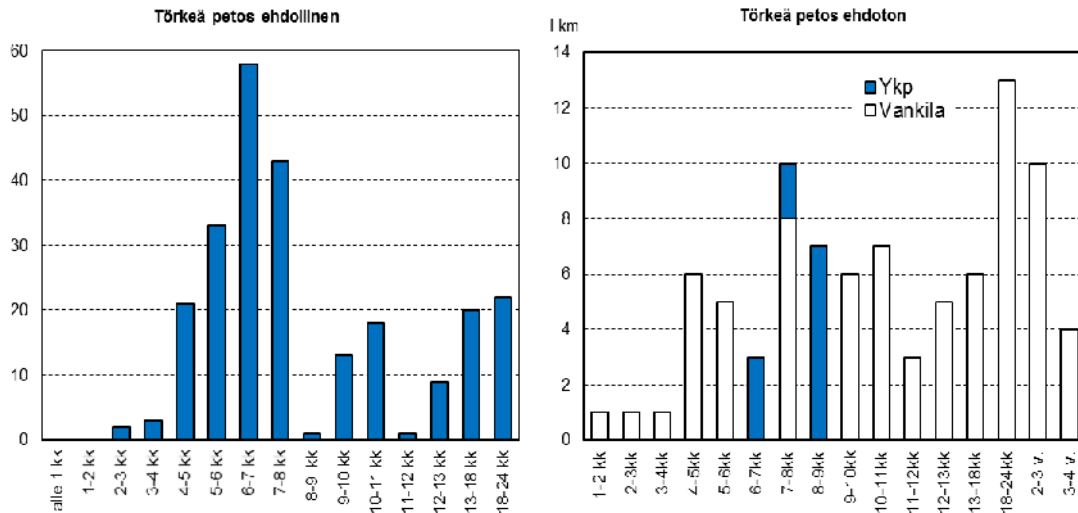
Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

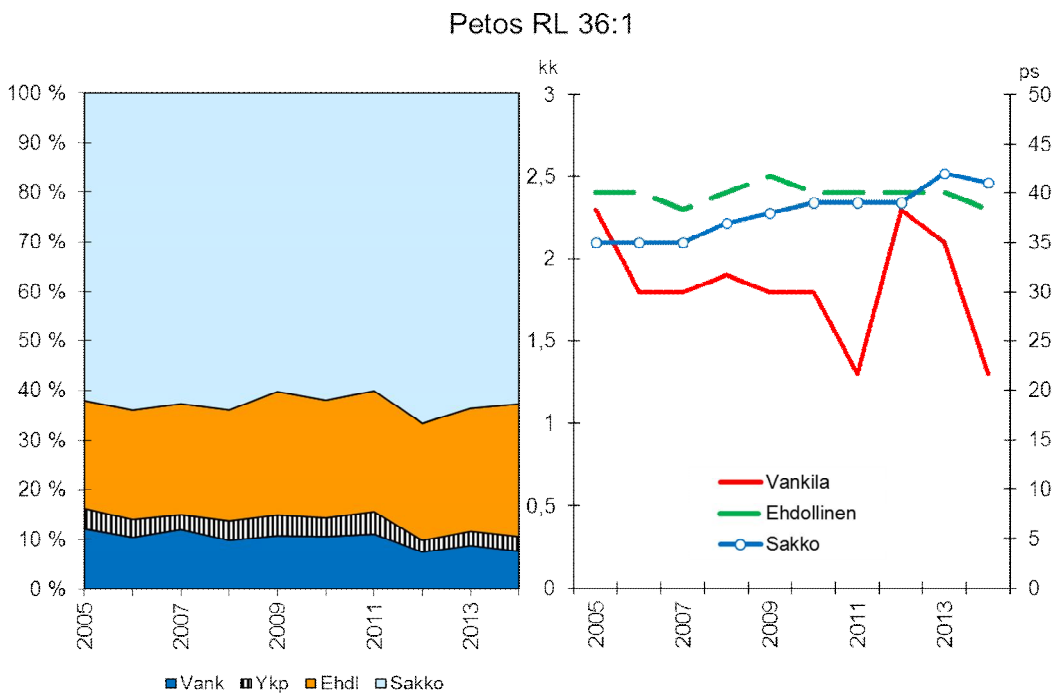
Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 2 (K) valvontarangaistusta.

Petoksen perusmuodon normaalirangaistuslaji on sakko (63 %). Tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on 2–4 kuukautta. Törkeästä petoksesta tuomitaan yleisimmin ehdollista vankeutta (73 %; näistä 63 % 4–8 kuukautta). Ehdottomien vankilarangaistusten kohdalla rangaistusten hajonta on laaja (2 kk–4 v.)

Kuvio 8 Törkeästä petoksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2014
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 9 Rangaistuksen määrääminen petoksesta (RL 36:1) vuosina 2005–2014

Maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksista 70–90 prosenttia tuomitaan perussäännöksen nojalla. Maksuvälinepetoksen perusmuodon normaalirangaistus on keskimäärin 46 päiväsakon määräinen sakko (41 %). Törkeästä

maksuvälinepetoksesta tuomitaan vankeutta (ehdotonta tai ehdollista). Keskirangaistukset ovat tällöin 7–10 kuukautta.

Väärennös. Noin neljä viidestä (79 % vuonna 2014) väärennysrikoksista tuomitaan perussäännöksen (RL 33:1) nojalla. Törkeän tekemuodon soveltaminen on verraten harvinaista (0,5–4,0 % kaikista oikeudessa käsitellyistä tapauksista).

Taulukko 9 Rangaistuksen määrääminen väärennysrikoksissa 2014 (RL 33:1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Väärennys RL 33:1	Y	N	66	12	-	-	78	32	1,3	-
		%	84,6	15,4	-	-	100			-
	K	N	327	95	16	65	503*	45	2,4	3,1
		%	65,0	18,9	3,2	12,9	100			84

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (K) valvontarangaistuksen.

Noin kaksi kolmesta väärennöksen perustunnusmerkistön nojalla tuomituista saa sakkorangaistuksen. Vankeuteen tuomittaessa normaalirangaistus on 2–4 kuukautta vankeutta, joista 37 prosenttia tuomittiin ehdottomana vankilarangaistuksena.

Ryöstörikokset

Ryöstöistä 84 % tuomittiin perustunnusmerkistön mukaan vuonna 2014.

Taulukko 10 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 2014 (RL 31:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Ryöstö RL 31:1	Y	N	1	76	4	44	126*	80	6,3	11,1
		%	0,8	60,3	3,2	34,9	100			117
	K	N	1	203	17	187	409*	80	8,6	13,2
		%	0,2	49,6	4,2	45,7	100			142
Törkeä ryöstö RL 31:2	Y	N	-	3	-	17	20	-	18,7	26,6
		%		15,0		85,0	100			-
	K	N	-	8	-	76	84	-	18,1	36,7
		%		9,5		90,5	100			-

Y=yksittäisrikos

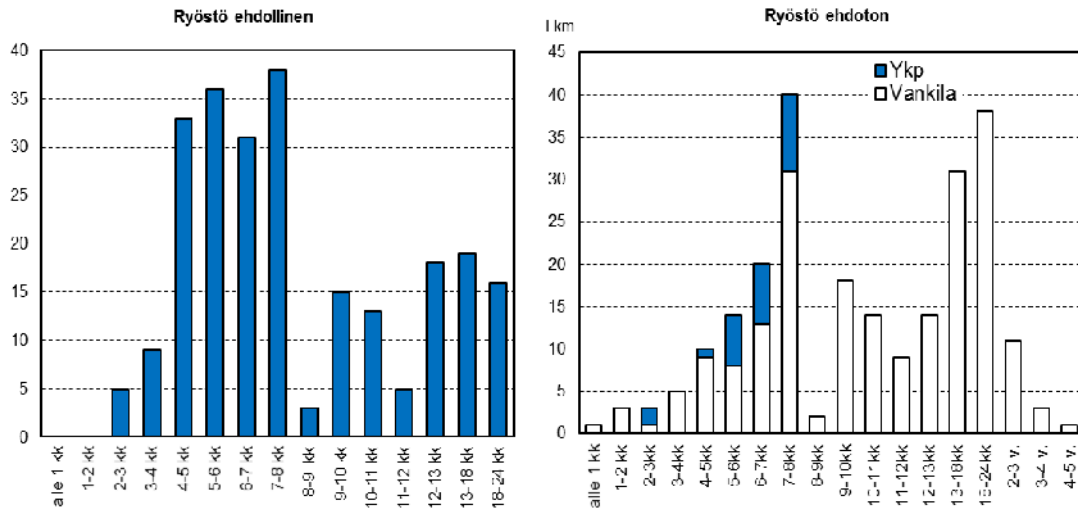
K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (Y ja K) valvontarangaistuksen.

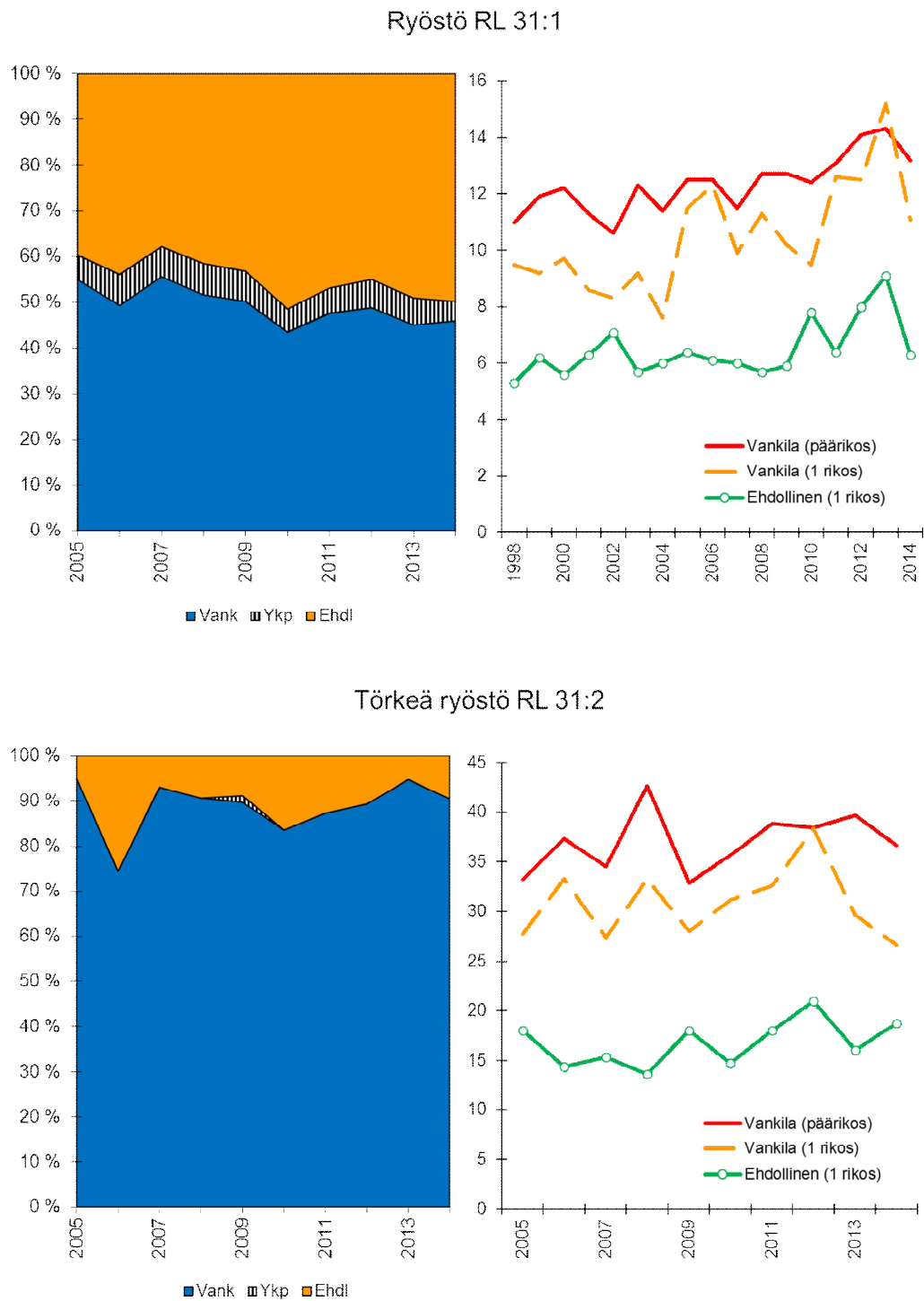
Rangaistusten ero eri törkeysportaissa on huomattava. Ryöstön *perusmuodosta* (RL 31:1, joka kattaa myös verraten lievät tekemuodot) tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta (joista noin puolet on ehdottomia ja

puolet ehdollisia). Ehdottomista vankilarangaistuksista 29 % on 4–8 kuukauden pituisia ja 46 % 1–4 vuoden mittaisia. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta (57 %).

Kuvio 10 Ryöstöstä (RL 31:1) tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2014
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Jos kyseessä on *törkeä ryöstö* (esim. rikos on tehty käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä), keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta ehdottomana. Ryöstörikosten rangaistuskäytännössä voidaan nähdä lievää nousutrendiä viimeisen 10 vuoden aikana. Rangaistustason vuosittaiset vaihtelut ovat kuitenkin melko suuria suuntaan ja toiseen.

Kuvio 11 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa (RL 31:1–2) vuosina 2005–2014

Taloudellinen rikollisuus¹

Veropetos. Lievimät rikoslain 29 luvun vastaiset verorikokset käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysmenettelyssä. Tuomioistuimissa käsitellyistä jutuista törkeän veropetoksen osuus oli yli puolet.

Taulukko 11 Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 2014 (RL 29:1–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Veropetos RL 29:1	Y	N	22	52	-	5	79	76	2,7	3,4
		%	27,8	65,8		6,3	100,0			-
	K	N	34	66	-	6	106	65	3,0	4,0
		%	32,1	62,3		5,7	100			-
Törkeä veropetos RL 29:2	Y	N	-	52	1	4	57	-	10,2	17,8
		%		91,2	1,8	7,0	100			178
	K	N	-	73	1	9	83	-	10,2	20,2
		%		88,0	1,2	10,8	100,0			178
Lievä veropetos RL 29:3	Y	N	518	-	-	-	518	19	-	-
		%	100,0				100			-
	K	N	532	-	-	-	532	19	-	-
		%	100,0				100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Veropetoksen normaalirangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus (62 %). *Törkeästä veropetoksesta* tuomitaan vankeutta, joista suurin osa määrätään ehdolliseksi. Ehdollisten keskipituus on 6–10 kuukautta ja ehdottomien vuodesta puoleentoista vuoteen. Rangaistusten ohella rikoksiin liittyy säännönmukaisesti joukko hallinnollisia maksuseuraamuksia.

Lievästä veropetoksesta ehdoton valtaosa (95 %) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä. Keskirangaistus on 20–25 päiväsakkoa.

Velallisen rikokset. RL 39 luvun velallisen rikoksista käytännössä tavallisin on velallisen epärehellisyys (88 %), joista törkeitä tekemuotoja on jo neljä viidestä (81 %). Velallisen rikoksiin läheisesti liittyviä kirjanpitorikoksia tuomitaan RL 39 luvun rikoksiin nähden yli kaksinkertainen määrä.

Velallisen epärehellisyydestä normaalirangaistus on ehdollinen vankeus (3–5 kk) samoin kuin *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* (8–10 kk). Yksittäisestä kirjanpitorikoksesta tuomitaan useimmiten sakkoa ja *törkeästä kirjanpitorikoksesta* (K) 8–12 kuukauden ehdollinen vankeusrangaistus.

¹ Talousrikosten rangaistuskäytännöstä on laajempi selvitys Rikollisuustilanne 2005 - julkaisussa: III.B.3. Hannu Niemi: Talousrikosten rangaistuskäytäntö.

Taulukko 12 Rangaistuksen määrääminen velallisen rikoksissa (RL 39:1–3) ja kirjanpitorikoksissa (RL 30:9) 2014

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Velallisen epärehellisyys RL 39:1	Y	N	5	8	-	-	13	68	3,1	-
		%	38,5	61,5			100			-
	K	N	6	8	-	-	14	68	3,1	-
		%	42,9	57,1			100			-
Törkeä velallisen epärehellisyys RL 39:1a	Y	N	-	58	-	1	59	-	8,3	4,0
		%		98,3		1,7	100			-
	K	N	-	111	2	4	117	-	9,0	12,3
		%	-	94,9	1,7	3,4	100			159
Velallisen petos RL 39:2	Y	N	1	2	-	-	3	70	2,8	-
		%	33,3	66,7			100			-
	K	N	1	2	-	-	3	70	2,8	-
		%	33,3	66,7			100			-
Törkeä velallisen petos RL 39:3	Y	N	-	5	-	-	5	-	7,8	-
		%		100,0			100			-
	K	N	-	8	-	1	9	-	9,8	6,0
		%		88,9		11,1	100			-
Kirjanpitorikos RL 30:9	Y	N	73	50	-	-	123	49	2,8	-
		%	59,3	40,7	-	-	100			-
	K	N	76	70	1	-	147	49	3,1	-
		%	51,7	47,6	0,7	-	100			130
Törkeä kirjanpitorikos RL 39:1a	Y	N	1	97	1	3	102	30	6,3	9,7
		%	1,0	95,1	1,0	2,9	100			160
	K	N	1	308	8	79	396	30	10,1	24,0
		%	0,3	77,8	2,0	19,9	100			165

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Liikenne rikokset

Liikennejuopumus. Lähes puolet (46 %) RL 23 luvun vastaisista liikennejuopumusrikoksista on törkeitä rattijuopumuksia. Perustunnusmerkistön mukaisia rattijuopumuksia oli 51 prosenttia. Vesiliikennejuopumuksia tuomittiin 368 henkilöä vuonna 2014, mikä on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna.

Taulukko 13 Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 2014 (RL 23:3–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)			
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Valvonta-rangaistus	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t) Val.rang.
Rattijuopumus	Y	N	3305	11	5	2	3	3326	48	1,1	1,0
RL 23:3											27
	%		99,4	0,3	0,2	0,1	0,1	100			1,3
	K	N	5771	90	66	8	278	6213	51	1,3	1,7
											56
	%		92,9	1,4	1,1	0,1	4,5	100			1,3
Törkeä	Y	N	80	3000	306	25	64	3475	66	1,8	2,6
rattijuopumus											82
	%		2,3	86,3	8,8	0,7	1,8	100			2,6
RL 23:4	K	N	148	5532	931	88	686	7385	69	2,0	3,7
											93
	%		2,0	74,9	12,6	1,2	9,2	100			2,9

Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

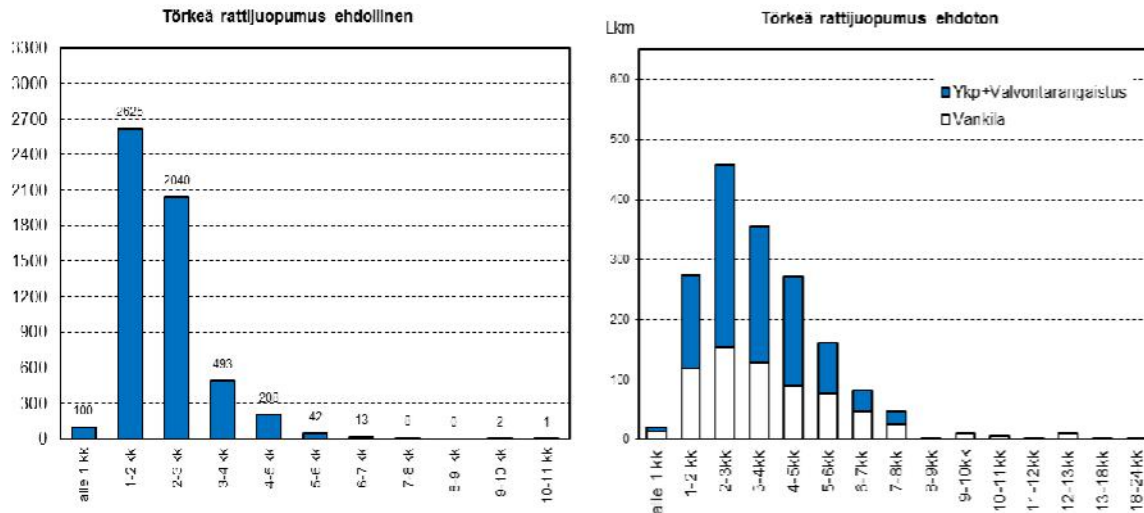
Lähde: Tilastokeskus

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (93 %). Törkeän rattijuopumuksen (RL 23:4) normaali-rangaistuslaji (75 % tuomituista) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus (98 % ehdollisista). Melkein aina (98 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa vajaassa 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on noin 14 prosenttia. Ehdottomista vankilarangaistuksista 93 prosenttia on 1–8 kuukauden mittaisia. Sakkoa tuomitaan törkeästä rattijuopumuksesta 2–4 prosentissa tapauksista.

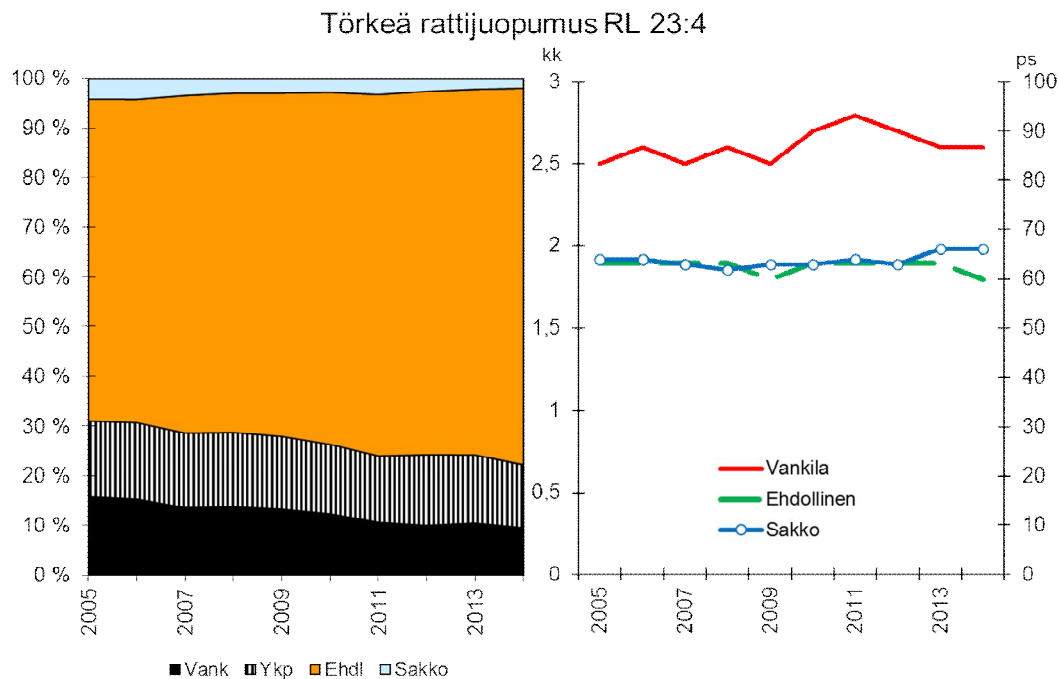
Vuoden 2000 jälkeen *huumaantuneena ajaminen* tuomitaan yleisten rattijuopumussäännösten nojalla. Rangaistustilasto ei siten enää erittele huumeita muista päihteistä. Aiemmin huumaantuneena ajamisesta seurasi ehdotonta vankeutta noin 40 %, ehdollista vankeutta noin 25 % tai sakkoa noin 30 %. *Vesiliikennejuopumuksesta* tuomitaan käytännössä sakkoa (keskiluku 35 päiväsakkoa). Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä aikaisemmat rattijuopumustuomiot.¹

Käytännössä tärkeänä erityisryhmänä ovat tapaukset, joissa liikennejuopumukseen liittyy kuolemantuottamus. Niinpä yhdistelmästä kuolemantuottamus ja törkeä rattijuopumus normaalirangaistuslajina on ehdoton vankeus ja rangaistuksen pituudet vaihtelevat noin puolesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta.

¹ Vesiliikennejuopumuksen rangaistuskäytännöstä on tarkempi selvitys oikeusministeriön työryhmäraportissa 16/2011 ”Vesiliikennejuopumuksen promilleraja”.

Kuvio 12 Törkeästä rattijuopuksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2014
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 13 Rangaistuksen määrääminen törkeästä rattijuopuksesta (RL 23:4) vuosina 2005–2014

Muut liikenne rikokset. Rikoslain 23 luvun liikenne rikosten seuraamukset määrätään pääsääntöisesti (83 % tapauksista) rangaistus määräysmenetellessä. Vajaa puolet (45 %) tuomioistuimissa ratkaistuista liikenne rikoksista (RL 23 luku; pl. liikennejuopumus) oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia. Ajokortilla-ajon osuus on 51 prosenttia. Törkeitä liikenteen vaarantamisia on kaikista tuomioistuimissa tuomituista liikenteen vaarantamisista runsas kolmannes (40 %).

Taulukko 14 Rangaistuksen määrääminen muissa liikenne rikoksissa 2014 (RL 23:2 ja 23:10)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Törkeä liikenne- turvallisuuden vaarantaminen RL23:2	Y	N	1727	94	5	4	1830	58	1,8	1,7
		%	94,3	5,1	0,3	0,2	100			59
	K	N	2076	240	43	157	2518*	59	2,5	4,8
		%	82,4	9,5	1,7	6,2	100			88
Korttitta ajo RL 23:10	Y	N	10471	30	8	42	10553**	28	1,0	0,9
		%	99,2	0,3	0,1	0,4	100			35
	K	N	10667	51	31	126	10881**	28	1,2	1,2
		%	98,0	0,5	0,3	1,2	100			50

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 2 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

** Sisältää 2 (Y) ja 6 (K) valvontarangaistusta.

Runsaat 80 prosenttia törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen tapauksista tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista yli puolet on ehdollisia.

Huumausainerikokset

Taulukko 15 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 2014 (RL 50:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Huumausainerikos RL 50:1	Y	N	1282	404	43	62	1791	42	4,0	4,3
		%	71,6	22,6	2,4	3,5	100			89
	K	N	1991	782	92	237	3104*	46	4,0	4,5
		%	64,1	25,2	3,0	7,6	100			98
Huumausaineen käyttörikos RL 50:2a	Y	N	4375	-	-	-	4375	14	-	-
		%	100,0	-			100			-
	K	N	4492	-	-	-	4769	14	-	-
		%	100,0	-			100			-
Törkeä huumausainerikos RL 50:2	Y	N	-	114	-	145	259	-	14,7	41,2
		%		44,0		56,0	100			-
	K	N	-	212	-	319	531	-	15,2	42,5
		%		39,9		60,1	100			-

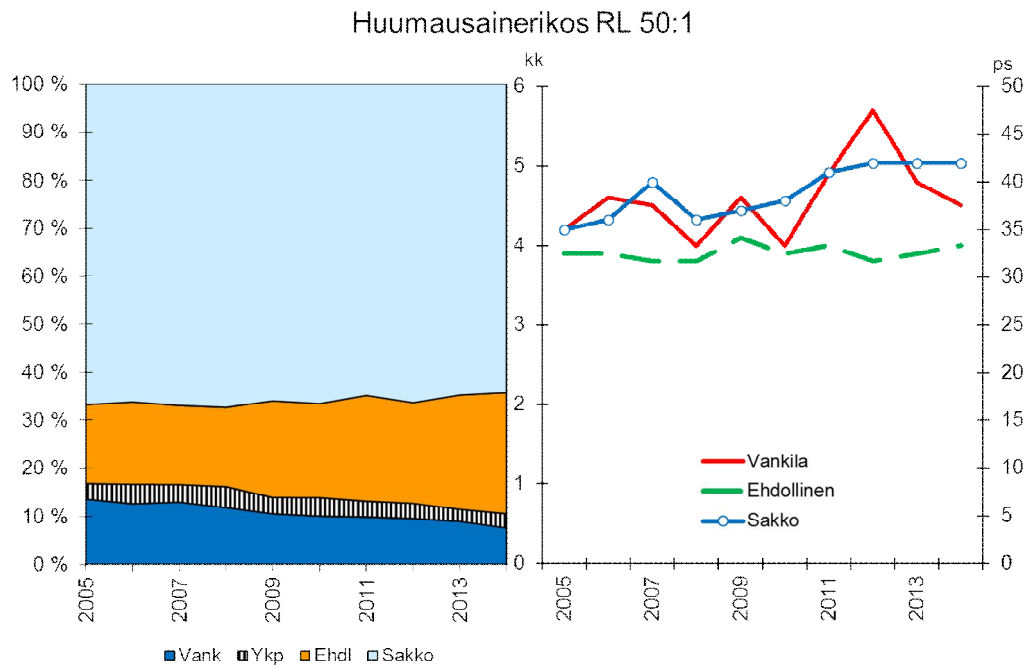
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

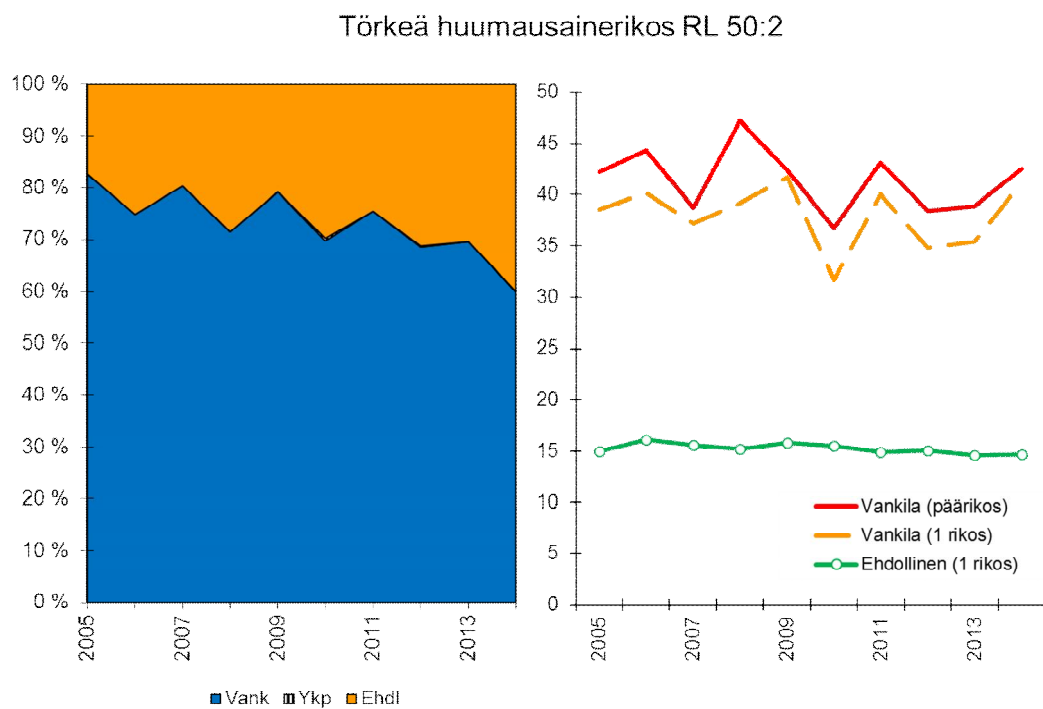
Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 2 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

Kaksi kolmesta *huumausainerikoksesta* (RL 50:1) tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista neljännes on ehdottomia (keskipituus 4–5 kk). *Törkeästä huumausainerikoksesta* langetetut rangaistukset ovat tätä selvästi ankarampia. 60–80 prosenttia päärikoksena tuomituista törkeistä huumausainerikoksista johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on 3–4 vuotta.

Kuvio 14 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksessa (RL 50:1) vuosina 2005–2014

Kuvio 15 Rangaistuksen määrääminen törkeässä huumausainerikoksessa (RL 50:2) vuosina 2005–2014

Vuonna 2001 lakiin otettiin uusi huumausaineen käyttörikosta koskeva tunnusmerkistö. *Käyttörikoksesta* tuomitaan keskimäärin 14 päiväsakon suuruisia sakkorangaistuksia.

Rangaistuskäytännön vertailua

Seuraavassa asetelmassa on tarkasteltu vankilarangaistusten osuutta eri rikoksista tuomituista ja rangaistusten keskipituuksia vuosina 2012–2014. Tällä tavalla eri rikoksista tuomittuja rangaistuksia voidaan rikostyypeittäin asettaa ankaruusjärjestykseen (OPTL 2012).¹

Taulukko 16 Käräjäoikeuksissa eri rikoksista tuomitut 2012–2014

RIKOS	Tuomitut	Vankila %	Ka (kk)	Med (kk)
21:2§1 Murha	72	100	Elinkausi	
21:1§1 Tappo	138	86,2	112,6	112,2
21:1§2 Tapon yritys	307	92,2	46,2	44,7
31:2§1 Törkeä ryöstö	217	91,7	38,2	34,5
20:2§1 Törkeä raiskaus	33	90,9	52,6	48,8
50:2§ Törkeä huumausainerikos	1 384	65,5	40,1	30,8
31:4§1 Törkeä kiristys	58	65,5	18,2	19,1
20:7§1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	264	63,3	35,8	31,4
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	1 525	53,9	24,3	21,7
21:9§ Törkeä kuolemantuottamus	48	43,8	24,2	22,3
20:1§1–2 Raiskaus	316	42,4	26,1	23,6
28:2§1 Törkeä varkaus	1 600	52,9	14,3	11
31:1§1 Ryöstö	1 187	45,8	13,8	11,7
37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	189	34,9	13,8	11,5
34:1§1–2 Tuhotyö	99	29,3	19,2	19,4
30:9a§ Törkeä kirjanpitorikos	1 134	23,4	22,5	21,6
16:1§ Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	732	21,9	7,7	6,4
36:2§1 Törkeä petos	904	20,7	16,2	13,2
35:2§1 Törkeä vahingonteko	234	18,4	11,2	9
29:2§ Törkeä veropetos	288	18,1	16,5	16,6
25:1§ Vapaudenriisto	81	17,3	5,8	5,3
28:1§1 Varkaus	8 950	15,7	2,8	2
33:1§1 Väärennys	1 855	12,8	3,3	2,6
20:5§1–2 Seksuaalinen hyväksikäyttö	63	12,7	13,3	14,2
23:4§ Törkeä rattijuopumus	24 754	9,8	3,8	3
50:1§ Huumausainerikos	9 317	8,6	4,8	3,3
20:3§1–2 Pakottaminen SPY	95	8,4	14,7	13,9
20:6§1–2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	630	8,3	16	14,5
20:4§1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	103	7,8	11	11,5
36:1§1–2 Petos	6 009	7,7	4,5	3
28:5§1 Törkeä kavallus	405	7,2	16,5	14,2
21:5§1 Pahoinpitely	24 869	6,5	4,5	3
23:2§1–2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	7 279	5,9	4,8	3,7
39:1a§ Törkeä velallisen epärehellisyys	252	4,4	10,5	8,7
23:3§ Rattijuopumus	19 254	3,9	1,8	1,6
29:1§ Veropetos	262	3,1	1,9	2,1
21:8§ Kuolemantuottamus	186	1,6	4,1	4,4
28:4§1–3 Kavallus	777	1	2,1	1,9
30:9§ Kirjanpitorikos	470	0,2	0,5	0,5
Yhteensä 2012–2014	116 340	11,3	12,7	10,7

¹ Listalta puuttuvat sellaiset rikoslajit (esim. törkeä tuhotyö, törkeä vapaudenriisto, kiristys ja törkeä kiristys), joissa vuosittain annettujen tuomioiden määrä on vähäinen.

Murhasta seuraa 92 % tapauksista elinkautinen vankeusrangaistus. *Taposta* tuomitaan niin ikään ehdotonta vankeutta. Vankeuden keskipituus on noin 9,5 vuotta. Täytettyjen henkirikosten jälkeen listalla seuraavat *tapon yritys* ja *törkeä raiskaus*. Lähes yksinomaisena seuraamuksena on vankeus ja keskipituus noin 4 vuotta. Samaan ryhmään voi lukea myös *törkeän ryöstön*, missä vankeusrangaistusten osuus on vähintään 90 prosenttia. Vankeuden keskipituus on törkeissä ryöstöissä kuitenkin hieman matalampi kuin edellä mainituissa, noin 3 vuotta.

Kolmantena ryhmänä erottuvat *törkeä huumausainerikos*, *törkeä kiristys* ja *törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Vankilan osuus on noin 65 %:n vaiheilla ja keskirangaistukset noin 3–3,5 vuoden tienoilla. Törkeän kiristyksen keskirangaistukset ovat kuitenkin selvästi matalammat (noin 1,5 vuotta).

Neljänteen törkeysluokkaan sijoittuvat *raiskaus*, *törkeä pahoinpitely* ja *törkeä kuolemantuottamus*. Vankilan osuus on 40–55 prosentin liepeillä ja keskirangaistus kahden vuoden vaiheilla. Ehdollisten vankeustuomioiden keskipituus on 1–1,5 vuotta.

Viidentenä ryhmänä erottuvat *ryöstö* ja *törkeä varkaus*. Molemmista puolet tai hieman alle puolet tekijöistä tuomitaan vankilaan. Vankeuden keskipituus on molemmissa rikoksissa vuoden vaiheilla. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta.

Tästä eteenpäin rikosten ryhmittely käy vähemmän selkeäksi. Omaksi ryhmäkseen erottuvat kuitenkin vakavat talousrikokset. *Törkeä kirjanpitorikos*, *törkeä petos* ja *törkeä veropetos*, joista tuomitaan vankeutta n. 20–25 prosentissa tapauksia keskirangaistusten vaihdella 16–24 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä petoksesta* ja *törkeästä veropetoksesta* tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus on 4–10 kuukautta. *Törkeiden kirjanpitorikosten* kohdalla ehdollisten tuomioiden pituus on 8–12 kuukautta. Samaan kategoriaan voidaan lukea myös *törkeä maksuvälinepetos*, *tuhotyö* ja *törkeä vahingonteko*.

Muita käytännön kannalta keskeisiä rikoksia listassa ovat *varkaus* (vankeutta noin joka kuudennessa tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 2–3 kk), *törkeä rattijuopumus* (vankeutta 10 %, normaalirangaistusvyöhyke 1–4 kk) ja *pahoinpitely* (vankeutta 7 %, normaalirangaistusvyöhyke 1–8 kk). Enemmän kuin puolet *tavallisista varkauksista* tuomitaan sakkoon. Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on 1–4 kuukautta. Noin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon. Ehdollisena tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–5 kuukautta.

Talousrikoksissa *velallisen epärehellisydestä*, *törkeästä velallisen epärehellisydestä*, *törkeästä velallisen petoksesta* ja *veropetoksesta* tuomitaan yleensä ehdollista vankeutta (keskimäärin 4–8 kk), kun taas *kirjanpitorikoksesta* ja *velallisen petoksesta* normaalirangaistus on sakko.

8 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Vankiluku

Vankiryhmät. Vuosina 1990–2015 oli vankiloissa vankeja päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1990 ja 2006–2015

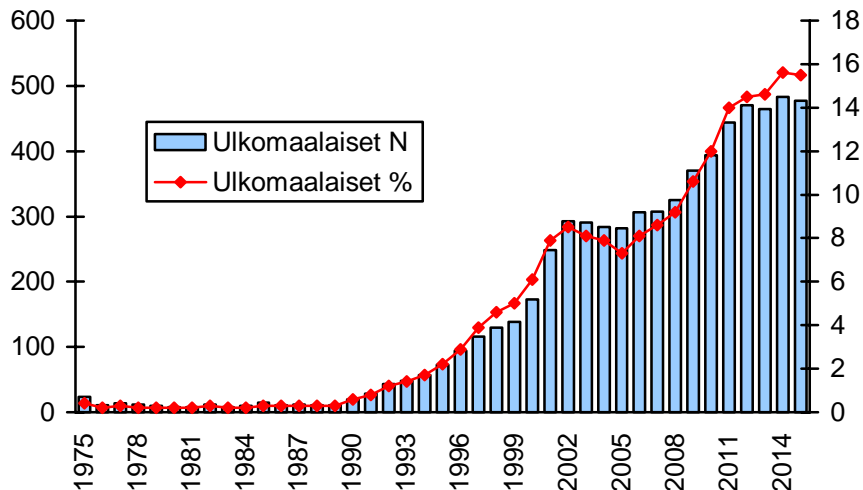
	1990	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vankeusvankeja	2944	2996	2772	2697	2688	2476	2443	2386	2349	2218	2216
Elinkautisvankeja	30	130	139	148	152	159	168*	175*	200*	208*	203*
Tutkintavankeja	372	463	506	559	569	599	598	626	578	619	597
Sakkovankeja	95	189	134	121	83	57	53	49	48	52	52
Yhteensä	3441	3778	3551	3526	3492	3291	3262	3236	3175	3097	3068

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

* Elinkautisvankien määrä vuoden alussa. Elinkautisvangit eivät sisälly yllä vankeusvankien ryhmään.

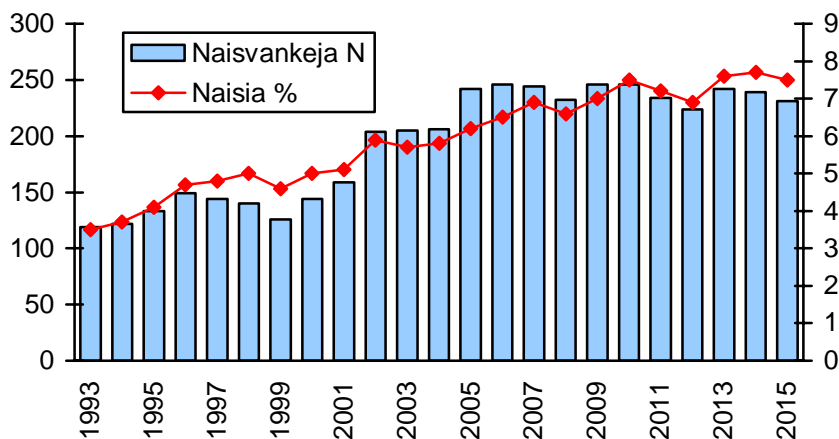
Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 41,7 prosenttia. Taulukon erottelemista ryhmistä kasvoivat eniten sakkovangit ja tutkintavangit. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 ja on kääntynyt sen jälkeen laskuun. Sakon muuntorangaistusta koskeva lainuudistus on vähentänyt sakkovankien määrää odotetusti. Elinkautisvankien määrä kasvoi kuitenkin edelleen, muttei enää vuonna 2015. Yhdyskuntapalvelua oli suorittamassa keskimäärin päivässä 1 217 henkilöä (1 247 vuonna 2014) ja valvontarangaistusta 48 tuomittua vuonna 2015 (45 vuonna 2014).

Muista kasvaneista vankiryhmistä on mainittava ennen kaikkea ulkomaalaiset. Heitä oli vielä 1990-luvun alussa laitoksissa 20–30. Määrä kymmenkertaistui kymmenessä vuodessa. Vuonna 2015 ulkomaalaisia vankeja oli keskimäärin päivässä 477, eli 15,5 prosenttia vankiluvusta. Vankeusrangaistusta ulkomaalaisista kärsi keskimäärin 200 henkilöä päivittäin (8,3 % vankeusvangeista) vuonna 2015.

Kuvio 1 Ulkomaalaisten vankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1975–2015
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Naisten osuus vangeista on kasvanut 1990-luvun alun neljästä prosentista 6–8 prosenttiin.

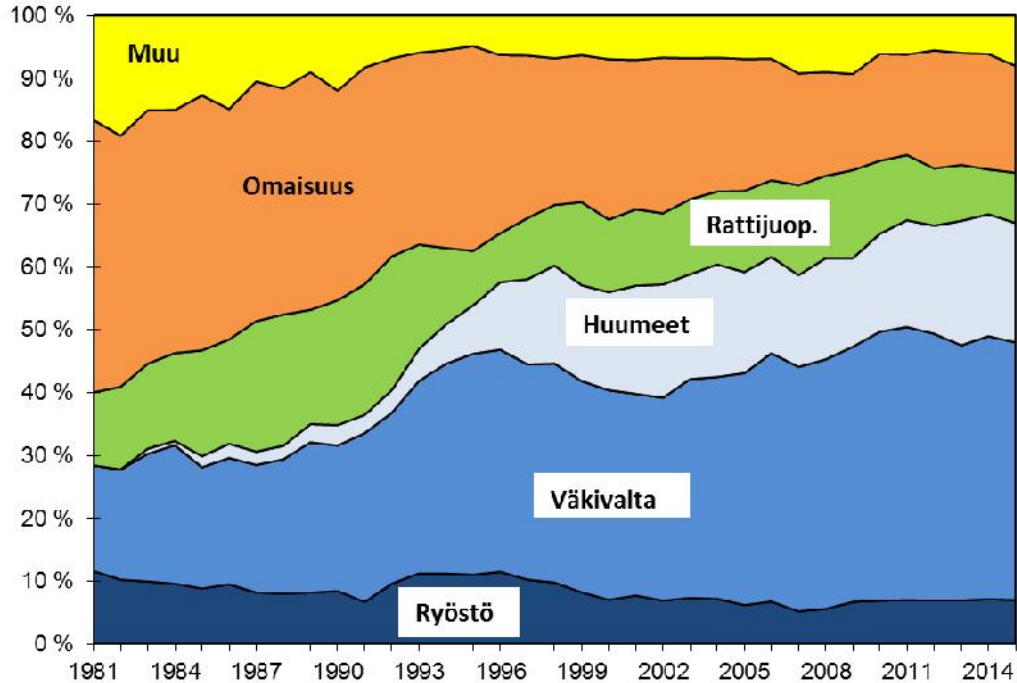

Kuvio 2 Naisvankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1993–2015
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Rikos. Myös vankien rikosjakaumissa on tapahtunut muutoksia. 1970-luvun loppupuolella rattijuopumusrikosten suhteellinen osuus pieneni, kun taas 1980-luvun alussa varkausrikosten osuus aleni. 1990-luvun merkittäviä piirteitä on väkivaltarikosten sekä huumausainerikosten osuuden kasvu. Tämä trendi on vain ajan myötä vahvistunut.

Noin neljännes (24 %) vangeista kärsii tuomiota, jonka päärikoksena oli henkirikos vuonna 2015. Huumausainerikoksesta tuomittuja vankeja oli vastaavasti 19 prosenttia ja muusta väkivaltarikoksesta tuomittuja 17 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta. Tässä on hyvä muistaa, että päivittäiseen vanki-

lukuun vaikuttaa suuresti tuomion pituus, mikä nostaa erityisesti henkirikoksista tuomittujen osuutta, koska he tulevat pitkiä rangaistuksia istuessaan lasketuiksi mukaan monena vuotena. Jos rikokset laskettaisiin vuosittain vapaudesta vankilaan saapuneiden mukaan, rikosten jakauma olisi toisenlainen.

Kuvio 3 Rangaistusvankien päärikos päivittäisestä vankiluvusta (1.5) vuosina 1981–2015. Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Lähes puolet ulkomaalaisista rangaistusvangeista (46 % vuonna 2015) kärsii tuomiotaan huumausainerikoksista.

Taulukko 2 Ulkomaalaisten rangaistusvankien päärikos päivittäisestä (1.5) vankiluvusta (%) vuosina 2006–2015

Vuosi	Väki- valta	Siveellisyys- rikos	Ryöstö	Omaisuus- rikos	Ratti- juopumus	Huumaus- aine	Muu rikos	Yhteensä (N)
2006	19	8	9	10	2	47	5	213
2007	24	8	7	11	2	42	7	214
2008	23	6	9	9	4	42	6	190
2009	17	8	7	13	5	46	6	213
2010	17	5	9	20	2	46	2	212
2011	13	9	8	17	1	48	4	227
2012	17	9	3	21	4	44	1	267
2013	14	8	5	19	3	49	2	276
2014	14	9	11	16	3	46	2	256
2015	17	10	5	18	1	46	2	294

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Kaikista (laskettuna päivittäisestä, 1.5 vallinneesta vankiluvusta) vuonna 2015 vankilassa olleista ulkomaalaisista 25 prosenttia oli Viron, 8 prosenttia Venäjän, 7 prosenttia Irakin ja 7 prosenttia Liettuan kansalaisia.

Rangaistusajat. Rangaistusaikoja voidaan kuvata eri tavoin. Yksi keino on mitata laitoksesta vapautuneiden vankien laitoksessa viettämän ajan pituus. Tämä on luotettavin tapa mitata todellisen laitosajan pituutta.

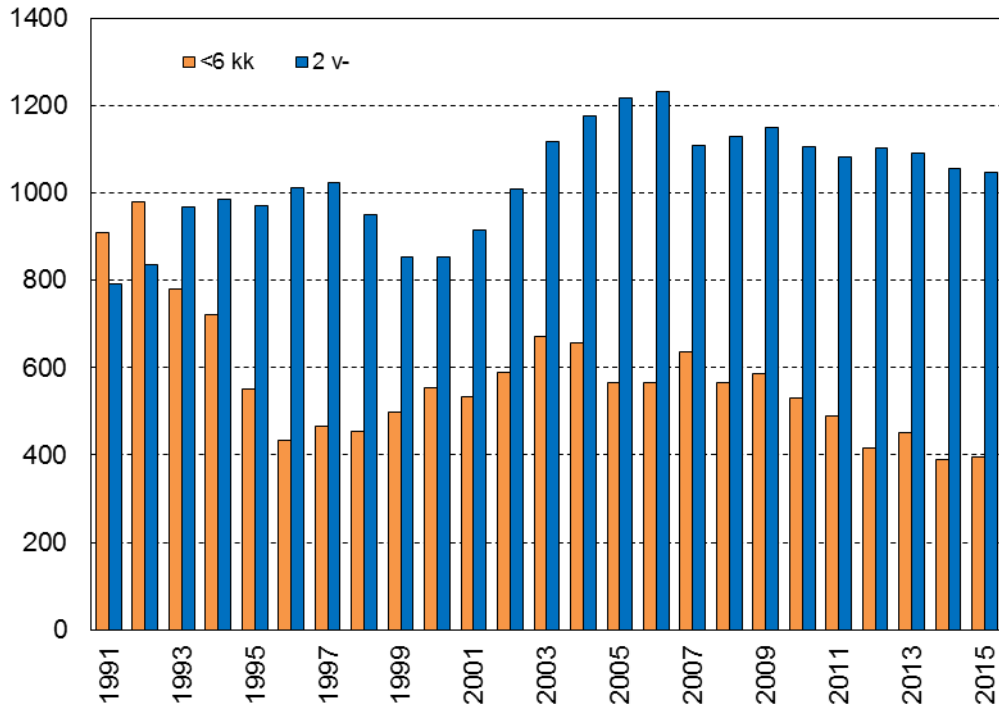
Taulukko 3 Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika vuosina 1990, 2006–2015

Rangaistusajan pituus	1990	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
enintään 3 kk	54	40	46	48	48	47	47	44	40	44	42
yli 3 kk–6 kk	20	18	18	16	16	16	16	14	16	15	14
yli 6 kk–1 v.	15	17	15	15	15	15	15	17	17	17	16
yli 1 v–2 v.	7	15	14	13	13	15	14	15	17	15	19
yli 2 v.–	4	9	7	8	8	8	8	9	10	9	10
Yhteensä %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	6112	4844	4627	4484	4556	4193	3982	3728	3582	3386	3304
Yli 1 v. rangaistuksia	714	1185	973	939	960	974	910	908	959	813	960

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yli kahden vuoden laitosajojen osuus kasvoi vuosina 1992–1998 kaksinkertaiseksi. Samalla kaikkein lyhyimpien aikojen osuus alentui. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 lyhyiden (enintään 3 kk) vankeusrangaistusten osuus kasvoi. Taustalla oli mitä ilmeisimmin lyhyisiin vankeusrangaistuksiin keskittyneen yhdyskuntapalvelun käytön väheneminen. Pitkien vankeusaikojen (sekä yli 2 v. että 1–2 v.) osuus on jonkun verran kasvanut vuodesta 2007 vuoteen 2015. Selkeintä kasvu on yli yhden ja enintään kahden vuoden tuomioiden osuuksissa.

Rangaistuskäytännön viimeaikaiset muutokset ottaisi paremmin huomioon menetelmä, jolla kuvataan laitoksessa rangaistustaan vielä suorittavien vankien odotettavissa olevaa laitosaikaa.

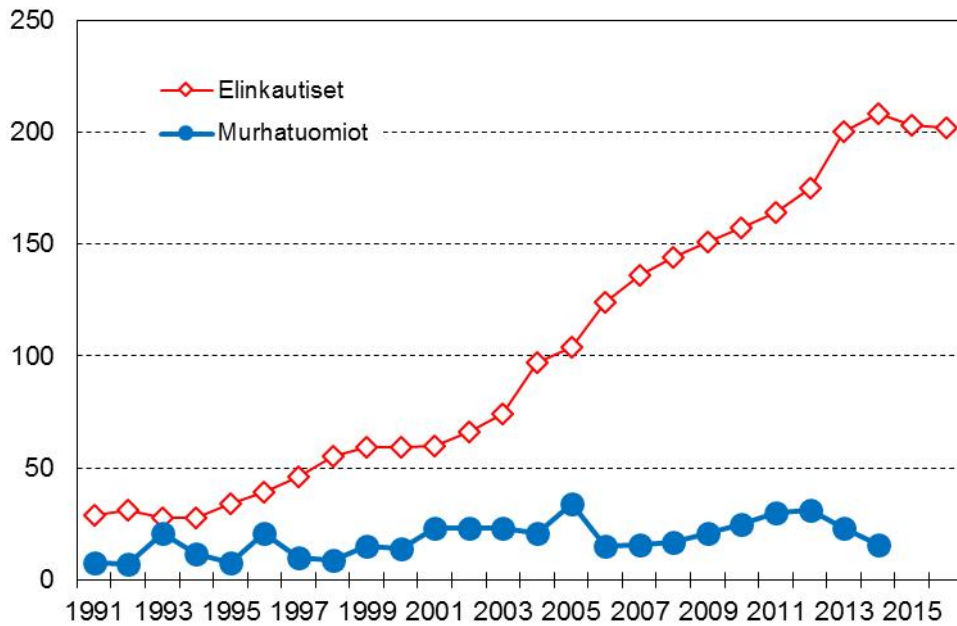
Kuvio 4 Rangaistusvankien ennakoidut laitosajat (poikkileikkaus) 1991–2015

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Myös rangaistusta suorittavien vankien odotettavissa olevan laitosajan pituuksissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia 1990-luvulla. Vuosikymmenen alkupuolella vankiloissa istui lähes 1 000 vankia, joiden laitos aika jäi otaksuttavasti alle 6 kuukauden. Vuoteen 1996 mennessä tämä ryhmä oli kutistunut puoleen. Muutos oli seurausta yhdyskuntapalvelun osuuden kasvusta. Sitten ryhmän osuus on hieman noussut vuosina 1998–2003, mikä sekin on yhteydessä yhdyskuntapalvelun käytön muutoksiin.

Samanaikaisesti 2 vuotta tai tätä pidempään laitoksessa viipyvien määrä nousi vuosina 1990–1997 vajaasta 800:sta 1 000:een, kääntyen tämän jälkeen lyhyeen laskuun. Laskua seurasi vuosina 2000–2006 nopea nousu. Sen jälkeen nousu kääntyi taas lievään laskuun.

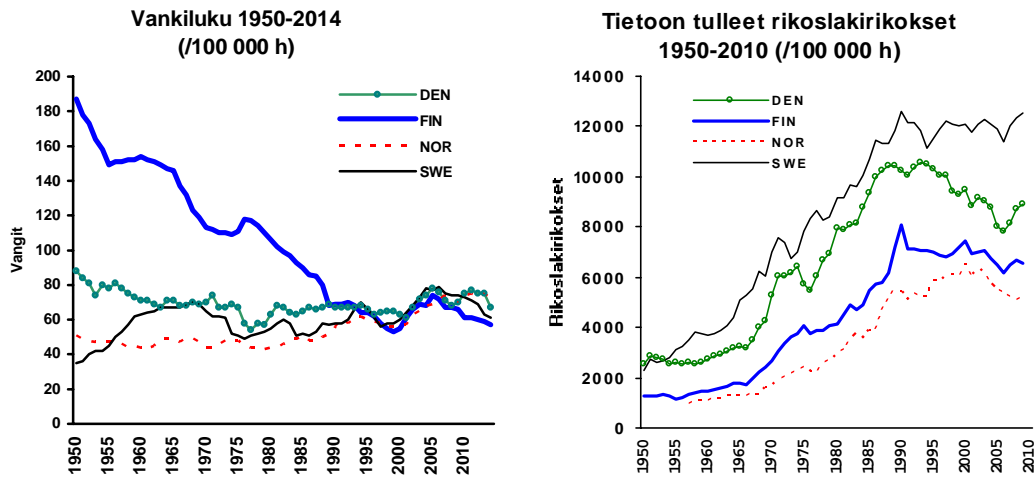
Tiedot elinkautisten vankien määristä ja murhatuomioista ovat kuviossa 5.

Kuvio 5 Elinkautisvangit vuoden alussa ja murhatuomiot 1991–2016
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Elinkautisvankien määrä on kasvanut 20 vuodessa viisinkertaiseksi. Murhatuomioiden määrä on pysynyt pääosin 10–30 välillä. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä (ks. edellä jakso A.5), mutta myös elinkautisten todellisella pituudella ja niihin vaikuttavilla ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ja armahdusten ajoittamisella on tässä merkitystä.

Kansainväliset vertailut. Seuraavasta kuviosta ilmenee väkilukuun suhteutettu vankiluvun kehitys neljässä pohjoismaassa vuosina 1950–2014. Mukaan on liitetty myös vertailutieto poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista samalta ajalta.

Kuvio 6 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–2014
Lähteet: von Hofer et al. (2012), Kristofferssen (2014), Hildebrandt (2014) ja www.prisonstudies.org

Neljässä vuosikymmenessä Suomen vankiluku aleni tasaisesti noin kolmannekseen aikaisemmasta. Samalla saavutettiin yhteispohjoismainen taso. Vankiluvun dramaattisestakin muutoksesta huolimatta pohjoismaiden rikollisuuskehitykset ovat seurailleet toisiaan. Kuvioista havaittava pohjoismaisten rikosprofiilien samansuuntaisuus ja vankiprofiilien erilaisuus kertoo konkreettisesti rangaistuspolitiikan rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa rikollisuuden tasoon (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1998).

Yksityiskohtaiset tiedot pohjoismaiden vankiluvuista vuosilta 2005–2014 ovat taulukossa 4.

Taulukko 4 Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 2005–2014

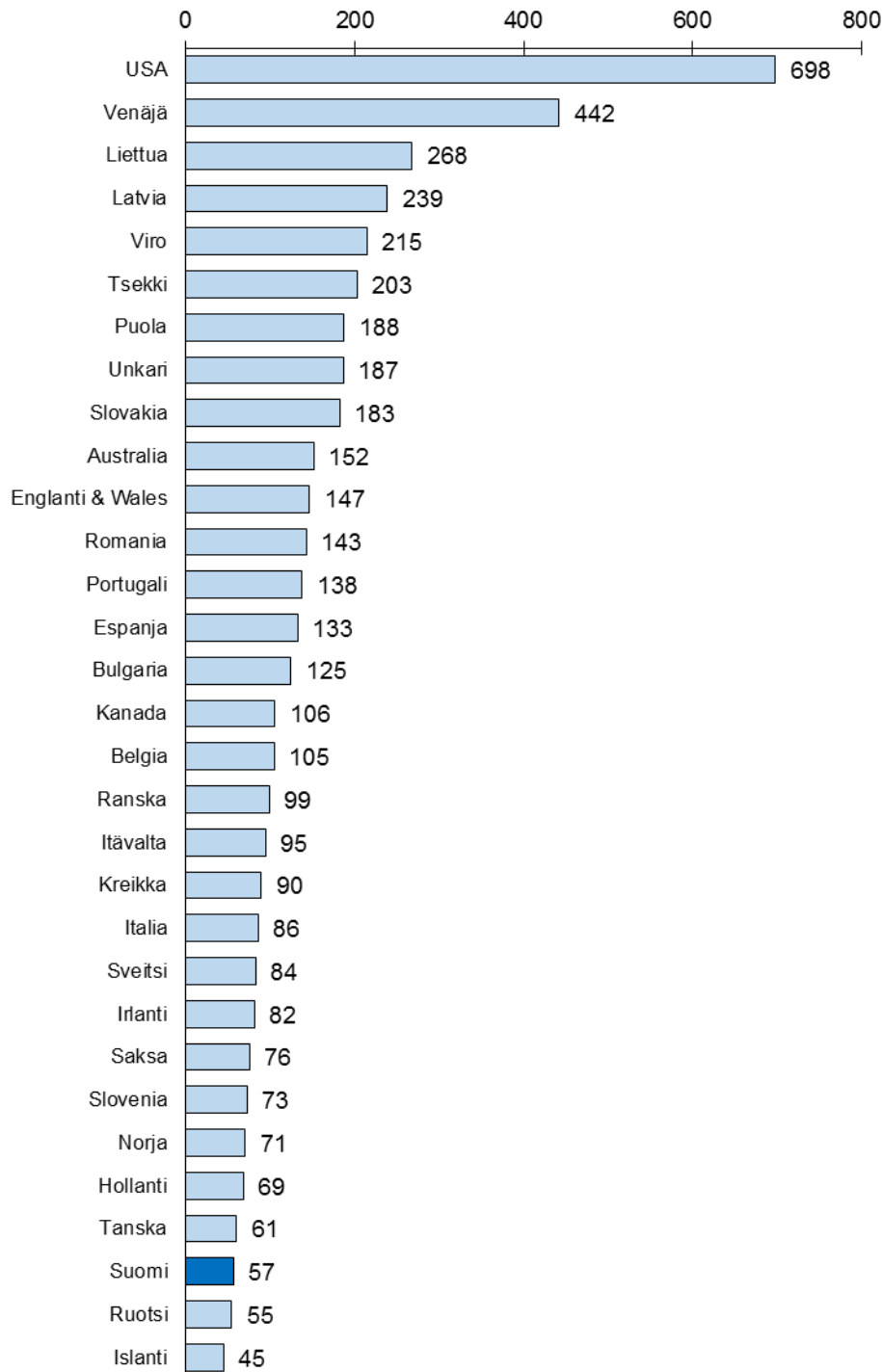
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Kokonaismäärä</i>										
Suomi	3 888	3 778	3 551	3 526	3 492	3 291	3 261	3 236	3 175	3 097
Ruotsi	7 008	7 196	6 925	6 884	7 012	6 902	6 753	6 558	6 032	5 867
Norja	3 174	3 300	3 482	3 449	3 459	3 681	3 789	3 753	3 787	3 717
Tanska	4 233	4 140	3 843	3 717	3 873	4 143	4 253	4 178	4 207	3 784
<i>100 000 asukasta kohti</i>										
Suomi	74	72	67	67	66	61	61	60	59	57
Ruotsi	78	79	75	74	75	73	71	69	63	61
Norja	68	71	74	73	70	74	75	74	75	72
Tanska	78	76	71	68	70	75	77	75	75	67

Lähde: Rikosseuraamuslaitos, pohjoismaiset vankitilastot, Kristoffersen 2008 ja 2014 sekä www.prisonstudies.org.

Vankiluvut nousivat kaikissa pohjoismaissa 1999–2005. Muutos oli jyrkin Suomessa ja Ruotsissa. Vuoden 2005 jälkeen kehitys on ollut erisuuntainen

eri maissa. Nouseva trendi jatkui Norjassa, kun taas Suomen vankiluku kääntyi laskuun. Kovin suurista muutoksista ei tässä kuitenkaan ole kyse.

Alla olevasta kuviosta näkyy Suomen asema vankilukujen kansainvälisessä vertailussa.

Kuvio 7 Keskivankiluvut eräissä maissa 2014
Lähde: www.prisonstudies.org

Suomen ja muiden pohjoismaiden vankiluvut ovat kansainvälisessä vertailussa alhaisimmat. Vankilukujen eroja ja niiden syitä on tarkastelu lähemmin kirjoituksessa Lappi-Seppälä 2011.

Ehdonalainen vapaus

Nykyisin jokseenkin kaikki vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen.¹ Lisäksi 1.10.2006 lähtien vanki on voitu sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista valvottuun koevapauteen. Vuonna 2015 vankilasta vapautui 3 304 vankia, joista 3 266 (99 %) ehdonalaisesti. Helsingin hovioikeuden päätöksellä päästettiin 16 elinkaudeksi tuomittua ehdonalaiseen vapauteen vuonna 2015. Aiempina vuosina armahdettujen määrä on ollut vuosittain pääosin alle 10 vapautettua. Perustiedot ehdonalaista vapauttamista koskevista ratkaisuksista vuosilta 2006–2015 ovat seuraavassa taulukossa.

Taulukko 5 Ehdonalainen vapaus ja valvonta 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vapautuneet	4844	4627	4484	4556	4193	3982	3728	3582	3386	3304
- näistä ehdonalaisesti	4767	4567	4406	4485	4146	3935	3682	3533	3352	3266
- näistä valvontaan	1167	1140	925	856	828	759	739	757	752	733
- valvontaan määrätty %	24	25	21	19	20	19	20	21	22	22
Valvonnassa 31.12.	1610	1854	1654	1380	1235	1121	1034	1035	1042	1023
Valvottu koevapaus*	..	22	50	85	102	113	150	151	168	209

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

*Keskimäärin päivässä

Valvontaan määrätään vuosittain noin 700–800 henkilöä. Valvontaan määrättyjen osuus on pysytellyt 20–25 prosentin vaiheilla.

Vuoden 2015 aikana valvotussa koevapaudessa oli 209 vankia (168 vankia vuonna 2014) keskimäärin päivittäin, mikä on 7 prosenttia vankeusvankien päivittäisestä keskimäärästä. Koevapaudessa olleiden vankien määrä ei vähennä ilmoitetun vankiluvun määrää, koska nämäkin vangit luetaan vankilukuun mukaan. Valvottuja koevapauksia peruutettiin 16 prosenttia vuonna 2015 (16 % vuonna 2014).

Käytössä ei ole systemaattista tietoa siitä, kuinka moni ehdonalaiseen vapauteen päästetyistä menettää ehdonalaisen vapautensa. Tuomioistuintilastosta näkee, kuinka moneen päärikosperusteiseen rangaistukseen on liitetty määräys aikaisemman ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrä-

¹ Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu Rikollisuustilanne 1995–1996, 195.

tä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 200 kertaa ja osittain 73 kertaa vuonna 2014 (yhteensä 273 kertaa). Tuomioistuimien voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 38 kertaa vuonna 2014.¹

Taulukko 6 Ehdonalaisen vapauden menettäminen 2005–2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Päärikostuomion mukaan	1503	1187	701	606	505	465	380	376	333	273

Lähde: Tilastokeskus

2000-luvun puoleen väliin saakka tapauksia on ollut vuosittain noin 1 500 mutta uuden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lain myötä tapausten määrä on laskenut jo alle 300 tapaukseen.

¹ Jäännösrangaistuksen täytäntöönpanosta lähemmin ks. Lappi-Seppälä 2009.

Yhteenveto

Rikosten selvittäminen

Poliisi pystyy selvittämään vuosittain noin 70–80 prosenttia kaikista sen tietoon tulleista rikoksista. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä. Suuressa osassa tapauksia rikos on asiallisesti jo selvitetty ja epäilty tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon. Tällaisia selviä tapauksia ovat ennen muuta liikenne rikokset ja -rikkomukset. Pimeinä juttuina poliisin tietoon tulleista rikoksista selvitetään noin joka kuudes. Massatyypisissä varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentit ovat alhaisimmat. Selvitysasteet ovat parantuneet jonkun verran viimeksi kuluneen 15 vuoden aikana, mihin on vaikuttanut ennen muuta rikollisuuden rakenteessa tapahtuneet muutokset kuten selvitettyinä poliisin tietoon tulleiden liikenne rikosten osuuden kasvu.

Syyteharkinta

Poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 92 prosentissa selvitetystä rikoslakirikoksista vuonna 2015. Tämä osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosittain. Suurin osa jutuista päättyy syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä antaa asiassa rangaistusmääräyssakon tai juttu päättyy muunlaiseen syyttäjän ratkaisuun. Rangaistusmääräyksellä ratkaistavia juttuja on noin kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (67 % keskimäärin vuosina 2005–2014). Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyy 7–8 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosittain. Lopuissa eli noin joka neljännessä (26 % vuosina 2005–2014) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa.

Syyttämättä jättäminen

Seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen käyttö on vähentynyt. Vuonna 1998 tehtiin 8 600 syyttämättä jättämisperustetta ja vuosina 2003–2005 enää hieman runsaat 5 000. Vuoden 2005 jälkeen syyttämättä jättämispäätösten määrät ovat kohonneet 5 500–6 500 tapaukseen. Yksittäisistä rikosryhmistä syyttämättä jättäminen on yleisintä pahoinpitelyrikoksissa sekä työ- ja ympäristörikoksissa. Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet olivat vähäisyys- (33 %) ja kohtuusperuste (40 %) vuonna 2015.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen on jonkun verran lisääntynyt kuluvan vuosikymmenen aikana. Prosessuaalisia syyttämättä jättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2015 kaikkiaan noin 17 400. Yleisin syyttämättä jättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tätä perustetta käytettiin noin 15 300 kertaa (88 %) vuonna 2015.

Eri rangaistuslajien käyttö

Yleistä. Vuonna 2014 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 61 611 henkilöä, mikä on suunnilleen sama määrä kuin edellisenä vuonna. Näistä todettiin syylliseksi 56 811 (94 %) ja tuomittiin rangaistukseen 56 283 (93 % syytetyistä). Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2014 määräytyistä rangaistuksista valtaosa (60 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen sai 9 % (5 273 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24 % (13 580) tuomituista. Yhdys-

kuntapalvelun osuus oli 3,4 % (1 926 tapausta). Rangaistusmääräys- ja rikesakot (yhteensä 425 888) kattavat 88 % kaikista seuraamuksista. Syytteistä 5 % hylättiin.

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet viimeisten 10 vuoden aikana. Oikeudessa tuomittuja oli 17 % ja rangaistusmääräysmenettelyssä 31 % vähemmän vuonna 2014 kuin vuonna 2005. Tuomioiden määrän vähentyminen on seurausta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän laskusta. Sen sijaan rikesakkoja sai vuonna 2014 yli kaksinkertainen (136 %) määrä vuoteen 2005 verrattuna. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella. Rikesakkojenkin määrä on kuitenkin laskenut (–13 %) vuodesta 2012 alkaen.

Ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli 12,4 kuukautta ja ehdollisten 4,0 kuukautta vuonna 2014. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana runsaalla kolmanneksella. Samaan aikaan tuomioiden lukumäärät ovat laskeneet samaten runsaalla kolmanneksella, mikä selittääkin keskipituuden nousua. Vuonna 2005 vankilarangaistusten keskipituus oli 8,8 kuukautta ja rangaistuksia määrättiin 8 287 kpl. Vuonna 2014 rangaistusten keskipituus oli 12,4 kuukautta ja vankilarangaistuksia määrättiin 5 035. Tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä on vähentynyt tänä aikana 14 %.

Ehdollinen vankeusrangaistus. 65 % vankeusrangaistuksista määrätään ehdollisena. Lähes joka toiseen (43 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 234 kertaa, eli runsaassa viidesosassa (22 %) tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

Yhdyskuntapalvelu. Vuonna 2014 tuomioistuimissa langetettiin 1 926 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 36 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on 1990-luvulla tapahtuneen jyrkän laskun jälkeen pysynyt melko tasaisena. Vuonna 1998 tuomittuja rangaistuksia oli 3 957, mikä vastasi 43 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa (noin 50 %). Yli puolet (52 %) yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta.

Valvontarangaistus. Vuonna 2014 tuomioistuimissa määrättiin 222 valvontarangaistusta, mikä oli 7 prosenttia muuntokelpoisista vankeustuomioista. Valvontarangaistuksen käyttöaste on kasvanut hieman vuonna 2014 edellisistä vuosista. Noin puolet valvontarangaistustuomioista annetaan rattijuopumusrikoksista. Seuraamus on yleinen (15 %) myös asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevissa rikoksissa, joissa myös rangaistuksen käyttöaste on suurin (64 % vuonna 2014). Rattijuopumusrikoksissa käyttöaste on ollut rangaistuksen voimassaolon aikana (vuosina 2012–2014) noin 10 prosenttia.

Päiväsakot. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 39 päiväsakkoa vuonna 2014. Minimipäiväsakkoja oli vuoden 2014 oikeudenkäyntisakkoista 58 % ja rangaistusmääräysmenettelysakkoista 44 %. Varsinkin omaisuus- ja huumausainerikoksissa päiväsakkojen rahamäärät keskittyvät minimipäiväsakkoon. Liikenne-rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huo-

mattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämän lisäksi voidaan huomioida, että liikennetrikosten sakoista enemmistö (57 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Rikesakko. Vuonna 2014 määrättiin noin 261 500 rikesakkoa. Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut 2–3-kertaiseksi 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2004. Yli puolet (59 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella.

Syyntakeettomuus ja mielentila. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnoissa vuonna 2015 tutkituista 30 (30 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 12 (12 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 59 (58 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä on laskenut aiemmasta 250–300:sta alle 200:n. Vuosina 2011–2015 mielentilatutkimusten määrä (101–112) on ollut kaikkein alhaisin vuodesta 1980 lähtien. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat kiristyneet. Erityisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista, vuonna 1990 puolet ja vuonna 2000 runsas viidennes. Vuonna 2015 alentuneesti syyntakeisia tutkituista oli 12 %.

Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuonna 2014 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 16, jotka kaikki tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi kaksi henkilöä jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta rangaistukseen ja kahden syyte hylättiin. Täytetystä *taposta* tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,5–4 vuotta vankeutta.

Kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 42 päiväsakkoa). Keskimääräiset vankeusrangaistukset liikkuvat 3–5 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä pahoinpitelystä* määrätään vain vankeutta, joista yli puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus hieman yli vuosi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistustaso kohosi lokakuussa 2001 voimaan tulleen rikoslain uudistuksen jälkeen. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 14 kuukautta, minkä jälkeen rangaistukset ovat olleet vuosittain keskimäärin 18–22 kuukautta.

Raiskauksista lähes puolet tuomitaan ehdottomaan vankeuteen (46 % tapauksista). Yksittäisrikosten keskirangaistus on noin kaksi vuotta. Ehdollisten tuomioiden keskipituus oli 17 kuukautta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 6 vankeusrangaistusta. Keskirangaistus oli noin 4 vuotta. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen määrättiin keskimäärin 8 kuukautta vankeutta ehdollisena. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi eri vuosien rangaistustilastoissa voi ilmetä melko suuriakin vuosittaisia vaihteluja.

Yli puolet (60 %) *varkauden* perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon. Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan joka kuudes. Keskirangaistusten pituus on yksittäisrikosten osalta noin 1,5 kuukautta ja kaikissa tuomioissa 2–3 kuukautta. *Törkeästä varkaudesta* määrätään ehdotonta vankeutta noin puolessa (54 %) tapauksista. Yksittäisrikoksen (vankilarangaistus) keskirangaistus on noin 6–8 kuukautta. Kaikki

tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus on noin vuosi ja kaksi kuukautta.

Ryöstön *perusmuodosta* tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta. Näistä puolet on ehdottomia, joiden pituus vaihtelee tavanomaisesti muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen, ja puolet ehdollisia, joiden normaalirangaistus on puolestaan 4–8 kuukautta. *Törkeästä ryöstöstä* tuomitaan ehdotonta vankeutta. Keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta.

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (93 %). *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:4) normaali rangaistuslaji (75 %) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus. Lähes aina ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa noin 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on 14 prosenttia.

Kaksi kolmesta *huumausainerikoksesta* tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista vajaa kolmannes on ehdottomia (keskipituus 4–5 kk). *Törkeästä huumausainerikoksesta* tuomitaan pääsääntöisesti (60–80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on 3–4 vuotta. Vuonna 2001 lakiin otetusta uudesta huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan keskimäärin 14 päiväsakkoa.

Vankiluku ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 42 %. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 (vankiluku 3 778) ja laski edelleen vuosina 2007–2014 (3 097 vuonna 2014).

Elinkautisvankien määrä on kasvanut kymmenessä vuodessa yli kaksinkertaiseksi ja kahdessakymmenessä vuodessa viisinkertaiseksi. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä. Myös vapautuneiden vankien laitoksessa suorittama aika on pidentynyt. Yli vuoden pituisten laitosaikojen osuus on lisääntynyt 2000-luvun alun noin 17 prosentista 21–24 prosenttiin.

Väkivaltarikoksista ja huumausainerikoksista tuomittujen vankien osuus on kasvanut merkittävästi 1990-luvun alusta. Vastaavasti omaisuusrikoksista ja rattijuopumuksesta tuomittujen osuudet ovat vähentyneet. Ulkomaalaisten vankien määrä on noin 20-kertaistunut 1990-luvun alusta. Vuonna 2015 ulkomaalaisia vankeja oli noin 480 keskimäärin päivässä, mikä vastaa kuudesosaa koko Suomen vankiluvusta.

B Kontrollijärjestelmän erityispiirteitä

1 Nuorten seuraamukset

Hannu Niemi

Lainsäädäntö

Seuraamusjärjestelmässä voidaan rikoksesta epäillyn iän perusteella erottaa neljä eri ryhmää:

- 1) alle 15-vuotiaat lapset,
- 2) 15–17-vuotiaat nuoret henkilöt,
- 3) 18–20-vuotiaat nuoret rikoksenteijät (nuoret aikuiset) ja
- 4) vähintään 21-vuotiaat aikuiset.

Ikä määritellään rikoksen tekohetken mukaan ja seuraavassa käytetään käsitteitä ”lapset”, ”nuoret henkilöt”, ”nuoret aikuiset” ja ”aikuiset” erottelemaan eri ryhmiä toisistaan. Kun puhutaan kaikista 15–20-vuotiaista, käytetään yhteistä termiä ”nuoret rikoksenteijät”.

Lapsia ja 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmin kuin aikuisia. Tämä johtuu osaltaan lasten ja nuorten kypsyttömyydestä, ajattelemattomuudesta, harkintakyvyn kehittymättömyydestä ja nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä sekä siitä, että aikuisille säädettyjen rangaistusten ei katsota niiden haitallisten vaikutusten vuoksi sellaisenaan soveltuvan lasten ja nuorten tekemien rikosten seuraamuksiksi. Lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin puututaan suuressa määrin myös rinnakkaisin tai vaihtoehtoisin keinoin (lastensuojelun keinot ja rikosten sovittelu). Myös rikosoikeudellisia sanktioita on nuorten rikoksissa enemmän kuin aikuisilla, ne ovat tekojen vakavuuden mukaan porrastettuja ja niitä sovelletaan lievemmin kuin aikuisten kohdalla. Tässä keskitytään rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja sovitteluun, mutta ei lastensuojelun keinoihin (ks. lastensuojelun keinoista Väisänen 2013).

Alle 15-vuotiaat lapset eivät joudu lainkaan rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin suorittaa myös lasten tekemistä rikoksista. Lapset voivat joutua myös vahingonkorvausvelvollisiksi aiheuttamistaan teoista. Lasten tekemiä rikoksia käsitellään tarpeen vaatiessa lastensuojelulain mahdollistamien toimien avulla. Lisäksi rikosten sovittelu on myös lasten osalta mahdollista.

Merkittävin osa rikosoikeudellisista lievennyksistä koskee nuoria, 15–17-vuotiaita, henkilöitä. Ehkä merkittävin lievennys on se, ettei nuorta henkilöä voida tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä

vaadi (RL 6:9). Tämän vuoksi nuoria tuomitaankin ehdottomaan vankeuteen yleensä vain silloin, kun rikoksesta määrätty rangaistus on pitempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Nuoret henkilöt on tuomittava lievennetyn rangaistusasteikon mukaan eikä elinkautista vankeutta ole mahdollista tuomita (RL 6:8). Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita pääsääntöisesti vain nuori henkilö (RL 6:10a). Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on laajennettu, kun ne koskevat nuoria henkilöitä (ROL 1:7 ja RL 6:12).

Osa poikkeussäännöistä koskee sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia eli kaikkia 15–20-vuotiaita. Nuoret rikoksenteijät voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteena 15 kuukauden ajaksi valvontaan (RL 6:10). Yhdyskuntaseuraamusten uudistusta valmistellut toimikunta on lisäksi ehdottanut, että myös yhdyskuntapalvelua tehostettaisiin nuorten osalta valvonnalla (oikeusministeriö 2012). Käytännössä tämä ehdotus koskisi kuitenkin vain 18–20-vuotiaita, koska nuoria henkilöitä tuomitaan vain poikkeuksellisesti niin lyhyeen ehdottomaan vankeuteen, joka voitaisiin muuntaa yhteiskuntapalvelukseksi. Nuorina rikoksenteijöinä tuomitut pääsevät myös ehdonalaiseen vapauteen muita vankeja aikaisemmin eli kärsittyään rangaistuksesta puolet tai ensikertalaisten kohdalla yhden kolmasosan (RL2c:5.2). Aikuistenkin rangaistuksia voidaan lieventää tuomitun korkean iän perusteella (RL 6:7).

Seuraamukset

Nuoret eivät syyllisty yleisesti niin vakaviin rikoksiin kuin aikuiset. Tämä selittää suureksi osaksi sen, miksi nuorille määrätty rangaistukset ovat lievempiä kuin aikuisilla. Nuoret aikuiset sijoittuvat seuraamusten ankaruudessa nuorten henkilöiden ja vanhempien aikuisten välimaastoon. Nuorten muita lievemmat seuraamukset johtuvat myös edellä käsitellystä nuoria rikoksenteijöitä koskevasta lainsäädännöstä ja siitä, että nuoret eivät ole ehtineet uusia rikoksiaan samassa määrin kuin vanhemmat ikäluokat.

Taulukko 1 Eri ikäryhmille tuomitut rangaistuslajit ja muut seuraamukset vuonna 2014

	15–17 v.		18–20 v.		21 v. täyttäneet	
	N	%	N	%	N	%
Tuomitsematta jättäminen	102	4,0	34	0,5	392	0,9
Sakko	2 010	78,2	4 270	66,7	27 324	59,5
Ehdollinen	418	16,2	1 630	25,4	11 532	25,1
Nuorisorangaistus	10	0,4	0	0,0	0	0,0
Yhdyskuntapalvelu	4	0,2	131	2,0	1 791	3,9
Valvontarangaistus	0	0,0	22	0,3	200	0,4
Vankila	25	1,0	318	5,0	4 708	10,2
Tuomioistuimissa tuomitut yhteensä	2 569	100	6 405	100	45 957	100
Rangaistusmääräykset	8 508		16 081		139 545	
Rikesakot	5 429		11 024		245 004	
Syyttämättä jättäminen*	908		626		4 206	
Rikosten sovittelu	1 892		1 385		7 194	

Lähde: Tilastokeskus ja THL

* Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on vuodelta 2013, vuodelta 2014 vastaava tietoa ei ole saatavissa.

Nuorten henkilöiden seuraamuksista 84 % ja nuorten aikuisten seuraamuksista 81 % määrätään tuomioistuimen ulkopuolella. Aikuisten osalta osuus (89 %) on vieläkin korkeampi, mikä johtuu siitä, että valtaosa seuraamuksista on liikennesakkoja.

Taulukko 2 15–17-vuotiaille eri viranomaisissa määrätty rangaistukset 2005–2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rikesakko	4677	3679	4751	5261	5489	8292	9222	7316	6203	5429
Rangaistusmääräyssakko	10920	10907	12696	12225	14109	12696	12406	10495	9064	8805
Tuomioistuinrangaistukset	4252	3899	3707	3799	3589	3617	3669	3172	2831	2569
Yhteensä	19849	18485	21154	21285	23187	24605	25297	20983	18098	16803

Rangaistusmääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Useimmiten nuorille rangaistusmääräysmenettelyssä määrätty sakot koskevat näpistyksiä ja lieviä liikenne rikoksia. Päiväsakkojen lukumäärä on tyypillisesti matala, 10 päiväsakkoa.

Nuorilla *rikesakkojen* määrä on kasvanut vuodesta 2010 lähtien, mikä johtuu siitä, että liikenne rikkomusten ohella myös alkoholirikkomuksista on voitu siitä lähtien määrätä rikesakko rangaistusmääräyssakon sijaan. Nousu kuitenkin tasaantui huomattavasti vuosina 2012–2014. Erilaiset sakkorangaistukset ovat selvästi yleisin seuraamus sekä nuorilla että nuorilla aikuisilla.

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen (ROL 1:7–8) on noin 3–4 kertaa yleisempää nuorten 15–17-vuotiaiden kohdalla kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Nuoruuden ohella syyttämättä jättämisen perusteina on käytetty rikoksen vähäisyys- ja kohtuusperustetta. Kohtuusperustetta on voitu käyttää esimerkiksi silloin, kun rikos on soviteltu tekijän ja uhrin kesken.

Taulukko 3 Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 2013*

	15–17 v.	18–20 v.	21 v.–
A. Oikeudessa tuomitut sekä rangaistusmääräykset	13 673	27 247	212 511
B. Oikeudessa tuomitut	3 178	7 478	51 292
Syyttämättä jätetyt	908	628	4 206
- osuus A:sta %	6,6	2,3	2,0
- osuus B:stä %	28,6	8,4	8,2
Perusteet			
- vähäisyys (ROL 1:7:n 1 kohta)	121	188	1 612
- nuoruus (ROL 1:7:n 2 kohta)	349	0	26
- kohtuus (ROL 1:8:n 1 kohta)	339	333	1 771
- konkurrenssi (ROL 1:8:n 2 kohta)	25	86	706
TLL	1	2	15
Muu lainkohta	73	17	76

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Syyttämättä jättämisten määrästä ei ole saatavissa ikäryhmittäisiä tietoja vuodelta 2014.

Suhteutettaessa syyttämättä jätettyjen luku oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomittuihin havaitaan, että syyttämättä jättäminen on ikäluokassa 15–17-vuotiaat lähes neljä kertaa tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (28,6 % verrattuna 8,4 % ja 8,2 %). Kun suhteutusperusteeksi otetaan myös rangaistusmääräykset mukaan lukevat ratkaisut, ero pysyy jokseenkin samana (6,6 % verrattuna 2,3 % ja 2,0 %). Yleisimmät syyttämättä jätetyt rikokset ovat lievähköjä varkauksia, vahingontekoja ja pahoinpitelyjä.

Nuorten syyttämättä jättäminen on jo pitkään ollut 1 000 tapauksen tietämällä. 1990-luvun puolessa välissä ja lopulla syyttämättäjättämisiä tehtiin huomattavasti nykyistä enemmän.

Vain reilu kolmannes nuorista jää syyttämättä nuoruusperusteella. Huomattava osa nuorten rikoksista jää syyttämättä myös kohtuus- ja vähäisyysperusteella. Tällöinkin nuoruus on saattanut vaikuttaa syyttäjän harkintaan, vaikkei se tilastoissa ilmenekään.

Tuomioistuimessa määrätty rangaistukset

Viranomaistasolla nuorten tekemiä rikoksia käsittelevät ennen muuta poliisi, lastensuojelu- ja muut sosiaaliviranomaiset ja rikosten sovittelutoimi. Tuomioistuimiin saakka valikoituu selvä vähemmistö nuorten tekemistä rikoksista ja vapausrangaistusten täytäntöönpanoon sitäkin vähemmän.

Tuomitsematta jättäminen – joka siis on rikokseen syyllistymisen vahvistava ratkaisu – on alle 18-vuotiaiden ryhmässä selvästi tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (4 % verrattuna 1 %; ks. taulukko 1).

Tavallisin alle 18-vuotiaille tuomittu rangaistus on *sakko* (78 %). Sakon käyttö on nuorten ryhmässä yleisempää kuin keskimäärin (67 % ryhmässä 18–20-vuotiaat ja 59 % ryhmässä 21-vuotiaat ja yli). Oikeudenkäynnissä

tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ikäryhmässä 15–17-vuotiaat oli vuonna 2014 keskimäärin 33, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 42. Nuorille tuomitaan siten lievempiä sakkorangaistuksia kuin aikuisille. Nuorille tuomittujen päiväsakkojen rahamäärä oli keskimäärin lain minimi eli 6 euroa, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 13 euroa – nuorilla kun ei juuri koskaan ole sakkojen rahamäärää korottavia nettotuloja. Tuomioistuimissa nuorille tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärä oli siten vuonna 2014 keskimäärin noin 200 euroa, kun kaikissa ryhmissä se oli 500 euroa.

Nuorten saamat tuomioistuinsakot ovat karkeasti noin kolme kertaa suurempia kuin ikäryhmän saamat rangaistusmääräyssakot.

Vajaa viidennes (17 %) nuorille henkilöille ja kolmannes (33 %) nuorille aikuisille tuomioistuimissa tuomituista rangaistuksista on *vankeusrangaistuksia*. Aikuisilla niiden osuus on edellä mainittuja ikäryhmiä suurempi (40 %). Nuorille henkilöille tuomituista vankeusrangaistuksista 94 % oli *ehdollisia*. Nuorten aikuisten kohdalla vastaava osuus oli 78 % ja aikuisilla 63 %. Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan noin kuudesosa niistä nuorista (15–17-vuotiaat), joiden tekoja käsitellään tuomioistuimissa. Nuorilla henkilöillä ehdollisen vankeuden tehosteena käytettiin yleisimmin valvontaa (54 % ehdollisista) ja nuorilla aikuisilla oheissakkoa (32 %) ja valvontaa (33 %) sekä yhdyskuntapalvelua (24 % laskettuna yli vuoden pituisista ehdollisista tuomioista).

Nuoria henkilöitä tuomitaan ehdottoman vankeuden sijasta *yhdyskuntapalveluun* tai *valvontarangaistukseen* hyvin harvoin. Tämä johtuu siitä, että alle 18-vuotiaita voidaan ylipäättään tuomita enintään kahden vuoden ehdottomiin vankeusrangaistuksiin vain painavista syistä. Nuorilla aikuisilla sitä vastoin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttö on lähes yhtä yleistä kuin heitä vanhemmilla, mutta *vankilarangaistusten* osuus on myös heillä selvästi vähäisempää kuin aikuisilla.

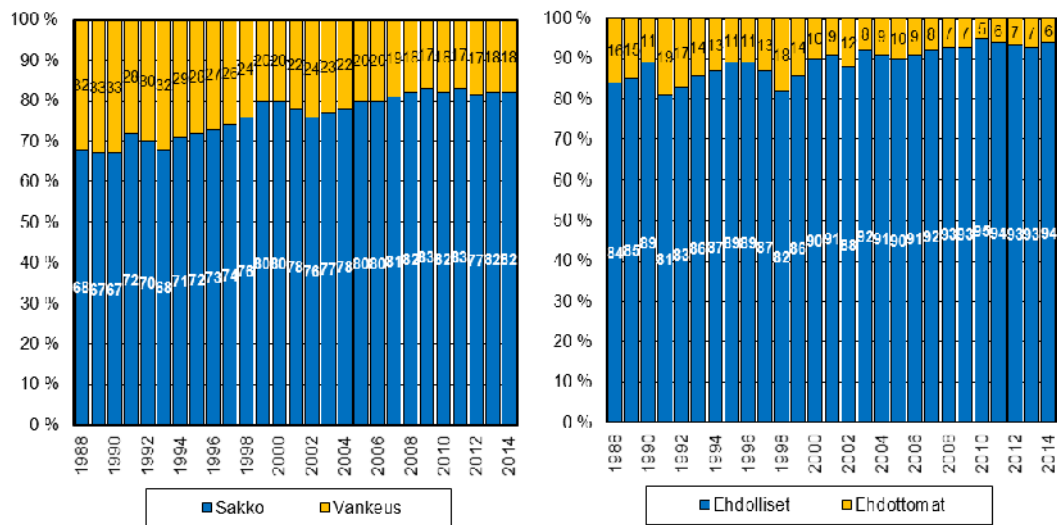
Vuonna 2014 alle 18-vuotiaista tuomittiin vankilaan noin yksi prosentti kun ryhmässä 18–20-vuotiaat vankilan osuus oli 5 prosenttia ja yli 21-vuotiaiden ryhmässä 10 prosenttia. Vähäisestä määrästä huolimatta valtaosa (vajaa 80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntapalveluun tuomituista nuorista on tuomitsemishetkellä jo täysi-ikäisiä (Marttunen 2008). Vankilarangaistukseen johtaneet rikokset on siis useimmiten tehty lähestyttäessä täysi-ikäisyyttä.

Avoseuraamuksena suoritettavan *nuorisorangaistuksen* käyttö on ollut jatkuvasti hyvin harvinaista. Vuonna 2013 nuorisorangaistus kattoi vain 0,4 prosenttia nuorille tuomituista rangaistuksista.

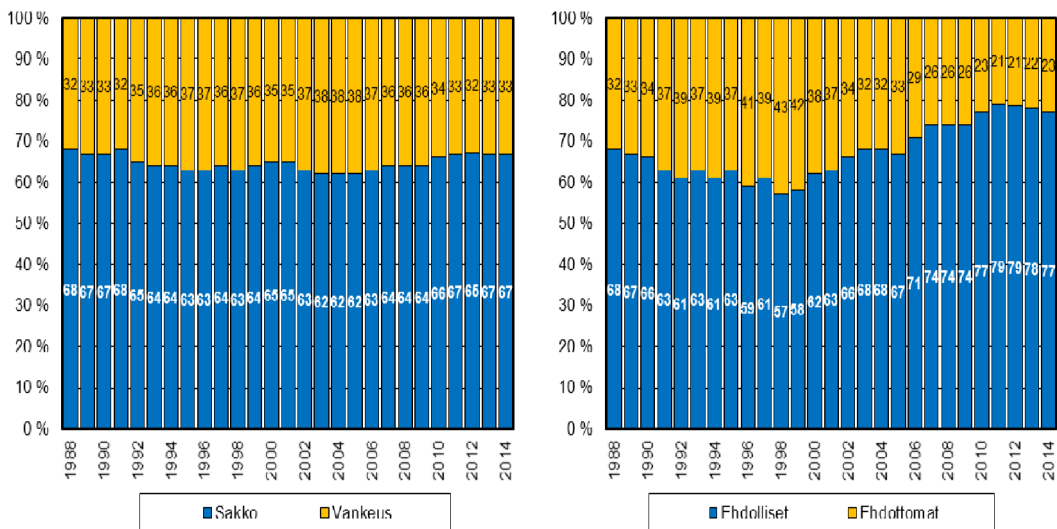
Keskivakavissa rikoksissa, joissa sakkoa pidetään liian lievänä seuraamuksena, nuorten ja nuorten aikuisten seuraamusvaihtoehdot eroavat toisistaan lähinnä siinä, että nuorisorangaistus voidaan tuomita vain nuorille henkilöille ja ehdoton vankeus sellaisenaan tai yhdyskuntapalveluksi taikka

valvontarangaistukseksi muunnettuna pääsääntöisesti vain nuorille aikuisille.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna todettakoon, että ikäryhmässä 15–17-vuotiaat sakon osuus on kasvanut ja tuomitsematta jättäminen vähentynyt. Ikäryhmässä 18–20-vuotiaat merkittävä muutos 1990-luvun puolessa välissä oli yhdyskuntapalvelun käyttöönotto ja sitä seurannut ehdottoman vankeuden osuuden lasku. Kuvioissa 1 ja 2 esitetään pidemmän aikavälin tietoja nuorille ja nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista 1988–2014.

Kuvio 1 15–17-vuotiaiden nuorten seuraamuslajit 1988–2014

Kuvio 2 18–20-vuotiaiden nuorten aikuisten seuraamuslajit 1988–2014

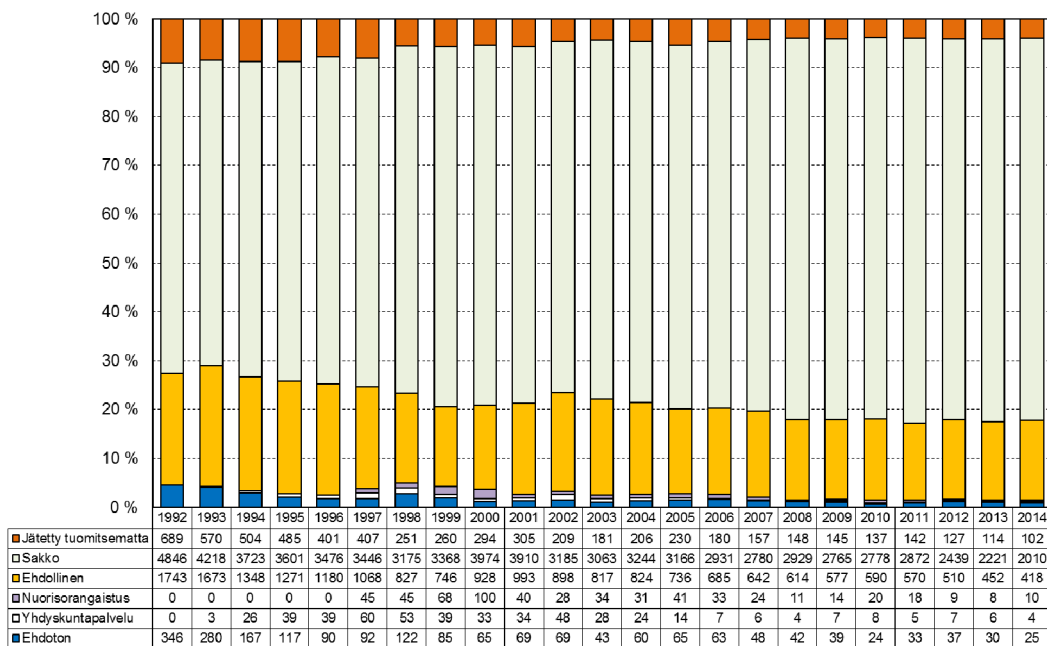
Vankeusrangaistusten osuus nuorille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista oli 1980-luvun lopussa kolmanneksen tuntumassa. Nykyisin vankeus kattaa vain alle viidenneksen nuorten tuomioistuinrangaistuksista

(kuvio 1; vasen). Nuorten aikuisten ryhmässä tilanne on ollut melko vakaa. Reilu kolmannes ikäryhmän tuomioistuinrangaistuksista on vankeuksia (kuvio 2; vasen).

Rangaistuskäytäntöä on havainnollista kuvata myös siten, kuinka usein vankeus määrätään ehdollisena tai ehdottomana. Tätä kuvaavat kuvioiden 1–2 oikeanpuoleiset kuvat. 1990-luvun aikana ehdottomien vankeusrangaistusten osuus nuorten vankeusrangaistuksista laski vajaasta 20 prosentista reilusti alle 10 prosenttiin. Vuodesta 1990 lähtien alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista ei ole saanut tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavien syiden vaatimusta on tuomioistuinkäytännössä tulkittu hyvin pidättyvästi. Suhteellisen vakavistakin väkivaltarikoksista nuori on saatettu tuomita ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Samaan ajankohtaan osui rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tehty muutos, jossa luovuttiin vankeudesta luvattoman käytön vähimmäisrangaistuksena ja mahdollistettiin sakon tuomitseminen tuossa rikoslajissa. Käytännössä tämä johti siihen, että sakosta tuli luvattoman käytön (joka on tyyppinen nuorisorikos) tyyppirangaistus (ks. tarkemmin Marttunen 2008). 2000-luvun alussa tilanne on pysynyt melko vakaana, mutta viime vuosina ehdottomien osuus on edelleen laskenut.

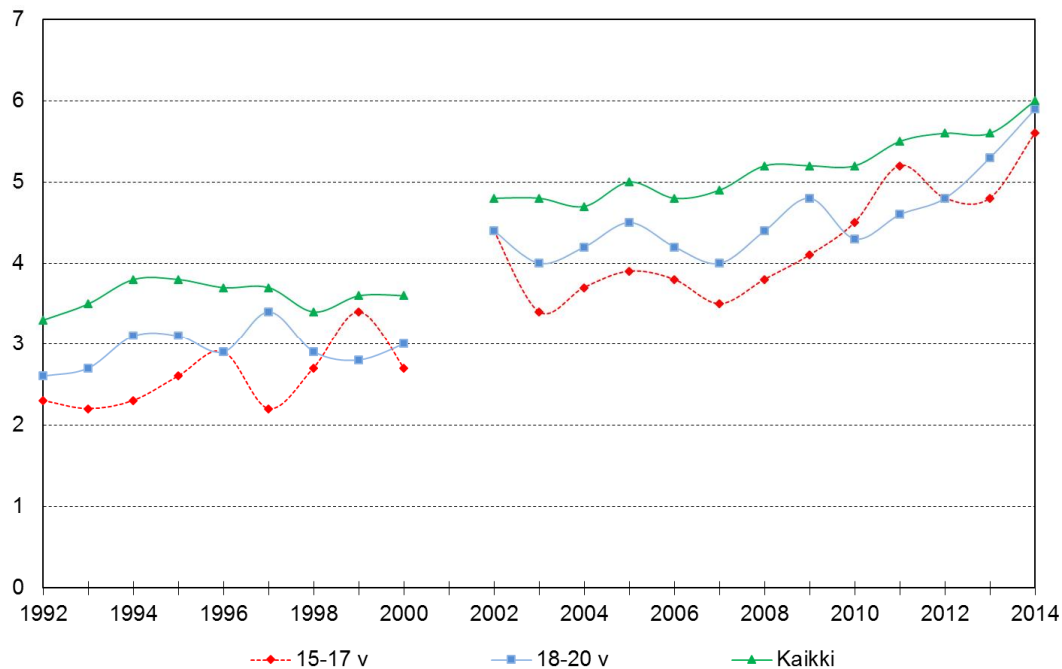
Painavien syiden vaatimus ei koske nuorten aikuisten ryhmää. Tässä ryhmässä vankeuksista noin viidennes on nykyisin ehdottomia. 1990-luvun lopulla ehdottomien osuus oli reilusti korkeampi.

Kuviossa 3 esitetään vielä tiedot alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille tuomituista rangaistuksista noin 20 vuoden aikana.

Kuvio 3 Alle 18-vuotiaille tuomitut rangaistukset 1992–2014

Kuviosta 4 ilmenee eri ikäryhmille tuomittujen vankeusrangaistusten (ehdolliset ja ehdottomat) keskipituus vuosina 1992–2014.

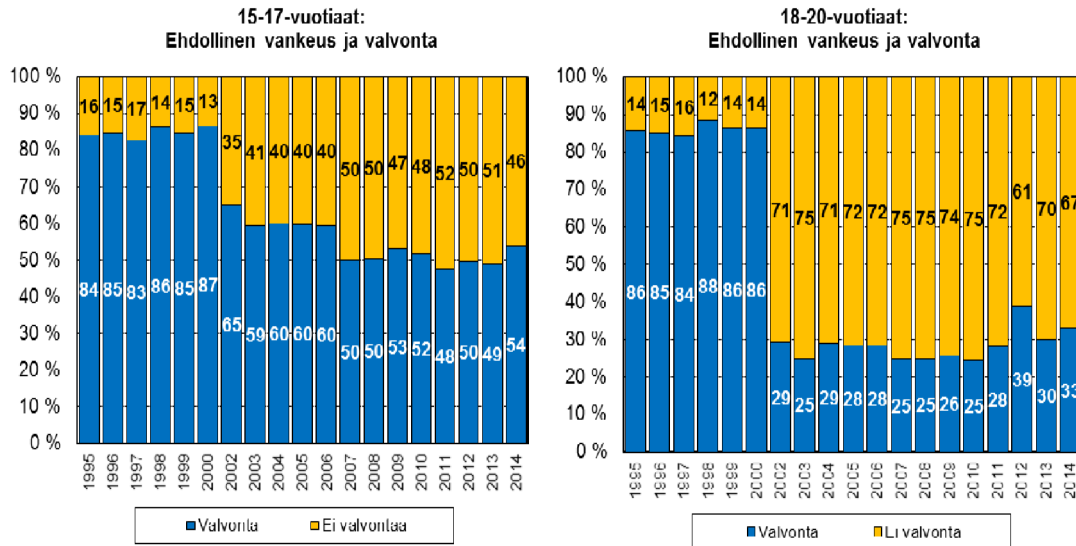
Kuvio 4 Eri ikäryhmien vankeusrangaistusten keskipituus vuosina 1992–2014

Nuorille tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on jonkin verran aikuisryhmää alempi. Kehitys molemmissa ryhmissä on kuitenkin samansuuntainen. Vuodesta 2002 lukien tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta

Voimassa olevan lain mukaan nuorille rikoksentekijöille ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävästä valvonnasta on aina tehtävä erillinen päätös tuomioistuimessa silloin, kun valvontaa on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi (RL 6:10.2). Aiemmin nuori rikoksentekijä asetettiin automaattisesti valvontaan, ellei oikeus määrännyt erikseen, ettei valvontaa tarvita. Valvontaan asettaminen koskee seuraamuksena sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia.

Lain muutos on vähentänyt runsaasti valvonnan käyttöä. Nuorilla sitä käytetään nykyisin noin joka toisessa tapauksessa ja nuorilla aikuisilla noin joka neljännessä tapauksessa, kun ennen uuden lain voimaantuloa valvonta liitettiin ehdollisen vankeuden valvontaan kummassakin ryhmässä noin 85 %:ssa tapauksia.

Kuvio 5 Valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena 1995–2014

Oikeustilastollisista vuosikirjoista ilmenee, että erityisesti ikäryhmässä 18–20-vuotiaat valvontamääräys jää toisinaan merkitsemättä tuomiolauselmajärjestelmään. Kyseinen järjestelmä edellyttää, että valvonnan määräämisestä merkitään aina tieto sille varattuun kenttään ennen tuomion ”vapauttamista”. Noin joka kahdeksannesta tuomiosta tämä ei kuitenkaan ilmene. Käytännössä tämä merkitsee, ettei valvontaa ole tällöin määrätty. Olisi kuitenkin suotavaa, että tuomioistuimissa kiinnitettäisiin asiaan huomiota. Saattaa nimittäin olla niin, että osassa näissä tapauksissa valvontamääräystä on tarkoitettu.

Ehdollinen vankeus voidaan panna täytäntöön – siis määrätä nuori vankeilaan – vain jos nuoren uudesta rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta. Nuorten ryhmässä ehdollinen vankeusrangaistus pannaan käytännössä varsin harvoin täytäntöön; viime vuosina tapauksia on ollut vain muutamia.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus tuli kokeiluvaiheen jälkeen valtakunnallisesti voimaan vuonna 2005. Nuorisorangaistus on käytännössä ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus, joka sisältää valvontatapaamisten lisäksi sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja siihen liittyvää tukea ja ohjausta sekä mahdollisesti työelämään perehdyttämistä. Valvonta on kaiken kaikkiaan ajallisesti selvästi intensiivisempää ja sisällöllisesti laajempaa kuin ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta.

Kokeiluvaiheen aikana 1997–2004 nuorisorangaistuksia tuomittiin keskimäärin 40 nuorta vuodessa ja enimmillään 100 vuonna 2000. Sen jälkeen eli vuosina 2005–2013 tuomioita on määrätty keskimäärin 20 vuodessa ja vuonna 2014 ainoastaan 10 nuorta tuomittiin nuorisorangaistukseen. Seu-

raamuksen käyttö onkin huomattavasti vähäisempää kuin mitä lakia säädetäessä tavoiteltiin.

Vähäisen käytön yhtenä syynä on pidetty sitä, että rikosseuraamuslaitos ei suosita kuin noin puolessa antamistaan toimeenpanosuunnitelmalausunoista nuorisorangaistuksen käyttöä. Lisäksi tuomioistuimet ovat tuomineet toisinaan nuorisorangaistuksen sijasta nuoren oheissakolla tai valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen (Marttunen 2008).

Nuorisorangaistus näyttää jääneen toissijaiseksi seuraamusvaihtoehdoksi nuorten keskivakavassa rikollisuudessa. Nuoria tuomitaan selvästi useammin valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen kuin nuorisovankeuteen. Saattaa olla, että nuorisorangaistukseen ajatellaan liittyvän suurehko epäonnistumisriski. Seuraamuksen keskeytykset ovatkin käytön vähentyessä laskeneet viime vuosina. Nuorisorangaistuksen edellytyksiä on esitetty muutettavaksi niin, että se olisi selvemmin rangaistusten porrastuksessa valvonnalla tehostettua ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus ja siihen tuomittaisiin tapauksissa, joissa ehdollisen vankeuden valvontaa ei ole pidettävä riittävänä laissa ja sen esitöissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Marttunen 2013).

Sovittelu

Rikosten sovittelumenettely tähtää paitsi uhrin hyvittämiseen ja aseman korostamiseen rikosten käsittelyssä, mutta myös muodollisten rikosoikeudellisten seuraamusten välttämiseen ja nuorten rikosuran katkaisuun (ks. tarkemmin Elonheimo 2010). Rikosten sovittelu on muodollisesti rikosoikeudesta ja sen seuraamusjärjestelmästä erillinen instituutio. Toisaalta sovittelu voidaan lukea lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteeksi. Käytännössä sovittelu kuitenkin nivoutuu osaksi nuorisoprosessia, ja sovittelulla on merkitystä rikosoikeudellisten rangaistusten määräämiseen.

Määrällisesti rikossovittelun asema on 2000-luvulla korostunut, ja sovittelun kriminaalipoliittinen merkitys on kasvanut. Kesäkuussa 2006 tuli voimaan laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Tuon jälkeen Stakes ja sittemmin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on seurannut soviteltujen rikosjuttujen määriä. Alla taulukossa 4 on esitetty mainittujen tahojen julkaisuihin ja Tilastokeskuksen rikos- ja rangaistustilastoihin perustuvat tiedot nuorten ikäryhmien rikosten sovitteluista.

Taulukko 4 Soviteltujen rikosten määrä eri ikäryhmissä sekä niiden osuus (%) saman ikäryhmän rikoksista ja rangaistuksista 2007–2014

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Alle 15-vuotiaat</i>	1422	1706	1876	2015	1901	1516	1499	1118
- % rikoksista	12,8	12,4	15,6	17,6	14,9	15,7	16,5	14,0
<i>15–17-vuotiaat</i>	2092	2432	2684	2654	2410	2053	1878	1892
- % rikoksista	8,8	9,8	11,4	11,2	9,8	9,8	9,9	11,0
- % kaikista rangaistuksista	9,9	11,4	11,6	10,8	9,5	9,8	10,0	11,3
- % tuomioistuintrangais- tuksista	56,4	64,0	74,8	76,4	65,7	64,7	54,6	73,4
<i>18–20-vuotiaat</i>	1499	1621	1760	1709	1737	536	1423	1385
- % rikoksista	4,3	4,5	5,4	5,2	5,1	4,8	4,6	4,8
- % kaikista rangaistuksista	3,5	3,6	4,1	4,0	4,0	3,8	3,8	4,1
- % tuomioistuintrangais- tuksista	18,1	19,8	21,4	22,1	22,5	20,6	21,0	21,4

Vähemmän kuin joka kuudes (14 %) rikosoikeudellisesti alaikäisen lapsen tekemäksi epäilty ja poliisin selvittämä muu kuin liikenne rikos ohjautui sovitteluun vuonna 2014. Nuorten tekemistä rikoksista enemmän kuin joka kymmenes (11 %) ja nuorten aikuisten tekemistä 5 % tuli soviteltavaksi. Vastaavasti verrattaessa sovittelutapauksia nuorille tuomioistuimessa määrättyihin rangaistuksiin sovittelujen osuus oli nuorilla kolme neljästä (73 %) ja nuorilla aikuisilla joka viides (21 %).

Soviteltavista rikoksista puolestaan 10 % oli lasten tekemiä, 16 % nuorten tekemiä ja 12 % nuorten aikuisten tekemiä. Yhteensä alle 21-vuotiaiden tekemiä oli 38 % sovitteluun ohjatuista rikoksista, mikä osaltaan kuvaa sovittelun keskeisyyttä lasten ja nuorten kohdalla.

Soviteltaviksi tulleista rikoksista suuri osa on pahoinpitelyrikoksia ja usein siten virallisen syytteen alaisia tekoja. Nämä jutut päätyvät sovittelun jälkeen vielä syyttäjän ja mahdollisesti myös tuomioistuimen käsiteltäviksi. Tavanomaista on, että syyttäjä tekee silloin syyttämättä jättämispäätöksen, ellei rikos ole niin vakava, että se edellyttää syytteen nostamista. Asianomistajarikoksissa poliisi voi tehdä tutkinnan lopettamispäätöksen, jos asianomistaja peruuttaa sovittelun jälkeen rangaistusvaatimuksensa.

Sovittelu mahdollistaa sen, että rikosta voidaan käsitellä osapuolten kohtaamistilanteessa myös uhrin näkökulmasta ja sen avulla lapsi tai nuori voidaan saada konkreettisesti ymmärtämään tekonsa aiheuttamat kärsimykset ja vahingot. Sovittelu on muutoinkin osallistuvaa ja vähemmän muodollista kuin oikeusprosessi. Siinä voidaan ottaa huomioon sosiaalisia näkökohtia ja käsitellä rikosta siten kokonaisvaltaisemmin kuin rikosoikeudellisessa prosessissa. Sovittelu tähtää rikoskäyttäytymisen varhaiseen puuttumiseen ja nuoren rikosuran katkaisuun. Kun esitutkinta-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaiset yhdessä sovittelutoimen kanssa puuttuvat nuoren tekemään rikok-

seen, asia tulee käsitellyksi monesta näkökulmasta ja tavanomaista yksityiskohtaisemmin.

Nuorisovankiluku

Alle 18-vuotiaita vankeja on jo vuosikymmenen ajan ollut kunakin ajanhetkenä vain muutama ja ikäryhmän osuus koko vankipopulaatiosta on 0,1–0,2 prosenttia. 18–20-vuotiaiden vankien määrät nousivat yleisen vankiluvun kasvun myötä 2000-luvun alussa, mutta ovat sittemmin laskeutuneet – ja pysyneet alhaisina. Tämän ryhmän osuus vankipopulaatiosta (sekä vankeus- että tutkintavangit) oli 2,7 prosenttia vuonna 2014. Vankeusvangeista vajaa prosentti oli alle 21-vuotiaita. Nykyinen nuorisovankitaso on matala.

Nuorisovankiluku antaa rikosoikeuskeskeisen ja sosiaalisen kontrollin kokonaisuuden kannalta vääristyneen kuvan nuoriin kohdistuvasta pakosta. Nuorisovankien määrää pohdittaessa onkin syytä huomata, että osa lastensuojelun laitossijoitukseen johtavista pakkotoimista perustuu rikoksiin. Esimerkiksi vuotta 2005 koskeneen arvion mukaan noin 150 15–17-vuotiaasta nuorta oli tahdonvastaisesti huostaan otettuna *osaksi* rikoskäyttäytymisen vuoksi. Tämä on moninkertaisesti suurempi kuin vankiloissa olevien nuorten määrä ja kuvaa sitä, että suomalaisessa järjestelmässä lastensuojelu- eivätkä vankeinhoitoviranomaiset kantavat päävastuun rikoksilla oirehtivien nuorten kohtelusta. Vaikka lastensuojelulaitoksissa sijoitetuina olevien nuorten sijoitusperusteista ei pidetä kirjaa, erillistutkimukset osoittavat laitoksissa olevan nuoria myös rikosten vuoksi (Marttunen 2008).

Yhteenveto

- § Nuorten tekemät rikokset liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin ja ovat tyypillisesti vähäisinä pidettäviä omaisuusrikoksia. Tästä johtuen suurin osa, 84 %, nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä.
- § Nuorten rangaistuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosina.
- § Nuorille tuomitaan lievempiä rangaistuksia kuin muulle väestölle. Tuomitut rangaistuslajit ovat lievempiä, samoin rangaistusten pituudet tai määrät.
- § Sakko on myös yleisin nuorille henkilöille (15–17-vuotiaat) oikeudenkäynnissä tuomittu rangaistus; yli kolme neljäsosaa oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on sakkoja. Nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) kohdalla sakkoon tuomittiin kaksi kolmesta oikeudessa tuomituista.
- § Toiseksi yleisin nuorille rikoksentekijöille tuomittu rangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus. Noin joka kuudes 15–17-vuotiaille nuorille ja joka neljäs nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on ehdollinen vankeus. Ehdolliseen vankeuteen liitetään usein oheisseuraamus – valvonta, oheissakko tai yhdyskuntapalvelu.
- § Ehdotonta vankeusrangaistusta ja yhdyskuntapalvelua tuomitaan nuorille vain vakavimmissa rikoksissa. Niiden osuus on vain muutama prosentti nuorille vuosittain tuomituista rangaistuksista. Viime vuosina vankilarangaistuksia on tuomittu lähes kymmenesosa verrattuna 1990-luvun alkuun.
- § Rikosten sovittelu on keskeinen keino käsitellä lasten ja nuorten tekemiä rikoksia.
- § Alaikäisten ja 18–20-vuotiaiden vankien määrät ovat pysyneet matalina.
- § Nuorisorangaistuksen käyttö on edelleen varsin vähäistä.

2 Rikosten sovittelu Hannu Niemi

Rikosten ja riita-asioiden sovittelu alkoi Suomessa vapaaehtois pohjalta Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeena (Sovitaan -projekti) Vantaalla 1983. Myöhemmin vapaaehtoinen sovittelutoiminta levisi muihin suuriin kaupunkeihin ja muillekin paikkakunnille. Silti noin puolessa Suomen kunnista ei ollut mahdollisuutta saada sovittelupalvelua 2000-luvun alussa. Sovittelulle haluttiin lainsäädännöllinen perusta, jotta kaikille kansalaisille voitaisiin antaa yhdenmukainen mahdollisuus saada sovittelupalvelua. Onnistuneella sovittelulla todettiin voivan olla huomattaviakin vaikutuksia rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen, minkä vuoksi oli tärkeää taata sovittelupalvelujen yhdenvertainen saatavuus eri puolilla maata. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta hyväksyttiin vuonna 2005 ja se tuli voimaan 1.6.2006.

Sovittelupalvelujen järjestämisestä vastaavat aluehallintovirastot määrätyillä alueilla ja varsinaisen palvelun tuottavat sovittelutoimistot, jotka voivat olla kuntien itsensä järjestämiä tai ostopalveluna hankittuja.¹ Suomessa oli yhteensä 20 sovittelun toimialuetta vuonna 2014. Varsinaista sovittelutyötä tekevät edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijoita oli koko maassa noin 1 200 vuonna 2014.

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena². Sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Rikoksesta epäillyn tai asianomistajan taikka alaikäisen osapuolen huoltajien suostumuksen puute estää asian käsittelyn sovittelumenettelyssä. Sovittelutoimisto selvittää sovittelun edellytykset ja arvioi sen, soveltuuko juttu soviteltavaksi. Toisaalta sovittelumenettelyssä tehty sovinto ei syrjäytä syyttäjän mahdollisuutta nostaa syyte rikoksesta muissa kuin asianomistajarikoksissa, mutta sovinto on mahdollista lain mukaan huomioida rikosprosessissa. Sopimukseen johtanut sovittelu voi johtaa toimenpiteistä luopumiseen tai seuraamuksen lieventämiseen.

Vaikka sovittelulaki ei rajaa mitään rikoksia suoraan sovittelun ulkopuolelle, laissa ja sen esitöissä on joitain rajoituksia, joiden mukaan alaikäisiin kohdistuneet rikokset, lähisuhdeväkivaltarikokset ja törkeät rikokset soveltuvat huonosti sovitteluun ja niissä sovittelun mahdollisuutta tulee harkita poikkeuksellisen huolellisesti. Alaikäisen osalta on ainakin tärkeää, että hä-

¹ Sovittelupalvelujen järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2016 alussa Terveyden- ja hyvinvoinninlaitokselle.

² Lakia on täydennetty vuoden 2016 alusta voimaan astuneella muutoksella. Sen mukaan rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty tunnustaa olennaiselta osiltaan teon tapahtumainkulun ja että sovittelu on uhrin edun mukaista.

nellä on kyky ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Sovittelulain mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun ja ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. Törkeiden rikosten osalta katsottiin, että niiden laajalla sovittelulla voisi olla pitkällä aikavälillä haitallisia vaikutuksia rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ei puolestaan pitäisi ottaa sovitteluun, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa ja osapuolet ovat osallistuneet jo aiemminkin sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi.

Sovittelun käynnistyminen ja laajuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa sovittelun tilastoinnista. Tilastoissa sovittelua kuvataan juttujen ja niistä purettujen rikostapausten määrillä. Lisäksi tilastossa on tietoja muun muassa rikoksesta epäiltyjen ja rikoksen asianomistajien määristä.

Sovitteluun ohjautui 10 997 rikosta vuonna 2014. Määrä on lisääntynyt 15 prosenttia vuodesta 2007 ja on yli kolminkertainen 2000-luvun vaihteessa esitettyihin tapausarvioihin verrattuna (ks. Rikollisuustilanne 2000, 278). Sovitteluun tulevien juttujen ja rikosten määrä ei voi kasvaa kuitenkaan rajattomasti ilman, että sovittelutoiminnan resursseja lisätään. Toisaalta tapausten lukumäärään vaikuttaa poliisin ja syyttäjän halu ohjata rikostapauksia sovitteluun. Sovitteluun ohjattujen rikosten määrä väheni kolmatta vuotta peräkkäin ja vähennystä oli yhteensä 15 prosenttia vuonna 2014 vuodesta 2011. Sovittelutapausten vähentyminen selittyy suureksi osaksi poliisin selvittämien rikosten määrän vastaavansuuruisella vähentymisellä (13 %).

Sovitteluun ohjattuja juttuja oli noin 7 700 ja soviteltavassa jutussa keskimäärin 1,4 rikosta vuonna 2014. Lisäksi sovitteluun ohjautui 443 riita-asiaa vuonna 2014, mikä on 3,9 prosenttia kaikista sovitteluun ohjautuneista jutuista puretuista rikos- ja riita-asioista.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sovitteluun ohjatut rikokset	9583	10876	11604	11971	12895	11908	11173	10997
Muutos edellisestä vuodesta*	..	+13%	+7%	+3%	+8%	-8%	-6%	-2%
Osuus poliisin selvittämistä rikoksista (%)	3,7	4,0	4,4	4,5	4,7	4,7	4,5	4,6

* Valtakunnallinen tilastointi aloitettiin 1.6.2006. Vuosi 2007 oli ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi tilastoinnissa. Lähde: THL

Sovitteluun ohjautuneiden rikosten määrä oli 2,6 prosenttia poliisin tietoon tulleista ja 4,6 prosenttia selvitetystä rikoksista (pl. vähäiset liikenne rikokset) vuonna 2014. Sovitteluun todellisuudessa tulevasta omaisuus- ja väkivaltarikoksista sekä eräistä muista rikoksista (vastaavat noin 90 prosenttia sovittelemasta tulevasta rikoksista) laskettuna sovittelemasta osuus oli kuitenkin suurempi eli 10 prosenttia selvitetystä rikoksista vuonna 2014. Karkeana arviona voidaan esittää, että selvitetystä rikoksista vähintään joka kymmenes sovittelemasta lähtökohtaisesti soveltuva rikos ohjautuu sovittelemasta menettelyyn ja näistä selvästi enemmän kuin puolet (noin 55–60 % lasketusta riippuen) päättyy osapuolten sovintoon.

Ennen sovittelemasta käynnistymistä sovittelemasta toimisto tekee päätöksen rikoksen soveltuvuudesta sovittelemasta. Sovittelemasta ei voida myöskään aloittaa, jos sovittelemasta osapuolet eivät saavu sovittelemastailaisuuteen. Sovittelemasta käynnistettiin 71 prosentissa sovittelemastakäsittelyyn tulleista rikoksista vuonna 2014 (73 % v. 2013). Käynnistyneistä sovittelemasta keskeytyi 13 prosenttia (13 % v. 2013) ja 7 prosentissa (7 % v. 2013) ei päästy sopimukseen, joten sovittelemasta jatkui tai suoritettiin loppuun vuoden aikana noin 6 250 rikoksen osalta, mikä on noin 57 prosenttia (noin 59 % v. 2013) sovittelemasta ohjatuista rikoksista vuonna 2014.¹ Lähisuhdeväkivallan osalta sovintoon päästiin hieman useammin (62 % v. 2014 ja 61 % v. 2013).

Aloite sovittelemasta tuli poliisilta 82 prosentissa (83 % v. 2013) ja syyttäjältä 15 prosentissa (13 % v. 2013) rikoksista vuonna 2014. Aloitteista siis yhteensä 97 % tuli poliisilta ja syyttäjältä. Poliisi suorittaa nykyisin suurimmassa osassa jutuista arvion siitä, soveltuuko tapaus sovittelemasta ja ovatko osapuolet halukkaita sovittelemasta. Poliisin osuus aloitteentekijänä on vuosien mittaan selvästi korostunut. Sovittelemastalakeia edeltävänä aikana syyttäjät tekivät vielä poliisia useammin sovittelemastalaloitteen (ks. Rikollisuustilanne 2000, 279). Muita aloitteentekijöitä olivat sosiaaliviranomaiset (0,6 % v. 2014), epäilty (0,4 % v. 2014) ja uhri tai hänen huoltajansa (0,5 % v. 2014).

¹ Loppuun suoritettujen rikossovittelujen määrää ei voi tilastoista laskea tarkasti, koska tilastossa rikosasiat on tilastoitu juttukohtaisesti niissä tapauksissa, joissa ei päästy sopimukseen. Lisäksi sovintotapauksiin tulee mukaan edellisenä kalenterivuonna alkuun pantuja sovittelemasta.

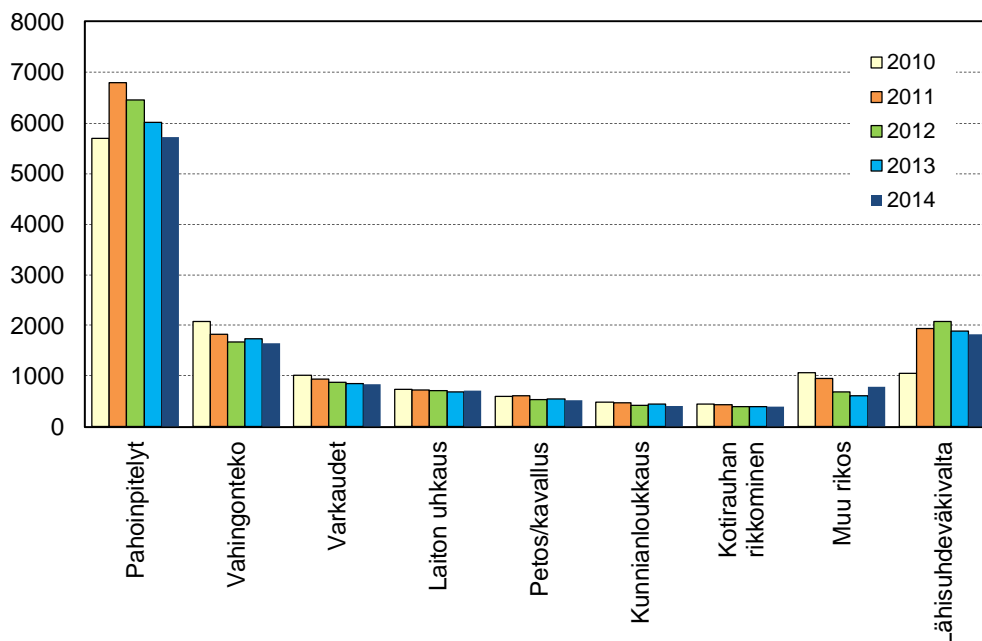
Soviteltavat rikokset

Vuoden 2014 aikana sovitteluun tulleista rikoksista 63 prosenttia (62 % v. 2013 ja 55 % v. 2010) oli virallisen syytteen alaisia asianomistajarikoksien osuuden ollessa 37 prosenttia (38 % v. 2013 ja 45 % v. 2010).¹ Varsin tuntuva muutos vuodesta 2011 lähtien johtuu siitä, että alaikäisiin kohdistuvat ja lähisuhteissa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011. Muutos vaikuttaa kahta kautta. Ensinnäkin poliisin selvitettäväksi tulee aikaisempaa enemmän lieviä pahoinpitelyjä ja lähisuhdeväkivaltarikoksia, joita myös ohjautuu sen vuoksi entistä enemmän sovitteluun, ja toiseksi entistä suurempi osa lievistä pahoinpitelyistä määräytyy virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

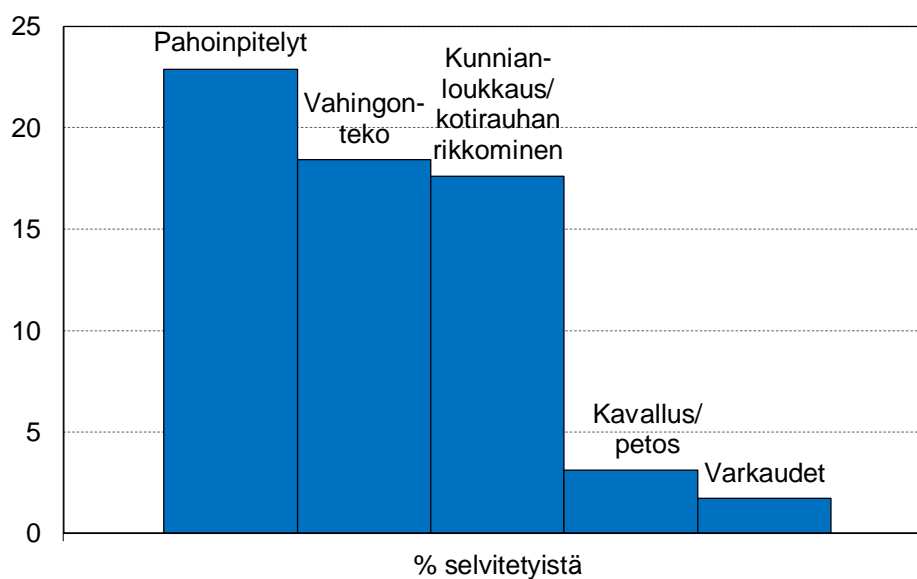
Sovitteluun ohjatuista rikoksista 52 prosenttia (53 % v. 2013 ja 47 % v. 2010) oli pahoinpitelykoksia vuonna 2014. Näistä väkivaltarikoksista lähes kolmannes (32 %; 31 % v. 2013; 19 % v. 2010) koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa. Pahoinpitelyrikosten ja lähisuhdeväkivaltatapausten määrän ja osuuden kasvu johtuu edellä mainitusta syyteoikeuden muuttumisesta vuonna 2011. Pahoinpitelyjen määrän kasvu vuosina 2011–2014 johtuu lähes yksinomaan lähisuhdeväkivaltatapausten määrän lisääntymisestä (ks. kuvio 1). Sovitteluun saapuneiden lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa vuodesta 2010. Sovitteluun tulleiden muiden kuin lähisuhteessa tapahtuneiden pahoinpitelyrikosten määrä vähentyi – samansuuntaisesti kuin parina edellisenä vuotena – 6 % edellisestä vuodesta vuonna 2014. Samanaikaisesti muita rikoksia ohjautui sovitteluun suunnilleen sama määrä vuonna 2014 kuin vuosina 2012–2013 (kuvio 1).

Sovittelukäsittelyyn tulleet pahoinpitelyt edustivat lähes neljäsosaa (23 %; 24 % v. 2013 ja 19 % v. 2010) poliisin selvittämistä pahoinpitelyistä vuonna 2014 (kuvio 2). Tässäkin osuuden nousu selittyy vuoden 2011 lainmuutoksella. Suhteutettuna oikeusprosessissa (tuomioistuimessa ja rangaistusmääräysmenettelyssä) syyksi luettuihin rikoksiin pahoinpitelysovitte-
teluja oli 46 prosenttia (42 % vuonna 2013) kaikista pahoinpitelyistä vuonna 2014.

¹ Vuoden 2014 luvut ovat arvioita, koska THL:n tilastosta puuttuvat lähisuhdeväkivallan syyteoikeutta koskevat tiedot. Arvio perustuu siihen, että lähisuhdeväkivaltatapauksista 95–99 % on edellisinä vuosina ollut virallisen syytteen alaisia rikoksia.

Kuvio 1 Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset, 2010–2014 (pahoinkipitelyt sisältävät myös lähisuhdeväkivaltatapaukset). Lähde: THL

Kuvio 2 Eräiden sovittelukäsittelyyn tulleiden rikosten osuus samana vuonna poliisin selvittämistä rikoksista, 2014. Lähde: THL ja Tilastokeskus

Erilaisia omaisuusrikoksia tuli sovittelukäsittelyyn runsas neljännes (28 % v. 2014) kaikista rikoksista. Näistä vahingonteot olivat yleisimpiä (15 % kaikista käsittelyyn tulleista rikoksista). Sovitteluun ohjautuneista rikoksista vahingontekoja oli vuonna 2008 lähes viidennes (19 %), mutta niiden osuus on viime vuosina vähentynyt. Vajaa viidennes (18 %) poliisin selvittämistä vahingonteista ohjautui sovittelukäsittelyyn vuonna 2014. Vahin-

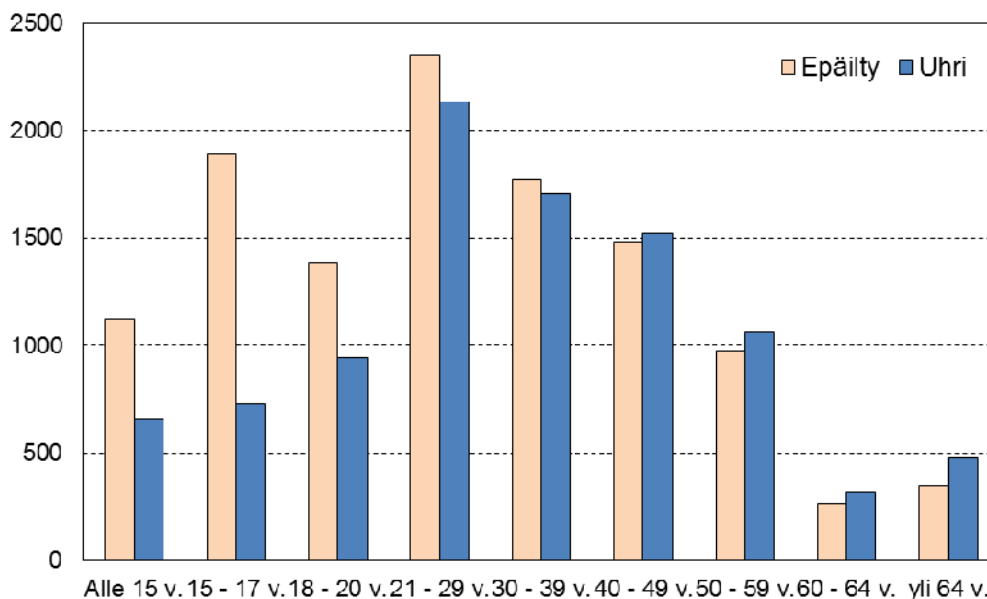
gontekorikosten sovittelujen osuus oikeusprosessissa syyksi luetuista vahingonteoista oli runsas kolmannes (35 %) vuonna 2014.

Varkausrikosten osuus sovittelutapauksista on pysynyt melko vakaana (7–8 %) vuosina 2008–2014. Kaikista poliisin selvittämistä varkausrikoksista sovitteluun ohjautuu kaksi prosenttia, mikä on selvästi vähemmän kuin pahoinpitely- ja vahingontekorikoksissa.

Kotirauhan rikkomisia ja kunnianloukkausrikoksia oli yhteensä noin 7 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2014. Joka kuudes (18 %) poliisin selvittämä kotirauhan rikkominen ja kunnianloukkausrikos tuli sovittelukäsittelyyn. Näiden rikosten määrissä ja osuuksissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisten vuosien aikana. Sovitteluun ohjautuneista rikoksista selvä enemmistö on suhteellisen lieviä rikoksia. Ryöstöjen ja törkeiden pahoinpitelyjen osuus oli 0,9 prosenttia vuonna 2014. Tällaisia vakavia rikoksia on ohjattu sovittelukäsittelyyn viime vuosina noin 100–150 rikosta vuodessa.

Sovittelun osapuolet

Sovitteluun ohjattiin vuoden 2014 aikana kaikkiaan 21 412 henkilöä, joista tekijäksi epäiltyjä oli 11 268 (53 %) ja asianomistajia 11 044 (47 %). Tekijäksi epäillyistä oli miehiä 78 prosenttia (78 % v. 2013). Asianomistajista miehiä oli 57 prosenttia (59 % v. 2013) laskettuna luonnollisista henkilöistä vuonna 2014. Naisten osuus on lisääntynyt sekä epäillyissä että vahingonkärtsijöissä 4–5 prosenttiyksikköä vuosina 2011–2014 edellisiin vuosiin verrattuna. Naisten määrän ja osuuden kasvu johtuu poliisin tietoon tulleiden lähisuhdeväkivaltarikosten kasvusta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ohjautuu tämän vaikutuksesta aikaisempaa enemmän myös sovitteluun ja niissä uhrina on tavanomaisimmin nainen. Kaikista asianomistajista 11 prosenttia (11 % v. 2013) oli oikeushenkilöitä (yrityksiä, valtion tai kuntien hallinnoimia tahoja, asunto-osakeyhtiöitä jne.) vuonna 2014. Oikeushenkilöiden osuus rikosten uhrina ja vahingonkärtsijänä sovittelussa on laskenut 5–6 prosenttiyksikköä viimeisten viiden vuoden aikana. Vähentyminen saattaa johtua yritysten yms. haluttomuudesta lähteä sovittelemaan rikoksia, koska sovitteluun osallistuminen sitoo työvoimaa lyhytaikaisestikin ja saattaa kaiken lisäksi aiheuttaa lisäkustannuksia vahingonkärtsijälle.

Kuvio 3 Rikosten tekijöiksi epäilty ja uhrin rikosten ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa rikoksissa tekohetken iän mukaan, 2014. Lähde: THL

Tekijäksi epäillyistä tekohetken iän mukaan 38 prosenttia (41 % v. 2013) oli alle 21-vuotiaita ja runsas kolmannes (39 %; 36 % v. 2013) 30–64-vuotiaita vuonna 2014. Ikäluokkaan 21–30 vuotta kuului noin viidennes (20 %; 21 % v. 2013). Kolme prosenttia epäillyistä oli 65 vuotta täyttäneitä (kuvio 3).¹ Tekijöiksi epäiltyjen joukko on viime vuosina jonkun verran vanhentunut aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Tekijäksi epäillyistä lapsista ja nuorista (alle 21-vuotiaat) neljännes (25 %; 31 % v. 2013) oli alle 15-vuotiaita ja 43 prosenttia (39 % v. 2013) rikosoikeudellisesti vastuunalaisia alaikäisiä (15–17-vuotiaita) vuonna 2014.

Alle 15-vuotiaiden tekemistä poliisin selvittämistä rikoksista (pl. vähäiset liikenne rikokset) 14 prosenttia ja muiden alaikäisten tekemiksi epäillyistä 7 prosenttia ohjautui sovittelumenettelyyn vuonna 2014, kun vastaava osuus täysi-ikäisten osalta oli 3,4 prosenttia. Nämä luvut kertovat siitä, että sovittelu on vaihtoehto rikosten seuraamusvalikoimassa ennen muuta nuorille rikoksentekijöille, mikä on alun perin ollut tarkoituskin.

Kun sovitteluun tulevissa rikoksissa epäiltyjen osuus painottui lapsiin ja nuoriin, asianomistajissa oli puolestaan selvä enemmistö (76 %; 75 % v. 2013) vähintään 21 vuotta täyttäneitä vuonna 2014. Alle 15-vuotiaita lapsia oli asianomistajina 7 prosenttia (7 % v. 2013) ja 15–17-vuotiaita nuoria 8 prosenttia (7 % v. 2013). Alle 21-vuotiaita oli yhteensä 24 prosenttia (25 % v. 2013) vuonna 2014 (kuvio 3).

¹ Ikäjakautumaa koskeissa tilastotiedoissa ovat mukana sekä rikos- että riita-asiat.

Sovittelun kolmantena osapuolena on puolueeton sovittelija. Aktiivisesti toimineita sovittelijoita oli 1 207 vuonna 2014. Tämän lisäksi reservissä oli eri syiden vuoksi 72 sovittelijaa. Sovittelijoiden määrä on vähentynyt kaksi prosenttia vuodesta 2008. Kun sovitteluun tulleiden tapausten määrä on samanaikaisesti lisääntynyt yhden prosentin, se tarkoittaa, että sovittelijaa kohden laskettujen rikosten määrä on lisääntynyt kolme prosenttia vuonna 2014 (9,1 rikosta/sovittelija) verrattuna vuoteen 2008 (8,8 rikosta/sovittelija).

Sopimukset

Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 6 237 tapauksessa eli 80 prosentissa käynnistyneistä sovitteluprosesseista vuonna 2014 (84 % v. 2013). Lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa sovintoon pääsemisen osuus oli suunnilleen samaa tasoa (83 % v. 2014 ja 87 % v. 2013). Koska sovittelun käynnistyminen ja päättymisen voivat ajoittua eri vuosille, sovittelun onnistumista koskevat prosentit eivät kuvaa tilannetta aivan tarkasti. Kun vastaava osuus lasketaan siten, että käynnistetyistä sovitteluista vähennetään keskeytyneiden tapausten sekä sopimukseen johtamattomien sovittelujen määrät, sopimuksia syntyi 80 prosenttia (81 % v. 2013) käynnistetyistä sovitteluista vuonna 2014.¹ Lisäksi on huomattava, että yhdessä rikoksessa voi olla yhtä useampi epäilty ja/tai asianomistaja, jolloin sopimusta ei ehkä synny kaikkien osapuolten kesken. Tällaiset tapaukset on merkitty tilastoon osasopimuksiksi. Sovinto tilastoidaan myös osasopimukseksi silloin, kun rikoksesta on päästy vain osittain sopimukseen. Yhteensä erityyppisiä osasopimuksia oli 68 (1 % kaikista sopimuksista) vuonna 2014.

Seuraavassa asetelmassa on laskettu käynnistyneiden ja keskeytyneiden sovittelujen sekä sovintoratkaisujen ja sovintoratkaisua vaille jääneiden tapausten osuudet sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista. Siitä nähdään, että sopimusten osuus sovitteluun ohjautuneista tapauksista oli 57 prosenttia (59 % v. 2013) vuonna 2014.

¹ Tässä ei ole huomioitu sitä, että osa sopimukseen johtamattomista sovitteluista voi päättyä tilastovuotta seuraavana kalenterivuonna sopimukseen. Todellinen sopimusten määrä tilastovuonna käynnistyneistä sovitteluista saataisiin laskettua täsmällisesti, jos näiden juttujen etenemistä seurattaisiin yli kalenterivuoden. Nykyisellä tilastoinnilla sopimuksiksi lasketaan myös tilastovuotta edeltävinä vuosina alulle pantujen sovittelujen sovintoratkaisut. Lisäksi on huomattava, että tapaukset, joissa sovittelu keskeytyi tai ei syntynyt sopimusta, on tilastoitu juttukohtaisesti, kun tilasto muuten on rikoskohtainen.

	Sovitteluun ohjautuneet	Käynnistyneet	Keskeytyneet	Ei sopimusta	Sopimus
Rikosten määrä	10 997	7 832	1 004	574	6 254
Osuus määrästä (%)	100 %	73 %	9 %	5 %	57 %

Lähde: THL

Sovittelussa tehtiin erilaisia toimenpidesopimuksia yhteensä 9 469 kappaletta (9 358 v. 2013) vuonna 2014. Sovintoratkaisu voi sisältää samanaikaisesti yhtä useampia korvaus- tai käyttäytymissopimuksia, minkä vuoksi toimenpidesopimusten määrä oli noin 1,4 kertaa suurempi kuin varsinaisten sovintoratkaisujen määrä.

Taulukko 1 Sopimusten sisältö sovitun toimenpiteen mukaan vuonna 2014

	Rahakorvaus	Työkorvaus	Omaisuu- den palautus	Käyttä- tymis- sopimus	Anteeksi- pyyntö	Ei vaati- muksia	Yhteensä
Määrä	3 380	337	36	851	3 821	1 044	9 469
Osuus %	36 %	4 %	0,4 %	9 %	40 %	11 %	100 %
Arvo €	1,7	0,1					
	milj. €	milj. €
Arvo/ sopimus €	504 €	305 €

Lähde: THL

Sopimuksista 36 prosenttia (39 % v. 2013) oli rahakorvauksia ja 4 prosenttia (4 % v. 2013) työkorvauksia vuonna 2014. Lisäksi vuosittain on sovittu muutamista kymmenistä omaisuuden palauttamisista, mikä vastaa 0,5–1,0 prosentin osuutta kaikista toimenpidekorvauksista. Materiaalisten korvausten kokonaisosuus oli siten 40 prosenttia (44 % v. 2013) vuonna 2014. Rahaj- ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli noin 1,8 miljoonaa euroa vuonna 2014. Rahallinen arvo on pysynyt suunnilleen samansuuruisena viiden viimeisen vuoden aikana. Yhtä rahallista sovintotapausta kohden laskettuna korvauksen rahallinen arvo oli 486 euroa vuonna 2014 (452 euroa v. 2012). Näistä pelkkien rahakorvausten vastaava arvo oli 504 euroa (476 euroa v. 2013) vuonna 2014. Rahakorvaus voidaan nykyisin (1.5.2011 alkaen) vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi tuomioistuimessa (Laki riitaasioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta tuomioistuimissa).

Toimenpidesopimuksista 60 prosenttia (56 % v. 2013) oli ns. aineettomia sopimuksia vuonna 2014. Näistä anteeksipyyntöjen osuus oli selvästi suurin (40 % kaikista toimenpidesopimuksista v. 2014; 36 % v. 2013). Erilaisten käyttäytymissopimusten osuus oli 9 prosenttia (10 % v. 2013) vuonna 2014. Käyttäytymissopimuksen sisältönä voi olla esimerkiksi lupaus päihdehoitoon hakeutumisesta. Noin joka kymmenennessä (11 % v. 2014; 10 % v. 2013) toimenpidesopimuksessa rikoksen uhrilla ei ollut mitään vaatimuksia tai hän luopui vaatimuksistaan.

Tilastosta ei ole saatavissa rikoslajikohtaisia tietoja sopimuksista. Myöskään sitä, kuinka hyvin sopimukset täytetään, ei ole olemassa valtakunnallisia tilasto- tai muita seurantatietoja.

Sovittelun merkitys rikosprosessissa

Rikosten sovittelun alkuperä on ns. restoratiivisessa oikeudessa. Sitä voi lyhyesti kuvata formaalisen valtiojohtoisen oikeuden vaihtoehdoksi, missä konfliktit ja oikeudenloukkaukset pyritään korjaamaan omaehtoisesti osapuolten neuvotteluratkaisuilla. Rikosta ei koeta valtiota vastaan suunnatuksi teoksi tai lain rikkomiseksi, vaan ajatuksena on, että osapuolten ja heidän lähiyhteisönsä tulisi itse vuorovaikutuksen keinoin ratkaista keskinäiset konfliktinsa ja koetut vääryyskokemukset. Osapuolten rooli on toimia sovittelussa aktiivisina osallisina ja vaikuttajina, millä vältetään muun muassa oikeudensaannin ulkoistuminen osapuolten edustajien tehtäväksi. Sovittelussa myös oikeuden saatavuutta voidaan parantaa ja kustannuksia vähentää kankeahkoon ja kustannuksia nielevään oikeusprosessiin verrattuna.

Sovittelu alkoi Suomessa viralliseen rikosoikeusjärjestelmään kuulumattomana toimintona, mutta on sittemmin integroitu rikosoikeusjärjestelmään kahta tietä. Rikosoikeusjärjestelmässä sovintomenettelyssä saavutettu sovinto alettiin lakimuutosten jälkeen ottaa huomioon toimenpiteistä luopumisperusteena ja rangaistuksen lieventämisperusteena. Sen jälkeen säädettiin vuonna 2005 sovittelulaki, missä on pyritty huomioimaan rikosoikeudelliset periaatteet sekä kriminaalipoliittiset tavoitteet ja rajattu sovittelu koskemaan ensisijassa vain lieviä rikoksia. Näin sovittelusta on Suomessa tullut pääosin rikosoikeudellisen järjestelmän täydentäjä ja apuorganisaatio, mutta siinä on silti yksittäisiä vaihtoehtoisen käsittelyn ja seuraamuksen elementtejä. Sovittelulla on tuomioistuinkäsittelyä osin korvaava merkitys asianomistajarikoksissa ja joissakin lievemmissä virallisen syyteen alaisissa rikoksissa (ks. Iivari 2010a, 159–160). Sovittelukäsittelyyn on mahdollista ottaa myös alle 15 vuoden iässä tehtyjä rikoksia, joita voidaan oikeusteitse käsitellä vain vahingonkorvauskysymysten osalta. Noin 10 prosenttia sovittelupalvelun tekijäasiakkaista ei ollutkaan saavuttanut rikosoikeudellista vastuukärajaa rikoksen tehdessään vuonna 2014.

Sovittelun selvä kriminaalipoliittinen tavoite on keventää rikosoikeudellista järjestelmää ohjaamalla lievemmat rikokset sovitteluun ja siten pyrkiä välttämään turhia ja raskaita oikeudenkäyntejä. Sovittelun aikaansaama syytevaatimuksen peruuttaminen erityisesti asianomistajarikoksissa ja sovittelun huomioiminen toimenpiteistä luopumisen perusteena ovat keinoja päästä tähän tavoitteeseen. Muita rikosoikeudellisia tavoitteita ovat olleet rangaistusten kasaantumisten ja leimaamisen välttäminen sekä erityi-

sesti nuorten kohdalla uusintarikollisuuden torjuminen. Lisäksi sovittelulla voidaan säästää rikollisuuden aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia ja hyvittää rikoksen uhria oikeusjärjestelmän keinoja konkreettisemmin (ks. Iivari 2010b, 58).

Sovittelulailla pyrittiin saattamaan sovittelupalvelut yhdenmukaisesti koko maahan. Eräin paikoin poliisit ja syyttäjät ovat olleet varsinkin uusilla toimialueilla kuitenkin varovaisempia lähettämään rikoksia sovitteluun kuin niillä paikkakunnilla, missä sovittelua oli jo ennen sovittelulain voimaantuloa. Tämä koskee varsinkin vakavien rikosten ja lähisuhdeväkivallan lähettämistä sovitteluun (Iivari 2010a, 158). Tällaisia rikoksia ei voida sovittelulain perusteella aina ottaa sovitteluun, vaikka ne eivät olisi tulleet poliisin tietoon ja oikeusprosessin käsiteltäviksi.

Eräs sovittelun kitkakohta johtuu rikosprosessiin tulleesta nopeutetusta kirjallisesta käsittelystä. Syyttäjillä on tulostavoitteena käsitellä osa rikoksista kirjallisessa menettelyssä, mikä voi rajoittaa juttujen lähettämistä sovitteluun. Jos jutut kyetään käsittelemään sovittelussa nopean aikataulun puitteissa, tätä ongelmaa ei välttämättä esiinny. Käytännöt asiassa voivat vaihdella, mikä horjuttaa sovittelun yhdenmukaista käyttöä (Iivari 2010a, 92–93).

Sovittelun osuus on suhteellisen merkittävä rikosoikeudellisten seuraamusten joukossa silloin, kun kyse on sovitteluun hyvin sopivista rikoksista kuten pahoinpitelyistä, vahingontekorikoksista, kotirauhan rikkomisista ja kunnianloukkauksista sekä useista lasten ja nuorten tekemistä rikoksista. Näissä tapauksissa 10–25 prosenttia selvitetystä rikoksista ohjautuu sovitteluun. On kuitenkin myös huomattava, että noin 40 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikoksista ei johda sopimukseen. Näissä tapauksissa sovittelu ei käynnisty syystä tai toisesta lainkaan, keskeytyy myöhemmin sovitteluprosessin aikana tai osapuolet eivät pääse sovintoon.

Sovittelusta annetun lain valmistelussa arvioitiin, että vuositasolla voisi tulla soviteltavaksi noin 12 000 rikostapausta, jos sovittelutoiminta on hyvin järjestetty ja yhteistyö viranomaisten kesken toimii. Vuonna 2011 tämä määrällinen arvio on jo ylitetty. Sovittelutoiminnassa ei välttämättä ole edes resursseja tätä suuremman tapausmäärän sovitteluun. Samoihin aikoihin sovittelulain kanssa säädetty kirjallinen menettely ohjaa huomattavan suuren osan niistä lievemmistä rikoksista, jotka voisivat olla sovittelun kohteina, kirjalliseen menettelyyn, mikä voi vähentää sovitteluun tulevien tapausten määrää.

Sovittelun oikeudelliset vaikutukset

Rikos tulee pääsääntöisesti sovitteluun poliisin tai syyttäjän aloitteesta (97 %). Tämä tarkoittaa, että valtaosa sovittelutapauksista on tullut poliisin tietoon ennen sovitteluprosessin alkamista. Sovittelutoimiston tulee viipymättä ilmoittaa poliisi- ja syyttäväviranomaisille päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta tapausta sovitteluun tai keskeyttänyt sovittelun. Sopimukseen johtaneesta sovittelusta sovittelutoimiston tulee sovittelulain mukaan toimittaa sovittelun päätyttyä poliisi- ja syyttäväviranomaisille tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta. Näin juttu palautuu sovittelun tai sen epäonnistumisen jälkeen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Muiden kuin näiden kyseisten viranomaisten aloitteesta tapahtuneesta sovittelusta poliisi ja syyttäjät saavat sovittelutoimiston antamista tiedoista ensi kertaa tiedon rikoksesta, jos lakia tältä osin tiukasti noudatetaan.

Eri lainkohtien nojalla sovittelulla on vaikutuksia rikosasioiden käsittelyn etenemiseen ja seuraamuksiin. Sovittelulaki ja -asetus sisältävät säännöksiä muun muassa sovittelun aloittamisen edellytyksistä ja sovitteluprosessista. Esitutkintalaki sisältää mahdollisuuden lopettaa tai rajoittaa esitutkintaa ja saavutetulla sovinnolla voi olla poliisin ja syyttäjän päätöksenteossa merkitystä. Lisäksi sovinto voi olla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisperuste ja rangaistuksen lieventämisperuste. Rikosprosessissa huomioon otettava sovinto voi syntyä sovittelulain mukaisessa sovittelussa mutta myös muulla tavoin. Tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia ja pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ovat laissa yleensä sovintoon rinnastettavia keinoja, jolloin voidaan osin välttyä siltä, että rikoksista epäillyt joutuvat eriarvoiseen asemaan tilanteissa, joissa epäillyllä olisi halu pyrkiä sovintoon mutta uhri ei halua sovittelua.

Poliisilla tai syyttäjällä on sovittelun jälkeen (tai muutoinkin) eräin poikkeuksin lopetettava esitutkinta asianomistajarikoksissa (ETL 3:4), jos asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota kokonaisuudessaan voidaan pitää ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9). Sovittelu ja siinä saavutettu sovinto eivät siten automaattisesti johda esitutkinnan lopettamiseen, vaan edellyttävät sitä, että asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa tai luopuu siitä. Syyttäjä voi myös tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä (asianomistajarikoksissa ja virallisen syytteen alaisissa rikoksissa), ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muun muassa osapuolten saavuttaman sovinnon vuoksi eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:10).

Syyttäjällä on mahdollisuus tehdä ROL 1:7–8 ja eräiden erityissäännösten perusteella syyttämättä jättämis päätös, missä saavutettu sovinto ja mahdollisesti myös epäillyn halukkuus sovintoon otetaan huomioon ns. kohtuusperusteen käytössä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen jutussa, tuomioistuimella on mahdollisuus ottaa asianosaisten kesken saavutettu sovinto huomioon rangaistusta lieventävänä (RL 6:6) seikkana. Saavutettu sovinto voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen (RL 6:8). Sovittelu voidaan huomioda myös perusteena RL 6:12 tuomitsematta jättämiselle. Syyttäjällä on myös mahdollisuus peruuttaa syyte (ROL 1:12), jos asia on ehditty viedä tuomioistuimeen ennen kuin sovintoratkaisusta on tullut tieto syyttäjälle ja tiedolla olisi ollut vaikutusta syyttäjän ratkaisuun. Syyttäjä voi myös luopua syytteestä, jos syyte olisi uuden tiedon valossa hylättävä.

Sovitteluun ohjattujen ja soviteltujen tapausten poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuin käsittelystä ei ole tuotettuna erikseen tilastotietoja. Sovittelun asemasta oikeuskäsittelyssä ja sen oikeudellisista vaikutuksista ei ole saatavilla valtakunnallista tutkimustietoa.

Yhteenveto

- § Sovitteluun ohjautui noin 7 700 rikosjuttua ja niistä purettuina noin 11 000 rikosta vuonna 2014. Määrä on lisääntynyt sovittelulain voima-
saolon aikana 15 prosenttia.
- § Sovitteluun soveltuvien rikoslajien rikoksista noin joka kymmenes tulee
sovitteluun. Poliisin selvittämistä pahoinpitelyrikoksista vajaa neljännes
(23 %) ohjautui sovitteluun vuonna 2014.
- § Aloite sovitteluun tulee pääasiallisesti poliisilta (noin 80 % aloitteista).
- § Sovitteluun ohjatuista rikoksista yli puolet (52 %) oli pahoinpitelyrikok-
sia vuonna 2014. Pahoinpitelyrikosten määrä ja osuus sovitteluun tulevis-
ta on kasvanut lieviä pahoinpitelyjä koskevan syyteoikeuden muutoksen
vuoksi selvästi vuosina 2011–2014 edellisistä vuosista ja sen seurauksena
varsinkin lähisuhdeväkivaltaa koskevat jutut ovat lisääntyneet.
- § Vahingonteot, kotirauhan rikkomiset ja kunnianloukkaukset ovat pahoin-
pitelyjen jälkeen suhteellisesti yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset.
- § Tekijäksi epäillyistä 38 % oli tekohetkellä alle 21-vuotiaita. Lasten ja
nuorten tekemiksi epäiltyjä rikoksia tulee sovitteluun myös suhteellisesti
selvästi eniten.
- § Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 80 %:ssa rikoksista.
Sovitteluun tulleista rikoksista vastaava osuus oli 57 %. Sovittelu ei alka-
nut tai se keskeytyi 43 %:ssa tapauksista.
- § Sopimuksista 36 % oli rahakorvauksia ja 4 % työkorvauksia. Näiden ra-
hallinen arvo oli 1,8 miljoonaa euroa.
- § Sovittelun merkitys on suuri nuorille suunnattuna seuraamusvaihtoehtona
ja sellaisissa rikoslajeissa, joita ohjautuu sovitteluun suhteellisesti eniten
rikoslajeista kuten pahoinpitelyjä ja vahingontekoja. Sovittelu pääosin
täydentää rikosoikeudellista järjestelmää siten, että turhilta ja raskailta oi-
keudenkäynneiltä voidaan välttyä.
- § Sovittelulla on vaikutusta rikosasioiden käsittelyyn ja seuraamuksiin. So-
vittelun jälkeen on enemmän lainmukaisia perusteita tehdä esitutinnan
lopettamis- tai rajoittamispäätös, toimenpiteistä luopumuspäätös ja tuo-
mioistuinkäsittelyyn menneiden rikosten osalta lieventää rangaistusta.

LIITETAULUKOT

- 1 Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2010–2014
- 2 Aika rikoksen tekopäivästä käräjäoikeuden ratkaisuun eräissä yleisissä rikoksissa [kk]
- 3 Rangaistukseen tuomitut vuosina 2000–2014
- 4 Seuraamukset rikoksittain vuonna 2014
- 5 Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2012–2014

LIITETAULUKKO 1

Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2010–2014

	Henki- rikokset (RL 21:1-3)	Pahoimpitelyt (RL 21:5-6)	Varkaudet (RL 28:1-2)	Petokset (RL 36:1-3; ml. yritykset)	Ryöstöt (RL 31:1-2)	Raiskaukset (RL 20:1-3; ml. yritykset)	Vero- petokset (RL 29:1-3)	Kirjanpito- rikokset (RL 29:9,9a,10)	Velallisen rikokset (RL 39:1-3,1a)	Ratti- juopumus (RL 23:3-4)	Huumausaine- rikokset (RL 50:1-2)	Kavallus- rikokset (RL 28:4-6)
Yksikkönä rikos												
Polisi												
a) Polisille tietoon tulleet rikokset (N)	509	129 055	372 257	94 857	7 959	4850	5 223	3841	2193	97 325	42 383	16 453
b) Polisin selvittämät rikokset (N)	442	100 700	63 284	73 336	4143	3364	5352	3978	2078	96 331	34 384	7 303
- selvitysprosentti	86,8	78,0	17,0	77,3	52,1	69,4	102,5	103,6	94,8	99,0	81,1	44,4
c) Polisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	397	95 502	61 541	66 882	3992	3202	5213	3899	2035	95 703	33 864	5 780
- % tietoon tulleista rikoksista	78,0	74,0	16,5	70,5	50,2	66,0	99,8	101,5	92,8	98,3	79,9	35,1
- % selvitetystä rikoksista	89,8	94,8	97,2	91,2	96,4	95,2	97,4	98,0	97,9	99,3	98,5	79,1
d) Polisin luokittelemat ei-rikokset (N)	66	3348	5 985	6705	160	482	42	64	37	8 413	2464	1661
- % tietoon tulleista rikoksista	13,0	2,6	1,6	7,1	2,0	9,9	0,8	1,7	1,7	8,6	5,8	10,1
e) Vähäpätöisinä ilmoittamatta jätetyt	-	1032	74	86	-	-	14	6	1	1	89	33
- % tietoon tulleista rikoksista	-	0,8	0,02	0,1	-	-	0,3	0,2	0,046	0,001	0,2	0,2
Syyttäjä												
f) Rangaistusmääräys (N)	-	2	3	6229	-	-	1917	-	-	2	2	391
- % tietoon tulleista rikoksista	-	-	0,0008	6,6	-	-	36,7	-	-	0,002	0,005	2,4
g) Syytteen nostaminen (N)	437	69552	65540	45709	3739	1432	3585	4532	1937	94186	29144	4660
- % tietoon tulleista rikoksista	85,9	53,9	17,6	48,2	47,0	29,5	68,6	118,0	88,3	96,8	68,8	28,3
h) Syytetyt rikokset ja rangaistusmääräykset yhteensä	437	69554	65543	51938	3739	1432	5502	4532	1937	94188	29146	5051
- % tietoon tulleista rikoksista	85,9	53,9	17,6	54,8	47,0	29,5	105,3	118,0	88,3	96,8	68,8	30,7
- % syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista	110,1	72,8	106,5	77,7	93,7	44,7	105,5	116,2	95,2	98,4	86,1	87,4
Käräjäoikeus												
i) Syyksi luetut rikokset (N)	399	60781	59582	41401	3285	977	2747	3840	1574	92785	27827	3974
- % tietoon tulleista rikoksista	78,4	47,1	16,0	43,6	41,3	20,1	52,6	100,0	71,8	95,3	65,7	24,2
- % syytetyistä rikoksista	91,3	87,4	90,9	90,6	87,9	68,2	76,6	84,7	81,3	98,5	95,5	85,3
j) Hylätyt syytteet (N)	38	6797	5195	3737	408	440	719	635	336	920	1171	549
- % syytetyistä rikoksista	8,7	9,8	7,9	8,2	10,9	30,7	20,1	14,0	17,3	1,0	4,0	11,8
Kaikki rikostuomiot												
k) Syyksi luetut rikokset ja rangaistusmääräykset	399	60783	59585	47630	3285	977	4664	3840	1574	92787	27829	4365
- % tietoon tulleista rikoksista	78,4	47,1	16,0	50,2	41,3	20,1	89,3	100,0	71,8	95,3	65,7	26,5
Yksikkönä henkilö												
Polisi												
a) Rikoksista epäillyt (N; brutto)	533	113 081	98793	89935	7109	3506	7036	6 198	2 907	96 540	38 754	8 064
b) Rikoksista epäillyt (N; netto)	497	72510	18398	23117	4924	2186	2134	4 287	956	66 678	17 619	4219
Syyttäjä												
c) Rangaistusmääräys (N)	-	2	3	6229	-	-	1917	-	-	2	2	391
d) Oikeudessa syytetyt (N)	386	50587	22094	21602	2705	732	1294	3126	579	78878	18058	2770
e) Syytetyt henkilöt ja rangaistusmääräykset yhteensä	386	50589	22095	22869	2850	964	3211	3126	699	79284	18060	3041
f) Syyttämättä jätetyt*	50	29651	10 408	6407	1291	913	613	1288	389	2493	3647	1453
Käräjäoikeus												
g) Rikoksiin syylliset (N)	366	45329	20688	15128	2666	722	1048	2776	569	78519	17605	2286
- % syytetyistä	94,8	89,6	93,6	70,0	98,6	98,6	81,0	88,8	98,3	99,5	97,5	82,5
h) Hylätyt syytteet (N)	19	3804	1081	1267	145	232	207	327	120	406	380	271
- % syytetyistä	4,9	7,5	4,9	5,9	5,4	31,7	16,0	10,5	20,7	0,5	2,1	9,8
Kaikki tuomitut												
i) Tuomitut henkilöt ja rangaistusmääräykset	366	45331	20689	21357	2666	722	2965	2776	569	78521	17607	2677
- % syytetyistä	94,8	89,6	93,6	98,9	98,6	98,6	229,1	88,8	98,3	99,5	97,5	96,6

*Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015, minkä vuoksi viimeisimmät saatavissa olevat tiedot syyttämättä jätetyistä koskevat vuotta 2013. Taulukossa onkin esitetty tuorein käytettävissä oleva tieto eli vuotta 2013 koskevat luvut syyttämättä jätetyistä.

LIITETAULUKKO 2

Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2014

	Syytetyt	Tuomitut	Vankila	YKP	Ehdl	+ osakko	Sakko	Oikeud. tuomitut	RM-sakko	Muu	Rikesakko
1980	329344	321476	10326	.	14556	5803	47401	72283	249006	187	.
1981	333939	325837	10438	.	14338	5840	47916	72692	252952	193	.
1982	330995	322901	11304	.	14027	5477	47755	73086	249582	233	.
1983	359234	350780	11664	.	14934	6405	50983	77581	272984	215	45517
1984	332669	324500	11695	.	14069	5850	50145	75909	248337	254	120810
1985	332688	325057	11319	.	14566	6252	49956	75841	248969	247	94738
1986	353930	346331	11467	.	15601	6909	50774	77842	268300	189	92750
1987	382955	374769	11915	.	15937	6877	53075	80927	293699	143	91451
1988	393441	385525	11061	.	15955	7434	52475	79491	305911	123	79143
1989	401375	394035	11245	.	16601	7929	53036	80882	313067	86	66758
1990	401109	393605	11657	.	17428	8472	52542	81627	311889	89	69229
1991	412022	404884	11533	.	16312	8526	51950	79795	325030	59	67143
1992	397595	390862	11538	.	15638	7743	47480	74656	315940	266	78802
1993	393052	386863	9563	563	14250	6371	41168	65544	321060	259	79055
1994	365636	359656	7699	1487	12936	5741	38862	60984	298408	264	64793
1995	344801	338960	6754	2803	13624	6801	38027	61208	277530	222	52009
1996	344153	328451	6101	3277	13039	6740	36330	58747	269501	203	63478
1997	313158	307352	5970	3533	12962	6809	35132	57597	249460	295	58861
1998	328119	323662	6652	3957	12963	7397	33927	57499	264930	1233	62006
1999	297381	292524	7668	3658	12549	6848	34226	58101	232873	1550	69210
2000	266059	260573	8151	3413	13974	7146	37514	63052	196156	1365	103499
2001	308802	303053	8352	3388	14342	7412	38948	65030	236448	1575	103013
2002	261225	255802	8487	3313	14774	7823	36584	63158	191011	1633	96608
2003	288905	283755	8307	3297	15074	8094	36460	63138	218883	1734	99099
2004	307956	302378	8849	3621	16168	9320	39420	68058	232613	1707	109634
2005	310596	305029	8633	3370	15759	8930	38291	66053	237472	1504	110977
2006	300447	295008	7977	3310	15515	8755	36813	63615	229731	1662	108446
2007	328909	323751	7399	3312	15960	9353	36696	63367	258890	1494	133833
2008	325785	320533	7186	3222	16000	9038	37615	64023	255037	1473	201742
2009	278603	273468	6988	2921	15594	7972	37477	62980	208983	1505	274460
2010	277982	273038	6657	2676	15099	7553	36120	60552	210906	1580	291283
2011	274970	269867	6399	2496	15075	7509	36645	60615	207679	1538	301191
2012	257729	252513	5886	2387	14582	7069	36463	59318	191483	1503	269661
2013	240487	235686	5468	2100	13813	6273	33746	55127	179184	1164	254131
2014	225199	221399	5273*	1926	13580	5905	33604	56968	164431	1543	261457

YKP = Yhdyskuntapalvelu (vuodesta 1993), Ehdl = Ehdollinen vankeusrangaistus, osakko = ehdollisen vankeusrangaistuksen oheissakko, RM-sakko = rangaistusmääräyksellä sakkoon tuomittu.

Vankila sisältää myös tuomitut, joissa aikaisempi rangaistus on katsottu riittäväksi seuraamukseksi.

Muu sisältää uhkasakkoon tuomitut sekä nuorisorangaistukset. Rikesakko vuodesta 1983.

Lähde: Tilastokeskus

*Vuoden 2014 luku ei ole täysin vertailukelpoinen edellisten vuosien lukujen kanssa.

LIITETAULUKKO 3

Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2000–2014

Luku ja §	Nimike	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kaikki rikokset		261680	304195	256813	284686	303389	306055	295868	324515	321271	548695	564978	571760	522835	490412	482699
Rikoslakirikokset		173140	206466	179229	202201	218459	222045	219391	241645	237782	206430	206105	202961	191045	182718	173089
11	11:1,1 Joukkotuhonta	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
	11:10 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	3	-	-	3	-	1	2	4	5	1	1	13	4	3
	11:11 Syrjintä	12	15	13	28	18	13	18	20	9	6	5	4	4	4	5
12	12:5,1-2 Vakoilu	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	14:02 Vaalilahjonta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1
	14:5,1-2 Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-
15	15:1 Perätön lausuma tuomioistuimessa	42	46	43	54	43	52	47	24	35	36	29	22	18	27	23
	15:2 Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	76	64	98	79	102	89	90	101	93	94	90	111	88	50	50
	15:4 Tuottamuksellinen perätön lausuma	5	4	1	4	2	-	4	2	2	1	1	-	1	-	-
	15:5 Yritetty yllytys perättömään lausumaan	2	6	3	1	-	8	4	5	5	8	4	9	6	2	4
	15:6 Väärä ilmianto	41	38	37	48	63	63	58	59	73	67	80	73	80	64	59
	15:7 Todistusaineiston vääristeleminen	1	2	1	1	1	2	1	2	-	1	-	1	3	1	2
	15:8 Törkeä todistusaineiston vääristeleminen	-	-	1	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-
	15:9 Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	16	29	32	42	56	48	34	55	63	62	53	57	56	51	73
	15:10 Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	3	4	-	1
	15:11,1 Rikoksentehtäjän suojeleminen	15	14	19	7	19	14	16	12	11	9	14	12	6	9	2
16	16:1 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	233	250	244	262	239	243	255	280	248	266	244	209	249	267	216
	16:2 Virkamiehen vastustaminen	425	630	552	647	694	729	797	971	1083	896	908	1051	995	903	824
	16:3 Haitanteko virkamiehelle	1289	1616	1361	1506	1514	1458	1428	1561	1736	1419	1438	1480	1384	1302	1112
	16:4 Niskoittelu poliisia vastaan	587	809	721	727	797	899	858	1095	1071	884	884	1027	911	780	665
	16:4a Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan	2	15	16	12	13	9	13	21	16	16
	16:5 Väärän henkilötiedon antaminen	549	725	640	601	678	637	639	650	705	526	663	558	534	448	380
	16:6 Sakkovilppi	53	22	12	8	10	9	6	4	2	2	2	2	5	2	-
	16:7,1 Rekisterimerkintärikos	111	121	136	181	177	181	252	204	236	270	295	291	226	174	223

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys.	1	1	3	-	3	-	7	4	5	2	3	6	-	6	1
16:8	Väärän todistuksen antaminen viranom.	11	9	4	5	2	11	10	9	8	16	8	18	12	6	10
16:9	Virkavallan anastus.	12	2	2	4	4	4	3	6	7	7	6	6	4	10	3
16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	159	190	174	187	215	224	206	233	235	241	216	186	206	208	190
16:10	Omaisuuutta kosk. viranomaiskiellon rik.	6	10	15	16	17	12	14	13	21	12	4	15	8	5	10
16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen.	-	2	2	2	5	5	9	9	9	17	8	3	3	6	4
16:13	Lahjuksen antaminen.	1	1	-	1	3	17	3	7	2	-	4	1	-	1	3
16:14	Törkeä lahjuksen antaminen.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-
16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen.	5	8	4	3	7	4	7	4	5	6	1	2	6	4	3
16:15,2	Vangin laittoman vapauttamisen yritys.	-	-	-	2	-	-	1	1	4	2	-	-	1	1	-
16:16	Vangin karkaaminen.	44	43	42	38	32	24	33	23	27	33	18	17	12	17	19
16:17	Vangin varustaminen aseella.	3	12	15	11	13	15	5	7	4	3	-	2	5	1	1
17 17:1	Julkinen kehottaminen rikokseen.	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	1	-
17:2	Mellakka	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustam. ...	718	1054	843	1172	1261	1401	1466	1852	2343	1825	2120	2195	2073	2082	1838
17:7,1	Valtionrajarikos.	25	17	4	-	4	1	3	4	8	13	4	7	8	9	11
17:7a,1	Lievä valtionrajarikos.		37	35	55	67	73	70	114	157	85	186	107	81	93	147
17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	3	5	16	11	14	12	11	13	14	21	40	32	34	31	30
17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.	3	8	6	4	6	5	6	2	10	2
17:9	Omarkädenoikeus.	33	27	25	43	27	29	30	21	20	12	9	14	4	6	11
17:10	Uskonrauhan rikkominen.	1	-	1	2	1	-	-	-	2	1	-	2	2	-	-
17:12	Hautarauhan rikkominen.	16	12	2	-	2	3	2	7	4	2	5	2	2	-	-
17:13	Ilkivalta.	307	444	288	290	144	133	115	167	118	117	96	89	84	43	51
17:14	Eläinsuojelurikos.	48	66	53	70	75	85	103	87	89	100	98	115	98	145	130
17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos.	1	3	6	6
17:15	Lievä eläinsuojelurikos.	19	30	15	18	23	28	18	40	20	17	20	24	30	21	18
17:16b	Arpajaisrikos.	-	-	3	1	2	19	11	1	2	1	3	-	-	-	-
17:16c	Rahankeräysrikos.	1	3	5	1	5	1	-	2	5	-

Luku ja §	Nimike	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
17:17,1	Väkivaltakuvauksen levittäminen.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	
17:18,1	Sukupuolisiveellisyttä loukk. kuvan lev.	5	2	-	1	2	21	8	3	11	26	35	15	17	35	29	
17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta es. kuvan lev.	1	1	2	4	10	13	12	11	13	8	
17:19	Sukupuolisiveellisyttä loukk. lasta es.	1	3	2	9	14	22	10	21	14	23	29	19	24	27	21	
17:20	Sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkin. ...	1	-	-	-	3	2	3	-	3	-	-	-	-	2	-	
17:21	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaam. .	317	383	288	329	198	241	219	250	221	221	203	215	190	182	140	
17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.										-	2	1	-	-	-	
20	20:1,1-2	Raiskaus.	30	33	49	40	48	59	40	60	48	69	51	74	111	114	91
	20:1,3	Raiskauksen yritys	13	17	10	12	17	10	14	13	21	14	11	16	19	12	12
	20:2,1	Törkeä raiskaus.	7	10	4	9	8	4	5	6	13	15	9	16	18	8	7
	20:2,2	Törkeän raiskauksen yritys.	-	2	-	1	-	1	2	1	1	-	-	-	-	1	
	20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.	7	10	7	2	25	21	25	19	21	18	22	22	40	22	33
	20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys.	3	4	5	3	1	3	6	5	6	3	2	1	3	4	3
	20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.	20	11	13	9	11	13	9	8	16	15	10	16	30	32	41
	20:4,2	Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys.	-	2	1	1	2	2	2	1	2	-	-	3	3	-	
	20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö.	15	15	33	52	29	74	71	71	82	76	58	84	37	10	16
	20:5,3	Seksuaalisen hyväksikäytön yritys.	1	4	2	1	3	3	2	-	3	4	1	1	2	-	1
	20:6,1,3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.	82	103	123	125	176	189	220	241	272	236	246	232	221	199	210
	20:6,4	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys. ...	5	2	6	4	2	7	8	9	10	11	9	10	7	5	8
	20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. ...	10	16	24	32	26	30	33	24	38	32	43	34	61	87	116
	20:8,1-2	Seksikaupan koht. olevan hlön hyväksikäyt.	1	2	29	5	-	-	40	3	
	20:8a,1-2	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.	1	1	2	2	1	-	1	-	1	1	2	-	3	-	
	20:8a,3	Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	2	1	2	-	-	4	1	-	2	-	2	3	
	20:9,1	Paritus	6	27	66	21	14	10	12	8	3	12	21	5	4	7	6
	20:9a,1	Törkeä paritus.	4	-	4	-	2	6	-	2	8	2
	20:9,2	Parituksen yritys	-	-	-	-	-	4	1	-	-	-	-	1	-	-	

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
21 21:1	Tappo.	65	68	80	64	59	77	56	63	73	50	48	52	40	43	55
21:1,2	Tapon yritys.	78	95	99	93	109	104	93	100	104	103	101	108	99	100	108
21:2,1	Murha.	14	24	27	23	21	38	18	16	17	21	25	30	31	23	18
21:2,2	Murhan yritys.	5	6	6	7	2	10	4	7	15	9	7	3	6	12	13
21:3,1	Surma.	2	3	1	3	4	1	-	-	2	2	-	-	-	-	1
21:3,2	Surman yritys.	1	-	1	2	1	-	1	-	-	2	-	1	-	2	-
21:4,1	Lapsensurma.	1	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-
21:5	Pahoinpitely (+yritys).	7545	7958	7937	8648	9290	9188	9066	8488	9420	8746	8605	8664	8984	8509	7556
21:6	Törkeä pahoinpitely (+yritys).	677	759	695	663	699	759	642	678	753	727	645	655	624	576	513
21:7	Lievä pahoinpitely.	1132	1330	1034	1236	1265	1192	1234	1256	1327	967	999	1390	1677	1369	1156
21:8	Kuolemantuottamus.	90	90	87	94	113	98	95	98	95	78	67	68	71	68	47
21:9	Törkeä kuolemantuottamus.	8	10	14	20	26	16	20	26	30	21	19	25	19	18	11
21:10	Vammantuottamus.	312	330	323	293	368	351	348	395	373	370	373	382	383	364	364
21:11	Törkeä vammantuottamus.	17	14	13	17	22	19	19	13	17	15	11	15	11	16	21
21:12	Tappeluun osallistuminen.	1	-	1	-	-	2	2	-	5	-	-	5	-	-	-
21:13	Vaaran aiheuttaminen.	64	52	52	61	56	64	59	74	64	47	57	52	53	47	48
21:14	Heitteillepano.	7	3	11	10	6	7	13	11	17	16	15	17	20	14	19
21:15	Pelastustoimen laiminlyöminen.	3	2	5	11	5	7	4	6	3	9	10	10	2	10	-
23 23:1, 1-2	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen.	70406	93336	76792	91556	100658	106729	106446	121525	112520	91535	84678	86206	79733	77995	73731
23:2, 1-2	Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantam.	1442	1501	1811	2118	2663	2945	3048	3316	3000	2753	2406	2415	2356	2392	2533
23:3	Rattijuopumus.	7164	7684	7882	7513	8697	8524	8501	9524	9373	8415	7355	7331	6894	6118	6242
23:4	Törkeä rattijuopumus.	11025	11353	11831	11883	13649	12985	12672	13100	12496	10902	10066	9761	9186	8173	7395
23:5,1	Vesiliikennejuopumus.	400	412	457	413	457	447	469	456	443	470	330	372	415	301	353
23:6	Ilmaliikennejuopumus.	-	-	1	2	-	3	-	1	-	2	2	2	-	2	3
23:7	Junaliikennejuopumus.	-	4	2	3	2	1	-	-	-	2	1	2	-	-	-
23:8	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle.	1043	1080	1151	1065	1227	1072	1026	1012	929	812	714	709	627	446	446
23:9	Liikennejuopumus moottorittomalla ajon.	58	71	48	67	55	43	60	35	46	34	43	36	25	19	22
23:10	Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta.	8369	9948	8471	10134	11689	12253	12581	14634	14359	12895	13568	12962	12862	11238	10903

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
23:11	Liikennepako tieliikenteessä.	14	21	21	21	14	19	24	12	19	9	14	13	12	15	10
23:11a,1	Liikenteen häirintä.	21	21	28	16	15	22	19	20	12	21	17	16	11
24 24:1	Kotirauhan rikkominen.	503	456	462	487	458	430	449	401	377	347	359	380	306	260
24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen.	81	78	109	112	125	107	107	91	85	92	76	88	84	117
24:3	Julkisrauhan rikkominen.	72	72	62	88	65	52	41	34	28	55	30	23	30	16
24:4	Törkeä julkisrauhan rikkominen.	6	2	5	1	-	1	1	-	8	-	-	6	-	-
24:5-7	Salakuuntelu- ja katselu.	2	6	1	6	4	10	9	2	8	6	7	6	8	13
24:8,1	Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäm.	3	8	4	10	3	11	7	7	7	8	7	12	12	11
24:9	Kunnianloukkaus.	207	205	220	264	233	289	241	319	257	273	241	206	219	197
24:10	Törkeä kunnianloukkaus.	4	6	8	6	17	11	15	28	10	20	15	15	12	18
25 25:1	Vapaudenriisto.	35	30	40	23	42	32	49	34	47	29	37	30	27	31	23
25:2	Törkeä vapaudenriisto.	15	7	7	8	14	14	8	9	9	14	16	21	14	8	5
25:3a,1-2	Törkeä ihmiskauppa.	-	7	-	5	-	-	1	1	1	-
25:4,1	Panttivangin ottaminen.	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
25:5	Lapsen omavaltainen huostaanotto.	3	4	12	1	4	2	8	3	3	2	1	1	-	5	4
25:5a	Lapsikaappaus.	-	-	-	1	3	5	1	2	4	1
25:6	Tuottamuksellinen vapauden riisto.	2	1	-	2	2	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-
25:7	Laiton uhkaus.	511	564	588	664	699	716	729	695	814	886	928	889	896	793	764
25:8	Pakottaminen.	39	44	30	31	37	36	35	34	23	17	44	35	20	25	19
[27]	Kunnian ja yksityiselämän loukkaam.]	181
28 28:1	Varkaus tai sen yritys.	6248	5954	5348	4994	5087	4435	4027	3721	3705	4030	3953	3872	3513	3169	3263
28:2	Törkeä varkaus tai sen yritys.	627	608	536	522	503	493	517	473	456	488	565	612	640	567	535
28:3	Näpistys tai sen yritys.	27035	31540	23609	27968	27873	26477	26174	28907	30591	27202	33161	28628	26075	25517	22994
28:4,1-3	Kavallus.	404	391	380	423	374	333	312	256	240	267	245	236	265	250	262
28:5,1	Törkeä kavallus.	95	99	90	104	116	101	123	120	110	97	130	140	129	146	130

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
28:6	Lievä kavallus	304	320	340	443	558	465	335	290	251	239	150	169	140	139	141
28:7,1	Luvaton käyttö	1120	1157	1067	561	248	223	203	184	209	169	160	172	184	101	108
28:7,2	Luvattoman käytön yritys	189	181	159	68	8	2	3	3	1	1	1	-	7	1	2
28:8,1	Törkeä luvaton käyttö	12	1	10	6	-	1	2	-	1	3	2	1	3	4	1
28:9	Lievä luvaton käyttö	269	296	221	219	238	181	177	147	110	96	81	71	73	59	60
28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	529	984	893	732	583	570	580	507	440	397	320	280
28:9a,2	Moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys	100	96	54	81	83	78	62	48	46	84	57	59
28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	8	6	1	6	4	8	2	5	3	5	-	5
28:9b,2	Moottorikulkuneuvon törkeän käyttövarkauden	.	.	.	2	2	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-
28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	22	23	21	10	3	5	7	6	4	7	4	5
	Muut rikokset RL 28 lukua vastaan	68	86	127	283	233	219	201	176	203	195	199	185	201	195	178
29 29:1	Veropetos	240	228	269	213	180	156	115	155	195	239	122	147	86	69	107
29:2	Törkeä veropetos	137	122	200	191	188	227	265	225	193	212	92	86	113	92	83
29:3	Lievä veropetos	1201	1028	803	740	664	633	503	515	470	438	456	412	271	293	536
29:4	Verorikkomus	54	44	42	58	111	106	85	74	37	26	23	15	9	11	11
29:5...8	Avustusrikokset	15	23	5	8	12	9	8	4	3	10	5	6	1	2	3
30	Elinkeinorikokset	467	360	387	334	363	385	378	431	458	553	564	614	560	534	556
31 31:1...2	Ryöstörikokset	474	486	475	530	453	573	532	572	543	534	543	564	531	524	575
31:3...4	Kiristys ja törkeä kiristys	10	17	19	26	31	22	8	25	29	21	16	18	38	30	15
32	Kätkemisrikokset	1410	1394	1210	1167	1294	1028	962	910	793	720	707	667	668	584	567
33 33:1	Väärennys	628	748	779	761	802	702	706	616	698	753	781	829	681	655	519
33:2	Törkeä väärennys	17	5	8	14	8	9	4	11	3	5	14	4	11	14	5
33:3	Lievä väärennys	305	339	258	337	341	288	284	258	267	331	311	422	317	349	308
	Muut RL 33 lukua vast. suor. väärennysrikokset	12	32	35	38	27	38	23	24	173	83	93	96	74	66	64

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
34 34:1,1-2	Tuhotyö	72	59	48	45	45	59	54	59	50	65	47	56	38	34	27
34:1,3	Tuhotyön yritys.	11	13	9	15	12	17	3	4	7	8	13	11	5	12	9
34:2,1	Liikennetuhotyö.	1	3	4	2	-	2	3	1	1	-	1	4	-	2	1
34:3,1	Törkeä tuhotyö.	-	2	2	1	1	-	2	1	1	1	1	6	3	1	2
34:7	Yleisvaaran tuottamus.	33	23	31	37	30	25	25	24	19	18	18	16	19	12	10
34:9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	-	2	3	2	1	1	-	1	1	1	2	-	2	-	1
34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.										6	1	2	2	2	3
34:10	Perätön vaarailmoitus.	37	36	34	58	48	37	32	32	45	68	55	50	43	39	43
35 35:1	Vahingonteko.	1691	1864	1685	1702	1569	1533	1531	1498	1504	1523	1336	1260	1135	1155	1072
35:2	Törkeä vahingonteko.	76	50	52	47	62	82	84	59	51	57	67	68	73	97	64
35:3	Lievä vahingonteko	1641	2000	1588	1758	1917	1891	1745	1821	1918	1452	1465	1340	1200	1014	945
36 36:1	Petos.	1577	1700	1530	1582	1669	1670	1632	1657	1723	1678	1776	1794	1917	1962	2130
36:2	Törkeä petos.	214	215	226	224	217	261	265	269	298	294	307	294	283	305	316
36:3	Lievä petos.	1623	1541	1272	1560	1816	1724	1738	1924	2095	1908	2139	2140	2002	1742	1763
36:4	Vakuutuspetos	4	1	11	1	5	8	-	-	-	-	-	1	-	1	-
36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö	8	3	7	2	7	15	13	13	4	12	8	12	7	14	10
36:6-7	Kiskonta.	9	10	8	6	6	16	10	25	6	21	5	5	11	9	5
37 37:1...7	Raharikokset.	28	51	78	33	45	36	23	27	15	27	26	44	20	19	11
37:8...11	Maksuvälinepetokset.	690	751	749	835	841	828	748	706	627	779	682	639	566	479	398
38 38:1	Salassapitorikos	-	-	4	-	-	1	1	-	-	2	4	3	4	4	4
38:2	Salassapitorikkomus.	-	-	1	1	3	1	1	-	2	-	-	2	-	2	2
38:3,1	Viestintäsalaisisuuden loukkaus	3	10	7	4	11	9	10	7	5	8	9	11	8	6	9
38:4,1	Törkeä viestintäsalaisisuuden loukkaus	3	1	-	1	4	7	-	-	1	-	1	1	-	1	2
38:5,1	Tietoliikenteen häirintä.	3	3	2	2	6	9	4	2	3	2	2	5	9	6	10
38:6,1	Törkeä tietoliikenteen häirintä	-	-	1	1	-	1	1	-	-	1	2	-	1	1	4

Luku ja §	Nimike	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä	1	2	1	1	-	-	3	-	1	-	2	4	-	3	-
38:8,1-2	Tietomurto	1	1	4	2	-	-	1	1	4	4	2	2	3	2	4
38:8,3	Tietomurron yritys	-	2	-	1	-	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-
38:9	Henkilörekisteririkos	-	1	1	2	6	6	8	12	4	5	7	13	4	51	32
39	Velallisen rikokset	145	121	118	167	129	177	163	152	159	140	131	109	101	97	149
40 40:1...3	Lahjuksen ottaminen	2	3	1	-	-	4	4	3	2	-	-	1	3	1	1
40:5...10	Muu virkarikos.	11	22	18	25	29	44	39	57	25	30	28	41	29	44	24
42 42:1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäm.	3
43 43:7	18 v. nuoremman viettelem. nauttimaan päihd.	-	1	-	-	-	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-
44	Terveyttä ja turvall. vaarantavat rikokset	310	376	386	524	512	517	628	600	638	563	607	596	520
	[Rikokset RL:n 44 lukua vastaan]	336	352
45	Sotilasrikokset	393	411	460	399	418	469	363	298	308	362	419	394	332	275	246
46 46:1...3	Säännöstelyrikokset	1	3	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46:4-5	Salakuljetus	32	26	37	27	23	22	17	18	31	40	59	103	174	235	382
46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	54	34	62	61	66	78	95	74	93	98	65	50	81	67	109
46:6a	Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen	161	183	120	117	134	147	104	142	82	42	76	88	117	107	114
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	122	123	122	131	118	169	143	181	188	195	154	173	148	171	159
47:2	Työaika-suojelurikos	3	10	3	8	8	4	10	11	9	10	7	10	9	11	15
47:3	Työsyryntä	2	2	4	3	2	8	12	5	10	23	17	6	9	13	12
47:3a	Kiskonnantapainen työsyryntä	-	4	-	3	12	4	3	8	5	4
47:4	Työntekijöiden edust. oikeuks. loukkaam...	-	-	2	-	1	-	-	-	-	10	-	1	-	-	-

[illegible]

LIITETAULUKKO 4

Seuraamukset rikoksittain vuonna 2014*

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut**				Muut			Kaikki
		Vankila	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset		5035	1926	13580	33604	54145	164431	528	219104
Rikoslakirikokset		5030	1926	13579	32635	53170	118875	454	172499
Luku ja §									
11	11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	-	-	3	3	-	3
	11:11	Syrjintä	-	-	-	5	5	-	5
15	15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	2	3	18	-	23	-	23
	15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	-	1	16	31	48	-	49
	15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	-	-	-	4	4	-	4
	15:6	Väärä ilmianto	9	5	35	8	57	-	58
	15:7	Todistusaineiston vääristeleminen	-	-	2	-	2	-	2
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	15	5	27	23	70	-	70
	15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen	-	-	-	1	1	-	1
	15:11,1	Rikoksentehtäjän suojeleminen	-	-	-	1	1	-	2
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	49	18	138	5	210	-	214
	16:2	Virkamiehen vastustaminen	1	-	4	96	101	718	824
	16:3	Haitanteko virkamiehelle	-	-	-	55	55	1055	1112
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	-	-	-	50	50	612	664
	16:4a	Niskottelu rajavartiomiestä vastaan	-	-	-	1	1	15	16
	16:5	Väärän henkilötiedon antaminen	-	-	-	30	30	350	380
	16:6	Sakkovilppi	-	-	-	-	0	-	0
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos	15	6	58	137	216	-	220
	16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys	-	-	-	1	1	-	1
	16:8	Väärän todistuksen antaminen virkamiehelle	-	-	-	6	6	4	10
	16:9	Virkavallan anastus	-	-	-	1	1	2	3
	16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen	7	3	16	157	183	1	187
	16:10	Omaisuuksien koskevan vir.om.kiellon rikkominen	-	-	-	9	9	-	10
	16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen	-	-	1	3	4	-	4
	16:13	Lahjuksen antaminen	-	-	-	1	1	-	1
	16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen	-	-	-	3	3	-	3
	16:16	Vangin karkaaminen	4	-	-	15	19	-	19
	16:17	Vangin varustaminen aseella	-	-	-	1	1	-	1
17	17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	-	-	1	197	198	1629	1836
	17:7,1	Valtionrajarikos	-	-	-	11	11	-	11
	17:7a,1	Lievä valtionrajarikos	-	-	-	1	1	146	147
	17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen	1	-	18	11	30	-	30
	17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen	2	-	-	-	2	-	2
	17:9	Omankädenoikeus	-	-	1	8	9	-	11
	17:10	Uskonrauhan rikkominen	-	-	-	-	0	-	0
	17:12	Hautarauhan rikkominen	-	-	-	-	0	-	0
	17:13	Ilkivalta	-	-	-	4	4	46	51
	17:14	Eläinsuojelurikos	1	1	27	100	129	-	130
	17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos	-	-	6	-	6	-	6
	17:15	Lievä eläinsuojelurikos	-	-	-	13	13	5	18
	17:18,1	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen	-	-	14	15	29	-	29
	17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta esittävän kuvan levittäminen	-	-	8	-	8	-	8
	17:19	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen	-	1	5	15	21	-	21
	17:21	Sukupuolisiveellisyys julkisen loukkaaminen	-	-	-	6	6	134	140
	17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	-	-	-	-	0	-	0

* Taulukko ei sisällä tietoja tuomituista nuorisorangaistuksista (10 tuomittua) eikä valvontarangaistuksista (166 tuomittua)

** Vankilang. ei sisällä yhdyskuntapalvelutuomioita; sakot sis. vain oikeudenkäynnissä tuomitut.

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**				Muut			Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5035	1926	13580	33604	54145	164431	528	219104
Rikoslakirikokset	5030	2099	13579	32635	53343	118875	454	172672
Luku ja §								
20 20:1,1-2 Raiskaus	42	-	49	-	91	-	-	91
20:1,3 Raiskauksen yritys	3	-	9	-	12	-	-	12
20:2,1 Törkeä raiskaus	6	-	-	-	6	-	1	7
20:3,1-2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	3	2	28	-	33	-	-	33
20:3,3 Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys	-	-	3	-	3	-	-	3
20:4,1 Pakottaminen seksuaaliseen teko	4	1	27	7	39	-	2	41
20:5,1-2 Seksuaalinen hyväksikäyttö	2	-	12	2	16	-	-	16
20:5,3 Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	-	1	-	1	-	-	1
20:6,1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	14	3	182	9	208	-	2	210
20:6,3 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys	1	-	7	-	8	-	-	8
20:7,1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	73	-	43	-	116	-	-	116
20:8a,1-2 Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	-	-	-	-	0	-	-	0
20:8a,3 Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	1	2	3	-	-	3
20:9,1 Paritus	-	-	4	2	6	-	-	6
20:9a,1 Törkeä paritus	2	-	-	-	2	-	-	2
21								
21:1,1 Tappo	53	-	-	-	53	-	2	55
21:1,2 Tapon yritys	102	-	1	1	104	-	4	108
21:2,1 Murha	-	-	-	-	0	-	2	2
21:2,2 Murhan yritys	12	-	-	-	12	-	1	13
21:3,1 Surma	1	-	-	-	1	-	-	1
21:3,2 Surman yritys	-	-	-	-	0	-	-	0
21:4,1 Lapsensurma	-	-	-	-	0	-	-	0
21:5,1 Pahoinpitely	521	311	1751	4768	7351	2	90	7443
21:5,2 Pahoinpitelyn yritys	2	1	3	43	49	-	1	50
21:6,1 Törkeä pahoinpitely	240	1	195	6	442	-	11	453
21:6,2 Törkeän pahoinpitelyn yritys	21	4	27	-	52	-	6	58
21:7 Lievä pahoinpitely	-	-	-	437	437	689	28	1154
21:8 Kuolemantuottamus	-	1	8	36	45	-	2	47
21:9 Törkeä kuolemantuottamus	4	-	7	-	11	-	-	11
21:10 Vammantuottamus	1	-	2	204	207	150	7	364
21:11 Törkeä vammantuottamus	7	1	8	4	20	-	1	21
21:12 Tappeluun osallistuminen	-	-	-	-	0	-	-	0
21:13 Vaaran aiheuttaminen	6	-	17	24	47	-	-	47
21:14 Heitteillepano	-	-	5	12	17	-	2	19
21:15 Pelastustoimen laiminlyönti	-	-	-	-	0	-	-	0
23 23:1,1-2 Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	23	3	9	1433	1468	72226	30	73724
23:2,1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	157	43	240	2074	2514	2	10	2526
23:3 Rattijuopumus	278	66	90	5771	6205	-	5	6210
23:4 Törkeä rattijuopumus	686	931	5532	148	7297	-	3	7300
23:5,1 Vesiliikennejuopumus	1	-	8	344	353	-	-	353
23:6 Ilmaliikennejuopumus	-	-	-	3	3	-	-	3
23:7 Junaliikennejuopumus	-	-	-	-	0	-	-	0
23:8 Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	2	-	3	437	442	-	2	444
23:9 Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla	-	-	-	4	4	18	-	22
23:10 Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	126	31	51	376	584	10290	4	10878
23:11 Liikennepako tieliikenteessä	-	1	-	8	9	1	-	10
23:11a,1 Liikenteen häirintä	-	-	-	-	0	11	-	11

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut**				Muut		Kaikki yht.
		Vankila	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.
Kaikki rikokset		5035	1926	13580	33604	54145	164431	528 219104
Rikoslakirikokset		5030	1926	13579	32635	53170	118875	454 172499
Luku ja §								
24	24:1 Kotirauhan rikkominen	1	-	5	191	197	53	9 259
	24:2 Törkeä kotirauhan rikkominen	31	7	67	11	116	-	- 116
	24:3,1 Julkisrauhan rikkominen	1	-	-	1	2	14	- 16
	24:5,1 Salakuuntelu	-	-	-	1	1	-	- 1
	24:6,1 Salakatselu	-	-	-	12	12	-	- 12
	24:8,1 Yksit.elämää loukkaava tiedon levittäminen	-	-	-	11	11	-	- 11
	24:9 Kunnianloukkaus	1	-	3	152	156	34	6 196
	24:10 Törkeä kunnianloukkaus	2	-	5	11	18	-	- 18
	25:1 Vapaudenriisto	4	-	8	11	23	-	- 23
	25:2 Törkeä vapaudenriisto	3	-	2	-	5	-	- 5
25	25:3a,1 Törkeä ihmiskauppa	-	-	-	-	0	-	- 0
	25:5 Lapsen omav. huostaanotto	-	-	-	4	4	-	- 4
	25:5a Lapsikaappaus	-	-	-	-	0	-	1 1
	25:7 Laiton uhkaus	48	34	132	530	744	-	9 753
	25:8 Pakottaminen	5	-	6	8	19	-	- 19
	28:1,1 Varkaus	471	99	572	1725	2867	-	9 2876
	28:1,2 Varkauden yritys	43	6	34	206	289	-	1 290
	28:2,1 Törkeä varkaus	263	20	201	1	485	-	- 485
28	28:2,2 Törkeän varkauden yritys	17	3	26	-	46	-	- 46
	28:3,1 Näpistys	-	-	-	2898	2898	19331	10 22239
	28:3,2 Näpistyksen yritys	-	-	-	55	55	678	1 734
	28:4,1-3 Kavallus	2	3	81	173	259	-	- 259
	28:5,1 Törkeä kavallus	9	2	117	-	128	-	- 128
	28:6 Lievä kavallus	-	-	-	71	71	68	- 139
	28:7,1 Luvaton käyttö	7	2	4	86	99	-	- 99
	28:8,1 Törkeä luvaton käyttö	-	-	1	-	1	-	- 1
	28:9 Lievä luvaton käyttö	-	-	-	19	19	39	2 60
	28:9a,1 Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	76	11	35	150	272	-	1 273
	28:9a,2 Mkn:n käyttövarkauden yritys	11	1	7	39	58	-	1 59
	28:9b,1 Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	5	-	-	-	5	-	- 5
	28:9c Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	-	-	-	4	4	1	- 5
	28:10 Luvaton pyynti	-	-	-	12	12	94	1 107
	28:11,1 Hallinnan loukkaus	-	-	-	21	21	10	- 31
	28:12 Vakuusoikeuden loukkaus	-	-	-	1	1	1	- 2
	28:12a Murtovälineen hallussapito	-	-	-	1	1	36	- 37
	29:1 Veropetos	6	-	66	34	106	-	- 106
	29:2 Törkeä veropetos	9	1	73	-	83	-	- 83
	29:3 Lievä veropetos	-	-	-	17	17	515	4 536
29	29:4,1 Verorikkomus	-	1	-	10	11	-	- 11
	29:4a Työeläkevakuutusmaksupetos	-	-	1	3	4	-	- 4
	29:4b Törkeä työeläkevakuutusmaksupetos	-	-	12	-	12	-	- 12
	29:5-8 Avustusrikokset	-	-	3	-	3	-	- 3
	30:1 Markkinointirikos	-	-	-	-	0	-	1 1
	30:4,1 Yritysvakoilu	-	-	-	-	0	-	- 0
	30:5,1 Yrityssalaisuuden rikkominen	-	-	1	2	3	-	- 3
	30:7 Lahjominen elinkeinotoiminnassa	-	-	-	-	0	-	- 0
30	30:8 Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa	-	-	2	-	2	-	- 2
	30:9 Kirjanpitorikos	-	1	70	76	147	-	1 148
	30:9a Törkeä kirjanpitorikos	79	8	308	1	396	-	- 396
	30:10 Tuottamuksellinen kirjanpitorikos	-	-	2	2	4	-	- 4

Tilaston perusteena		Rangaistukseen tuomitut**				Muut		Kaikki	
tuomion päärikos		Vankila	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset		5035	1926	13580	33604	54145	164431	528	219104
Rikoslakirikokset		5030	1926	13579	32635	53170	118875	454	172499
Luku ja §									
31	31:1,1 Ryöstö.	187	17	203	1	408	-	1	409
	31:1,2 Ryöstön yritys.	25	8	38	1	72	-	-	72
	31:2,1 Törkeä ryöstö.	76	-	8	-	84	-	-	84
	31:2,2 Törkeän ryöstön yritys.	4	-	2	-	6	-	-	6
	31:3,1 Kiristys.	-	-	3	2	5	-	-	5
	31:3,2 Kiristuksen yritys.	-	1	7	4	12	-	-	12
	31:4,1 Törkeä kiristys.	3	-	6	-	9	-	-	9
	31:4,2 Törkeän kiristuksen yritys.	3	1	6	-	10	-	-	10
32	32:1 Kätkemisrikos.	24	2	35	124	185	1	1	187
	32:2 Törkeä kätkemisrikos.	11	4	30	-	45	-	-	45
	32:3 Ammattimainen kätkemisrikos.	3	2	-	-	5	-	-	5
	32:4 Tuottamuksellinen kätkemisrikos.	3	1	1	57	62	5	4	71
	32:5 Kätkemisrikkomus.	-	-	-	81	81	76	3	160
	32:6, 1 Rahanpesu.	8	1	13	14	36	-	-	36
	32:7,1 Törkeä rahanpesu.	3	-	23	-	26	-	-	26
	32:9 Tuottamuksellinen rahanpesu.	-	1	1	8	10	-	-	10
33	33:1 Väärennys.	65	16	95	327	503	-	4	507
	33:1,2 Väärennyksen yritys.	-	-	-	1	1	-	-	1
	33:2 Törkeä väärennys.	-	-	5	-	5	-	-	5
	33:2,2 Törkeän väärennyksen yritys.	-	-	-	-	0	-	-	0
	33:3 Lievä väärennys.	-	-	-	8	8	299	1	308
	33:4 Väärennysaineiston hallussapito.	-	-	-	9	9	53	-	62
34	34:1,1-2 Tuhotyo.	8	-	14	-	22	-	5	27
	34:1,3 Tuhotyön yritys.	1	-	8	-	9	-	-	9
	34:2,1 Liikennetuhotyo.	-	-	1	-	1	-	-	1
	34:3,1 Törkeä tuhotyo.	2	-	-	-	2	-	-	2
	34:3,2 Törkeän tuhotyön yritys.	-	-	-	-	0	-	-	0
	34:7 Yleisvaaran tuottamus.	-	-	2	8	10	-	-	10
	34:8 Törkeä yleisvaaran tuottamus.	-	-	3	-	3	-	-	3
	34:9a Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.	-	-	-	3	3	-	-	3
	34:10 Perätön vaarailmoitus.	-	-	2	36	38	1	4	43
35	35:1-2 Vahingonteko.	8	7	44	991	1050	2	14	1066
	35:2,1 Törkeä vahingonteko.	12	3	42	5	62	-	2	64
	35:3 Lievä vahingonteko.	-	-	-	490	490	444	7	941
36	36:1,1 Petos.	158	62	555	1305	2080	-	19	2099
	36:1,3 Petoksen yritys.	1	-	11	55	67	1	-	68
	36:2,1 Törkeä petos.	72	11	229	2	314	-	-	314
	36:2,2 Törkeän petoksen yritys.	4	1	15	-	20	-	-	20
	36:3 Lievä petos.	-	-	-	756	756	999	4	1759
	26:4 Vakuutuspetos.	-	-	-	-	0	-	-	0
	36:5 Luottamusaseman väärinkäyttö.	-	-	5	3	8	-	2	10
	36:6 Kiskonta.	-	-	-	-	0	-	-	0
	36:7 Törkeä kiskonta.	-	1	4	-	5	-	-	5
37	37:1,1 Rahanväärennys.	1	-	-	-	1	-	-	1
	37:2,1 Törkeä rahanväärennys.	-	-	-	-	0	-	-	0
	37:3,1 Lievä rahanväärennys.	-	-	1	2	3	-	-	3
	37:5,1 Väärän rahan käyttö.	-	-	-	1	1	-	-	1
	37:5,2 Väärän rahan käytön yritys.	-	-	-	-	0	-	-	0
	37:6 Väärän rahan hallussapito.	-	-	-	-	0	4	-	4
	37:7 Rahajäljitelmän levitys.	-	-	-	2	2	-	-	2
	37:8 Maksuvälinepetos.	52	15	101	119	287	-	-	287
	37:9 Törkeä maksuvälinepetos.	16	3	40	-	59	-	-	59
	37:10 Lievä maksuvälinepetos.	-	-	-	22	22	18	3	43
	37:11 Maksuvälinepetoksen valmistelu.	2	-	1	-	3	-	-	3

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**				Muut			Kaikki
	Vankila	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5035	1926	13580	33604	54145	164431	528	219104
Rikoslakirikokset	5030	1926	13579	32635	53170	118875	454	172499
Luku ja §								
38 38:1 Salassapitorikos.....	-	-	1	2	3	-	1	4
38:2 Salassapitorikkomus.....	-	-	-	1	1	-	1	2
38:3,1 Viestintäsalaisuuden loukkaus.....	-	-	-	9	9	-	-	9
38:3,2 Viestintäsalaisuuden loukkauksen yritys.....	-	-	-	-	0	-	-	0
38:5 Tietoliikenteen häirintä.....	-	-	3	7	10	-	-	10
38:7,1 Lievä tietoliikenteen häirintä.....	-	-	-	-	0	-	-	0
38:8,1-2 Tietomurto.....	-	-	-	4	4	-	-	4
38:9 Henkilörekisteririkos.....	-	-	-	32	32	-	-	32
39 39:1 Velallisen epärehellisyys.....	-	-	8	6	14	-	-	14
39:1a Törkeä velallisen epärehellisyys.....	4	2	111	-	117	-	-	117
39:2,1 Velallisen petos.....	-	-	2	1	3	-	-	3
39:3 Törkeä velallisen petos.....	1	-	8	-	9	-	-	9
39:6 Velkojansuosinta.....	-	-	2	4	6	-	-	6
40 40:3 Lahjusrikkomus.....	-	-	-	-	0	-	-	0
40:5-10 Muut virkarikokset.....	-	-	1	21	22	1	1	24
44 44:12 Varomaton käsittely.....	1	-	2	32	35	81	3	119
Muut rikokset RL:n 44 lukua vastaan.....	9	7	41	236	293	101	3	397
	-	-	-	-	-	-	-	-
45 45 luku Sotilasrikokset.....	-	2	78	163	243	1	2	246
46 46:4,1-2 Salakuljetus.....	10	5	68	94	177	-	3	180
46:5 Lievä salakuljetus.....	-	-	-	3	3	199	-	202
46:6,1-2 Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.....	2	1	6	98	107	1	1	109
46:6a Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen.....	-	-	-	59	59	51	4	114
	-	-	-	-	-	-	-	-
47 47:1,1 Työturvallisuusrikos.....	-	-	-	157	157	-	2	159
47:2 Työaika-suojelurikos.....	-	-	-	5	5	10	-	15
47:3 Työsyryntä.....	-	-	-	11	11	1	-	12
47:3a Kiskonnantapainen työsyryntä.....	-	-	3	1	4	-	-	4
47:4 Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukk.....	-	-	-	-	0	-	-	0
47:6a Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö.....	-	-	-	4	4	-	-	4
48 48:1,1,3 Ympäristön turmeleminen.....	-	-	6	31	37	-	-	37
48:3 Ympäristörikkomus.....	-	-	-	9	9	45	2	56
48:5,1-3 Luonnonsuojelurikos.....	-	-	-	7	7	-	-	7
49 49:1 Tekijänoikeusrikos.....	-	-	-	3	3	-	-	3
49:2 Teollisoikeusrikos.....	-	-	-	1	1	-	-	1
	-	-	-	-	0	-	-	0
50 50:1 Huumausainerikos.....	237	92	782	1991	3102	-	8	3110
50:2 Törkeä huumausainerikos.....	319	-	212	-	531	-	-	531
50:2a Huumausaineen käyttörikos.....	-	-	-	503	503	3989	19	4511
50:3 Huumausainerikoksen valmistelu.....	2	1	19	47	69	-	-	69
50:4 Huumausainerikoksen edistäminen.....	-	-	1	2	3	-	-	3
51 51:2,1 Törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö.....	-	-	-	-	0	-	-	0
Alkoholirikokset								
50a 50a:1,1 Alkoholirikos.....	-	-	1	22	23	-	2	25
50a:2,1 Törkeä alkoholirikos.....	4	-	10	-	14	-	-	14
50a:3 Lievä alkoholirikos.....	-	-	-	14	14	1302	-	1316
Alkoholirikkomus.....	-	-	-	4	4	261	2	267
	-	-	-	-	-	-	-	-
Liikenne rikokset								
Liikenne rikkomus.....	-	-	-	369	369	23052	31	23452
Tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkom.....	-	-	-	47	47	2168	4	2219
Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset	5	-	1	968	974	45556	74	46604
Lähde: Svt. Oikeus. Taulu 6.6. sarakkeet:	H-K	K	M	R		Q	Y	

LIITETAULUKKO 5

Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2012–2014

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Rikoslakirikokset						
- määrä	56	49	36	72	52	52
- päärikos	58911	54920	54181	58911	54920	54181
- osuus päärikoksista	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Henkirikokset (RL 21:1-4)						
- määrä	18	12	7	11	3	6
- päärikos	177	181	195	177	181	195
- osuus päärikoksista	10,2	6,6	3,6	6,2	1,7	3,1
- tappo, murha ja surma (täytetyt)						
- määrä	11	5	3	9	2	2
- päärikos	72	66	74	72	66	74
- osuus päärikoksista	15,3	7,6	4,1	12,5	3,0	2,7
Pahoinpitelyrikokset (RL 21:5-7)						
- määrä	12	10	14	11	18	11
- päärikos	10225	9599	9227	10225	9599	9227
- osuus päärikoksista	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
- törkeä pahoinpitely (RL 21:6)						
- määrä	7	5	9	3	4	1
- päärikos	624	514	455	624	514	455
- osuus päärikoksista	1,1	1,0	2,0	0,5	0,8	0,2
Ryöstö ja kiristäminen (RL 31 luku)						
- määrä	2	3	0	3	0	2
- päärikos	583	588	612	583	588	612
- osuus päärikoksista	0,3	0,5	0,0	0,5	0,0	0,3
Tuhotyö (RL 34:1-3)						
- määrä	6	5	3	1	2	1
- päärikos	46	49	39	46	49	39
- osuus päärikoksista	13,0	10,2	7,7	2,2	4,1	2,6
Seksuaalirikokset (RL 20 luku)						
- määrä	0	2	1	5	2	4
- päärikos	560	561	568	560	561	568
- osuus päärikoksista	0,0	0,4	0,2	0,9	0,4	0,7
- väkisinmakaaminen/raiskaus (RL 20:1-3)						
- määrä	0	1	1	1	2	0
- päärikos	191	160	148	191	160	148
- osuus päärikoksista	0,0	0,6	0,7	0,5	1,3	0,0
- lapsen seksuaal hyväksik. (RL 20:6-7)						
- määrä	0	1	0	4	0	2
- päärikos	290	291	335	290	291	335
- osuus päärikoksista	0,0	0,3	0,0	1,4	0,0	0,6
Varkaus, törkeä varkaus (RL 28:1-2)						
- määrä	2	4	0	5	4	4
- päärikos	4153	3733	3798	4153	3733	3798
- osuus päärikoksista	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Tilastointiperuste:	Päärikos oikeudenkäynnissä			Päärikos oikeudenkäynnissä		

LÄHTEET

- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2000a. Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49.
- Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti. 1994. Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10.
- Falck, Sturla & von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette. 2003. Nordic Criminal Statistics 1950–2000. Report 2003:3. Department of Criminology, Stockholm University. Stockholm 2003.
- Hakamies, Kaarlo & Johansson, Marian. 2009. Oikeudenkäynnin kesto talousrikoksissa. Korkeimman oikeuden selvityksiä 1/2009).
- Hakamo, Terhi & Jauhiainen, Kirsi & Alvesalo, Anne & Virta, Erja. 2009. Talousrikokset rikosprosessissa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 33.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). Julkaisusarja N:o 66. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikosten kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteoista vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.
- Hildebrandt Susanne (toim.). 2014. Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2008–2012. Direktoratet for Kriminalforsorgen. København april 2014, www.kriminalforsorgen.dk.
- von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora. 2010. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40/2010.
- Iivari, Juhani. 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportteja 5/2010. Helsinki 2010.
- Iivari, Juhani. 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa: Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan (toim. Esa Poikela). Juva 2010, 45–65.
- Kainulainen, Heini. 2004a. Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 & Tilastokeskus. Oikeus 2004:16.
- Kristoffersen, Ragnar (ed.). 2008. Nordisk statistikk for kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2002–2006. Kriminalomsorgens utdannings-senter (KRUS). Oslo.

- Kristoffersen, Ragnar. 2014. Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009–2013. Correctional Service of Norway Staff Academy. Kriminalomsorgen. Report No. 1/2014. Oslo.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1992. Yhtenäisrangaistuksen mittaamisesta. *Lakimies* 5/1992, 648–680.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1998. Kriminalpolitikens framgång? Bra och dåligt i finsk kriminalpolitik. *JFT* 1998, 237–257.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. Rikosten seuraamukset. WSLT. Porvoo 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2002. Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus. Haastattelututkimus väestön sakkojärjestelmää ja liikennesakkoja koskevista käsityksistä vuosina 1999–2001. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 195. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2004a. Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus III. *Lakimies* 3/2004, 422–450.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2005. Syyntakeisuussäännösten soveltamiskäytäntöjen tutkimisesta. Juhlajulkaisu Eero Backman 2005.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2009. Jäännösrangaistuksen määrääminen täytäntöönpantavaksi. Teoksessa *Da mihi factum, dabo tibi ius*. Korkein oikeus 1809–2009, 443–492. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2011. Explaining imprisonment in Europe. *European Journal of Criminology*. Vol 8, 303–328.
- Marttunen, Matti. 2008. Nuorisirikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Marttunen, Matti. 2013. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistus: nuorten seuraamukset. Helsinki 14.5.2013.
- Oikeusministeriö 2011: Vesiliikennejuopumuksen promilleraja. Mietintöjä ja lausuntoja 16/2011.
- Oikeusministeriö 2012: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2012.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL). 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 13/2012.
- Poliisin vuosikertomukset 2003–2014 (www.poliisi.fi)
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko. 2007. Suomalaisen kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 74. Helsinki 2007.
- Sulin, Marja. 1993. Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 1993.
- Väisänen, Tiina. 2013. Tahdonvastaisen huostaanoton merkitys nuorten seuraamusharkinnassa. Teoksessa *Rangaistuksen määrääminen* (toim. Tapio Lappi-Seppälä & Veera Kankaanrinta). Helsingin hovioikeuden julkaisuja, 147–170. Helsinki 2013.

SUMMARY

THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS

The system of sanctions. General criminal punishments according to the Finnish law are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. At the beginning of the year 2005 juvenile punishment extended permanently to whole country after an experimentation period from 1997.

A *fine* is imposed as day-fines. The number of day-fines is determined on the basis of the seriousness of the offence while the amount of a day-fine depends on the financial situation of the offender. A fine may be imposed either in an ordinary trial or, in respect of certain petty offences, through simplified summary penal proceedings (penalty orders). A vast majority of fines are ordered in summary process. For minor traffic offences there is a specific monetary penalty that is set at a fixed amount (petty fine). The petty fine is imposed by the police.

A sentence of *imprisonment* may be imposed either for a determinate period (at least fourteen days and at most twelve years) or for life. Imprisonment can be either *conditional* or *unconditional*. Sentences of imprisonment of at most two years can be imposed conditionally. A general prerequisite for a conditional sentence is that "the maintenance of general obedience to the law does not demand an unconditional sentence".

Community service was introduced into the Finnish penalty system on an experimental basis in 1991 in four judicial districts. Now the system covers the whole country. Community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to eight months. The prerequisites for sentencing the offender to community service are (a) that the convicted person consents to this, (b) that the sentence does not exceed eight months, and (c) that the offender is deemed capable of carrying out the community service order. Also (d) prior convictions may in some case prevent the use of this option. Community service involves unpaid work for the good of the community, for at least twenty hours and at most 200 hours during the offender's leisure time.

Monitoring sentence (entered into force on 2011) can also imposed instead of unconditional imprisonment of at most six months for a similar length of time. A convicted person is obliged to remain in one's household and participate the activity that he or she has been ordered to carry out.

The fall of the prison rate in Finland 1950–2014. In the beginning of the 1950s, the prisoner rate in Finland was four times higher than in the other Nordic countries. Finland had almost 200 prisoners per 100,000 inhabitants, while the figures in the other Scandinavian countries were around 50. Even during the 1970s, Finland's prisoner rate continued to be among the highest in Western Europe. However, while most European countries have experienced rising prison populations the Finnish one had been declining and by the beginning of the 1990s Finland had reached the Nordic level of about 60–70 prisoners per 100,000 inhabitants.

Table 1 Prison rates (including remand prisoners) in the Nordic countries 1950–2014 (/100,000 inhabitants)

	Finland	Sweden	Denmark	Norway
1950	187	35	88	51
1960	154	63	71	44
1970	113	65	70	44
1980	106	55	63	44
1990	69	58	67	56
2000	55	67	63	57
2014	57	61	67	72

Source: Falck, von Hofer & Storgaard; Nordic Prison Statistics; Criminal Sanctions Agency of Finland; Hildebrandt 2014; www.prisonstudies.org.

This long-term development has been affected both by macro-level structural factors and ideological changes in penal theory, as well as legal reforms and changing practices of sentencing and prison enforcement. The courts had started to reduce the sentences already in the 1950s, which was mainly a reaction against overly repressive policies instigated by the legislator during the exceptional post-war conditions. Systematic legislative reforms towards de-carceration started during the mid 1960s, and continued up till the mid 1990s. Penalties for both traditional property offenses and drunken driving were heavily reduced in the 1970s. Also the role of non-custodial sanctions was strengthened. The scope of conditional imprisonment (suspended sentence) and fines were extended in the mid 1970s. The use on imprisonment in younger age groups was further restricted in the late 1980s. During the 1990s new non-custodial sanction – community service – was introduced in the Finnish system with a specific aim to replace short prison sentences.

Also the enforcement practices have contributed in this change. A series of legislative acts were carried out in the 1960s in order to restrict the use of imprisonment as a default penalty for unpaid fines. In the early 1970s the use of preventive detention was heavily confined and the use of parole and early release were heavily extended.

The use of different sentencing alternatives. Key figures in the use of different sanctions 1970–2014 in the court practice are presented in table 2.

Table 2 The use of different sentencing alternatives in Finland, 1970 to 2014

	1970	1980	1990	1995	2000	2014
	N	N	N	N	N	N
<i>Penalties imposed by courts</i>	(57,675)	(72,282)	(81,627)	(61,208)	(64,403)	(56,283)
- unconditional imprisonment	10,212	10,326	11,657	6,754	8,147	5,312
- community service	2,803	3,413	1,926
- supervision order	222
- conditional imprisonment	5,215	14,556	17,428	13,624	13,973	13,580
- fine by the court	42,248	47,401	52,542	38,027	37,503	33,604
<i>Summary proceedings</i>						
- fine by a penalty order	150,542	249,006	311,889	277,530	196,156	164,431
- petty fine (traffic violations)	69,291	52,009	103,499	261,457
<i>Waiving of penal measures*</i>						
Non prosecution	..	2,003	3,417	6,361	7,483	6,520
Waiver of the sentence*	..	1,765	1,648	1,351	1,069	528

Source: Statistics Finland

* Excluding traffic offences.

Note: The population of Finland is 5.4 million

The fine has been the principal punishment throughout the whole period. This is partly due to the fact that there is no general administrative penal law in Finland. Practically all offences are classified as crimes and treated under the label of criminal punishments.

During the period 1950–1990 the number of conditional sentences has increased from some 3,000 to 17,000, falling then back in the course of the 1990s to 13,000 sentences per year. The growth was especially rapid between 1970–1980 and was partly a result of the changes in the Finnish policy in regards of drunken driving. During the 1970s, the sentencing practice concerning drunken driving was changed to favour non-custodial alternatives: In 1971, 70 % of offenders received an unconditional sentence while in 1981 their proportion had dropped to 12 %. A similar development has also occurred in the case of property offenses. In 1971, offenders sentenced of larceny received a custodial sentence in 38 % of all cases; in 1991, their proportion had decreased to 11 %.

The use of community service. During the 1990s the penalties remained fairly constant. The only major amendment in the system has the introduction of community service. In Finland community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to 8 months. In order to ensure that community service will really be used in lieu of unconditional sentences of imprisonment (and not instead of other more lenient penalties), a specific *two-step procedure* was adopted. First the court is supposed to make its sentencing decision in accordance with the normal principles and criteria of sentencing, without even considering the possibility of commu-

nity service. If the result is unconditional imprisonment, then the court may commute the sentence into community service under certain conditions prescribed in the law. The duration of community service varies between 20 and 200 hours. In commuting imprisonment into community service, one day in prison equals one hour of community service. The number on prison sentences and community service sentences in 1995–2014 is presented in table 3.

Table 3 Imprisonment and community service in the Finnish court practice 1995–2014

Year	Imprisonment	Community service
1995	6,754	2,803
1996	6,101	3,277
1997	5,967	3,534
1998	6,642	3,957
1999	7,666	3,658
2000	8,147	3,413
2001	8,352	3,388
2002	8,489	3,313
2003	8,000	3,297
2004	8,530	3,621
2005	8,313	3,370
2006	7,662	3,310
2007	7,111	3,312
2008	6,888	3,222
2009	6,670	2,921
2010	6,296	2,676
2011	6,023	2,496
2012	5,698	2,387
2013	5,312	2,100
2014	5,273	1,926

Source: Statistics Finland

Along with the increase in the number of community service orders, the number of unconditional sentences of imprisonment decreased between 1992–1993. It is therefore reasonable to argue that, within a short period of time, community service has proven to be an important alternative to imprisonment. The number of prison sentences fell 2005–2014 (from 8,530 to 5,273; a drop of 38 %). Corresponding figures for community service were 3,370 and 1,926 (a drop of 43 %). Both changes are a result of declining crime.

Sentencing statistics 1995-2014

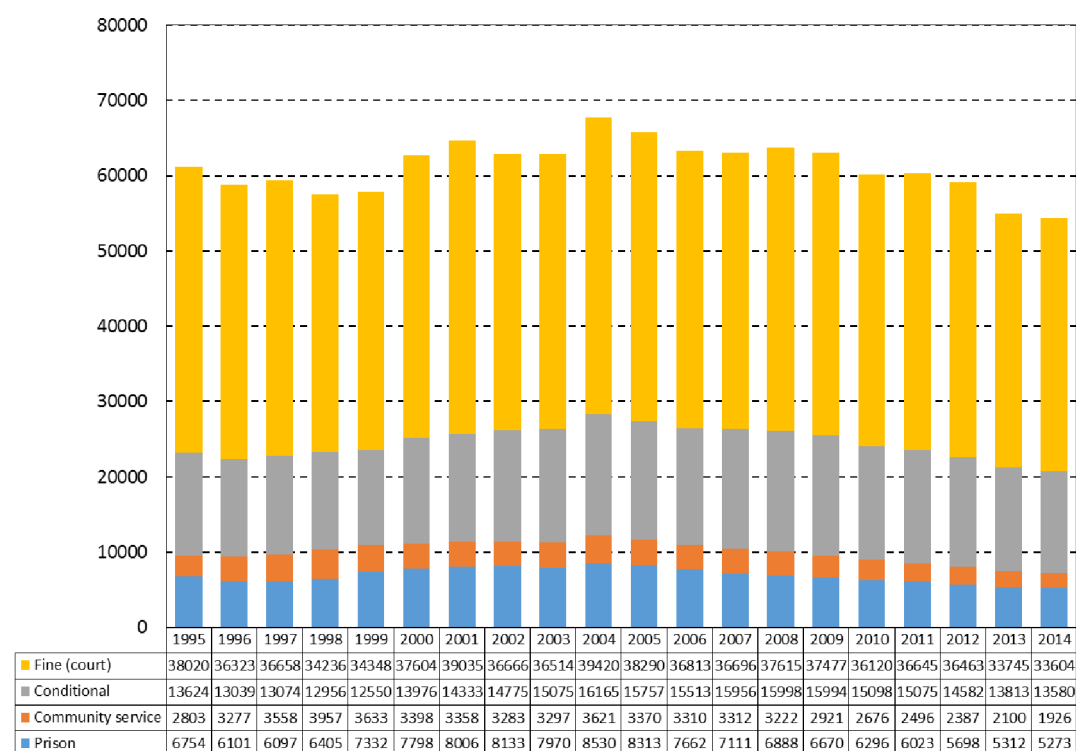

Figure 1 Choice of sanctions 1995- 2014

The distribution of penalties in 2014 is illustrated in table 4.

Table 4 The distribution of penalties in 2014

	N	%
<i>Court Decisions 2014</i>	55,143	100 %
Prison	5,273	10 %
Community service	1,926	3 %
Supervision order	222	0 %
Conditional imprisonment	13,580	25 %
Juvenile penalty	10	0 %
Fines by the court	33,604	61 %
Waiver of the sentence	528	1 %
<i>Other Decisions 2012</i>		
Fine by the prosecutor	164,431	
Petty fine by the police	261,457	

The clear majority of all penalties imposed by the courts are fines (61 %). The second largest group is conditional imprisonment 25 %. 10 % of cases in the courts lead to unconditional prison sentence, 3 % to community service and 1 % to waiver of the sentence (a kind of warning).

Non-prosecution. Non-prosecution may be divided into two sub-groups: 1) The decisions based on procedural facts such as lack of evidence and statute of limitations, where there are "legal obstacles" for prosecution ("procedural" non-prosecution) and 2) the cases when there is enough evidence to support prosecution, but the prosecutor chooses to drop the charge for other reasons, often related to the petty nature of the offense or the young age of the offender ("diversionary" non-prosecution).

Traditionally, the scope of (diversionary) non-prosecution has been quite narrow, as compared to many other countries. In the beginning of the 1980s, only about 2 % of all criminal cases led to non-prosecution. However, in 1991 the scope of non-prosecution was extended through a law reform which tripled the number of offences diverted from the court proceedings due to non-prosecution. Table 5 summarises non-prosecution practices in both groups in 1996–2015.

Table 5 Decisions on non-prosecution in 1996–2015

Year	Procedural reasons (technicalities)	Diversionary	Total
1996	15,179	8,234	23,413
1997	15,572	7,880	23,452
1998	15,812	8,598	24,411
1999	17,574	8,669	26,243
2000	18,920	7,878	26,798
2001	18,685	8,014	26,699
2002	18,347	6,889	25,236
2003	18,076	5,720	23,796
2004	20,225	5,579	25,804
2005	19,383	5,630	25,013
2006	20,100	6,263	26,363
2007	18,602	6,397	24,999
2008	19,379	6,837	26,216
2009	18,394	6,439	24,833
2010	18,717	6,419	25,136
2011	18,468	6,878	25,346
2012	18,602	7,094	25,696
2013	18,332	6,539	24,871
2014	19,403	6,520	25,923
2015	17,407	6,328	23,735

Recent trends in prison population. The number of prison sentences, as well as the number of prisoners increased in the beginning of 2000s but in 2006–2012 the figures took again a downward trend. Between 1999 and 2005 the number of prisoners has increased by 42 %. Similar changes have occurred also in other Scandinavian countries. Figure 2 describes the changes in the annual average number of prisoners in four Scandinavian countries.

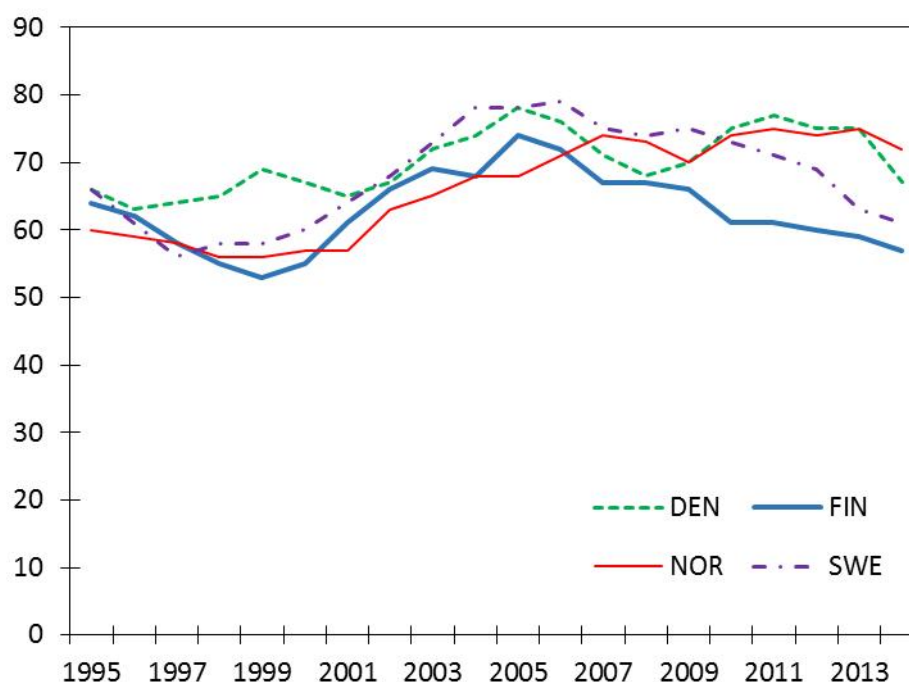

Figure 2 Prisoner rates in four Scandinavian countries 1995- 2014

This upwards trend in prisoner rates first started in Sweden, then in Finland and after that in Norway and Denmark. The increase of prisoner rates in Finland in 1998- 2005 is a summary effect of five major factors, each affecting in slightly different times: (1) An increase in the number of foreign prisoners (mainly from Russia and the Baltic countries), (2) an increase in drug trafficking (often linked with the former groups), an increase in the number of (3) fine defaulters and (4) prisoners in remand, and (5) an increase in violent offenders.

Table 6 Prisoners in 2000, 2005 and 2015 by prisoner groups (annual averages)

	2000	2005	2015
All	2,855	3,888	3,068
- serving a sentence	2,358	3,190	2,419
- remand prisoners	376	519	597
- fine defaulters	121	179	52
Foreigners	173	282	477

The change can be viewed also from the point of view of different offence categories.

Table 7 Situation 1.5. by the type of offense in Finland (remand and fine defaulters excluded)

	1.5.2000	1.5.2005	1.5.2015	Change 2000–2005 %	Change 2005–2015 %
All	2,402	3,173	2,513	+32.1	–20.8
- violence	801	1,254	1,036	+56.6	–17.4
- drugs	375	512	489	+36.5	–4.5
- property	782	864	610	+10.5	–29.4
- drunken driving	277	409	189	+47.7	–53.8
- other	167	134	189	–19.8	+41.0

In 2000–2005 the number of prisoners increased by 32 %. From 2005 to 2015 the figures decreased by 21 %. Violence, drunk driving and drug offences show the most rapid increase from 2000 to 2005 (57, 48 and 37 %). Since 2005 major declines have taken place in drunk driving and property offenses (54 and 29 %). The only offense category showing increase in 2005–2015 is the group “other” (increase by 41 %), including i.a. sexual offenses.

Sentencing juveniles. The Finnish juvenile criminal sanction system is fairly simple. General punishments are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. Specific punishments for young offenders include supervision connected with conditional sentence and juvenile punishment. The primary differences in sentencing of young offenders and adult offenders lie in the fact that offenders between the ages of fifteen and seventeen (inclusive) benefit from a mitigated scale of punishment and that they benefit from a greater possibility for waiving of measures. Furthermore, an offender under eighteen at the time of his offence cannot be sentenced to unconditional imprisonment unless there are weighty reasons for doing so. In addition, the juvenile punishment and supervision may be imposed on an offender who was under 18 years at the time of the offence. Finally, there are also some differences in criminal procedure and enforcement of punishments. Juvenile delinquents are given less severe penalties than adult offenders. Also the duration of penalties are shorter and the scales smaller.

In Finland, about 85 % of the penalties imposed on juvenile offenders are issued outside the court through lighter procedure. Out of all penalties, there have hardly been any changes in the respective share of penalties imposed by the police. Non-prosecution has received widest application among juveniles. In the age group 15–17 years the share of non-prosecution varies around 29 % of all courts disposal and 7 % of all disposals (fines included).

Unlike general criminal justice in Finland and many other countries, sentencing practice of juveniles has not become harsher. During the past

few years, there have not been any major changes in regard to the punishments issued for young persons. However, compared to the early 1990s, the number of offences handled by courts has decreased approximately by one half.

In practice, criminal sanctions applied to juveniles are strongly dominated by formality. The vast majority of penalties imposed by courts for all age-groups consist of fines. The younger the offender, the higher the share of fines (78 % in age-group 15–17, 67 % in 18–20 and 59 % for offenders over 20 years). This is a quite exceptional characteristic in international comparison. Second in the list is conditional imprisonment, which to large extent has a fairly formal character as well (16 % in the age-group 15–17 and 25 % in the age group 18–20). In about 30–50 % of conditional sentences the young offender is given a supervision order.

Community service has no practical role in the youngest age group as the use of this option requires that the offender would have been sentenced to unconditional prison term.

A new community alternative, juvenile punishment has been introduced to be used mainly in those cases where the offender keeps receiving several conditional sentences. As well as community service this option has only limited practical relevance. From 1997 to 2004 an experiment with juvenile penalties was carried out in seven municipalities. Few sentences were then passed. On a yearly base, such sentences amounted to 45, 45, 68, 102, 45, 38 and 31, a total of some 400 in eight years. In 2005–2014 when the system was extended to the whole country, only some 10–40 sentences were rendered. Juvenile punishment has not experienced a breakthrough as a specific form of punishment for young persons.

Mediation. Mediation is regulated by the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases and it entered into force on 1.6.2006. Voluntary based mediation services were available only in about half of the country before the regulation. The aim of mediation services is to ensure equal access to these services across the country. Mediation may deal with crimes that are assessed as eligible for mediation, taking into account the nature and method of the offence, the relationship between the suspect and the victim, and other issues related to the crime as a whole. Conciliation may be carried out only between parties that have personally and voluntarily expressed their agreement to conciliation and are capable of understanding the meaning of conciliation and the solutions arrived at in the conciliation process.

The number of criminal cases referred to mediation was about 11,000 offences in 2014. From 2007 the number of these criminal cases has increased by altogether 15 per cent. Out of criminal cases referred to media-

tion in 2014, about a half (52 %) were violent offences. Domestic violence cases accounted for about one third of the violent offences (32 %). The corresponding percentage was 19 % in 2010. The growth in the number and the proportion of domestic violence cases can be explained by an amendment of the Criminal Code which defined petty domestic violence cases as offences under public prosecution.

Criminal cases referred to mediation accounted for about 10 per cent of eligible criminal cases for mediation. Of violent offences solved by the police about one fourth were referred to mediation in 2014. Agreement was reached in 80 per cent of all mediated criminal cases. The corresponding percentage of cases referred to mediation was 57 per cent. The mediation process was not initiated or discontinued altogether in 43 per cent of cases referred to mediation. Monetary compensations accounted for 36 per cent and work compensations for 4 per cent of all mediation agreements in 2014. The signification of mediation is important in cases which are especially eligible for mediation. To such recommended cases belongs offences where suspects are young offenders and children under 15 years or first-time offenders.